3 1761 08111641 0

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of Toronto

http://www.archive.org/details/napoleonpaaelbae00schm

84

I

845

67

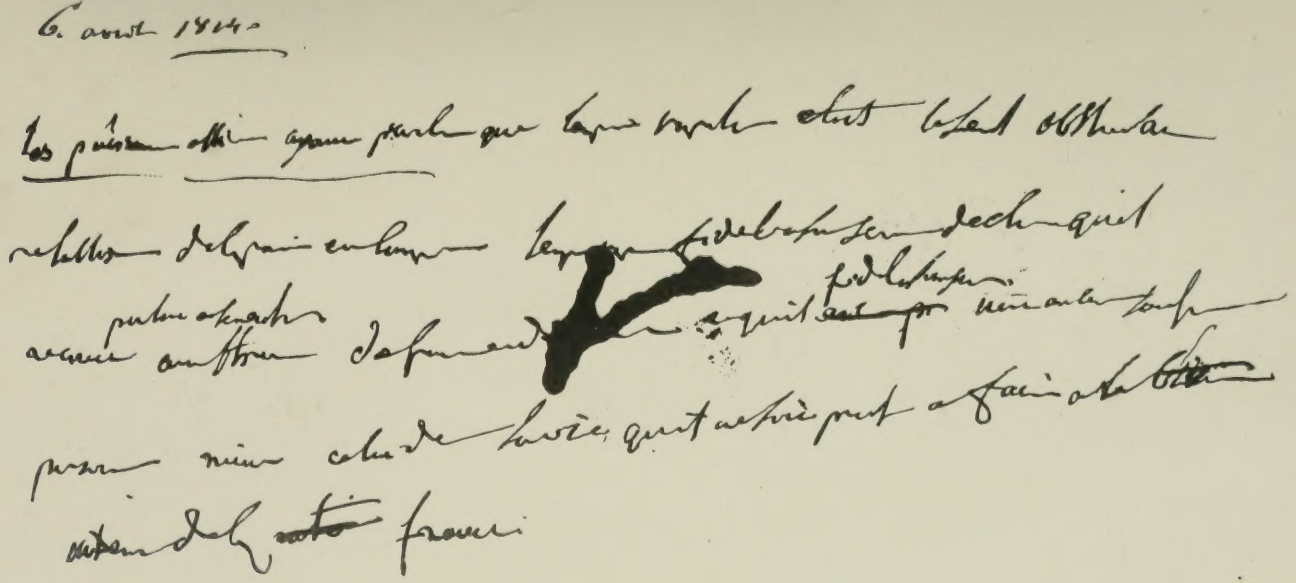

FACSIMILE AF KEJSER NAPOLEONS TRONFRASIGELSE AF 6te APRIL 1814.

Gengivet i Originalens Størrelse.

NAPOLEON

PAA ELBA

EN RÆKKE MEDDELELSER VEDRØRENDE TIDSRUMMET
FRA 25. JANUAR 1814 TIL 1. MARTS 1815

AF

KARL SCHMIDT

UDGIVET MED UNDERSTØTTELSE AF CARLSBERGFONDET

H. HAGERUPS FORLAG
KØBENHAVN
1909

LIBRARY
SEP 16 1974
UNIVERSITY OF TORONTO

DC
238
S34

»*Sin Ed tro erklærer Kejser Napoleon, at han for sig og Arvinger giver Afkald paa Frankrigs og Italiens Trone, og at der ikke gives noget som helst, end ikke Livet, han ikke er rede til at ofre for Frankrigs Interesser.*«

(Fontainebleau den 6te April 1814)

»*Jeg har taget min Beslutning. Det er mig, som har skaffet Frankrig Bourbonerne tilbage; det er derfor ogsaa mig, som skal fordrive dem igen. Det er et stort, et farefuldt Forehavende, jeg giver mig i Lag med, men det overstiger ikke mine Kræfter. Lykken har endnu aldrig svigtet mig i afgørende Øjeblikke . . . Frankrig staar helt og holdent paa min Side; jeg tilhører Frankrig.*

(Elba den 15de Februar 1815).

Triers Bogtrykkeri (G. L. Lind & Numa Frænkel)

INDHOLD

I. Indledning.

Side

Orientering. — Kejser Napoleons Tronfrasigelse. — Hans Afsked Fontainebleau. — Hans Rejse til Elba 1

II. Kejser Napoleon paa Elba.

Første Kapitel.

Elba. — Kejserens Ankomst. — Drouot overtager Øen i Kejserens Navn. — Landgangen og Modtagelsen 50

Andet Kapitel.

Inspektionsrejser paa Øen. — Den kejserlige Hofstat. — Palazzina Mulini. — Offentlige Arbejder. — Militærforholdene paa Øen. — Gardens Ankomst. — Marinen. — Den franske Garnisons Afrejse. — Undaunted forlader Portoferraios Rhed. — Campbell 76

Tredje Kapitel.

Pianosa. — San Martino. — Madame Mère. — La Madone. — Marie Louise. — Grevinde Walewska 112

Fjerde Kapitel.

Palæerne i Porto-Longone og Rio. — Kejseren indretter sig et Jagtdistrikt. — Pauline. — Dagligt Liv. — Soiréer. — Komedier. — Theatre. — Soldaterne. — Etiketten. — Manglende Respekt. — Økonomiske Forhold 150

Femte Kapitel.

Kejserdømmet Italien. — Generalerne Spannocchis og Stahrembergs Foranstaltninger lige overfor Napoleon. — Campbell slutter sig til dem. — Hans Spioneri. — Kejserens Modtræk 164

Side

Sjette Kapitel.

Konsul Mariotti. — Oliehandleren. — Talleyrand paa Wienerkongressen. — Forslag om at deportere Napoleon. — Tunesiske Krigsskibe anløbe Porto-Longone og Portoferraio. — Campbells Forskrækkelse herover. — Snigmordsplaner. — Kejserens Sikringsforanstaltninger. 183

Syvende Kapitel.

Kejserens Pengeforlegenhed. — Besparelser og Reduktioner. — Tumulter i Anledning af Skatternes Opkrævning. — Desertioner. — Militærforhold. — Kejserens mentale Tilstand. — De mange Spioner og tilrejsende. — De italienske Patrioters fornyede Skridt. — Den hemmelighedsfulde Fremmede. — Omslaget. — Forsvarsforanstaltninger. — Efterretninger fra Frankrig..... 198

Ottende Kapitel.

Nytaarsfester. — Foranstaltninger imod de franske Orlogsmænd. — L'Inconstants Havari. — Hvad Rygterne fortæller paa Elba. — Kejseren bestemmer sig til at tage tilbage til Frankrig. — De sidste Uger før Afrejsen. — Fleury de Chaboulon. — Indskibningen og Afrejsen. — Kejserens Eftermæle paa Elba. — Campbell 226

III. Tilbagerejsen til Frankrig.

Overrejsen. — Proklamationerne. — Landgangen i Jouanbugten.. 286

I. Indledning.

»Farvel Børn, farvel Venner, bevar mig i Eders Erindring«.
Fontainebleau, den 20de April 1814.

Orientering. — Kejser Napoleons Tronfrasigelse. — Hans Afsked i Fontainebleau. — Hans Rejse til Elba.

Den 25de Januar 1814 om Morgenen Klokken 7[1] forlod Kejser Napoleon Tuilerierne for at begynde de sidste Kampe imod hans allierede Modstandere, af hvilke et Korps paa omtrent 47000 Mand Preussere og Russere allerede Nytaarsnat var gaaet over Rhinen imellem Koblenz og Mannheim under Blücher, samtidig med at Schwarzenberg med sin af Østerrigere, Bayrere, Würtembergere, Preussere og Russere bestaaende Storarme, i alt 200,000 Mand, rykkede frem igennem Schweiz for derfra at overskride Frankrigs Grænse; Meningen var, at begge Hærene skulde forene sig mellem Seine og Marne og saa i Samling rykke frem imod Paris. For nu dog at hindre dem heri, ilede Kejser Napoleon imod Blücher, hvem han den 29de Januar traf ved Brienne, hvor det kom til en hidsig men uafgørende Fægtning, efter hvilken det var Kejserens Hensigt at trække sig tilbage over Aube, naar de derover førende Broer vare blevne

[1] Moniteur universel 25de Januar 1814.

istandsatte; samtidig trak Blücher sig Syd paa i Retning mod Bar-sur-Aube. Her traf han Schwarzenbergs Fortrop, og forstærket med den vendte han om igen og angreb med de 80,000 Mand, han saaledes kom til at raade over, den 1ste Februar Kejserens 50,000 Mand, der endnu ikke havde fuldført deres Retræte men stode ved La Rothière. Atter her var Kampen yderst hidsig og denne Gang Kejseren afgjort ugunstig; han mistede 6000 Mand og, hvad der var langt værre, hans Folk tabte Modet i den Grad, at de deserterede i Tusindevis, saa at han, da han efter Retræten over Broen ved Lesmont den 3dje Februar rykkede ind i Troyes, nu kun havde 40,000 Mand til Raadighed.

Omvendt styrkede Sejren i høj Grad de allieredes Selvbevidsthed, og var det gaaet efter Blüchers Hoved, saa at de to Armeer nu i Forening hurtigst muligt havde kastet sig over den vigende Kejser, da var denne sikkerlig bleven fuldstændig knust; men Schwarzenberg var af en anden Mening. For ham stillede Vanskelighederne sig som saa store ved under et Vinterfelttog i Fjendens Land at faa sine Folk ordentlig forplejede, at han i et Krigsraad den 2den Februar satte igennem, at de to Armeer fremdeles skulde holdes adskilte, saaledes at han selv marscherede imod Paris langs Seinen, Blücher langs Marnen. Øjeblikkelig benyttede Napoleon sig heraf til med en Hurtighed og Dristighed, der mindede om hans Ungdoms mest glimrende Bedrifter i Italien, at kaste sig først over den ene og derefter over den anden af sine to Modstandere. Lige over for den i sin Fremrykning sendrægtige og langsomme Schwarzenberg — til hvis Hovedkvarter Kejseren af Rusland og Kongen af Preussen ankom den 8de Februar — lod han et mindre Troppekorps blive tilbage for med sin Hovedstyrke at gaa imod Blücher, der med vanlig Iver straks havde sat sig i Marsch. I Løbet af de 4 Dage 10de—14de Februar leverer han derefter Blüchers etapevis fremrykkende Tropper Træfninger henholdsvis ved Champaubert, Montmirail, Château-

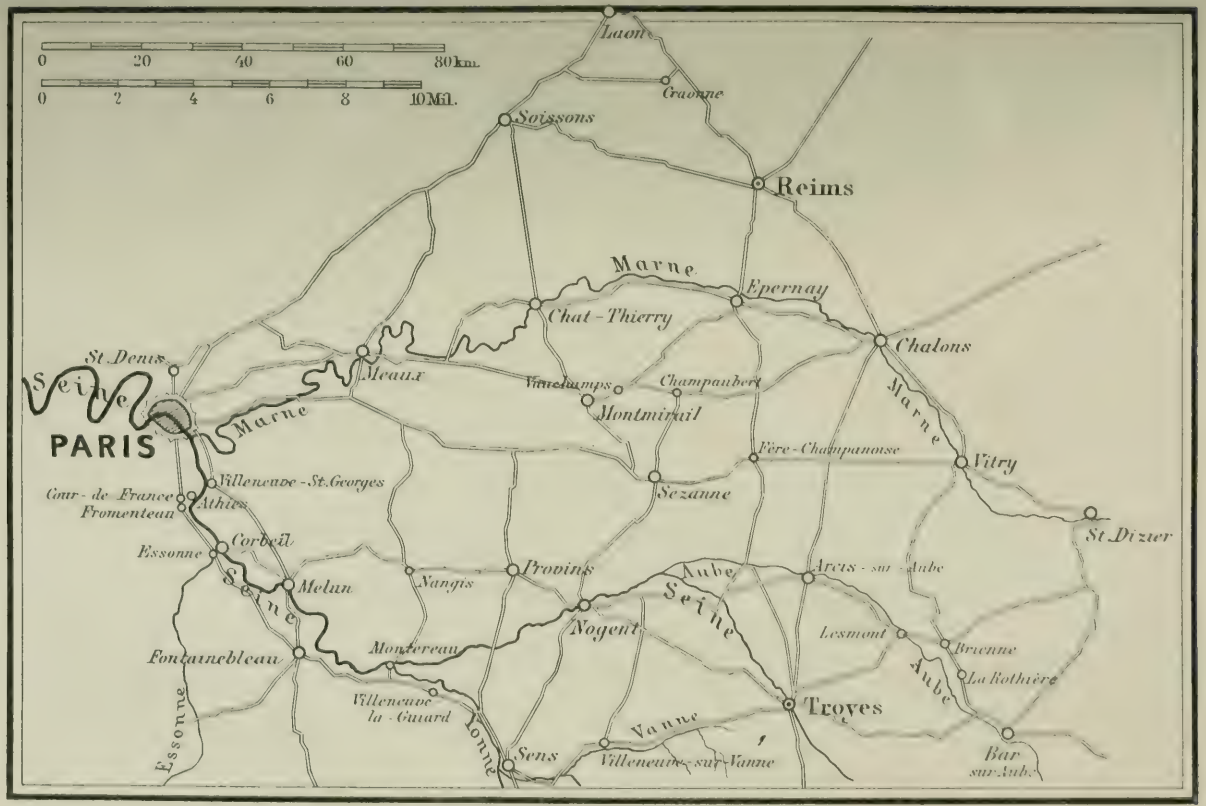

Oversigtskort over Krigsskuepladsen i 1814.

Thierry og Vauchamps og tvinger dem, efter at de i alt har mistet 15,000 Mand og 50 Kanoner, til at gaa imod Nord bag Linien Soissons—Reims—Châlons. Derefter falder han lynsnart over Schwarzenbergs Arme, som han efter Sejrene ved Nangis og Montereau den 17de og 18de Februar nøder til at gaa tilbage over Troyes.

Imedens dette staar paa, arbejde Diplomaterne paa at bringe Fred til Veje, men da Napoleons Fordringer stige med hvert heldigt Udfald af hans Kampe, og da hans Afsending General Caulaincourt ikke møder med uindskrænket Fuldmagt men stadig maa indhente nye Forholdsordrer fra Kejseren, saa gaar Tiden hen, uden at en definitiv Afgørelse træffes, og Napoleon benytter sig heraf til den 21de Februar at tilskrive[1] sin Svigerfader Kejser Frants af Østerrig for at formaa ham til at træde ud af Forbundet med de andre Det østerrigske Kabinet vakler og vil ikke bestemme sig, men saa faar Kongen af Preussen Schwarzenberg til den 27de Februar at falde over en 15,000 Mand stærk fransk Hærafdeling under Oudinot ved Bar-sur-Aube, og den let købte Sejr, han med sin store Overmagt her tilkæmper sig, bestemmer de allierede til fremdeles at staa fast sammen og ikke slutte Fred enkeltvis. Nye Forhandlinger begynde da igen og trække Tiden ud saa længe, at Blücher faar Lejlighed til at forstærke sig fra et Par Korpser, der i Januar ere rykkede fra Tyskland ind i Holland, og herved føler han sig saa stærk, at han den 7de og 9de Marts tør optage Kampe med Napoleon ved Craonne og Laon, Kampe, der vel ikke ere afgørende, men som upaatvivlelig i meget kort Tid vilde have medført en Afgørelse, hvis ikke Blücher var bleven syg, og Troen paa Napoleons Overlegenhed som Feltherre bestandig havde holdt sig saa levende hos Generalstaben i hans Fjenders Hovedkvarter, at den ikke vovede en hurtig Forfølgelse af den vigende Kejser. Tilbage maatte

[1] Correspondance de Napoléon Ier, XXVII, 224.

nemlig Napoleon trække sig, og bestandig betænkeligere blev hans Stilling, men ikke desto mindre afviste han de Tilbud om Fred, som man fra Østerrigs Side var tilbøjelig til ikke alene selv at gaa ind paa men ogsaa at søge at faa de øvrige allierede til at akceptere, hvorved det kom til at staa klart ogsaa for hans Svigerfader, at det var umuligt at komme til nogen Forstaaelse med ham. Dette medførte saa igen Forhandlingernes Ophør og den definitive Beslutning af de allierede at marschere imod Paris

I Henhold hertil rykker da Blücher ad Châlons til, medens Schwarzenberg marscherer imod Nord for at mødes med ham; Napoleon søger at standse deres Forening, men er den 20de—21de Marts uheldig ved Arcis-sur-Aube. Han bestemmer sig derfor til at marschere imod Vitry, hvor han vil samle alt, hvad han kan raade over; men Vitry er allerede besat af Fjenden, og han maa derfor gaa til Saint-Dizier. Paa Vejen herhen kommer han den 26de Marts i Kamp med et mindre Korps, som Schwarzenberg har sendt efter ham, og her vinder han sin sidste men rigtignok ganske betydningsløse Sejr. Sagen er nemlig, at han har fattet den Plan at kaste sig ind i Lothringen i det Haab at kunne trække sine Fjender efter sig derhen og saaledes afholde dem fra at gaa imod Paris, men denne Plan har de faaet Nys om af et Par opsnappede Breve, og Schwarzenberg har derfor sendt det omtalte Korps efter ham for at bringe ham til at tro, at hans Plan er lykkedes, medens Hovedhærene samtidig ere marscherede ad Paris til. Den Modstand, de den 25de møde paa Vejen herhen ved Fère-Champenoise fra Marmont og Mortier, der har Ordre til at følge Kejseren for at forene sig med ham, har de hurtig overvundet; de to Marschaller maa over Sézanne trække sig tilbage til Hovedstaden, og Vejen til denne staar saaledes de allierede aaben. Den 29de staa de foran Paris, den 30te kommer det til en Kamp, der ender med de allieredes Sejr og dermed Stadens Overgivelse. Dagen efter, den 31te Marts, holde

Kejser Alexander af Rusland og Kong Frederik Wilhelm af Preussen deres Indtog i Paris, der er rømmet af de franske Tropper.

Først den 27de erfarer Napoleon, at han kun bliver fulgt af en Maske; øjeblikkelig beslutter han sig til at vende om og gaa i Ryggen paa Fjenden, men han opgiver dette igen for over Troyes at omgaa ham og naa Paris tidsnok til personlig at lede Forsvaret. I Ilmarscher gaar det altsaa tilbage; den 29de er Garden i Troyes, hvortil Kejseren selv er ankommen nogle Timer forud. Han faar her Melding om, at de allierede staar ved Meaux, og nu kan intet holde hans Utaalmodighed tilbage. Han overgiver Kommandoen til Berthier og jager afsted til Hest ledsaget af nogle faa højere Officerer og en ringe Eskorte. Det er hans Agt, da han begiver sig paa Vejen, at overnatte i Villeneuve-sur-Vanne, men da han naar dertil, har han ingen Ro paa sig; han maa videre. Han tager da sammen med General Caulaincourt Plads i en Postvogn og nu gaar det alt, hvad Hestene kunne trække. I Sens faar han at vide, at Fjenden staa foran Paris, i Fontainebleau at Kejserinden har forladt Byen, i Essonnes at Kampen er begyndt, og kort efter at han, Klokken 11 om Aftenen den 30te Marts, har passeret Fromenteau møder han ved Poststationen La Cour-de-France General Belliard, der meddeler ham, at hans Tropper ere i Begreb med at forlade Paris ifølge en Overenskomst, der snarest mulig vil blive ratihaberet. Uagtet man forsikrer ham om, at det ikke er til nogen Nytte, han rejser videre, vil han dog absolut afsted; han vil føre sine Tropper ind i Byen igen, han vil lade Stormklokkerne kalde Borgerne til Vaaben, han er ikke til at styre; man er altsaa nødt til at tage videre med ham. Men saa en halv Mils Vej længere fremme, da han er lige ud for Athies, møder han Fortroppen af Mortiers Korps, der allerede har forladt Paris; nu ser han, at hans Folk rømme Byen, nu lyser Fjendens Vagtblus over til ham fra Omegnen af Villeneuve-Saint-Ge-

orges, nu ved han, at han vil komme for sent til at gribe virksomt ind i Begivenhedernes Gang. Men dog vil han endnu gøre et Forsøg paa at redde sin Hovedstad, og han beordrer derfor General Flahaut til i strakt Karriere at overbringe Marmont Ordre til ikke at forlade Paris men forblive, hvor han er og forsvare sig til det yderste. Saa vender han selv om for at tilbringe Natten i Kroen i La Cour-de-France, og neppe er han kommen tilbage dertil, førend han giver Caulaincourt Ordre til straks at begive sig til Kejseren af Rusland og Kongen af Preussen og se at faa indledet nye Underhandlinger, der kunne føre til en Fredsslutning; han forsyner ham i den Anledning med uindskrænket Fuldmagt[1]. Hele Natten tilbringer han derefter i Kroen og venter med Utaalmodighed paa Meldinger fra sine Afsendinge; endelig Klokken 4 om Morgenen den 31te kommer en Kurer fra Caulaincourt og meddeler, at Kapitulationen er underskrevet Klokken 2, og at de allierede ville rykke ind i Paris hen paa Formiddagen. Kort efter kommer General Flahaut tilbage med en Skrivelse fra Marmont, hvoraf fremgaar, at alle videre Foranstaltninger ere til ingen Nytte, Kapitulationen er afsluttet, og han selv vil afmarschere med sine Tropper Klokken 5. Da tager Kejseren tilbage til Fontainebleau.

Det er nu hans Agt at angribe de allierede herfra med de Tropper, som i Dagene fra den 31te Marts til den 4de April samles om ham i et Antal af c. 60,000 Mand. Han udsteder i den Anledning en Række Ordrer[2]; han inspicerer daglig de forskellige Afdelinger, og han elektriserer formelig sine Soldater ved de Ord, han henvender til dem, saa de under Raabene: »Leve Kejseren! Til Paris! Til Paris!« sværge at gaa i Døden for ham. Men helt anderledes er det med hans Marschaller og Generaler; iblandt dem breder der sig efterhaanden en Stemning af ganske modsat Natur,

[1] Correspondance XXVII, 351. [2] Correspondance XXVII. 352 flg.

hvilket skyldes Meddelelserne om, hvad der foregaar i Hovedstaden. Her har nemlig Senatet været samlet den 1ste April og har paa Opfordring af Talleyrand valgt en af fem Medlemmer, blandt hvilke Talleyrand selv, bestaaende provisorisk Regering. Af denne er Senatet igen bleven kaldt sammen i Dagene den 2den og 3dje April og har erklæret Kejser Napoleon for afsat som Regent, hvorfor Nationen ikke længere skylder ham Lydighed Dette har atter medført, at talrige Agenter for de fordrevne Bourboner har bearbejdet Senatet og Hovedstadens Befolkning til Fordel for Ludvig XVI's Broder, Greven af Provence, der har tillagt sig Navnet Ludvig XVIII, kort sagt det trækker stærkt op til et Dynastiskifte, og dette vil være en fuldbyrdet Kendsgerning, hvis de allierede Fyrster, hvilket i Virkeligheden vil sige Kejser Alexander af Rusland, give deres Minde dertil. Men Alexander, der ikke er nogen Ynder af Bourbonerne, har ikke villet udtale sig til Gunst for dem; han har tværtimod under den Samtale, Caulaincourt har haft med ham, ladet falde Ytringer, der har bragt Caulaincourt til at formode, at han ikke vilde være utilbøjelig til at gaa ind paa, at Regeringen bevaredes for det napoleonske Dynasti, saaledes at Kejser Napoleon vel personlig traadte tilbage, men at Regeringen da overdroges til Kongen af Rom eller rettere sagt under dennes Mindreaarighed til et Regentskab under Kejserindens Forsæde. Under en ny Samtale har Caulaincourt i Henhold hertil ligefrem spurgt, om Napoleon kunde sikre sin Søn Tronen ved at abdicere, men herpaa har Alexander ikke villet give noget Svar. For da at komme under Vejr med, hvad Napoleon kunde vente, har Caulaincourt derefter spurgt, om man mulig vilde indrømme ham Toskana, men hertil svarede Alexander, at dette var ganske umuligt. »Saa Parma eller Lucca da?«, spurgte Caulaincourt videre. »Nej, ikke noget paa Fastlandet,« svarede Alexander, »en Ø, lad gaa . . — Korsika maaske.« »Ja, men Korsika tilhører jo Frankrig, og Napoleon kan aldrig

gaa ind paa at overtage noget, man har frataget ham.« »Naa godt, saa Elba; men tag nu tilbage og forsøg at formaa Deres Herre til at resignere, saa faa vi se.« Hermed er Caulaincourt saa taget til Fontainebleau og har meddelt Kejseren alt, hvad der er blevet talt om. Napoleon har til at begynde med hørt roligt paa ham, men er endt med at afvise Tanken om Regentskabet som absolut uantagelig; han vil organisere en Kamp med sine Fjender og slaa til snarest muligt. Men alligevel har han senere bragt Regentskabet paa Bane blandt sine nærmeste Omgivelser og har derved selv bevirket, at de har taget Parti imod ham, idet de har ræsonneret som saa, at hvis et Regentskab kom i Stand, saa var Freden dermed sikret, saa skete der ingen voldsomme Omvæltninger, og saa beholdt de deres Stillinger og Indkomster, men blev Kampen ført videre og fik den, hvad der var al mulig Udsigt til, et uheldigt Udfald, da var dette for deres Vedkommende ensbetydende med, at de bleve satte ud af Virksomhed, ja maaske endog forviste. Dette drøftede de indbyrdes og vare saa optagne deraf, at Marschal Ney midt under Paraden den 4de April meget højrøstet erklærede sine Kolleger: »Dette her gaar ikke længere, han maa træde tilbage.«

Efter Paraden samledes en Del højtstaaende Officerer med Kejseren i hans Kabinet, og da han her udtalte, at han vilde knuse sine allierede Modstandere uden for Paris, udbrød baade Lefebvre og Ney: »Stillingen er fortvivlet; det er en Ulykke, at der ikke er sluttet Fred for længe siden. Nu er der ikke andet for, end at De maa træde tilbage.« Imod al Forventning bevarede Kejseren ikke alene sin fulde Koldblodighed over for denne mere end dristige Udtalelse, men han gik endog saa vidt, at han for den hele Forsamling fremlagde en detailleret Oversigt over den øjeblikkelige Situation. Han opregnede, hvor mange Tropper han havde imellem Essonne og Yonne, og hvor mange han endnu vilde kunne trække til sig; han paaviste de taktiske Fejl, de

allierede havde begaaet, og hvilken Angrebsplan han som Følge deraf selv agtede at benytte imod dem; han udviklede, hvor store Chancerne vare for, at alt kunde vende sig til det bedre for ham, men han talte for døve Øren, ingen sluttede sig til ham, ingen engang svarede ham Da meldte Marschallerne Macdonald og Oudinot sig; de vare lige ankomne fra Villeneuve-la-Guiard med Fortroppen af deres Afdelinger. Kejseren ilede dem i Møde; han haabede at finde Tilslutning hos dem; men Macdonald var allerede vundet for sine Kammeraters Modstand[1] og erklærede derfor, at han sluttede sig til dem. »Vor Beslutning er taget, nu skal det være nok.« Kejseren forsøgte dog endnu engang at omstemme dem; han udviklede paa ny sine Planer og udtalte, at han til Trods for deres Modstand var fast bestemt paa at angribe Fjenden. Da taber Ney ganske Herredømmet over sig selv og erklærer, at Armeen ikke vil marschere imod Paris. »Armeen vil lystre mig,« svarer Kejseren med hævet Røst, hvilket bringer Ney til i samme Tone at udraabe: »Sire! Armeen adlyder sine Generaler!«

Situationen er nu spændt til det yderste, og alle imødese et Udbrud af Kejserens naturlige Harme over den Maade, hvorpaa man træder op imod ham. Men Kejserens Energi er brudt; de sidste Maaneders Strabadser har i Forening med Ængstelsen for, hvad Fremtiden vil bringe, taget saaledes paa ham, at han er træt; han farer ikke op som i fordums Dage, han svarer end ikke med et Ord paa Neys fornærmende Ytringer, han slutter blot Sammenkomsten, men beholder dog Caulaincourt hos sig. Efter en kort Samtale med ham tager Kejseren sin Beslutning og udfærdiger egenhændig en Skrivelse[2], hvori han erklærer sig rede til at nedlægge Kronen og forlade Frankrig paa Betingelse af, at hans Søns Rettigheder til Tronen opretholdes, og at

[1] Souvenirs du maréchal Macdonald, duc de Tarente, Paris 1892, Side 265. [2] Correspondance XXVII, 358.

der etableres et Regentskab under Kejserindens Forsæde. Med dette Aktstykke beordrer han derefter Caulaincourt, Macdonald og Ney til Paris til Kejser Alexander. De afrejse endnu samme Dag, den 4de April.

Umiddelbart efter at de ere tagne afsted, afsender Kejseren en Kurer med Skrivelse til Kejserinden, som er taget fra Paris til Blois; han meddeler hende, hvad der er sket, og anmoder hende om at lade Bud afgaa til hendes Fader, Kejseren af Østerrig, der er paa Vejen til Paris, for at formaa ham til at stemme Kejser Alexander gunstigt for Tanken om Regentskabet. Derefter trækker han sig tilbage til sine Værelser og kan nok trænge til al den Ro, han kan finde, oven paa de mange stærke Indtryk, Dagen har bragt ham. Det haardeste Slag forestaar ham dog endnu og rammer ham ved Midnatstide, da der kommer Melding om, at Marmont, der stod med 11000 Mand ved Essonne og skulde dække ham imod Nord, har indladt sig paa Underhandlinger med Fjenden og nu har forladt sin Post og er taget til Paris. Følgen heraf er bleven, at General Souham, til hvem han har overgivet Kommandoen, har beordret Tropperne i Marsch og i Nattens Mørke har ført dem over til Fjenden. Ganske vist har de, da det gik op for dem, hvor de var, paa den utvetydigste Maade lagt for Dagen, at de fremdeles vilde blive deres Kejser tro, men nu staa de omringede af den fjendtlige Overmagt, og Faktum er det saaledes, at Kejser Napoleon har mistet et betydeligt Troppekorps. Kejseren vil ikke tro dette muligt, da man fortæller ham det, men i hurtig Rækkefølge ankomme i Nattens Løb flere samstemmende Meddelelser, saa al Tvivl er udelukket. Han synker helt sammen under dette forfærdelige Slag og er i lang Tid ganske stum; endelig udbryder han[1]: »Det bliver til større Ulykke for ham, den utaknemmelige, end for mig!«

[1] Manuscrit de mil huit cent quatorze par le baron Fain, Paris-Leipsic 1823, Side 184.

Medens dette foregaar i Fontainebleau, komme Napoleons tre Afsendinge til Paris og melde sig hos Kejser Alexander. Han har netop den provisoriske Regerings Medlemmer samlede hos sig, men afbryder straks Mødet med dem for at høre, hvad de tre har at meddele. De føres altsaa ind og tale nu alle tre saa indtrængende til Fordel for Forslaget om Regentskabet, at det ser ud til, at de ville kunne bevæge Alexander til at antage det. Men fra anden Side er han allerede saa bearbejdet til Gunst for Bourbonerne, at han vanskelig kan bestemme sig, og efter en to Timer lang Forhandling ender han da ogsaa med at erklære, at han foreløbig ikke kan gøre andet end forelægge Sagen for sine Forbundsfæller; dog lover han at støtte Forslaget. Hermed trækker han sig tilbage, idet han anmoder dem om at indfinde sig igen næste Formiddag, den 5te April, Kl. 9. Den provisoriske Regerings Medlemmer har imidlertid opholdt sig i Forværelset, og naturligvis kunne de tre Udsendinge næppe komme ud fra Kejseren, førend de overvældes med Spørgsmaal om, hvad man foretager sig i Fontainebleau. Herved opstaar der en lang Samtale, under hvilken Døren ind til Kejseren gaar op igen, og en østerrigsk Adjudant, der har været ført ind ad anden Vej, lukkes ud af Alexander selv. Idet han tager Afsked, hører Macdonald, at han tilhvisker Kejseren Ordene: »Hele Korpset.« Det er en Adjudant fra Schwarzenberg, der har overbragt Kejseren Meddelelse om, at Marmonts hele Troppekorps befinder sig indenfor de østerrigske Linier. Hermed er Napoleons Skæbne afgjort, thi Kejser Alexander, som allerede forlængst har baade hørt og set, hvorledes Bourbonernes hvide Kokarde kommer til Syne i stedse større Antal i Paris, — han ser i Marmonts Frafald et Tegn paa, at det franske Folk opgiver Napoleons Sag, og overensstemmende med den Udtalelse[1], han allerede har rettet til Senatet, at

[1] Moniteur universel for 2den April 1814.

hverken han eller hans allierede ere komne for at føre Krig med Frankrig, men ene og alene med Napoleon, tilkendegiver han derfor dennes tre Udsendinge, da de efter Aftale præsentere sig for ham den næste Formiddag, at de allierede ikke kan akceptere Kejser Napoleons Tronfrasigelse til Fordel for hans Søn, de forlange, at han skal nedlægge Kronen uden noget som helst Forbehold, men ere saa til Gengæld villige til at gaa ind paa, at han beholder sin Rang og Titel som Kejser, og at han[1] »faar Elba at regere over eller noget andet«; angaaende hans og hans Families fremtidige Indkomster o. a. m. vil man træde i Forhandling med ham. Hermed havde Bourbonerne sejret; for Ludvig XVIII stod Vejen nu aaben til Frankrigs Trone.

Samtidig hermed havde Napoleon om Morgenen den 5te April udstedt en Proklamation[2] til sine Tropper, hvori han næst at takke dem for deres Troskab imod ham meddelte dem Marmonts Frafald og erklærede sig beredt til, nu da alt syntes at gaa ham imod, at nedlægge Kronen, saafremt det franske Folk ønskede dette. Ved Middagstid fik han under Revuen Soldaternes Svar herpaa, idet de som sædvanlig modtoge ham med jublende Tilraab. Som Følge heraf bestemte han sig, hvis der skulde komme Afslag paa hans Henvendelse til Alexander, til at optage Kampen igen og lod i Henhold hertil Ordrer[3] udfærdige til de forskellige Afdelinger om i Løbet af næste Dag at trække sig tilbage bag Loire, hvor han mente at kunne indtage en fordelagtig Stilling. Men saa kom hans tre Afsendinge tilbage fra Paris samme Dags Aften, og dermed fik alt en helt anden Vending. Efter at de nemlig havde afgivet deres Melding

---

[1] »Il aura l'île d'Elbe pour souveraineté ou autre chose« (Souvenirs du maréchal Macdonald Side 282). I Følge Fain, 195, var der under de Overvejelser mellem de allierede, der i Løbet af Natten gik forud for Kejser Alexarders endelige Svar til Napoleons Udsendinge Tale om Korfu, Korsika eller Elba. — [2] Correspondance XXVII, 359; Fain, 184. — [3] Correspondance XXVII, 358.

til Kejseren om de allierede Fyrsters definitive Bestemmelse, »opgav han pludselig,« fortæller Macdonald[1] »alle politiske Hensyn . . . og havde kun Tanke for, hvad der skulde blive af ham selv,« i hvilken Anledning han spurgte dem om, hvad de troede, Kejser Alexander havde ment med, at han skulde faa »Elba eller noget andet«.« Da de hertil erklærede, at det vidste de ikke noget om, sagde han efter nogen Betænkning: »Det er formodentlig nok Korsika . . . men lige meget, jeg vælger Elba. Er der nogen af de Herrer, der kender noget til Elba? Mon der findes noget passende Slot eller Palæ der, og en ordentlig Befolkning?« Ingen vidste noget derom, hvorfor han gav Ordre til straks at lade en eller anden Artilleri- eller Ingeniørofficer opsøge, som havde gjort Tjeneste paa Øen.

De tre Afsendinge vare dog ikke mere sikre paa, at han havde opgivet sine krigerske Planer, end at de efter at have taget Afsked med ham samledes til et hemmeligt Møde med nogle af de øvrige højere Officerer, med hvem de aftalte, at man under ingen Omstændigheder vilde efterkomme de udstedte Marschordrer, og hvori man endvidere enedes om at paalægge Kejserens Stabschef Berthier at tilbageholde alle yderligere Befalinger om Dislokationer, Kejseren eventuelt maatte afgive. Dette meddeltes Berthier næste Morgen tidligt den 6te April.

Hen paa Formiddagen samme Dag lod Kejseren sine Marschaller kalde for at meddele dem, hvad han havde besluttet. De, som vel havde hørt noget derom, men som dog alligevel tvivlede paa, at han saa hurtigt havde opgivet at slaaes, begyndte da straks at foreholde ham, at Armeen var saa svækket, at man ikke kunde tænke paa et heldigt Udfald af nye Kampe; saadanne vilde kun føre til Skuffelser, kun udsætte dem alle for fornyede Strabadser til ingen som helst Nytte. At maatte fare om fra Sted til Sted og

[1] Souvenirs du maréchal Macdonald, 285.

slaaes, det blev, hvad der ventede dem; en ordentlig Krigsførelse var absolut udelukket. I nogen Tid lod Kejseren dem tale videre uden at afbryde dem, men endelig fortalte han dem, at han havde besluttet at abdicere, og at de derfor kunde være ganske rolige. »I vil have Fred,« sagde han, »godt, I skal faa den«, og dermed greb han en Pen og skrev en Erklæring, i Følge hvilken han uden noget som helst Forbehold gav Afkald paa Frankrigs Trone[1]. Med denne tog Caulaincourt, Macdonald og Ney atter til Paris, forsynede tillige med Fuldmagter fra Kejseren til at forhandle paa hans Vegne.

Nu fik de pludselig saa travlt, alle de mange Marschaller og Generaler i og omkring Fontainebleau med at komme til Paris; nu forlode de, som skyldte Kejser Napoleon alt, ham under de forskelligste Paaskud for at sikre sig selv hos de nye Magthavere. Hver Dag bragte nye Frafald, og lidt efter lidt blev der derfor saa godt som helt tomt om Kejseren, der paa sin Side fortrød, hvad han havde skrevet og derfor sendte Kurer paa Kurer afsted for at faa sin Erklæring tilbage. Men denne var endnu samme Dag bleven afleveret, og Forhandlinger var derefter straks blevne indledede imellem Napoleons tre Udsendinge paa hans Vegne og Nesselrode, Metternich, Hardenberg og Lord Castlereagh paa

[1] Correspondance XXVII. 361. Af den Facsimile af denne Erklæring, der er gengivet som Titelbillede i Originalens Størrelse, ses det, at Kejseren gentagne Gange har gjort baade Tilføjelser og Rettelser i, hvad han nedskrev; særlig interessant er Rettelsen i de to sidste Linier, hvor der oprindelig har staaet: »au bien de la nation«. Med Udelukkelse af de i Linie 3 gentagne Ord: »fidèle à son serment« lyder Erklæringen saaledes:

6 avril 1814.

Les puissances alliées ayant proclamé que l'empereur Napoléon était le seul obstacle au rétablissement de la paix en Europe, l'empereur, fidèle á son serment, declare qu'il renonce, pour lui et ses héretiers, aux trônes de France et d'Italie, et qu'il n'est aucun sacrifice personnel, même celui de la vie, qu'il ne soit prêt à faire à l'intérêt de la France.

henholdsvis Ruslands, Østerrigs, Preussens og Englands Vegne. Resultaterne heraf kom til at foreligge i en Traktat[1], der underskreves i Paris om Middagen den 11te April[2] og som blandt andet indeholdt følgende:

Artikel 1.

Hans Majestæt Kejser Napoleon giver for sig selv, sine Sukcessorer og Descendenter samt alle Medlemmer af sin Familie Afkald paa enhver som helst Ret til at herske og regere saavel over Kejserdømmet Frankrig og Kongeriget Italien som over ethvert andet Land.

Artikel 2.

Deres Majestæter Kejser Napoleon og Kejserinde Marie Louise beholde for Livstid deres Rang og Titler.

Kejserens Moder, Brødre, Søstre, Nevøer og Niecer beholde ligeledes, hvor de saa end monne tage Ophold, deres Titler som Fyrster af hans Familie.

Artikel 3.

Øen Elba, som Hans Majestæt Kejser Napoleon har udset sig til fremtidigt Opholdssted, skal for hans Livstid udgøre et særegent Fyrstendømme, som han skal eje og besidde med fuld Suverænitet.

Der vil derhos til fuldkommen fri Raadighed tilkomme Kejser Napoleon en Aarsrente paa to Millioner Francs fra den franske Statskasse. Heraf vil den ene kunne overdrages Kejserinden.

Artikel 4.

Alle Magterne forpligte sig til at søge at formaa Barbareskstaterne til at respektere Øen Elbas Flag og Territorium samt til at faa nævnte Ø stillet lige med Frankrig i sit Forhold til disse Stater.

Artikel 5.

Hertugdømmerne Parma, Piacenza og Guastalla skal fremtidig med fuld Ejendoms- og Højhedsret tilhøre Hendes Majestæt Kejserinde Marie Louise og fra hende overgaa til hendes

---

[1] Fain, 209; Mémoires anecdotiques sur l'intérieur du palais par L—F.—J. de Bausset, Paris 1827, II, 233; Mémoires sur Napoléon, l'imperatrice Marie-Louise et la cour de Tuileries par Mme Ve du général Durand, Paris 1828, 363. — [2] Af Lord Castlereagh paa Englands Vegne dog først den 13de April.

Søn og hans Descendenter i lige Linie. Hendes Søn skal fra nu af antage Titlen Hertug af Parma, Piacenza og Guastalla.

Artikel 7.

Kejserinde Josephines[1] aarlige Apanage nedsættes fremtidig til 1 Million Francs ...

Artikel 11.

Det paahviler Kejser Napoleon at tilbagelevere Statens og andre offentlige Kasser alle de Kontanter og Effekter, de efter hans Ordre har maattet afgive dog med Undtagelse af, hvad der hidrører fra Civillisten.

Artikel 14.

Der vil blive truffet alle fornødne Foranstaltninger for at sikre Hans Majestæt Kejser Napoleon, Kejserinden samt Prinserne og Prinsesserne fri og uhindret Afrejse, ligeledes dem af deres Følge, der ville ledsage dem eller tage Ophold uden for Frankrig, endvidere alle de dem tilhørende Heste, Vogne og Ejendele.

De allierede Magter ville i Henhold hertil afgive Officerer og Mandskab til deres Eskorte.

Artikel 15.

Den franske Kejsergarde skal afgive et Detachement paa 12—1500 Mand af alle Vaaben til at eskortere Kejseren til Saint-Tropez, hvor han vil gaa om Bord.

Artikel 16.

Der skal stilles Kejser Napoleon en Korvet og fornødne Transportfartøjer til Raadighed til at overføre ham selv og hans Husstand til deres Bestemmelsessted. Korvetten skal tilhøre Hans Majestæt Kejseren som fri Ejendom.

Artikel 17.

Hans Majestæt Kejser Napoleon kan som Garde medtage og beholde hos sig 400 Mand frivillige, herunder indbefattet Officerer, Underofficerer og Soldater.

Artikel 18.

Alle de Franskmænd, som ville ledsage Kejser Napoleon og hans Familie, skulle, hvis de ikke ville fortabe deres franske Indfødsret, inden Forløbet af tre Aar vende tilbage til

[1] Hun døde den 29de Maj samme Aar.

Frankrig, med mindre de kunne gaa ind under saadanne særlige Bestemmelser, som den franske Regering forbeholder sig at træffe efter Udløbet af denne Frist.

Artikel 20.

De høje allierede Magter garantere Opfyldelsen af alle nærværende Traktats Artikler og paatage sig at udvirke, at de godkendes og garanteres af Frankrig.

Med denne Traktat — som samme Dag[1] godkendtes af den provisoriske Regering og derefter, den 31te Maj, paa Kong Ludvig den XVIII's Vegne af Talleyrand — kom Caulaincourt tilbage til Fontainebleau igen hen paa Eftermiddagen den 11te og forelagde den for Kejseren, for at han kunde underskrive den; men Napoleon var aldeles ikke til Sinds hertil. Da hans Modstandere jo ikke vilde forhandle med ham om Frankrigs Interesser, saa indsaa han ikke, at der overhovedet var noget for ham at kontrahere med dem om. De havde sejret, han havde tabt; han maatte altsaa finde sig i, hvad de bestemte. Og dertil kom saa endnu, at han, som vi har hørt det, fortrød, at han havde frasagt sig Tronen, hvorfor da ogsaa de første Ord, han rettede til Caulaincourt, da denne præsenterede ham Traktaten, gik ud paa, at han vilde have sin Erklæring om Tronfrasigelsen tilbage igen, hvilket dog naturligvis ikke lod sig gøre. Hvad han har tænkt eller ment hermed, er vanskeligt at indse, men vist er det, at han hverken den 11te eller 12te April var til at formaa til at underskrive Traktaten. Da han stod op om Morgenen den 13de, var han derimod kommen paa andre Tanker, og samme Formiddag underskrev han.

Hermed var der altsaa kommen en Ende paa Forhandlingerne; det stod nu til de allierede at yde den detroniserede Kejser sikkert Lejde igennem hans hidtidige Rige og indsætte ham i hans nye Besiddelse. I den Anledning ud-

[1] Fain, 216.

nævntes følgende fire Kommissærer, der fik Ordre til hurtigst muligt at melde sig hos Kejseren, nemlig fra Østerrigs Side Generaladjudant, Feltmarschallieutenant v. Koller, fra Preussens Oberst, Grev v. Truchsess-Waldburg, fra Ruslands General, Grev Paul Andrejević Šuvalov og fra Englands Oberst, Sir Neil Campbell. Af dem indtraf Koller først til Fontainebleau; sidst ankom Campbell den 16de April om Aftenen.

Næste Dag, Søndag den 17de, efter Messen lod Kejseren sig Kommissærerne enkeltvis forestille. Først kom Šuvalov og derefter Koller ind; fem Minuter havde Kejseren til hver af dem. Den første udspurgte han om Kejser Alexander; med den anden — »den virksomste og dygtigste af dem«, som han senere selv erklærede[1] — underholdt han sig om ligegyldige Ting. Derefter kom Turen til Truchsess-Waldburg, der blev modtaget med Spørgsmaalet[2], om der fandtes preussiske Tropper paa noget af de Steder, man skulde passere paa Vejen til Elba, og da han benægtede dette, fik til Svar: »Ja, saa skal De ingen Ulejlighed gøre Dem med at ledsage mig«. Uagtet Greven hertil bemærkede, at det ikke var ham nogen Ulejlighed men en Ære, lod Kejseren ham dog atter forstaa, at han ikke ønskede hans Følgeskab, og da Greven derefter erklærede, at han ikke kunde undlade at opfylde det ærefulde Hverv, hvortil hans Konge havde udset ham, dimitterede Kejseren ham med en paa en Gang fortrædelig og forlegen Mine, ligesom han senere paa Rejsen Syd paa sjelden lod nogen Lejlighed gaa forbi til at vise Kongen af Preussens Repræsentant sin Uvilje, ja en enkelt Gang endog gik saa vidt, at han lod, som om han ikke kendte ham[3].

Tilsidst kom Campbell ind. Han havde endnu en Ban-

[1] Lile d'Elbe et les cent-jours i Correspondance XXXI, 2. —
[2] Truchsess-Waldburg, Napoleon Buonapartes Reise von Fontainebleau nach Fréjus vom 17. bis 29. April 1814, Berlin 1815, 4. —
[3] Truchsess-Waldburg, 27, Noten.

dage om Panden og den ene Arm i Bind efter de Saar, han den 25de Marts havde faaet ved Fère-Champenoise, hvor han var med i de allieredes Stab som Militærattaché, og Kejseren havde saaledes straks et Samtaleæmne med ham. Han spurgte ham[1] om hans Deltagelse i Kampen, om hvor han havde faaet de Dekorationer, han bar, og endelig om, hvor han var født. Da Campbell hertil svarede: »Jeg er en Skotte,« drejede Kejseren Samtalen hen paa Ossians Digte, som han selv var en stor Beundrer af paa Grund af deres krigeriske Aand. En Bemærkning af Campbell om, at han havde gjort Tjeneste i Spanien, ledte derefter Samtalen hen paa Kampene dernede og dermed igen paa Wellington, om hvem Kejseren udtalte sig særdeles anerkendende; derefter kom han ind paa en Karakteristik af de engelske Tropper i Spanien og endelig paa en Omtale af Englænderne i Almindelighed, om hvem han erklærede, at »den engelske Nation er den største af alle; jeg sætter den over alle andre. Jeg har været dens bitreste Fjende, men det er jeg ikke mere. Det var mit Ønske at hæve det franske Folk lige saa højt, men det skulde nu ikke være, — Skæbnen vilde det anderledes.« Her standsede han og saa ud til at være meget bevæget, ja havde endog Taarer i Øjnene. Lidt efter drejede han Samtalen hen paa Overrejsen til Elba og udtalte Ønsket om, at et engelsk Krigsskib maatte ledsage den franske Korvet, der skulde tage ham om Bord, ja han slog endog paa, at han for ikke at blive bortført af algierske Sørøvere vilde foretrække at lade sig sætte over af et engelsk Krigsskib i Stedet for af et fransk. Den hele Samtale varede et Kvarters Tid.

Det var Meningen, at Afrejsen skulde foregaa straks efter Kommissærernes Ankomst, men forskellige Omstændigheder bidroge til at trække Tiden ud. Saaledes var det i

[1] Napoleon at Fontainebleau and Elba, being a journal of occurrences in 1814—15 with notes of conversations by the late Major-General Sir Neil Campbell. London 1869, 158.

Artikel 15 af Traktaten af 11te April fastsat, at et Detachement af den franske Kejsergarde skulde eskortere Kejseren Syd paa, og hans Svigerfader Kejser Frants tilbød, hvis hans Svigersøn maatte ønske det, at forstærke dette med et Par Tusinde Mand af hans egne Elitetropper, men dette afslog Napoleon med den Bemærkning[1], at han for at rejse igennem Frankrig hverken behøvede sin egen Garde eller fremmed Eskorte. Derimod var han i Henhold til Traktatens Artikel 17 berettiget til at tage et Korps af 400 frivillige med sig til Elba, og i Henhold hertil udgik der derfor Opfordring til baade Officerer og Mandskab af hans gamle Garde om at melde sig. Af de saaledes mødte formeredes der en Bataillon, som den 18de April afmarscherede fra Fontainebleau med Ordre til at oppebie Kejseren i Briare, hvor han vilde holde Revu over den. Til Kejserens personlige Tjeneste meldte sig Overhofmarschal Grev Bertrand, General Grev Drouot, Oberst Baron Jermanowski, Chatolkassereren Baron Peyrusse, Sekretær Rathery og Lægen Foureau de Beauregard foruden en Del andre Kavallerer og Funktionærer.

Naturligvis bidrog den Hengivenhed, der saaledes vistes Kejseren, i ikke ringe Maal til at mildne det Tryk, der lige fra hans Tronfrasigelse havde hvilet over ham, og som navnlig til at begynde med gav sig Udslag paa forskellig Maade. Saaledes iagttog Koller[2] ham under den Messe, der gik forud for Kommissærernes Audiens, og fik da det Indtryk af ham, at han var helt forstyrret; snart gned han sig med Haanden over Panden, snart stak han sine Fingerspidser i Munden og sad og bed paa dem og saa i det hele ud til at være i højeste Grad urolig. Under selve Audiensen viste han, som ellers var i en saa overordentlig Grad soig-

[1] Napoleon I. Fahrt von Fontainebleau nach Elba April—Maj 1814. Mit Benutzung der amtlichen Reiseberichte des kaiserlich österreichischen Commissars General Koller von Joseph Alex Frhr. v. Helfert, Wien 1874, Side 10. Correspondance XXXI, 2. — [2] Koller 11

neret i sin Klædedragt[1], sig i »en gammel grøn Uniform med Guldepauletter, blaa Benklæder og røde Kravestøvler; han var hverken barberet eller redt, og Snustobak laa og dryssede baade paa hans Overlæbe og Klædning.« Saa godt som hele Tiden indtil Afrejsen holdt han sig inde, sædvanlig i Bibliotheket og som Regel beskæftiget med Læsning eller i Samtale med sin tidligere Statssekretær Hertugen af Bassano. Kurerer kom og gik dels til og fra de fire Kommissærer, dels til og fra Kejseren, der stod i stadig Forbindelse med Kejserinden, som den 12te April var tagen fra Orleans til Slottet Rambouillet. Det havde stedse været hendes Ønske hurtigst muligt at træffe sammen med sin Mand, og overensstemmende dermed havde hun haft til Hensigt at tage til ham i Fontainebleau, men hendes af Metternich paavirkede Omgivelser havde ikke blot paa forskellig Maade vidst at forhale hendes Afrejse, men havde endog paa det ivrigste søgt at faa hende fra at samles med Kejseren igen og følge med ham til Elba, idet de havde forestillet hende, hvor langt fordelagtigere det vilde være for hende at tage tilbage til sin Fader Kejser Frants, hos hvem hun vilde kunne gøre sin Indflydelse gældende til Fordel for sin Søn og saaledes sikre ham en betydeligere Stilling i Fremtiden end som Hertug af Parma o. s. v. eller eventuel Besidder af hans Faders tarvelige lille Ørige. Da Kejser Napoleon erfarede dette, afsendte han General Flahaut til hende for at formaa hende til at staa fast ved sit Forsæt om at dele Skæbne med ham, men hun havde da allerede truffet Aftale med sin Fader om en Sammenkomst, som ogsaa fandt Sted paa Slottet Rambouillet den 16de April, og som havde til Følge, at hun definitivt bestemte sig til at tage til Wien. Hun forlod Rambouillet den 23de og passerede Frankrigs Grænse den 2den Maj.

Spørgsmaalet om den Rute, ad hvilken Kejseren skulde

[1] Campbell, 157.

tage til Elba, gav Anledning til en Række Forhandlinger, som ogsaa bidroge til at trække Tidspunktet for Afrejsen i Langdrag. Napoleon, som ikke holdt af Søen, ønskede saa vidt muligt at tage over Land, nemlig over Moulins og Lyon til Chambéry, derfra videre over Parma og Pistoja til Piombino og endelig derfra det korte Stykke Vej til Søs over til Elba. Det var hans Ønske, skrev Bertrand[1] den 15de April til Koller, at rejse Dag og Nat »og aldrig blive forud anmeldt nogetsteds. Han vilde helst passere de store Byer om Natten og kun tage sig den fornødne Hvile i de smaa Byer. Da Kejseren har Kommissærerne med sig, behøver han ingen Eskorte, hvorfor det er ufornødent, at de 1500 Mand af Kejsergarden[2] ledsage ham længere end til Briare, hvor han da vil tage Afsked med dem. Kun over Apenninerne og paa Vejen derfra til Piombino er Eskorte fornøden.« Skulde man have noget at indvende herimod og navnlig imod selve Ruten, var Kejseren villig til at tage til Saint-Tropez over Avignon og Aix, forudsat at man da stedse passerede de store Byer ved Nattetide og altid havde Skifteheste i Beredskab, førend man naaede Byerne for ikke at have nødigt at gøre Ophold i dem.

De allierede, som ikke vare sikre paa Befolkningens Stemning for eller imod den faldne Kejser, og som derfor helst saa, at Vejen til Lands blev saa kort som muligt, havde imidlertid en anden Plan; de ønskede, at Rejsen skulde foregaa over Sens, Auxerre og Mâcon til Lyon og derfra over Gap og Sisteron til Saint-Tropez. Herimod gjorde Napoleon heller ingen Indvending, hvis Rejsen blot maatte foregaa med størst mulig Hurtighed. Dette gik man ind paa og for i saa Henseende at træffe de bedst mulige Foranstaltninger, afsendte man fra Hovedkvarteret i Paris Kaptajn i den østerrigske Generalstab Maximilian v. Thielen med Ordre til at træffe alle Forberedelser langs hele

[1] Koller, 12—13. — [2] Smlgn Artikel 15 Side 17.

Ruten og navnlig drage Omsorg for, at der paa alle de Steder, hvor der laa allierede Tropper, opmarscherede en Æres- og Sikkerhedsvagt bestaaende af en Infanteri- eller Jægerbataillon, en Deling Kavalleri og et Batteri ridende Artilleri.

Men hermed vare Forhandlingerne om Ruten dog endnu ikke til Ende, hvilket skyldtes den Omstændighed, at de Vogne, der under militær Eskorte vare sendte afsted med Penge, Møbler, Malerier, Skulpturer, Service, Garderobesager, Bøger o. s. v., som Kejseren vilde have med til Elba, vare dirigerede over Nemour, Montargis og Briare, og at de den 18de fra Orleans ankomne kejserlige Ekvipager og Heste skulde afgaa ad samme Vej med Ordre til at oppebie Kejsertoget i Briare. Kejseren fik da pludselig den Ide, at han ogsaa vilde samme Vej — blandt andet for i Briare at kunne lade et og andet, som han nu savnede[1], pakke ud og tage med sig paa Rejsen — og i Virkeligheden var den omtalte Vej ogsaa adskilligt fornuftigere end den af de allierede foreslaaede, dels fordi den var kortere, og dels fordi den førte igennem Egne, som vare uberørte af Krigen; fra Lyon kunde man saa tage over Valence, Avignon og Aix til Saint-Tropez. Selvfølgelig kunde Kommissærerne dog ikke paa egen Haand tage Bestemmelse herom, men maatte indberette Sagen til Paris. Da nu Caulaincourt, der havde taget Afsked med Kejseren den 17de, netop vilde afrejse til Paris den 18de, saa tog han Kommissærernes Skrivelser med sig og fik endvidere fra Kejseren personlig det Hverv at meddele, at hvis man ikke rettede sig efter hans Ønske, kastede han sig i Armene paa Englænderne.

Hen paa Natten indløb de allierede Monarkers imødekommende Svar, og samtidig kom der Afgørelse i anden Retning. Napoleon havde nemlig forlangt, at selv om der allerede fra den franske Regering maatte være tilstillet Kom-

[1] Truchsess-Waldburg, 5—6.

mandanten paa Elba Ordre til at overgive ham Øen, naar han landede, saa skulde der desuden medgives Kommissærerne Befaling til ham i nævnte Henseende, saaledes at Overgivelsen kunde foregaa uden Tøven. I Anledning heraf udfærdigede Krigsminister Dupont da den 18de en Skrivelse[1], hvori der foruden Ordre til Øens Overgivelse til Napoleon blandt andet stod: »De Tropper, der findes paa Øen, skulle tilligemed alle Frankrig tilhørende Ejendele sendes bort derfra.« En Afskrift af denne Skrivelse indløb da nu til Fontainebleau sammen med Svaret paa Kejserens Anmodning om den forandrede Rute, men den var ham aldeles ikke tilpas; han frygtede for, at Kommandanten skulde forstaa dens Ordlyd saaledes, at han skulde finde paa at sende alt Skyts og al Ammunition bort fra Øen, og denne saaledes berøves alle Midler til et eventuelt Forsvar. Han erklærede derfor, at han ikke forlod Fontainebleau, forinden han fik Garantier for, at saadant ikke vilde ske, og Kommissærerne maatte altsaa atter afsende Skrivelse til Paris.

Den 20de April om Morgenen var man dog alligevel saa vidt, at Koller kunde indberette til Metternich, at Afrejsen vilde foregaa samme Dags Formiddag. Ganske vist var det Kejser Napoleons Ønske at oppebie det endnu ikke ankomne Svar paa Skrivelsen angaaende Skytset og Ammunitionen, men Koller havde dog formaaet ham til at afstaa herfra ved at forsikre ham, at Overbringeren af den Afgørelse i hans Favør, som utvivlsomt ville blive udfærdiget, vilde indhente ham senest den 21de.[2] Næppe var imidlertid Kureren afsendt til Paris med den omtalte Indberetning, førend Kejseren lod Koller kalde og meddelte ham, at han nu overhovedet slet ikke vilde tage afsted; de allierede havde ikke holdt deres Ord til ham, sagde han[3], han var derfor berettiget til at forlange sin Tronfrasigelse tilbage.

[1] Campbell, 169. — [2] Koller, 17; Skrivelsen naaede ham dog først den 22de (Koller, 26). — [3] Samtalen findes refereret hos Koller, 18—20, og hos Campbell, 178—181.

Han lod Koller vide, at der i Nattens Løb var tilstillet ham en Mangfoldighed af Opfordringer til paa ny at gribe Regeringens Tøjler, og det kunde han jo meget godt gøre, da han kunde støtte sig til sin Garde, der endnu var ham i høj Grad hengiven. Med stor Bitterhed udtalte han sig om sin Svigerfaders Bestræbelser for at skille ham fra hans Hustru og Søn, — han talte sig overhovedet op til de stærkeste Beklagelser over den Vanskæbne, der havde ramt ham, men lidt efter lidt faldt han igen i Ro og erklærede, at han fremdeles følte sig bunden ved, hvad han var gaaet ind paa; »men,« sluttede han, »hvis jeg endnu en Gang finder grundet Anledning til Besværinger, saa anser jeg mig for løst fra alle mine Tilsagn.«

I dette Øjeblik bankede det paa Døren, og paa Kejserens Opfordring til at komme ind meldte sig Overhofmarschallens Adjudant, Grev Bussy, for fra Marschallatet at erindre om, at det til Afrejsen fastsatte Øjeblik Kl. $10^{3}/_{4}$ nu var kommet. »Saa,« svarede Kejseren, »fra hvornaar er det blevet Sædvane, at jeg har at rette mig efter Hr. Overhofmarschallens Uhr? Jeg rejser, naar det behager mig, og maaske rejser jeg slet ikke.« Derefter optog han Samtalen med Koller igen og kom paany ind paa den seneste Tids Begivenheder og den uheldige Situation, hvori de havde bragt ham, hvilket Koller behændigt benyttede til at gøre ham opmærksom paa, at han kun yderligere vilde forværre denne, hvis han blev ved med at gøre Vanskeligheder ved loyalt at opfylde, hvad der ved Traktaten af 11te April var bleven vedtaget, i første Række da altsaa hurtigst muligt at afrejse til hans fremtidige Opholdssted Elba. »De ved jo godt, at jeg aldrig har brudt mit Ord,« svarede Kejseren hertil og dimitterede samtidig Koller. Derefter lod han de tre andre Kommissærer kalde, først Campbell, saa Šuvalov og endelig Truchsess; den første erklærede han, at han, hvis de allierede bleve ham altfor nærgaaende, vilde kaste sig i Englændernes Arme; med de to andre vekslede han kun

nogle faa Bemærkninger om ligegyldige Ting, og derefter endelig erklærede han sig parat til at tage afsted.

Klokken lidt før 12 forlod Kejseren sine Værelser og gik ad Marmortrappen ned i den store Slotsgaard, hvor 1200 Gardegrenaderer havde taget Opstilling i to Geledder fra Trappens Fod og helt ud til Gitterporten, uden for hvilken der havde samlet sig en stor Mængde af Byens og Omegnens Folk; en Del Stabsofficerer samt de fire Kommissærer ledsagede ham. Da han var naaet hen til Midten af Fronten, lod han Trommerne røre og Mandskabet formere Halvkreds om sig, hvorefter han kaldte Officererne frem og med høj Røst udtalte følgende:[1]

»Officerer, Underofficerer og Soldater af min gamle Garde, jeg siger Eder nu Farvel. I tyve Aar tjente I mig til min Tilfredshed, bestandig tapre, bestandig trofaste! Saa lykkedes det Fjenden tre Dagsmarscher forud for mig at rykke ind i Paris, hvilket bragte mig til at ile efter ham for at jage ham ud igen, og sikkerlig vilde det, — at dømme efter Eders begejstrede Tilraab til mig, som jeg herved takker Eder for — have været ham umuligt at holde sig der tre Dage til Ende. Men en Del af Armeen havde da allerede svigtet sin Pligt . . .

her stoppede Kejseren et Øjeblik og fortsatte derefter med bevæget Stemme

. . . havde vendt sig fra mig og var gaaet over til Fjenden; de allierede havde væbnet hele Europa imod mig, og en

[1] Gengivet efter Kollers Indberetning af 23de April (K o l l e r. 67) sammenholdt med Une année de la vie de l'empereur Napoléon par A. D. B. M. (ɔ: Monier), lieutenant de grenadiers, troisième édition, Paris 1815. Side 17, og med (F a b r y I. B. G.) Itinéraire de Buonaparte, depuis son départ de Doulevant le 28 mars, jusqu'à son embarquement à Fréjus, le 29 avril. Paris 1814, Side 18. Se endvidere F a i n. Side 206 og Correspondance XXVII, 362. I sin Indbereining af 21de April til Grev Nesselrode fortæller Šuvalov, at de Gengivelser af Kejserens Tale, som bleve sendte til Paris, »ikke ere rigtige helt igennem; dog er det væsentlige der.« (Schouvaloff. De Fontainebleau à Fréjus i Revue de Paris, Aprilheftet, Side 812.)

Del af Nationen havde udtalt sig til Gunst for en ny Suveræn! Fra det Øjeblik af var en hurtig Befrielse af Hovedstaden en Umulighed. Endnu en to—tre Aar vilde jeg have kunnet holde Kampen gaaende med de tre Fjerdedele af Hæren, der forbleve mig tro, og bistaaet af Folkets overvejende Flertal vilde jeg have kunnet tage Stilling langs Loire eller ved mine Fæstninger, men Krig baade imod de fremmede og mod vore egne Landsmænd havde da hærget vort skønne Fædreland, — og vilde vi saa vel endda for alle de Ofre, dette havde krævet, kunne have haabet at besejre det hele Europa, saa stærkt som dette blev støttet ved at faa Paris paa sin Side, — Paris, der var faldet i Hænderne paa et politisk Parti? Jeg havde derfor, saa snart jeg indsaa det umulige i at undgaa en Borgerkrig, kun Fædrelandets Tarv, kun Frankrigs Fred og Ro for Øje; alle mine Rettigheder gav jeg Afkald paa, alle mine personlige Interesser har jeg sat til Side, ja jeg er rede til, om det saa skal være, at ofre mig selv, thi Fædrelandets Lykke og Hæder har stedse været mit Livs Maal.

Soldater! Forbliv bestandig paa Pligtens og Ærens Vej; tjen med Troskab den Fyrste, Folket har valgt sig! Jeg kunde have gjort en Ende paa mit Liv, men jeg vil vedblive at leve for Eder! Jeg vil skrive om Eder; min kæreste Livsgerning skal fra nu af være den at fortælle Efterverdenen om de Bedrifter, I udførte, min eneste Trøst at erfare, hvad Frankrig endnu vil udrette for at kaste Glans over sit Navn.

Jeg kan ikke trykke Eder alle til mit Hjerte men maa nøjes med at omarme Eders Chef. Farvel Børn, farvel Venner; bevar mig i Eders Erindring! — Træd frem General!«

Her traadte General Petit frem, og Kejseren omfavnede ham gentagne Gange.

»Bring mig ogsaa Ørnen, at jeg kan kysse den«

befalede han videre, hvorefter Lieutenant Forti marscherede frem med Fanen, som han sænkede imod Kejseren, der tog Kvasten og trykkede den til sine Læber tre Gange. Under denne gribende Scene løb Taarerne ned ad de gamle Krigeres Kinder, i den Grad bevægede vare de alle. Kejseren selv kunde kun med yderste Møje tage sig saa vidt sammen, at han endnu kunde tilføje:

»Du kære Ørn, lad disse Kys vække Genklang i alle mine

tapre Vaabenfællers Hjerter. Farvel Børn, farvel alle sammen. Slut endnu engang Kreds om mig.«

Derpaa traadte Generalerne og de øvrige Officerer frem og kyssede Kejseren paa Haanden, hvorefter han steg til Vogns og Toget satte sig i Bevægelse under Trommernes Hvirvlen og Soldaternes Leveraab for deres bortdragende Kejser. Forrest red en halv Snes Gardekavallerister; derefter kom en Vogn med General Drouot og nogle Officerer, saa Kejseren, der havde General Bertrand i Vognen hos sig. Da han kørte ud igennem Gitterporten, kyssede han paa Ruden, og man mente at kunne se Taarerne staa ham i Øjnene. Bag hans Vogn red et halvt Hundrede Kavallerister som Eskorte, hvorefter de fire Kommissærer med Adjudanter fulgte hver i sin Vogn[1] og bag dem endelig Kejserens Følge i otte Vogne.

Straks efter afgik et Vogntog i modsat Retning, idet nemlig Hertugen af Bassano, Kammerherre Turenne og Generalerne Belliard, Korsakowski og Ornano samt Obersterne Bussy og de la Place, der vare forblevne hos Kejseren til det sidste, nu droge til Paris.

Kejseren selv ankom samme Aften til Briare, hvor hans forud afmarscherede Garde efter Ordre afventede ham, og hvor han straks efter Ankomsten holdt Revu over den[2]. Han sluttede Revuen med de Ord: »Farvel Børn, og paa Gensyn.«

Dagen efter, den 21de tog han videre til Nevers, som han naaede Kl. 9 om Aftenen. Lige fra Rejsens Begyndelse og hertil var han bleven hilst af Befolkningen med de umis-

[1] Da Koller steg til Vogns, flokkedes Gardeofficererne om ham, fortæller han (Side 22) og omfavnede ham. »Lev vel, kære Kammerat,« sagde de til ham, »og pas godt paa vor elskede Kejser. Bring ham velbeholden til hans Exil. Vi vil være dem evigt taknemmelige derfor!« — [2] Pons (de l'Hérault) Souvenirs et anecdotes de l'île d'Elbe, publiés d'après le manuscrit original par Léon-G. Pélissier. Paris 1897, Side 320.

kendeligste Tegn paa dens Hengivenhed, medens omvendt de fire Kommissærer gentagne Gange maatte høre saa nærgaaende Tilraab, at man fandt sig foranlediget til hele Natten til den 21de at sende Patrouiller rundt i Nevers, hvor der holdtes Rast. Fra om Formiddagen den 22de, da Kejserens ridende Eskorte forlod ham paa den anden Side af Nevers ved Villeneuve-sur-Allier, forandredes dette imidlertid ganske. I Lyon, som passeredes Natten til den 23de modtoges han saaledes med Raabene: »Leve Kongen! Ned med Napoleon!« Uden for Avignon, som han naaede Kl. 6 om Morgenen den 25de, havde der endog paa det Sted, hvor der skulde skiftes Heste, samlet sig en Mængde Mennesker, som raabte: »Ned med Kætteren, Tyrannen, Skurken, Uslingen! Leve Kongen og vore allierede Befriere!« I Orgon[1] gik det et Par Timer senere endnu værre, idet der i en improviseret Galge var ophængt en med Blod oversmurt Straamand, som skulde forestille Kejseren, og der i Nærheden af denne havde samlet sig en hylende og hujende Hob, som, da han passerede, tilraabte ham: »Ned med Tyveknægten, Slynglen og Djævelen!« Samtidig truede de nærmest staaende ad Kejseren, der havde trykket sig saa tæt som vel muligt op i Vognhjørnet, og i det hele opførte de sig saa fjendtligt, at Kommissærerne fandt sig foranledigede til at staa ud af deres Vogne for at dække ham med deres Personer. Kun med yderste Møje lykkedes det at faa skiftet Heste og komme afsted igen.

En Fjerdingvej længere Syd paa kom en Bonde ridende og betroede Kejserens Forrider Vernet, at der var Pariseragenter ude for at hindre ham i at slippe levende ud af Landet[2], og at der en halv Mils Vej længere fremme laa en

[1] Se herom Beretning af Abbed Ferruggi, der var Øjenvidne til, hvad der foregik, i Fabrys foran (Noten Side 27) citerede Itinéraire de Buonaparte, Side 36. Ogsaa Šuvalov giver (Side 817) en ret detailleret Fremstilling af Ekcesserne. — [2] Se herom nærmere i L'île d'Elbe et les cent-jours, Correspondance XXXI, 7,26; Revue

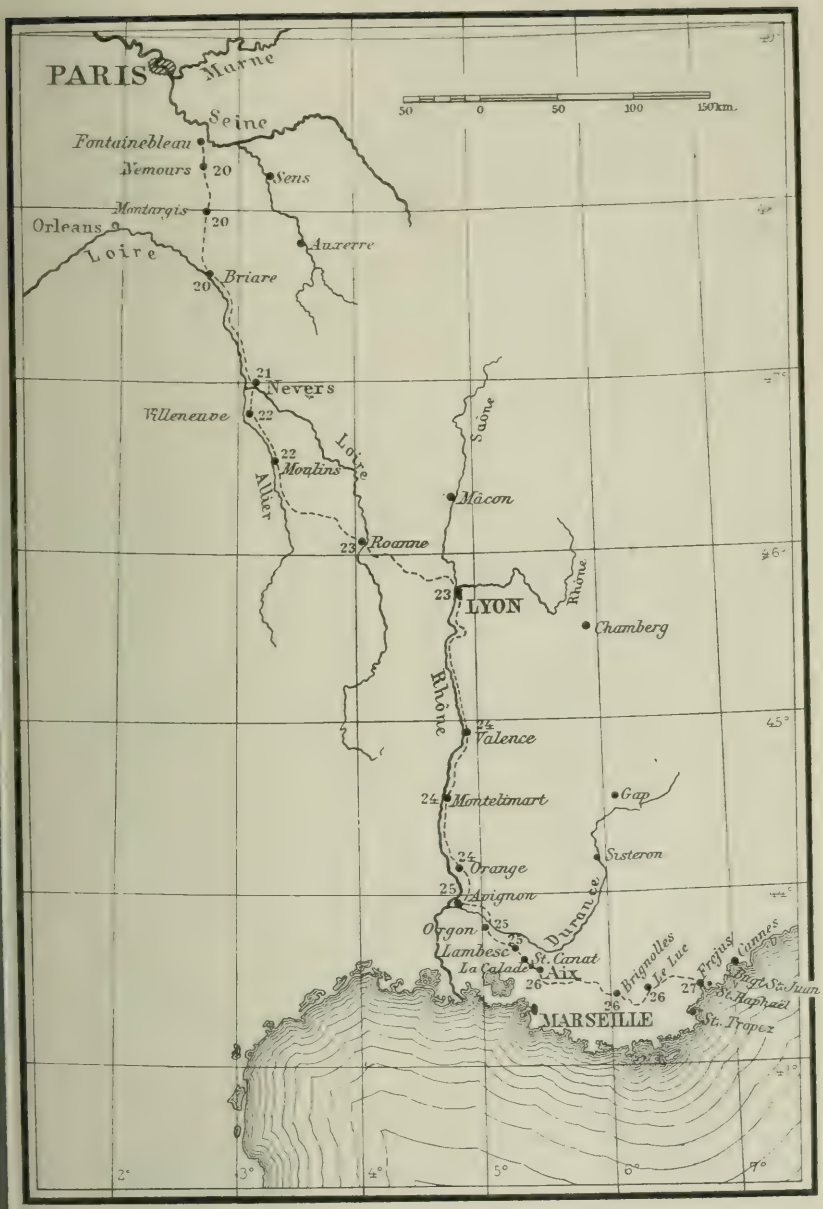

Kort over Kejserens Rejse igennem Frankrig.

Del sammensvorne paa Lur efter ham[1]. Vernet vendte da straks om og fortalte, hvad han saaledes havde hørt, samt tilraadede Kejseren at tage hans Hest og ride om ad en Sidevej, saa skulde han nok selv komme bagefter med Kareten. Som Følge heraf iførte Kejseren sig da en blaa østerrigsk Uniformskappe og tog en rund Hat med en i Øjne faldende stor hvid Kokarde paa Hovedet, og saaledes udstyret besteg han Vernets Hest, paa hvilken han derefter, uden at de efterfølgende Kommissærer vidste noget derom, i strakt Karriere jog afsted ad den anviste Sidevej, kun ledsaget af sin Kammertjener Pélard. Saa snart han var borte, satte Vernet sig ind i Kejserens Vogn til Bertrand, der lukkede Vogndøren indvendig fra, hvorefter de kørte videre. Da de kort efter kom til det farlige Sted, slog en Hagl af Bøssekugler ned om dem, men ved at lade Hestene strække ud, saa stærkt de kunde, slap de dog forbi uden anden Molest end den, at et Par af Hestene bleve saarede. I Lambesc, som de derefter skulde igennem, og hvor de skulde skifte Heste, modtoges de af en Regn af Sten, og havde ikke Bertrand faaet Vogndøren lukket saa forsvarligt, at det var de forsamlede Tumultanter umuligt at faa den op, vilde det sikkerlig være gaaet baade ham og Vernet ilde. Nu vare de saa heldige at faa skiftet Heste, uden at nogen af dem led Overlast, og i susende Fart gik det derefter videre. I Saint-Canat, som de derefter passerede, gentoges lignende Scener.

Ogsaa Kejseren var efter at have passeret den omtalte Sidevej kommet baade til Lambesc og Saint-Canat, men da man som Følge af hans Forklædning antog ham for en østerrigsk Officer, slap han igennem uden at blive stoppet.

---

britannique 1825, VII, 58 flg; Georges Firmin-Didot, Pages d'histoire, Paris, 39 flg; Mémoires du duc de Rovigo, Paris 1828, VII, 214 flg: Mémoires et relations politiques du baron de Vitrolles, Paris 1884, II, 68 flg. — [1] Revue Napoléonienne, Frascati 1904, 303. —

I største Hast jog han derefter videre helt ned til Aix, men formodentlig maa han ikke have anset det for raadeligt at vove sig ind i Byen, thi pludselig gjorde han omkring og red en Mils Vej tilbage igen til Værthuset La Calade, hvor han tog ind og bestilte Middagsmad til sig selv og sit senere ankommende Følge; han udgav sig her for Oberst Campbell[1]. Af Værtshusholderens Kone, som var i høj Grad antibonapartistisk, fik han da nu at vide[2], at der Dagen før havde spist nogle Herrer hos hende, som havde ytret deres Forundring over, at man vilde lade en Mand, der var saa meget fiffigere end hele det øvrige Europa som Kejser Napoleon, og som havde saa mange Hjælpekilder til sin Raadighed som han, tage Ophold paa en Ø, der laa Frankrig saa nær som Elba. Hun vilde da ogsaa, sagde hun, haabe, at man fik taget Livet af ham, inden han naaede Kysten, men skulde det virkelig lykkes ham at komme helskindet til Saint-Tropez, saa vilde hun raade Obersten til ikke at gaa om Bord med ham, for hun haabede da, man vilde se sit Snit til at lade ham gaa til Bunds. »Ikke sandt?« sluttede hun. »Jo, naturligvis,« svarede han, hvorpaa hun forlod ham. Hendes Mand, som var kejserligsindet, kom nu ind og gav sig i Snak med den fremmede Herre, til hvem han erklærede, at hans Kone ikke mente det saa slemt, som det lod til; hun var i Virkeligheden Skikkeligheden selv men en Del eksalteret og særlig for Øjeblikket, da man havde hidset hende op inde i Aix; hvis Kejseren virkelig kom, vilde der ikke blive krummet et Haar paa hans Hoved. Dette lød jo meget trøsterigt, men det beroligede dog aldeles ikke Kejseren, paa hvem alt, hvad der hidtil var mødt ham, havde gjort et saare dybt Indtryk. Udaset og forvaaget var han, — han havde næsten ikke lukket et Øje de to sidste

[1] Campbell havde allerede forladt det øvrige Rejseselskab i Lyon for at tage til Marseille og derfra dirigere et engelsk Skib til St. Tropez for eventuelt at overføre Kejseren til Elba. Campbell, 188. — [2] Koller, 36.

Nætter — og fuldkommen overvunden af Træthed sank han derfor, da Værten lod ham alene med Pélard, med Hovedet ned paa dennes Skulder og faldt i en kort Blund, af hvilken han vaagnede op med de Ord[1]: »Jeg vil fra nu af for bestandig trække mig ud af Politiken og lade det hele sejle sin egen Sø. Jeg vil føle mig langt lykkeligere i Portoferraio, end jeg hidtil har gjort det, og der kun drive videnskabelige Sysler. Nu, da Du jo selv ser, hvordan Folk er, har jeg saa ikke haft Ret i at foragte Menneskene? Og saa dette Frankrig; hvilken Utak høster jeg dog ikke derfra. Nej, jeg er kureret[2] for min Ærgærrighed; jeg har faaet nok af at herske.«

Kort efter kørte Kommissærerne op for La Calade og fik nu af Pélard at vide, at Kejseren allerede havde opholdt sig der i nogen Tid; han anmodede dem tillige om at optræde overfor Kejseren, som om han var Oberst Campbell. De kom da ind i den inderste Gæstestue og saa der en Mand sidde hensunken i dybe Tanker med Haanden under Kinden; det var Napoleon. Taarerne løb ham ned ad Kinderne, da han i Angst for op, medens de nærmede sig ham, hvorfor de hensynsfuldt vilde trække sig tilbage igen og overlade ham til hans Betragtninger. Men Værtinden kom netop samtidig til Stede igen, og Kejseren maatte derfor gøre Vold paa sig og samtale med dem om ligegyldige Ting, ligesom han, da hun atter gik ud, indstændigt bad dem om at omgaaes ham ganske som deres Ligemand, for at alle uvedkommende kunde forblive i den Tro, at han virkelig var Campbell. Naturligvis havde de i og for sig intet herimod, men da den rigtige Campbell dog var taget selv samme Vej paa sin Rejse Syd paa, og da det saaledes kunde befrygtes, at man kom under Vejr med Sagens rette Sammen-

[1] Bourrienne, Mémoires sur Napoléon, le directoire, le consulat, l'empire et la restauration, Bruxelles 1829, X, 190. — [2] Smlgn. hermed Truchsess-Waldburg, 40.

hæng, saa raadede de ham til hellere fremtidig at kalde sig Lord Burghersh, hvad han gik ind paa.

Langt om længe blev der anrettet, og alle lode sig Maden smage fortræffeligt undtagen Kejseren, der var bange for at blive forgivet og derfor spyttede det lidet, han af Hensyn til Værtindens Nærværelse tog i Munden, ud igen og kastede det paa Gulvet bagved sig; et Stykke Brød og en Flaske Vin, som Pélard hentede ind fra Mundforraadet i Vognen, var det eneste, han nød. Saa ofte Værtinden kom ind, snakkede han op med sine Bordfæller og lod som ingen Ting, men saa snart hun gik ud igen, meddelte han dem sine Bekymringer i Anledning af den Samtale, han havde haft med hende. Han kom med det ene Forslag efter det andet i Henseende til, hvad man skulde gøre, hvis han blev genkendt; han forhørte sig om, hvorvidt Huset havde en Bagdør, man eventuelt kunde slippe ud af, og om Vinduerne, hvis nederste Skodder han havde ladet slaa for, sad tilstrækkelig lavt til, at man kunde springe ud af dem, kort sagt han var i allerhøjeste Grad urolig og blev det endnu mere, da det viste sig, at Vinduerne var tilspigrede. Ved den mindste Støj udenfor for han sammen og blegnede, ja »hans Angst gik saa vidt«, indberettede Koller[1] til Metternich, »at han var lige ved at tiltræde den endnu mere forskrækkede Grev Bertrands Raad at tage tilbage til Lyon[2], og kun den Omstændighed, at Vejen fremad var kortere og derfor formentlig mindre farefuld end Vejen tilbage igen, afholdt ham derfra.«

I den yderste Gæstestue havde der imidlertid samlet sig en Del Folk, som Kommissærerne gave sig i Snak med efter Maaltidet, og hvem de søgte at indbilde, at Kejseren allerede var borte; da man dog imidlertid nok kunde begribe, at Følget ikke gjorde saa langt et Ophold, uden at Hovedpersonen selv var til Stede, lykkedes dette saa langt

[1] Koller, 40. — [2] Nemlig for derfra at lægge Vejen over Norditalien.

fra, at alle tværtimod endnu mere holdt sig forvissede om, at Kejseren var der. »Det er ikke vor Agt at forulempe ham,« sagde de, »vi vil ikke gøre ham noget ondt; vi vil bare se, hvordan han tager sig i sin Ulykke, og sige ham nogle af de Sandheder, han hidtil ikke har villet høre« Samtidig indløb der stadig Meddelelser om, hvor ophidset Stemningen var i Aix, og Kommissærerne besluttede derfor at sende en Ordre til Øvrigheden om at træffe Foranstaltninger til, at Gennemrejsen kunde foregaa uden personlig Fare for Kejseren, hvilket han bifaldt; i Henhold hertil afsendtes da Kollers Adjudant Major, Grev Clam-Martinic hen under Aften med en Ordre som omtalt.

Det viste sig da ogsaa, at Rygterne havde talt sandt, thi langs hele den nærmeste Halvmils Vej udenfor Byen, var dens Indvaanere paa Benene i tætte Skarer og førte en saadan Passiar om, hvordan de vilde modtage deres forhenværende Kejser, at det værste var at befrygte. Selv Grev Clam var det nær gaaet galt, da han i Mørket blev antaget for en kejserlig Kurer og først, efter at han havde givet sig til Kende, fik han Lov at passere. Hos Mairen i Byen fik han derefter en Del af de mest ansete Borgere samlede og efter en længere Forhandling med dem sat igennem, at Byens Porte skulde lukkes Kl. 11, og at Gensdarmer og Nationalgardister skulde tage Opstilling paa Vejen og saaledes holde denne fri. Derefter vendte han tilbage til La Calade, hvor man da nu som Følge af de trufne Foranstaltninger bestemte sig til at rejse videre, dog først efter at Kejseren, for end yderligere at sikre sig, havde iført sig en ny Forklædning, det vil sige var trukken i Kollers østerrigske Generalsuniform med Maria-Theresiakorset, havde hængt Šuvalovs Kappe om sig og taget Grev Truchsess' Felthue paa. Til Gengæld fik Šuvalovs Adjudant, Major Olewieff[1], Napoleons Overfrakke og runde Hat paa samt

[1] 1809—1815, mémorial et archives de M. le baron Peyrusse, Carcassonne 1869, Side 227.

blev beordret til at sætte sig ind i Kejserens Vogn, medens Kejseren selv skulde tage Plads hos Koller. Derefter prøvede og indøvede man den Rækkefølge, i hvilken man vilde passere den med Gæster fyldte yderste Stue, og endelig begav man sig da afsted i følgende Orden: først Drouot, saa den forklædte russiske Adjudant, derefter Koller, saa Napoleon selv, derpaa Šuvalov og Truchsess og endelig det øvrige Følge. I størst mulig Hast trængte man sig frem imellem Gæsterne, der med aabne Munde og stirrende Øjne og ved at sammenligne de passerendes Ansigtstræk med Billederne paa de Femfrancsstykker, de havde halet frem af deres Lommer, gjorde sig al optænkelig Umage for at komme under Vejr med, hvem af dem der var Kejseren. Nogle Gensdarmer, der vare komne til Stede fra Aix, holdt Pladserne foran Vognene ryddelige, saa at det temmelig hurtigt lykkedes alle at komme til Sæde, og endelig kunde da altsaa det hele Selskab tage afsted[1], uden at der hændte andet ubehageligt, end at nogle af Tilskuerne raabte: »Leve Kongen; ned med Tyrannen!«

I Mulm og Mørke passerede man derefter Aix, hvor trods den sene Nattetime en Mængde Mennesker var paa Benene; da Portene vare lukkede, havde de ikke kunnet komme ud af Byen men havde taget Plads paa Bymuren, hvorfra de, medens Vognene kørte forbi, overdængede Kejseren, der ængstelig sad duk-

[1] Fra nu af rejste Greve Clam bestandig forud for Kejsertoget for at overbringe Øvrighederne den af Kommissærerne udfærdigede aabne Ordre, som allerede var forevist i Aix (Ordren findes hos Koller, 68) og saaledes ved deres Medvirkning at faa alle ubehagelige Optrin afværgede. Dette lykkedes for saa vidt ogsaa, som der paa hele den øvrige Rute ikke vistes Animositet imod Kejseren paa anden Maade end ved en Del Raaben og Hujen, som tilmed et enkelt Sted sattes i Scene af Øvrigheden selv. Saaledes indberettede Mairen i Brignolles, der passeredes den 26de, til Politipræfekturet i Paris, at han, da Clam kom med Ordren, svarede: »at igennem min Kommune vil Napoleon faa Raabene »Leve Kongen« at høre, og jeg vil selv give Signalet dertil; derimod garanterer jeg, at der ikke skal ske Voldsomheder« (Jules Fabre. De Fontainebleau à l'île d'Elbe, Paris 1887, Side 17).

ket tilbage i Hjørnet af Vognen paa venstre Side af Koller, med Skældsord som Tyran og Djævel. Videre gik det derefter ad Kysten til under stadig Omsorg for, at ingen skulde opdage, hvor Hovedpersonen i Toget fandtes. Saa ofte man mødte nogen, fik Kusken derfor Ordre til at pulse rigtig stærkt af sin Pibe, ligesom Koller fik Anmodning af Kejseren om at synge, og da han ikke havde en Tone i Livet, saa om at fløjte, alt imedens Kejseren lod, som han sov. Paa den Maade kom man da ogsaa uhindret igennem Brignolles og videre til Le Luc, som man naaede den 26de om Eftermiddagen Kl. 3. Herfra tog Kejseren straks ud til det omtrent en halv Mils Vej fra Byen liggende Slot Bouillidou for at hilse paa sin Søster Pauline, der, som det var bleven ham meddelt, kort før han naaede Le Luc, opholdt sig der som Gæst hos Slottets fraværende Ejer, Mr. Charles[1]. Pauline havde af Helbredshensyn tilbragt længere Tid i Nizza og var endnu alt andet end rask, da hun traf sammen med sin Broder paa Bouillidou. At maatte se ham i østerrigsk Forklædning gjorde et yderst pinligt Indtryk paa hende[2], hvilket naturligvis ikke skulde tjene til at forbedre hendes Tilstand, men ikke desto mindre bestemte hun sig straks til at følge ham til Elba og traf øjeblikkelig Foranstaltninger til at begive sig til Slottet Le Muy, hvorfra hun saa den næste Dag vilde tage den sidste Mils Vej til Saint-Tropez. Hun afrejste virkelig ogsaa, men Rejsen angreb hende saa stærkt, at hun maatte opgive sit Forsæt om at tage videre og saaledes foreløbig forblive paa Le Muy.

I Le Luc laa der to Eskadroner Lichtensteinhusarer, som straks overtoge Vagttjenesten hos Kejseren og senere fulgte ham lige til Kysten; under deres Beskyttelse følte han

[1] I Correspondance XXVII, 364 findes en paa selve Slottet udfærdiget Takkeskrivelse fra Kejseren til Ejeren, hvori denne dog fejlagtigt kaldes Mr. Aune, ligesom Brevet fejlagtig er dateret den 29de April i Stedet for den 26de. — Truchsess-Waldburg, 45.

sig sikker nok til at turde aflægge sin Forklædning og trække i sin egen Uniform igen. Anderledes derimod med Kommissærerne, som med de senere Dages Begivenheder in mente ansaa det for heldigere at lade Kejseren gaa om Bord ved det mere skjult liggende og roligere Fréjus end efter den hidtidige Bestemmelse ved Saint-Tropez, hvortil Vejene tilmed vare yderst slette, ja næsten ufarbare til Vogns[1]. Da Kejseren for sit Vedkommende ikke havde noget derimod, blev Grev Clam sendt til sidstnævnte Sted for at foranledige den lille franske Eskadre, nemlig Fregatten La Dryade, Kommandør Montcabrié, Briggen l'Inconstant, Kaptajn Charrier-Moissard, samt nogle Transportskibe — alle under Kommando af Montcabrié — som laa i Havnen der, til straks at afgaa til Fréjus. Ude paa Saint-Tropez Rhed laa endvidere den engelske Fregat Undaunted, Kaptajn Ussher, der paa Foranledning af Campbell var taget hertil fra Marseille[2] for at eskortere eller eventuelt at overføre Kejseren til Elba, hvis han maatte ønske det. Da den havde kastet Anker om Morgenen den 26de, signaliserede den ind til La Dryade, som derefter straks satte Baad ud for at meddele, at l'Inconstant var udset til at overføre Kejseren til Elba, medens La Dryade skulde afgive Eskorte. Nu, da Clam ankom, gik der igen Baad ud med Anmodning til Ussher om at afgaa til Fréjus, hvilket han straks gjorde[3].

Den 27de om Morgenen Kl. 9 forlod Kejseren Le Luc og naaede om Eftermiddagen Kl. 2 til Fréjus, hvor han tog ind i Gæstgiverstedet Den røde Hat, det samme han havde beboet, da han i 1799 kom tilbage fra Ægypten. Han modtoges her af Campbell, som gav ham Meddelelse

---

[1] Koller, 46; Schouvaloff, 813. — [2] Campbell selv tog fra Marseille tilbage til Aix og derfra videre til Fréjus, som han naaede den 27de om Morgenen Kl. 7. (Campbell, 190.) — [3] Napoleons last voyages, being the diaries of Admiral Sir Thomas Ussher (on bord the »Undaunted«) and etc. London 1895, 29.

om, at den til hans Overførsel bestemte franske Brig snarest mulig kunde ventes. »Hvad skal det sige,« svarede Kejseren hertil i en fortrydelig Tone[1], idet han, som rimeligt var, følte sig krænket ved, at der tværtimod Ordlyden af Artikel 16 i Traktaten af 11te April[2] kun sendtes ham, Skaberen af Frankrigs Marine, »en elendig Brig. Det er jo lurvet, — *c'est cochon ça!*« Men i Virkeligheden var han dog alligevel ret vel tilfreds med Valget, eftersom han derved fik et Paaskud til at komme til at sejle under engelsk Flag, hvilket han, som det vil erindres, tidligere havde slaaet paa overfor Campbell (Side 20), at han helst vilde, og da Kommissærerne for deres Vedkommende ogsaa helst saa det samme, fordi de mente ham bedre i Sikkerhed paa et engelsk end paa et fransk Skib, saa gav han straks Ussher, som umiddelbart efter sin Ankomst søgte Audiens hos ham og under denne udbad sig Æren af at maatte overføre ham, Tilsagn om at ville benytte sig af hans Tilbud.

I Henhold hertil blev det da bestemt, at der skulde lettes næste Morgen, ligesom det vedtoges, at General Drouot, Grev Clam og Lieutenant Mr. Thomas Hastings af Undaunteds Besætning skulde afgaa paa l'Inconstant noget forinden, Drouot for at tage Elba i Besiddelse i Kejserens Navn, de to andre for at fungere som Vitterlighedsvidner herved, og derefter sejle tilbage igen og afgive Meddelelse om, hvad der saaledes var passeret, alt for at Kejseren uden at opholdes af vidtløftige Forhandlinger og Formaliteter straks kunde løbe ind i Portoferraios Havn. Overensstemmende dermed udfærdigede Kejseren derfor en Skrivelse[3], til Elbas Kommandant General Dalesme, ligesom ogsaa Kommissærerne samtidig affattede en Instruktionsskrivelse[4] til ham.

[1] Koller, 47. — [2] Side 17. Efter Šuvalovs Beretning (Side 820) blev det meddelt Kejseren, at det var et desarmeret og raaddent Skib man havde sendt ham, »hvilket gjorde baade ham fortrydelig, og oprigtig talt ogsaa enhver af os andre.« — [3] Correspondance XXVII, 363. — [4] Findes hos Campbell, 197.

Alligevel gik det helt anderledes end saaledes vedtaget. Kejseren fik nemlig i Løbet af Natten et Anfald af Mavesmerter med Opkastninger[1], efter hvilket han — uagtet han ganske vist stod op som sædvanligt — dog følte sig for utilpas til efter Bestemmelsen at tage afsted straks, hvorfor Campbell maatte skrive[2] ud til Ussher med Melding om, at Afrejsen maatte opsættes i hvert Fald i nogle Timer. Om Morgenen Kl. 8 kom derhos Montcabrié, der var løbet ind med sine Skibe noget før Midnat, og søgte Audiens hos Kejseren for at meddele ham, at han efter Ordre stillede sig til hans Raadighed, men hertil svarede Kejseren, at han selvfølgelig foretrak at sætte over med et fransk Skib, men at man dog vel ikke kunde vente af ham, at han skulde være villig til at sejle under Bourbonernes hvide Liljebanner, selv om han holdt sig overbevist om, at baade Chefen og Skibets øvrige Besætning i deres Hjerter vare Trikoloren tro. Da Montcabrie hertil erklærede, at han saa var villig til at sejle uden Flag, og at han kunde forsikre Kejseren om, at der vilde blive vist ham den allerstørste Ærefrygt og Udmærkelse, blev Kejseren nødt til at rykke ud med, at han allerede havde bundet sig til at gaa om Bord i den engelske Fregat, og at han derfor ikke kunde trække sig tilbage derfra uden at saare dennes Chef. Dermed var Audiensen forbi, men da Montcabrié kom udenfor, faldt det ham ind, at han rimeligvis vilde faa Bebrejdelser fra sin Regerings Side, hvis hans Skibe slet ikke vare med ved Overfarten til Elba, og han henvendte sig derfor til Bertrand med Anmodning om, at han vilde udbede sig Kejserens Tilladelse til, at de franske Skibe gik med som Eskorte. Hertil svarede imidlertid Kejseren[3], »at han aldrig kunde samtykke i, at det franske Flag løb i Kølvandet af det engelske,« hvoraf Montcabrié saa, at der aldeles intet var for ham at

[1] Hidrørende fra, at han den foregaaende Middag havde spist for meget Hummer, fortæller Šuvalov (Side 822). — [2] Brevet findes hos Ussher, 30. — [3] Pons, Souvenirs, 132.

gøre; han vendte derfor tilbage til sine Skibe og afgik straks med dem til Toulon. Saaledes blev det umuligt for Drouot, Clam og Hastings at komme til Elba før Kejseren.

Nu gik den ene Time efter den anden, uden at Napoleon gav Tegn til at ville afsted, og Kommissærerne fik derfor den Tanke, at han forsætlig trak Tiden til Afrejsen ud, hvorfor de anmodede Ussher om at gaa til ham og skynde paa ham. I Henhold hertil søgte da Ussher Audiens og forestillede Kejseren, at hvis Vinden, hvad der var al mulig Udsigt til, sprang om til Syd, vilde den stærke Brænding, som blev en uundgaaelig Følge heraf, gøre en Landsætning af Chaluppen meget vanskelig, ja maaske endog foranledige, at han af Hensyn til Fregattens Sikkerhed blev nødt til at gaa til Søs igen. Af den bestemte Tone, hvori dette blev sagt, indsaa Kejseren, fortæller Ussher[1]: »at det var min faste Beslutning at stikke i Søen, og han nødtes saaledes til at føje sig efter Omstændighederne«, hvilket vil sige, at han straks fastsatte Rejsen til Kl. 7 samme Aften og som Følge deraf gav Bertrand Ordre til at lade Vognene være parate til den Tid.

De faa Timer, som derefter levnedes ham, benyttede han blandt andet til Korrespondance. Han skrev saaledes til sin Livlæge Baron Corvisart[2], — hvem han bad om Meddelelser vedrørende Kejserinden, — til Kejserinden selv og til sin Svigerfader Kejseren af Østerrig. Til Kejserinden hed det[3]:

»Fréjus den 28de April Kl. 3 Eftermiddag 1814. Min kære Louise, jeg er nu i Fréjus. Jeg var lige til Avignon meget vel fornøjet med Stemningen her i Frankrig. men fra Avignon af viste alle sig i en overordentlig Grad ildesindede. Jeg har været meget glad ved at omgaaes Generaladjudanten[4]; fortæl Din Fader det. Jeg rejser om et Par Timers Tid til Elba, hvorfra jeg vil tilskrive Dig straks efter min An-

[1] Ussher, 30. — [2] Brevet findes i Correspondance XXVII, 363. — [3] Brevet er gengivet hos Koller, 69, efter Kopi i det kejserlig-kongelige Hus-Hof- og Statsarkiv i Wien. — [4] Koller.

komst. Jeg har det ellers i alle Maader godt; kun Tanken om, at Du, kære Veninde skulde være urolig for min Skyld, nedslaar mig. Giv min Søn et Kys fra mig. Prinsesse Pauline, som er taget til et Slot en Mils Vej herfra, vil absolut til Elba for at holde mig med Selskab, men hun er rigtignok saa daarlig, at jeg antager, hun ikke vil kunne taale Overrejsen ....«

Til sin Svigerfader skrev han:

»Min Hr. Broder og kære Svigerfader! Jeg har modtaget Deres Majestæts Brev. Det er baade Kejserindens og mit Ønske atter at komme sammen og navnlig nu, da Skæbnen jo har fundet sig foranlediget til at tage saa haardt paa os. Deres Majestæt mener, at Kejserinden vilde have godt af at tage til et Bad, og at hun saa umiddelbart derefter skulde rejse til Italien; dette er ogsaa mit glade Haab, paa hvis Opfyldelse jeg gør Regning. — Jeg har paa hele Rejsen været højlig tilfreds med General Koller og Major Clam. Jeg anbefaler Kejserinden, — det udmærkede Menneske, hun er, — og min Søn til Deres Majestæt. Jeg beder Deres Majestæt være forsikret om den store Højagtelse og Ærbødighed, jeg nærer for Dem.

Fréjus den 28de April 1814

Napoleon.«

Klokken $6^3/_4$ meldte Ussher sig og underrettede Kejseren om, at Undaunteds Chalup var gaaet fra Borde og havde sat Kursen imod den en halv Mils Vej fra Fréjus længere ude ved Bugtens Nordside liggende Flække Saint-Raphaël, hvorfra det var lettere at komme ud til Fregatten end fra selve Fréjus. Kejseren gik efter at have modtaget Meldingen hensunken i dybe Tanker op og ned i Værelset; hverken han eller Ussher sagde noget. Saa pludselig lød der Larm nede fra Gaden, og Ussher gjorde da den Bemærkning, at der intetsteds er saa slem en Pøbel som i Frankrig hvortil Kejseren svarede[1]: »Ja, det er et vankelmodigt Folkefærd, der drejer sig for Vinden som en Vejrhane«; umiddelbart

[1] Ussher, 31.

derefter traadte Bertrand ind og meldte, at Vognene vare kørte frem

Straks spændte Kejseren sin Kaarde om sig, og idet Fløjdørene derefter sloges op, saa man en Del Herrer og Damer, — de sidste i stiveste Stads —, der endnu engang vilde hilse paa Deres Kejser, og som i største Ærbødighed bukkede og nejede for ham, medens han venligt hilsende skred dem forbi. Derefter steg han til Vogns sammen med Bertrand og Koller, og i Galop gik det i den stille og maaneklare Aften afsted imellem de østerrigske Husarer, der dannede Spalier langs Gaderne og efter Forbifarten sluttede sig til Kejsertoget. Trompeternes Fanfarer og Mængdens Hurraraab hilste den bortdragende Imperator.

Da Vognene holdt i Saint-Raphaël tog Kejseren Afsked med Truchsess og Šuvalov og takkede for deres Ledsagelse samt ønskede dem lykkelig Rejse; navnlig imod den sidste var han yderst elskværdig og medgav ham tillige de venligste Hilsener til Kejser Alexander. Derefter tog han Usshers Arm og gik ned imod Chaluppen, hvis Fører[1] straks ilede ham i Møde og førte ham ned ad Landgangsbroen; saa snart han var kommen til Sæde, lagde Chaluppen fra Land.

Umiddelbart derefter toge Truchsess og Šuvalov tilbage til Paris, den første over Toulon og Marseille, den sidste direkte. De østerrigske Husarer forbleve i Egnen som Æresvagt for Prinsesse Pauline. Kejserens Bagage blev paa hans udtrykkelige Begæring sendt til Savona, hvorfra den overførtes til Elba paa et engelsk Skib.

Saa snart Chaluppen lagde til ved Falderebstrappen skyndte Ussher sig op ad denne for at modtage Kejseren, naar han betraadte Fregattens Dæk; i samme Øjeblik dette skete, afgaves der Salut paa 21 Skud, uagtet Solen allerede

[1] Ved et mærkeligt Spil af Skæbnen en Nevø af hans fordums Modstander fra St. Jean d'Acre Sidney Smith.

da var gaaet ned[1]. Kejseren hilste straks med blottet Hoved paa Skibets Officerer og gik derefter hen paa Fordækket, hvor han i nogen Tid underholdt sig med de Matroser, der forstode Fransk. Derefter førte Ussher ham ned i sin egen Kahyt, som han bad ham tage til Takke med, og da Kejseren hertil havde svaret, at han var særdeles vel tilfreds med den, og at han sikkerlig vilde sove ypperligt i den, begav han sig til Ro. Umiddelbart derefter lettedes der Anker, alle Sejl sattes til, og Overfarten begyndte. Klokken var da 9.

Straks næste Dag gav Kejseren Bevis paa sin bekendte Morgenduelighed ved at være paa Benene allerede Klokken 4; Klokken 7 var han paa Dækket. Skibets Slingren generede ham ikke i mindste Maade, og han var baade nu og fremdeles i det fortræffeligste Humør, hvilket Campbell navnlig tilskriver den Omstændighed, at han nu følte sig fuldkommen sikker oven paa den Livsfare, hvori han havde befundet sig paa Rejsen igennem Sydfrankrig. »Han var fuld af Venlighed og Hjertelighed imod os alle, og han sagde selv, at han aldrig havde følt sig raskere, ligesom de ham ledsagende Officerer erklærede, at de aldrig havde set ham bedre tilpas[2]. Han interesserede sig for alt, ønskede Besked om alt, og talte med alle om alt. Navnlig ved Maaltiderne, hvor Ussher, Campbell, Koller og Clam samt afvekslende en eller anden af Skibets Officerer vare hans Bordfæller, gik Konversationen livligt, og særlig var det naturligvis ham, der førte Ordet, medens de andre hørte til med spændt Opmærksomhed, naar han udviklede sine politiske Anskuelser, hvad enten nu disse gjaldt Englændernes

---

[1] Denne Æresbevisning havde Kejseren udtrykkelig forlangt, ja havde endog ladet Drouot meddele Campbell, at hvis man ikke føjede ham heri, vilde han opsætte at gaa om Bord til næste Morgen. For ikke at forhale Afrejsen bevægede Campbell da Ussher til at afvige fra den ellers almindelige Skik, at der ikke saluteres efter Solnedgang. Campbell, 199). — [2] Campbell, 199; Peyrusse, 230.

Overherredømme til Søs, Fastlandsspærringen, Ekspeditionen til Walcheren eller det engelske Overfald paa Kjøbenhavn o. a. m. Om det sidste erklærede han, at det bundede i en i enhver Henseende kortsynet Politik, og det moralsk set havde skadet England umaadeligt at begaa en saa uhørt Krænkelse af Folkeretten, som det var uden tvingende Nødvendighed og uden foregaaende Krigserklæring at kaste sig over en svag Nation. Da Campbell og Ussher hertil bemærkede, at Meningen selvfølgelig havde været at forhindre, at han fik Raadighed over den danske Flaade, svarede han[1]: »Ja vel; jeg vilde meget godt kunne have foranlediget Danmark til at erklære England Krig, men det havde ikke gjort det godvilligt. Nu derimod fik Englænderne en forbitret Fjende i Danmark, — og hvad opnaaede de saa; ikke andet end en for dem selv med deres overlegne Sømagt i Virkeligheden ganske betydningsløs Forøgelse af denne — det var det hele.«

En anden Gang talte han om Bourbonerne og sagde da[2]: »Bourbonerne, de sølle Djævle« — her holdt han inde, og det lod til, at han betænkte sig paa at gaa videre, men et Øjeblik efter fortsatte han, — »de er kun et Slags store Jorddrotter, der ikke har andet i Hovedet end at faa deres Slotte og Godser tilbage igen, og som det franske Folk derfor vil blive ked af og jage Pokker i Vold, inden der er gaaet et halvt Aar, saa snart det faar Færten af, at de ikke interesserer sig for Handelen og Industrien, og at det forventede Opsving som Følge deraf udebliver.« Formodentlig indsaa han dog selv, at han her var gaaet for vidt, thi straks efter rejste han sig og hævede Taflet; »naar han først er i Fart,« føjer Campbell til[3], »har han vanskeligt ved at stoppe.«

Om hvad han agtede at tage sig for paa Elba, under-

[1] Ussher, 42, Campbell, 208. — [2] Koller, 54; Campbell, 204; Ussher, 36. — [3] Campbell, 205.

holdt han sig en Dag med Grev Clam[1] og sagde da blandt andet, at nu vilde han paa ny optage sine mathematiske Studier o. s. v., »for De maa vide, at jeg lige saa vel er Mand for et stillesiddende Liv som for stadig at være paa Færde.« »Det kommer af, at Deres Majestæt er i Besiddelse af en stærk Fantasi,« svarede Clam. »Ja, det har De Ret i, jeg har en stærk Fantasi; den har saamænd til sine Tider været endda lovlig stærk.« Som man ser, stemmer denne hans Udtalelse om, hvad han agtede at tage sig for, fuldkommen overens med, hvad han udtalte til sin Kammertjener i Værtshuset La Calade (Side 34), og hvad Campbell endvidere beretter, at han gentagne Gange paa Overrejsen kom tilbage til, nemlig[2]. »at han ikke attraaede andet end at ende sine Dage i Fred og Ro paa Elba under Syslen med Kunst og Videnskab,« men alligevel, føjer Campbell til, »skinnede hans Virksomhedstrang ofte igennem og hans hemmelige Haab om endnu engang at faa Lejlighed til at gøre sin Overlegenhed gældende.«

Dette Haab var dog, efter hvad Kejseren senere erklærede paa St Helena, ikke synderlig stort[3]. Tværtimod, hvis de tilbagevendte Bourboner vilde grundlægge et nyt Dynasti, det vil sige regere Frankrig efter helt andre Principer end deres Forfædre, saa[4] »var min Rolle udspillet, ... min politiske Mission endt . . . min Indflydelse brudt . . . og jeg vilde da forblive paa Elba for bestandig«; men ganske vist, — han nærede, som vi allerede har hørt det, en hel Del Tvivl i saa Henseende, og skulde det da nu overensstemmende hermed vise sig, at Franskmændene ikke bleve tilfredse med den nye Regering, eller at denne svigtede de Forpligtelser, den ved Fontainebleautraktaten havde

---

[1] Koller, 55. — [2] Campbell, 200. — [3] »Da jeg forlod Fontainebleau for at tage til Elba, havde jeg ikke noget stort Haab om at vende tilbage igen« (Montholon, Recits de la captivité de l'Empereur Napoléon à Sainte-Hélène, Paris 1847, II, 188). — [4] Las Cases, Mémorial de Sainte-Hélène, Paris 1823, III, 66—67.

paataget sig lige over for ham, eller at man ikke sikrede ham lige overfor Barbareskstaterne og Sørøverne, saa[1] »vilde han ikke blive paa Elba,« men[2] »straks indfinde mig igen.« Hans Fremtid vilde altsaa med andre Ord komme til at afhænge af en Række Forhold, han selv ingen Raadighed havde over, og derfor gjaldt det da nu for ham at indrette sig med alle Eventualiteter for Øje. Netop derfor var det, han havde foretrukket Elba fremfor Korsika, fordi han paa den ene Side var saa langt af Vejen paa Elba, at han der[3] »kunde leve mere ubemærket«, hvis Skæbnen vilde, at han skulde blive der til sin Dødsdag, men paa den anden Side dog ikke længere borte, end at kan kunde[4] »holde vaagent Øje med Frankrig og Bourbonerne.«

Den 30te ved Daggry passeredes Nizza, den 1ste Maj ved Middagstide fik man Korsikas Kyst ved Calvi i Sigte, og næste Morgen Kl. 7 var man Calvi saa nær, at man tydeligt kunde iagttage Enkeltheder inde paa Land. Den stærke Kuling — til sine Tider næsten en Storm, — der hidtil havde blæst, gik nu lidt efter lidt over til en frisk Brise, for hvilken man derefter stod Nord paa langs Korsikas Kyst, stadig modtagende Forklaringer af Kejseren over de Punkter, der passeredes, ja han var endog saa ivrig, da man sejlede forbi Calvibugtens Nordpynt, at han foreslog Koller at tage en Tur med ham i Land op iblandt Klipperne, — et Forslag, som dog selvfølgelig ikke blev antaget.

Da man samme Eftermiddag i Bugten ved St. Fiorenzo mødte en Feluke[5], som var paa Vej til Genua fra Sardinien, anmodede Kejseren Ussher om at kalde dens Fører om

---

[1] Campbell, 179. — [2] Mémorial de Sainte-Hélène III, 66. — [3] Peyrusse, 230. — [4] Fleury de Chaboulon, Mémoires pour servir à l'histoire de la vie privée, du retour et du règne de Napoléon en 1815, Londres 1825, I, 115. — [5] Feluken er et langt, smalt, tomastet Middelhavsfartøj med høje Stævne, to Latinsejl og seks Aarer.

Bord for at høre et og andet nyt af ham. Der blev altsaa signaliseret til ham, og kort efter stod Skipperen foran Napoleon, der tiltalte ham paa Italiensk, det vil sige paa sin hurtige og springende Maade rettede en saadan Syndflod af Spørgsmaal til ham, at han næppe kunde faa Tid til at besvare dem, hvorefter Kejseren lige saa pludseligt forlod ham igen. Den forbløffede Skipper, som derefter blev ført ned i Kahytten til Ussher, erklærede som Følge heraf denne[1]: »Deres Kaptajn er den løjerligste Mand, jeg nogensinde har truffet paa. Først retter han alle mulige Spørgsmaal til mig, derefter gentager han dem i en flyvende Fart, og saa løber han dog alligevel fra mig, inden jeg har faaet ordentlig Tid til at svare ham.« Ussher fortalte da, hvem det var, Skipperen havde talt med, hvorfor denne skyndte sig op paa Dækket for om muligt at faa Kejseren at se endnu en Gang, men til hans store Skuffelse lykkedes dette ham ikke, eftersom Kejseren da allerede havde trukket sig tilbage til sin Kahyt.

Tidligt om Morgenen den 3dje Maj passeredes Korsikas Nordspids, hen paa Formiddagen Capraia, og kort derefter fik man endelig Elba i Sigte. Klokken 10[2] samme Aften lod Ussher Ankeret falde paa Portoferraios Rhed.

---

[1] Ussher, 39. — [2] Lettres inédites du baron Guillaume Peyrusse publiées par Leon-G. Pélissier, Paris 1894, 205.

II. Kejser Napoleon paa Elba.

»Min Ø er kun grumme lille«
(Elba, den 10de Maj 1814).
Elba, som for et Aar siden forekom mig saa tarvelig, var et herligt Sted i Sammenligning med St. Helena«
(St. Helena den 20de Februar 1816)

Elba. — Kejserens Ankomst. — Drouot overtager Øen i Kejserens Navn. — Landgangen og Modtagelsen.

I den Snævring, der forbinder Genuabugten med det tyrrhenske Hav, ligger der en Gruppe Øer, — det tyrrhenske Arkipel — af hvilke de betydeligste ere Gorgona, Capraia, Elba, Palmaiola, Pianosa, Formica, Monte Cristo, Giglio og Gianutri; af dem er igen Elba den største og den, som ligger det italienske Fastland nærmest, idet den kun skilles fra Piombino ved et 10 Kilometer bredt Stræde. Øen har sin største Udstrækning fra Vest til Øst, 27 Kilometer; fra dens nordligste til dens sydligste Spids er der i lige Linie 18 Kilometer. Dens Fladeindhold udgør 223 □ Kilometer, saaledes at den med andre Ord er noget større end Møen (198 □ Kil.). Alligevel har den en Kystlinie paa ikke mindre end 85 Kilometer, hvilket hidrører fra en usædvanlig stor Mængde Fremspring og Indskæringer. Lige fra Nordpynten Capo della Vita til Pico Nera paa Vest-

kysten strækker der sig en af kun faa Lavninger og Sletter afbrudt Bjergkæde, der atter sender Udløbere ud til Kysten i alle Retninger. De højeste Punkter findes paa Øens Vestside, Monte Capanne, 1019 Meter, og Monte Giove, 855 M.; midt paa Øen rager M. S. Martino op til 370 Meters Højde, paa Østsiden Pico del Giove til 352 M., M. Castello til 390 M, og M. Calamita til 413 M. Paa den vest-

Det tyrrhenske Arkipel.

lige Del af Øen bestaa Bjergene af Granit, paa den østlige navnlig af Sand og Kalksten. Selve Bjergtoppene ere nøgne, men ellers findes der en rig Vegetation, i Lavningerne Vin-, Oliven- og Morbærplantninger, indhegnede af Hække af Kaktus og Agaver. Klimaet er mildt og sundt. Jorden er frugtbar men Landbruget er forsømt, hvorfor Kornproduktionen kun i ganske enkelte Egne kan dække det stedlige Behov.

0
5
10km.
E L B A
C. della Vita
Scoglietto
Pico del Giove
352
Portoferraio
Ft. Falcone
Stella
Rio Marina
Rio Montagne
Saltaguner
Marciana Marina
Golfo di Procchio
S. Giovanni
Marciana Alta
855
La Madone
M. Giove
Procchio
Napoleons Villa
M. Castello
390
Monserrato
370
M. S. Martino
1019
M. Capanne
P. Nero
Porto-Longone
S. Pietro in Campo
42°
Capoliveri
Marina di Campo
C. della Stella
413
M. Calamita
7° 50
55'
8° 0
5

Elba.

Et meget betydeligt Erhverv er derimod Fiskeriet, særlig Sardel- og Thunfiskeriet, af hvilke det sidste navnlig med stort Udbytte drives i Procchiobugten paa Øens Nordside. Ubetinget den vigtigste Indtægtskilde er dog Bjærgværksdriften, der afgiver Marmor, Granit, Sandsten og Salt, — hvilket sidste ogsaa udvindes i Saltlaguner paa Portoferraiobugtens Vestside, — endvidere Kobber, Tin, Bly og fornemmelig Jern, navnlig fra Minerne ved Rio Marina og Rio Montagne paa Øens Østside, hvis rige Malmlejer indeholder indtil 75 pCt. Metal.

Hovedstaden Portoferraio paa Øens Nordside er ved en gravet Kanal adskilt fra den øvrige Del af Øen. Den er en ret stærk Fæstning, der foruden ved en Række Bastioner og mindre Værker dækkes af de to Forter La Stella og Il Falcone, henholdsvis paa Øst- og Vestsiden af den Tange, paa hvis yderste Spids Byen ligger. Den har for Øjeblikket omtrent 4000 Indbyggere, paa Napoleons Tid 3000[1]; den var altsaa dengang saa stor, som Ringkjøbing er det nu.

En anden befæstet By er Porto-Longone paa Øens Østside. Fortrinlig Havn, stor Fiskeeksport, 1500 Indbyggere.

Rundt langs Kysten findes derhos en Række Flækker eller rettere Dobbeltflækker, hvilket vil sige, at der i Nærheden af Stranden ligger en Samling Huse, i hvilke Beboerne i tidligere Tider i Almindelighed opholdt sig; men blev der fra Vagttaarnet paa den yderste Klippepynt signaliseret, at Pirater fra Barbareskstaterne vare i Farvandet, saa samlede alle deres nødvendigste Ejendele sammen og droge der-

[1] Notice sur l'île d'Elbe, contenant la description de ses villes, ports, places fortes etc. Paris 1814, Side 15. Angaaende Øens Historie se navnlig Ninci. G., Storia dell' isola dell' Elba, Portoferraio 1815, ogsaa The island Empire, or the scenes of the first exile of the Emperor Napoleon I, by the author of »Blondelle«. London 1855, 291 flg. De i det følgende anførte Indbyggertal gælde alle Forholdene paa Napoleons Tid.

med op i Bjergene til en anden Samling Huse, fra hvis Murtinder de kunde afslaa et Angreb, hvis Piraterne, hvad dog sjældent skete, skulde vove sig op efter dem. Paa den Maade svarer til Marciana-Marina ved Procchiobugten Marciana-Alta oppe i Bjergene (1200 Indbyggere), paa Øens Sydside Marina di Campo til S. Pietro in Campo (1700 I.), paa Østsiden Rio-Marina til Rio-Montagne (1800 I.).

Øen Elba har haft en meget bevæget Historie, for saa vidt som den har skiftet Herskere et rent Utal af Gange. Oprindelig i Hænderne paa Fønicierne gik den derefter afvekslende over til Grækerne, Karthagenienserne, Romerne og Pisanerne Fra disse sidste erobrede Genueserne den i 1290 men solgte den straks efter til Lucca, fra hvem Pisanerne dog hurtigt erobrede den tilbage igen og beholdt den, indtil Neapolitanerne sidst i det 15de Aarhundrede fratog dem den. I 1501 erobredes den af Cæsar Borgia, som atter i 1505 maatte give den tilbage til Neapel, der nu under spansk Overhøjhed beholdt den i et Par Aarhundreder dog med Undtagelse af en Del af Øens Nordside, der i en Aarrække var lagt ind under Florents, hvis Hertug Cosimo I i 1537 anlagde Portoferraio til Værn mod de algierske Sørøvere, som gentagne Gange gjorde Landgang paa forskellige Punkter og i snart kortere snart længere Tid holdt sig som Herrer over større eller mindre Dele af Øen.

I Slutningen af det 18de Aarhundrede begyndte ogsaa Englænderne og Franskmændene at kaste deres Øjne paa Elba og vise Tegn til at ville sætte sig i Besiddelse af den, men Neapolitanerne beholdt dog Overherredømmet indtil i 1799, da en fransk Flaade under Frankrigs Kampe med Italien pludselig landsatte Tropper ved Portoferraio og forjoge Italienerne. Nu havde Elbaneserne imidlertid faaet nok af det lange Fremmedherredømme; i al Hemmelighed rottede de sig sammen og kastede sig paa et forud aftalt Tidspunkt over Franskmændene og nedsablede dem. Kun nogle faa lykkedes det at undkomme op i Bjergene, men ved at slippe

Galejslaverne fri paa den Betingelse, at de skulde gøre Jagt paa Flygtningene, lykkedes det dem inden ret længe ogsaa at ombringe disse. Herligheden var dog kun af kort Varighed, thi allerede i 1801 lagde en ny fransk Flaade sig for Portoferraio og blokerede den, i 1802 bombarderede den Byen, og i Marts Maaned samme Aar gik Øen ved Freden i Amiens over i fransk Besiddelse.

Alt forløb nu i det hele roligt, indtil man i Foraaret 1814 fik Nys om de allieredes Marsch imod Paris; da vaagnede Oprørsaanden paa Øen. Det begyndte den 21de April i Porto-Longone, hvis Garnison[1] for største Delen bestod af Italienere og Korsikanere samt fordums Desertører og Tyveknægte, der vare internerede paa Øen. Disse daarlige Elementer, som paavirkedes af engelske Udsendinge[2] bleve urolige, ja rejste inden ret længe endog et ligefremt Oprør, under hvilket de dræbte deres Kommandant og saarede flere af deres Officerer. Fra Portoferraio blev derfor i størst mulig Hast dirigeret paalidelige franske Tropper derhen, hvorefter en Del af Rebellerne blev skudt ned, medens Resten trak sig mod Nord til Rio, hvor den bemægtigede sig et Skib, paa hvilket den flygtede til Italien. Samtidig hermed gjorde ogsaa Beboerne i Marciana-Marina Spektakler, ved hvilke de endog gik saa vidt, at de under Hylen og Skraalen opbrændte en som Napoleon udklædt Straamand. Alt dette foranledigede da Øens Kommandant, General Dalesme, til den 22de at trække alle Øens Tropper sammen i Portoferraio og der lade dem vide, at de Soldater af fremmed Nationalitet, der ikke længere ønskede at tjene under Frankrigs Fane, blot behøvede at melde sig, saa skulde de blive overførte til Piombino; som Følge heraf traadte straks en større Mængde navnlig Italienere frem, og efterat de da havde af-

[1] Mémoire de Pons de l'Hérault aux puissances alliées, publiée par Léon-G. Pélissier. Paris 1899, 305. — [2] Baron de Vincent. Mémorial de l'île d'Elbe i Memoires de Tous, Paris 1835, III, 157.

leveret deres Vaaben, som derefter blev fordelte blandt den velsindede Del af Befolkningen, afgik der et Skib med dem. Roligheden var derved genoprettet.

Men at der saaledes havde været Revolte, blev ikke skjult for den engelske General Montresor, som var om Bord paa en engelsk Fregat, der sammen med to andre Orlogsmænd konvojerede en Transportflotille, som skulde landsætte engelske Tropper paa Korsika. Montresor ansaa det det derfor for formaalstjenligt straks at benytte sig af den fjendtlige Stemning, der var kommen til Udbrud paa Elba imod den franske Garnison, og stod som Følge deraf den 27de ind imod Portoferraio. Da han var tilstrækkelig nær, lod han[1] en Parlamentærbaad med to Officerer gaa mod Land, men inden den naaede derind, mødte den en anden Baad, som Dalesme havde sendt ud imod den, og som stoppede den for at faa at vide, hvad man ønskede. De engelske Officerer afleverede da en Pakke Aviser, der indeholdt Meddelelser om Begivenhederne i Frankrig til og med den 6te April samt et Brev fra Montresor, hvori han med Henvisning til Avisernes Beretninger om de allierede Monarkers Indtog i Paris opfordrede Dalesme til at overgive Fæstningen og Øen til Englænderne; i modsat Fald agtede han at bruge Magt, og Dalesme maatte da paatage sig Ansvaret for de Ulykker, som derved vilde afstedkommes.

Saasnart Dalesme havde gjort sig bekendt hermed, afholdt han straks et Krigsraad, hvorefter han besluttede at svare, at Kommandantskabet over Øen og Fæstningen var ham overdraget af Kejser Napoleon med Ordre til at forsvare begge Dele til sidste Blodsdraabe; dette vilde han holde sig efterretteligt og derfor ikke overgive Øen, med mindre han fik Kejserens Ordre dertil. Han tilføjede, at han holdt sig overbevist om, at den engelske General i lignende Tilfælde vilde optræde ganske paa samme Maade. Dette

[1] Ninci, 236.

Svar blev bragt ud til Parlamentærbaaden, som atter overbragte det til Montresor.

Naturligvis var denne alt andet end tilfreds dermed, men inden han skred til Fjendtligheder, ønskede han dog at gøre endnu et Forsøg paa at faa Dalesme til at falde til Føje, og han udfærdigede derfor Dagen efter, den 28de April et nyt Brev, hvori han erklærede, at hvis Overgivelsen ikke havde fundet Sted inden et nærmere fastsat Tidspunkt, vilde han gaa angrebsvis til Værks. Men inden dette Brev blev afleveret, var der ankommen en anden, — fra den engelske Flaadeafdeling i Lyonerbugten afsendt, — engelsk Orlogsmand, som havde en af den nye franske Krigsministers, General Duponts Adjudanter om Bord, der skulde overbringe Elbas Kommandant følgende Skrivelse[1]:

»Paris, den 18de April.

Herved tilstilles Dem, Hr. Kommandant, Ordre til overensstemmende med den af de allierede Magter trufne Bestemmelse, mod hvis Fuldbyrdelse der ikke vil blive taalt Modstand fra nogen Side, at overgive Frankrigs hidtilværende Kejser, Napoleon Bonaparte, Øen Elba, saa snart han gaar i Land der. De Tropper, der findes paa Øen, skulle tilligemed alle Frankrig tilhørende Ejendele sendes bort derfra, og der skal optages en Protokol over Øens Aflevering til Napoleon . .

General, Grev Dupont.«

Paa Foden af Skrivelsen fandtes følgende Paategning:

»Paris den 18de April.

Kongens Broder, Kongerigets Generalstatholder, befaler herved, at Øen Elba overgives Frankrigs hidtilværende Kejser, Napoleon Bonaparte, saa snart han kommer dertil.«

Til nærmere Forklaring heraf meddelte Overbringeren, at Freden i Europa var genoprettet, efterat Kejser Napoleon

[1] Campbell, 169. Det var denne Skrivelse, der, som vi har hørt det (Side 25), var bleven meddelt Kejseren i Afskrift, medens han endnu opholdt sig i Fontainebleau, og som foranledigede ham til at forlange Garantier for, at alt paa Elba beroende Skyts med Ammunition vilde forblive der.

var bleven tvunget til at frasige sig Frankrigs Trone, at de allierede Monarker havde tilstaaet og garanteret ham Suveræniteten over Øen Elba, og at han som Følge deraf inden ret længe vilde komme dertil for at overtage sin nye Besiddelse. Alt dette lød jo i og for sig ikke helt usandsynligt, men der var dog den Vanskelighed ved at fæste Lid dertil, at Overbringeren ikke blot ikke var i Stand til selv kun nogenlunde udførligt at gøre Rede for de Begivenheder, der havde affødt den af ham angivne Situation, men end ikke vidste Navnet paa den nye Konge, de allierede Magter havde sat paa Frankrigs Trone[1], og da dertil desuden kom, at baade hans Uniform og hele Person saa langt mere engelske end franske ud, og da endelig ingen i Portoferraio hverken kendte ham personlig eller nogensinde havde set Krigsminister Duponts Underskrift og saaledes heller ikke var i Stand til at kontrollere den overbragte Skrivelses Ægthed, saa fik man en ikke ringe Mistanke om, at der mulig bag det hele laa en Krigslist, og General Dalesme besluttede derfor efter Raad af Minedirektør Pons fra Rio, — som med Familie var taget ind til Portoferraio[2] paa Grund af Uroligheden ude paa Øen — at erklære, at medens han vel for sin egen Person ikke havde noget imod at anerkende den nye franske Regering, saa vilde han, indtil nærmere Meddelelser forelaa, ubetinget opretholde Status quo paa Øen.

Men var Dalesmes Forlegenhed allerede stor herved, saa øgedes den endnu meget betydeligt, da der, endnu inden han havde faaet afgivet sit Svar, mødte en Parlamentær til, nemlig en af Montresors Officerer, som overbragte ham den engelske Generals oven omtalte fornyede Opfordring til at overgive Øen til Englænderne. Hvad skulde han nu gøre, hvorledes skulde han stille sig lige over for de to saa aldeles modstridende Forlangender, der begge overbragtes af Afsendinge, som kom til ham fra engelske Orlogsmænd. Han

[1] Pons, Mémoire, 5. — [2] Campbell, 251.

greb da til den Udvej at lade de to Officerer udtale sig for hinanden, og efterat den franske Adjudant som Følge heraf havde foreslaaet, at der blev rettet en Anmodning til Kaptajnen paa det Skib, som havde Montresor om Bord, om at komme i Land[1], blev der skikket Baad ud, og kort efter kom Kaptajnen da virkelig ogsaa til Byen, hvor han modtoges med Hurraraab fra en stor Del af Befolkningen, der stod i den Formening, at han kom for at tage Øen i Besiddelse i den engelske Konges Navn, hvilket stemte med dens Ønsker.

Dalesme forelagde da nu Kaptajnen den Skrivelse, Duponts Adjudant havde overbragt, og hvad han derhos mundtlig havde meddelt, hvorefter Kaptajnen erklærede, at han allerede for to Dage siden, da han laa ved Livorno, havde erfaret ganske det samme, hvilket altsaa maatte have sin Rigtighed, men at han desuagtet af Montresor, som formentlig ikke vidste noget derom, havde faaet Ordre til at gaa til Elba i Stedet for efter den oprindelige Bestemmelse til Korsika; nu vilde han da tage ud igen og meddele Montresor det passerede. Han udbad sig derhos Tilladelse til, at begge de engelske Orlogsmænd maatte løbe nærmere for at salutere, naar Bourbonernes Fane blev hejst, men dette afslog Dalesme med den Bemærkning, at det meget let kunde give Anledning til Ekscesser blandt Befolkningen, som han allerede nu havde vanskeligt ved at holde i Ro. Kaptajnen godkendte dette og tog derefter Afsked sammen med den franske Adjudant. Straks efter lettede de to Orlogsmænd og stode Nord paa.

Næppe vare de ude af Sigte, førend Dalesme under Salut lod det hvide Liljebanner hejse paa Stellafortet, hvilket imidlertid aldeles ikke var hverken Borgerne i Portoferraio eller Garnisonen tilpas. Af de første vilde nemlig nogle, som vi har hørt det, ind under engelsk Overhøjhed, medens andre

---

[1] Fabry, 56.

vilde under Neapel, og af Soldaterne var der mange, der ikke paa nogen Maade vilde tjene under Bourbonerne, og som derfor truede med at forlade Fanerne. Der var altsaa med andre Ord adskillige Betingelser til Stede for en alvorlig Revolte, men Dalesme vidste at forebygge en saadan, dels ved at lade Byens Porte lukke og skarpladte Kanoner køre op for dem, dels ved at beordre Nationalgarden til at afgive Patrouiller, som fik Ordre til at arrestere enhver Urostifter, og dels endelig ved at besætte de to Forter med paalidelige Tropper. Herved gav han til Kende, at han agtede at optræde med Kraft, og det lykkedes ham da ogsaa saaledes at holde Roligheden uforstyrret.

Anderledes derimod ude omkring paa Øen. I Porto-Longone og enkelte andre Steder vedblev man at lade Trikoloren vaje, atter andre Steder hejste man engelske Flag, og endelig begyndte Patrioterne at rejse Hovederne og at tale om at proklamere Øens Uafhængighed og forjage alle fremmede. Alvorlige Begivenheder kunde saaledes indtræffe hvad Øjeblik, det skulde være.

Da var det, at Undaunted den 3dje Maj stod ned imod Øen med Kejser Napoleon om Bord Man havde med Opmærksomhed fulgt dens Bevægelser hele Dagen igennem og efterhaanden som den nærmede sig, udtømt sig i Gisninger om, hvor den vel skulde hen, men ingen havde tænkt sig, at den havde Ærinde til selve Fæstningen. Stor var derfor alles Forbavselse, da man saa den sætte Kursen direkte mod Portoferraio, og skønt den hejsede Parlamentærflag, besluttede man dog at holde den paa tilbørlig Afstand, indtil man erfarede, hvad det var, den vilde. I Henhold hertil blev der altsaa, da Undaunted var en god Fjerdingvej borte, sendt en Avisobaad ud til den med Melding om, at man ikke vilde tillade den at komme nærmere, og at man, hvis den ikke holdt sig dette efterretteligt, da vilde fyre paa den[1].

[1] Pons, Mémoire, 306.

Som Følge heraf lod Ussher straks Ankeret falde; Klokken var da 10.

Lidt efter vendte Baaden tilbage igen i Selskab med Fregattens Chaluppe, hvori befandt sig Drouot, Campbell, Clam, Hastings og Jermanowski, der gennem den tæt sammenstimlede Mængde bleve førte op til Kommandantboligen paa Stellafortet, hvor Drouot overrakte General Dalesme den Instruktionsskrivelse, vedrørende Øens Overgivelse til Kejserens befuldmægtigede, som Kommissærerne (Side 40) havde affattet til ham i Fréjus, tilligemed det Brev, Kejseren samtidig havde tilskrevet ham Dette sidste lød saaledes[1]:

»Fréjus den 27de April 1814.

Hr. General Dalesme!

Efter at Forholdene har foranlediget mig til at fraskrive mig Frankrigs Trone, samtidig med at jeg for at gavne Fædrelandets Interesser har givet Afkald paa alle mine Rettigheder dertil, har jeg med alle Magternes Billigelse forbeholdt mig Suveræniteten og Ejendomsretten over Øen Elba med Fæstningerne Portoferraio og Porto-Longone, hvorfor jeg lader General Drouot afgaa til Dem, for at de uopholdelig kan overdrage ham den nævnte Ø med samt dens Krigsmateriel og Proviant tilligemed alle de Ejendele, der tilhøre omtalte min kejserlige Domæne. Vilde De behage at gøre Øens Indvaanere bekendte med disse nye Forhold og med, at jeg har valgt deres Ø til mit fremtidige Opholdssted af Hensyn til, at de ere hæderlige og medgørlige Folk, og at deres Ø har et sundt og godt Klima. Deres Velfærd vil stedse ligge mig levende paa Sinde.

Napoleon.«

Da Dalesme havde læst disse Skrivelser, sagde Drouot[1] til ham: »Jeg haaber da, Hans kejserlige Majestæt vil være i fuldkommen Sikkerhed her paa Øen,« hvortil Jermanowski føjede: »Der er da vel ingen Udsigt til, at vi skal slaaes.« Samtidig bemærkede Campbell: »Nu maa der ikke længere vaje engelske Flag paa Øen,« hvilket atter foranledigede Clam til at udtale: »Man bliver nødt til at underkaste sig de allierede Magters Bestemmelse.« Til alt dette kunde

[1] Correspondance XXVII, 363. — [2] Pons, Souvenirs, 8.

Dalesme dog kun svare, at han for sit eget Vedkommende loyalt skulde udføre, hvad der blev ham befalet; hvordan derimod Øens Befolkning vilde modtage Efterretningen om Kejserens Ankomst, det kunde han ikke sige noget om, men foreløbig vilde han foreslaa, at man sammenkaldte Portoferraios Autoriteter og forestillede dem for Kommissærerne samt gjorde dem bekendte med de to modtagne Skrivelser. Dette skete da, og stor var ikke blot deres Forbavselse over, hvad de erfarede, men ogsaa deres Glæde særlig over Kejserens Brev. At tænke sig, at Aarhundredets største Mand udvalgte sig deres Ø til sit fremtidige Opholdssted, og at han gav dem Løfte om at ville interessere sig for dem og deres Forhold, det fyldte dem baade med Henrykkelse og Stolthed. Og som det gik dem, saaledes gik det ogsaa den øvrige Del af Byens indfødte Befolkning, da Rygtet om, hvad der vilde ske, trængte ud til den; den grebes af en fuldstændig Begejstringsrus, der hurtig gav sig Udslag i almindelig Illumination. Kun de franskfødte Embeds- og Bestillingsmænd forholdt sig passive, ængstelige som de vare for at kompromitere sig lige over for deres Landsmænd ved at tage Del i den almindelige Glæde. Under Indtrykket af den Stemning, der da saaledes straks gav sig Luft til Fordel for Kejseren, skred man til Øens Overgivelse til hans Repræsentant, hvilket gik til paa den Maade, at Dalesme, samtidig med at den hvide Fane blev strøget paa Fortet, afgav Kommandoen over Fæstningen med alle dens Forter, Bastioner, Etablissementer o. s. v. til Drouot; Protokol herover udfærdigedes og undertegnedes [1].

Det bestemtes derhos, at en Deputation bestaaende af Dalesme, Vicepræfekten, Chefen for Nationalgarden og Pons straks skulde tage ud for at hilse paa Kejseren. At Pons

[1] Afskrift af denne Protokol findes i Pons, Souvenirs, 31, i George Firmin-Didot, Pages d'histoire, 124, Noten, og i Vincent, Mémorial, 169, Noten. Fabry fortæller i sin Itinéraire, 58, at Drouot endvidere forseglede alle de offentlige Kasser.

kom med, skønt han bestandig havde været en ivrig Republikaner, skyldtes alene hans Stilling som Direktør for Minerne ved Rio; han skulde dog som alle andre, der kom til at staa Kejseren nær, ikke blot ret snart blive hans ivrige Beundrer men endog ende som hans trofasteste Tilhænger og Forsvarer, og det er netop i denne Egenskab han dels selv har udarbejdet dels har foranlediget andre til at affatte de mange Afhandlinger og Artikler, der give saa betydningsfulde Bidrag til Elbas Historie under Kejserens Ophold der.

Deputationen tog ud med Undaunteds Chaluppe, og sammen med dem Campbell, medens Clam, Hastings og Jermanowski samt selvfølgelig Drouot, der jo nu var Øens Guvernør, forbleve i Land. Saa snart Deputationen betraadte Fregattens Dæk, blev den modtaget af en af Officererne, som førte den ned i Officersmessen, hvor han præsenterede den for Bertrand; Campbell og Koller fulgte med. Et Øjeblik efter blev Kejseren meldt, og umiddelbart derefter traadte han ind fra sin Kahyt. »Rent instinktmæssigt,« fortæller Pons[1], »rykkede vi os da nærmere sammen, saa stærkt betagne, saa optagne af at se, at vi næsten vare som fortryllede. Kejseren standsede et Øjeblik, formodentlig for rigtig at tage os i Øjesyn. Vi lavede os til at gaa ham i Møde, men han kom hen til os. Det var hverken den fra Athen forviste Themistokles, der da stod for os, ej heller Marius i Minturnæ; Kejseren lignede slet ikke nogen anden, han var fuldt og helt sig selv. Han bar Gardejægernes grønne Uniform med Oberstepauletter og Æreslegionens Ridderkors i Knaphullet, derimod ingen andre Ordener, ikke engang Jernkronen. Hans Toilette var saa soigneret, at man gerne kunde antage det for en militær Selskabsdragt. Hans Mine var rolig, hans Øjne glansfulde, hans Blik velvilligt, og et behersket Smil laa paa hans Læber. Han holdt Armene over Kors paa Ryggen. Vi troede, at han ikke havde

[1] Pons, Souvenirs, 13.

nogen Hat med sig, men da han drejede sig til Siden, saa vi, at han i højre Haand holdt en lille rund Sømandshat, hvilket forbavsede os. General Dalesme fremstammede nogle ærbødige Hengivenhedsord, vi andre med, men vi kom ikke videre end til Forsøget paa at hakke noget af os, hvilket jo da ogsaa bedre end alt andet gav Vidnesbyrd om vor Betagethed. Kejseren forstod dette saare vel; han svarede os saa venligt og faderligt, som om han havde hørt alt, hvad vi slet ikke havde faaet ham sagt, og han bragte os derved paa den Tanke, at han havde forberedt sig paa, hvad han vilde svare os, ligesom han ganske sikkert ogsaa havde overtænkt, hvad han vilde tale med os om, saa kort og klart var det altsammen. I al Hast fortalte han os Frankrigs sidste Ulykker og talte derom saa roligt, som om det ikke var ham selv, der havde været den Tap, om hvilken Begivenhederne havde drejet sig. Først da han kom til Omtalen af de Forhold, der havde fravristet ham Sejren, først da kom der rigtigt Liv over ham, og det var da tydeligt, at han besjæledes af en brændende Fædrelandskærlighed. Nu var det, sagde han, hans Hensigt fremtidig at ofre sig ganske for Elbas Lykke, men han vilde ikke gaa i Land, forinden den nye Fane, han vilde vælge sig, var bleven hejst . . . Forinden han tog Afsked med os, underholdt han sig et Øjeblik med General Dalesme, hvorefter han henvendte et Par Ord til hver af os andre, til mig de færreste, thi han spurgte mig kun om, hvad jeg var. Saa trak vi os tilbage, hvorefter den tjenstgørende Officer førte os ned til Chaluppen igen.«

Dermed tog Deputationen i Land, og nu begyndte der i Portoferraio en febrilsk Virksomhed, der efterhaanden greb alle, og som gik ud paa at indrette alt saa smukt og godt som paa nogen Maade muligt til Kejserens højtidelige Modtagelse Dagen efter, thi ikke alene skulde jo naturligvis alle, baade civile og militære, møde saa festligt klædte som muligt, men Husene skulde udsmykkes, Æresporte oprejses,

Ceremoniel fastslaaes, og først og fremmest det vigtige Spørgsmaal afgøres, hvor man skulde indkvartere Kejseren. Dalesme tilbød Kommandantboligen, men det forkastedes af Byraadet, som holdt paa, at han skulde bo i selve Byen, i Borgerskabets Midte. Der blev da talt om at vælge et af de to store Borgerhuse, der fremfor de øvrige udmærkede sig ved Rummelighed og bekvem Indretning, men ogsaa dette forkastedes, hvorefter man tilsidst enedes om Raadhuset, til hvis Montering Byraadet paa Borgmesterens Forslag vedtog at stille 1000 Lire til Raadighed og Vicepræfekten lige saa meget[1]. Men selv til Trods herfor var det ikke muligt at stille noget saa respektabelt paa Benene, at man kunde undgaa at appellere til de mere velhavende Familiers Velvillie med Hensyn til Udlaan af deres Ejendele, og Følgen heraf var da, at der hele Natten igennem sattes Folk i Gang med først at flytte Raadhusets eget gamle, tarvelige Bohave ud og dernæst rundt om i Byen at laane Møbler af alle mulige Slags, som derefter grupperedes og placeredes saaledes, som de bedst kunde passe sammen; alt dette tog naturligvis Tid, og Tiden var knap.

At Nationalgarden maatte under Vaaben ved Modtagelsen og stille i fuld Puds, var selvfølgeligt; endvidere maatte der afgaa Estafetter til alle de øvrige Kommuner paa Øen dels for at meddele, hvad der var sket, dels for at anmode deres gejstlige og verdslige Autoriteter om at give Møde, naar Kejseren gik i Land, og endelig maatte der jo da ogsaa rettes officielle Meddelelser til hele den menige Befolkning, hvilket altsaa krævede Affattelse af Proklamationer samt disses Trykning og Opslag. Alt dette tilsammen foranledigede da i Løbet af Natten en saadan Travlhed i Portoferraio, en saadan Løben ud og ind og frem og tilbage, at Byen fuldstændig lignede en Myretue; men man skulde være færdig, og færdig blev man.

[1] Emanuele Foresi, Napoleone all' isola dell' Elba. Firenze, 1884, 11.

Fra Dalesme opsloges følgende Proklamation[1]:

Elbanesere!

Menneskelivets Omskiftelighed har ført Kejser Napoleon til Eder; hans eget Valg kan I takke for, at han kommer til at herske over Eder.

Men forinden Eders høje Herre og nye Regent tager Ophold iblandt Eder, har han til mig rettet følgende Henvendelse, som jeg iler med at bringe til Eders Kundskab, fordi den vil være Eder en Borgen for Eders Fremtids Lykke:

Her fulgte Kejserens foran (Side 61) anførte Brev og derefter hed det videre:

Elbanesere! Disse Ord behøver ingen Fortolkning; de vise Eder, hvad I fremtidig har i Vente. Kejseren har bedømt Eder rigtigt; det skylder jeg Eder at bevidne Eder, saa meget mere, som jeg ganske slutter mig dertil.

Elbanesere! Inden ret længe drager jeg herfra[2]. Det vil falde mig svært at forlade Eder, fordi jeg holder oprigtig meget af Eder, men Forvisningen om, at I ville gaa en lykkelig Fremtid i Møde, vil mildne Afskedens Smerte, og hvor jeg saa end kommer hen i Verden, vil jeg altid føle mig knyttet til Eders Ø ved Mindet om Eders fortræffelige Egenskaber, og altid vil jeg nære de bedste Ønsker for Eders Vel.

Portoferraio den 4de Maj 1814.

Dalesme,
Brigadegeneral.

Samtidig blev følgende Proklamation[3] opslaaet fra

Vicepræfekten

over Øen Elba
paa Præfektens Vegne
til sammes Indvaanere.

Den lykkeligste Begivenhed, som nogensinde har kastet Glans over Øen Elbas Historie, er indtruffen idag.

Vi har vor ophøjede Hersker, Kejser Napoleon, midt iblandt

---

[1] Pons, Souvenirs, 29; Marcellin Pellet. Napoléon à l'île d'Elbe, Paris 1888, 11; Foresi, 11; Giovanni Livi, Napoleone all'isola d'Elba, Milano 1888, 256; Corriere di Milano for 14de Maj 1814; Journal politique, publié à Leyde, for 31te Maj 1814 og mange andre Steder. I de to Aviser findes ret udførlige Medde-

os. Saa giv da derfor den Glæde, som maa gennemstrømme Eder alle, frit Løb; Eders Ønsker er gaaede i Opfyldelse, Øens Lykke er sikret.

Hør her de første, mindeværdige Ord, han naadigen rettede til Eder alle, idet han udtalte sig saaledes til Eders Repræsentanter: »*Jeg vil være Eder en kærlig Fader; vær ogsaa I mig kærlige Børn!*« Disse Ord ville for stedse staa indprentede i Eders taknemmelige Hjerter.

Lad os slutte os om hans salvede Person, lad os kappes om i Troskab og Iver at tjene ham. Saaledes berede vi hans Faderhjerte den ømmeste Glæde, saaledes gøre vi os selv værdige til den sjeldne Lykke, Forsynet i sin Naade har beredt os.

Vicepræfekturet i Portoferraio den 4de Maj 1814.

Balbiani,
Vicepræfekt.

Med disse Ord modtoges da altsaa de Landboere og Borgere fra Øens andre Byer, som fra tidlig Morgen begyndte at strømme ind til Portoferraio, og de satte det aldeles overvejende Flertal af dem i ganske den samme Stemning, som allerede herskede der. I alt væsentligt vejredes dermed al Tvedragt hen, saa at man kun saa nogle ganske enkelte Individer luske omkring med den hvide Kokarde paa deres Hatte, og hurtigt endda gik det op for dem, at de vare i et saa forsvindende Mindretal, at de selv fandt det rettest at pille Kokarderne af igen og putte dem i deres Lommer. Anderledes derimod med det franske Militær; det havde jo for ganske faa Dage siden hejst Liljebanneret og overensstemmende dermed anlagt Bourbonernes Kokarde, og det skulde jo desuden bort fra Øen, saa snart Kejsergarden kom, — det maatte derfor naturligvis vedblive at bære den Kokarde, det havde anlagt, hvilket Dalesme da ogsaa udtrykkeligt indskærpede ved en Dagsbefaling[1], som dog kun blev adlydt med Uvillie af Soldaterne, der grebes

---

lelser om Indtoget den 4de Maj. — [2] Nemlig med den øvrige Garnison, naar Kejsergarden ankom. — [3] Pons, Souvenirs, 29; Livi, 255; Foresi, 19. — [1] Pons, Souvenirs, 33.

af den almindelige Stemning og derfor viste Lyst til at anlægge den nye Kejserkokarde, som ret snart begyndte at vise sig. Hermed forholdt det sig saaledes.

Da Kejseren hen paa Formiddagen den 4de Maj skulde til at vælge sig en for Elba gældende Fane, havde han sammen med Ussher[1] gennembladet en illustreret Fortegnelse over alle Toskanas gamle og nye Flag, og var da bleven staaende ved en hvid Fane med en rødviolet — amarantrød — Diagonalstribe, der udgaaende fra Flagknappen ned imod Flagdugens modstaaende Hjørne delte denne i to lige store Trekanter; i denne Stribe vilde han anbringe tre Bier. I den Anledning havde Pons, som fik Nys herom, sendt Bud til Campbell og bedet ham overrække Kejseren en Skrivelse[2], hvori han foreslog en rød-hvid-blaa Diagonalstribe uden Bier, men Kejseren holdt paa Bierne, som han jo hidtil havde haft i sit kejserlige Vaaben, og var kun ikke straks paa det rene med, hvor vidt han skulde gøre disse Bier gule eller, hvad han havde mest Lyst til, blaa. Efter nogen Betænkning forkastede han dog dette sidste, idet han erklærede[3]: »Med blaa Bier har vi Trikoloren igen, hvad der mulig kan komme til at volde os Ubehageligheder,« og dermed blev saa Valget truffet for de gule Bier. Sejlmageren paa Undaunted fik altsaa Ordre til at sy et Par af disse nye Faner og anbringe Bierne saaledes i den røde Stribe, at de syntes at krybe op imod Flagknappen, hvorefter den ene af Fanerne blev bragt i Land til Drouot under Militæreskorte. Samtidig bestemtes det, at den kejserlige Kokarde skulde bære et

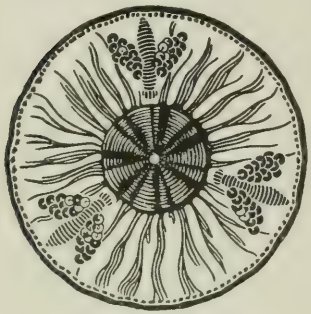

Kejserkokarden.

[1] Ussher, 50. — [2] Pons, Souvenirs, 31. — [3] Pons, Souvenirs, 33, Noten.

orangerødt Centrum paa Sølvgrund, og at der i den Sølvring, der saaledes dannedes om Centret, skulde anbringes tre Guldbier med Hovederne vendte imod Midten.

Naturligvis gik der fra den tidligste Morgenstund en stadig Strøm af Mennesker dels op paa Banketterne bag de Mure, der saa godt som helt omspændte Havnen — og til hvilke Adgangen blev givet fri — dels ned til selve Havnepladsen under Fæstningsmurene. Hele Havnen var saaledes indrammet af en forventningsfuld Skare, som med stirrende Blikke søgte at opfange, hvad der foregik om Bord paa Undaunted, der ved Daggry havde lagt sig ind i Nærheden af Havnemolen, og i Farvandet omkring Fregatten, hvor en Mængde Baade hele Formiddagen kredsede rundt med festklædte glade Mennesker, der afvekslende raabte Hurra og gav Musiknummere til bedste paa deres Guitarer, Fløjter og Tamburiner. Imellem Undaunted selv og Havnen var der derhos i de første Morgentimer en stadig Sejlen frem og tilbage af Baade, der bragte Officerer og Embedsmænd ud og ind for at hilse paa Kejseren og modtage hans Ordrer i Anledning af Landgangen, der fastsattes til Kl. 1.

Klokken 12 præcise faldt der et Skud fra Fortet Stella, og i samme Øjeblik gik den nye Kejserfane til Vejrs[1] baade paa Fortets Flagstang og paa Undaunteds Stormast, hilset med Salut fra alle Fæstningsbatterierne[2], et Par i Havnen liggende smaa franske Orlogsfartøjer og Undaunted, medens Klokkerne inde i Byen gav sig til at ringe. At Folkemængden langs Havnen og paa Voldene stemmede i med af fuld Hals, er en Selvfølge; her gaves der den jo for første Gang officiel Lejlighed til at lægge sin Glæde for Dagen over den nye Tingenes Tilstand[3].

---

[1] Protokol herover findes hos Koller, 73. i Pons, Souvenirs. 32, og i Vincent, Mémorial, 170, Noten. — [2] Den 9de Maj hejsedes den nye Fane i alle Øens Kommuner (Correspondance XXVII. 365). — [3] Afset fra en Del af de franske civile og militære Embedsmænd, som jo skulde tilbage til Frankrig igen, og som derfor ingen Anledning

Kort efter lagde Fregattens tæppebelagte Chaluppe til ved Falderebstrappen, ad hvilken derefter Ussher gik ned; ham fulgte Napoleon, Koller, Campbell og Bertrand; i andre Baade fik Kejserens øvrige Følge Plads samt Skibets Officerer og 20 af dets Marinesoldater, som skulde danne Eskorte. I samme Øjeblik, Chaluppen satte fra Borde, tordnede baade Fregattens og alle Portoferraios Kanoner, medens de engelske Matroser mandede Ræer og raabte Hurra. Fra alle Baadene i Havnen og fra Mængden inde paa Land stemtes der i hermed, og jo længere Chaluppen kom frem, desto ivrigere og kraftigere raabtes der: »Leve Kejseren! Leve Napoleon!« Selve Havnen var saa fuld af Baade, at Kejserchaluppen maatte krydse sig frem gentagne Gange, inden den naaede til Land[1].

Portoferraios Havn har sit Indløb paa Sydsiden af den Tange, paa hvilken Byen ligger. Lige over for Indløbet skyder der sig fra den modsatte Havnebred en lille Dæmning frem, og bag denne igen ligger der en af to lave Taarne flankeret Port, Havneporten. Nu er den gamle Port paa begge Sider klemt inde imellem Strandpromenadens høje Huse, men paa Napoleons Tid knejsede den endnu midt i den Mur, som skilte Havneterrænet fra Fæstningsværkerne og Byen. Paa den omtalte Dæmning var det da, at Kejseren skulde gaa i Land under Klokkernes Ringning; igennem Havneporten skulde han ind i Byen. Alle Byens Honoratiores, baade civile, militære og gejstlige vare komne til Stede for at tage imod ham.

---

havde til, — i hvert Fald ikke ønskede — at lægge nogen Begejstring for Dagen, og fra Englænderne, som vel officielt stemmede i med i den almindelige Jubel men privat udtalte sig højst tvivlende om den Lykke, Fremtiden formentlig vilde berede Elba (sml gn. ogsaa M. J. Chautard, L'île d'Elbe et les Cent-Jours, Paris 1851, 78, Noten), er der aldeles ingen Tvivl om, at den langt overvejende Del ikke blot af de til Stede værende men ogsaa af Øens øvrige Befolkning, var grebet af en virkelig ægte Glæde over at skulle have Napoleon til Hersker. — [1] The island Empire, 177.

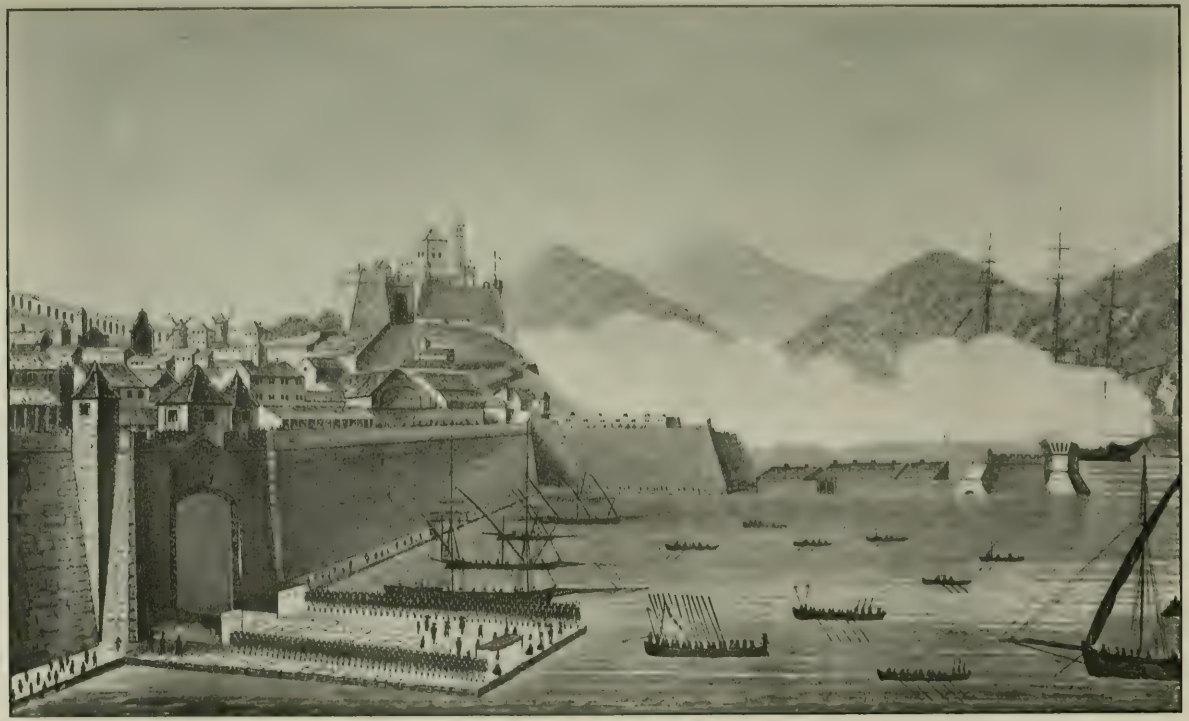

Napoleons Landgang paa Elba.
Engelsk Stik fra 1816 efter Tegning af Løjtnant Smith.

Saa kom han da endelig, den saa utaalmodigt ventede; med blottet Hoved steg han under Hurraraabene i Land og kastede et langt Blik ud over det hele Sceneri. Det var kendeligt, at dette forbavsede ham, ja han ligefrem studsede ved, hvad han fik at se, og det var sandelig heller ikke saa underligt, thi vanskelig kunde der bydes ham et Syn, som var mere forskelligt fra det, han var vant til. Her modtog man ham, den fordums almægtige Enehersker, som i saa mange Aar var bleven hilst velkommen af store Militærorkestres skingrende Fanfarer og larmende Trommehvirvler, — her modtog man ham med et Musikkorps, bestaaende af 5 Musici, af hvilke de tre trakterede Violiner, de to andre Basfioler, og medens man jo ellers, naar der havde været Tale om stor Reception, havde haft glimrende Tronhimle af skarlagenrødt Fløjl med svære Guldfryndser og baarne af gyldne Lanser at byde ham ind under, saa skulde han her holde Indtog under en Baldakin, hvis falmede Fløjl man ganske vist havde fikset op med en Kant af Guldpapir, men uden dog at opnaa andet end endnu yderligere at fremhæve dens Tarvelighed, og endelig — i Stedet for de betydelige Troppemasser og den store Skare af Marschaller, Stabsofficerer og Adjudanter, alle i funklende Uniformer, der fordums stod opstillede, naar han ankom, mødte hans Øje her kun en lille Deling Nationalgardister og nogle faa Officerer, som endog bar hans Modstanderes Kokarder, og ved Siden af dem en Del Magistratspersoner og gejstlige i deres gammeldags, til Dels endog middelalderlige Dragter; alt dette var noget helt andet, end han havde tænkt sig. Men hurtig tog han sig sammen, og med den største Huldsalighed og Værdighed modtog han derefter den Hyldest, der vistes ham.

Først traadte Byens Borgmester Traditi frem og overrakte ham med et dybt Buk Stadens Nøgler paa en Sølvbakke; han skulde samtidig have holdt en Tale, som han for Sikkerheds Skyld endda havde hos sig i Opskrift, men han var saa overvældet af Situationen, at han hverken kunde

sige noget eller endog blot læse noget op. Kejseren tog Nøglerne og saa lidt paa dem, hvorefter han leverede dem tilbage igen med de Ord[1]: »Behold dem, Hr. Borgmester! Jeg overlader dem til Deres Varetægt, og kan jo da heller ikke betro dem i bedre Hænder.« Derefter lod Biskoppens Generalvikar, Monsignore Arrighi, Baldakinen bære frem, Kejseren tog Plads under denne, og den højtidelige Procession satte sig i Bevægelse ind i Byen.

Først kom Kejseren i hans grønne Gardejægeruniform med Æreslegionens Storkors og Jernkroneordenen; han bar hvide Benklæder og Sko med Guldspænder. Under Armen havde han sin bekendte Hat, paa hvilken han havde fæstet den nye Kokarde. Efter ham kom Bertrand og Drouot, derefter Koller og Campbell, fulgte af Clam og Hastings, saa Peyrusse og Jermanowski, efter dem Kejserens øvrige Følge, derefter igen Undaunteds Officerskorps, alle Øens civile og militære Autoriteter og endelig de 20 engelske Marinesoldater. Langs hele Vejen vare Husene udsmykkede med Tæpper og Sjaler, alle Vinduer optagne af Damer i fuldeste Stads. Kun langsomt skred Processionen frem, uagtet baade Garnisonen og Nationalgarden dannede Spalier, thi alle vilde se Kejseren, alle vilde ham saa nær som muligt, og derfor var der en saadan Puffen og Skubben, at Rækkerne hvert Øjeblik brødes, og at Processionen hvert Øjeblik maatte gøre Holdt, medens den fremstormende Mængde pressede sig sammen om den. Kejseren selv tog dette med største Sindsro, hvorimod den yderst koleriske Generalvikar stampede i Jorden af Arrigskab og øjensynligt havde den største Lyst til at fare frem for personlig at hugge ind paa dem, der saa fuldstændigt tilintetgjorde det højtidelige Indtryk af det hele.

Endelig naaede Processionen den allerede overfyldte Sognekirke, som ligger paa Torvet lige over for Raadhuset. Ved Kirkedøren modtoges Kejseren af to Ceremonimestre,

---

[1] Pons, Souvenirs, 39; Gle Durand, 249.

som førte ham op til den for ham bestemte Plads, foran hvilken der var anbragt en med karmoisinrødt Fløjl betrukken Bedepult til hans Brug; ved dennes Sider toge Ceremonimestrene Plads. Generalvikaren intonerede kort efter *Te Deum laudamus,* og hele Gejstligheden og Menigheden stemmede i med, men det var, i hvert Fald for Gejstlighedens Vedkommende, tydeligt at mærke, at dens Tanker langt mindre vare ved den hellige Handling end henvendte paa Kejseren for at erfare, hvordan han, der havde maattet opgive et Verdensrige, nu vilde tage sig i at synge Lovsang over at skulle gaa ind til et saa diminutivt Fyrstendømme som Øen Elba. Saa optagne vare de heraf, at selve Generalvikaren endog to Gange tog fejl i Teksten[1]; saa andægtig var derimod Kejseren, at han ikke en eneste Gang lod sine Øjne løbe hen over Forsamlingen, men uafbrudt holdt dem rettede imod den Bønnebog, der var bleven ham overrakt, og tydeligt nok fulgte opmærksomt med i den. De to Ceremonimestre, der naturligvis skulde have betydet ham, hvornaar han skulde rejse sig og knæle og omvendt sætte sig igen, vare derimod saa aldeles forfjamskede, at de hverken vidste ud eller ind: de foretog sig ikke andet end slavisk at eftergøre hans Bevægelser, saa det var i Virkeligheden

[1] Arrighi, som stammede fra Korsika, var langt ude i Familie med Kejseren — hans Broder var gift med en yngre Søster til Kejserens Mormoder (Larrey, Madame Mére. Paris 1892, I., 5) — og derfor, da det rygtedes, at Kejseren skulde komme til Øen, uhyre vigtig af sin *cugino carnale*, kødelige Fætter, hos hvem han nok skulde vide at sætte alt muligt igennem, hvorfor man bare skulde komme til ham o.s.v. (Pons, Souvenirs, 80). Overensstemmende hermed udsendte han to Dage senere, den 6te Maj, et i en ualmindelig Grad højtravende Hyrdebrev, hvori han blandt andet udtalte, at »Elba, som allerede er vel kendt for sine Produkter, fremtidig vil blive berømt i Nationernes Historie ved den Ærefrygt, den vil vise sin nye Hersker, hvis Hæder er udødelig . . . . Hvilke Rigdomme ville nu ikke strømme ind over vort Land, hvilke talløse Skarer ville ikke ile herhen for at beskue vor Helt!« (Findes i den originale italienske Tekst hos Livi, 258, i fransk Oversættelse i Pons, Souvenirs, 55).

ham, der viste dem, hvad de havde at gøre og ikke omvendt.

Derimod deltog Menigheden med stor Andagt i Tjenesten og gribende var den Inderlighed, hvormed den dels sluttede sig til de Ord i Hymnen, der kunde udlægges som hentydende til Kejseren i hans Egenskab af Øens fremtidige Hersker, dels modtog Velsignelsen sammen med ham.

Da Højtideligheden var til Ende, satte Processionen sig atter i Bevægelse og drog nu over til Raadhuset, hvor Byraadet havde taget Opstilling. Ligesom Kejseren paa hele Vejen fra Havnen op i Byen var bleven hilset med begejstrede Tilraab, saaledes modtoges han ogsaa nu med jublende Hurraraab. Han begav sig straks op i den store Sal, hvor han først lod sig de Franskmænd forestille, der ønskede at gøre ham deres Opvartning, og derefter gav Kur for de til Stede værende Magistratspersoner, By- og Sogneraad, med hvem han til alles Forbavselse saa indgaaende underholdt sig om Forholdene i deres respektive Kommuner, at han paa mange Punkter endog viste sig at være langt bedre hjemme deri end selve deres Repræsentanter, en Følge af at han havde benyttet Tiden paa Rejsen fra Fontainebleau til at gøre sig bekendt med de nyeste og bedste Oplysninger om Øen[1]. Tilsidst forestillede Generalvikaren Gejstligheden, hvorefter Præsten fra Capoliveri holdt en Tale, i hvilken han kun ganske kort udtalte sig om den Lykke, der var vederfaret Øen ved at have faaet Kejseren dertil, men ellers udførligt udbredte sig om Præsteskabets trange Kaar og Kirkernes Armod og om, hvor højst fornødent det derfor var, at der snarlig ydedes den Støtte, hvilket Kejseren da ogsaa beredvilligt lovede at gøre.

Dermed kunde Dagens Gerning jo vel egentlig gerne

---

[1] Der var netop nogle faa Aar i Forvejen af Arsène Thiébaut udgivet en ret udførlig Beskrivelse af Elba under Titlen Voyage à l'île d'Elbe, historique et descriptif, (Paris 1808).

have været endt, men langtfra; Kejseren forlangte Heste førte frem for at foretage en Ridetur i Byens Omegn. Heraf blev der dog alligevel intet, thi netop lige som man skulde afsted, meldte der sig to om Eftermiddagen ankomne fremmede, som ønskede at faa Kejseren i Tale. Hvem de var, vidste ingen, men Kejseren imødekom straks deres Ønske og lod dem i den Anledning føre ind i et Sideværelse, hvor han underholdt sig et Kvarters Tid med dem; straks efter forlod de Øen igen. Formentlig har det været et Par hemmelige Agenter, der bragte ham Meddelelser fra Kejserinden, eller mulig et Par Sendebud fra en eller anden af hans trofaste Tilhængere i Frankrig. Nok er det, den paatænkte længere Ridetur blev opgivet og indskrænket til en Inspektion af Fæstningsværkerne. Derefter var der Taffel, til hvis Forsyning Ussher bidrog baade med Spise- og Drikkevarer, og endelig efter Taffelet gav Kejseren endnu Audiens til nogle enkelte. Om Aftenen var Byen illumineret ligesom Dagen i Forvejen, og i Omegnen var tændt Glædesblus.

Andet Kapitel.

Inspektionsrejser paa Øen. — Den kejserlige Hofstat. — Palazzina Mulini. — Offentlige Arbejder. — Militærforholdene paa Øen. — Gardens Ankomst. — Marinen. — Den franske Garnisons Afrejse. — Undaunted forlader Portoferraios Rhed. — Campbell.

Allerede næste Morgen Kl. 4 var Kejseren paa Benene igen og ude at inspicere Fæstningens Magasiner, Munderingskamre o. s. v.; hermed gik Formiddagen. Klokken 2 foretog han sig en Ridetur i Omegnen indtil et Par Mils Afstand fra Byen. Overalt hvor han kom hen, hilstes han med Leveraab, overalt uddelte han Pengegaver til de

fattige[1]. I de nærmest følgende Dage besøgte han derefter alle Øens vigtigste Lokaliteter for snarest muligt at faa et Overblik over sin nye Besiddelse; at han senere efter Tid og Lejlighed uddybede dette ved gentagne grundige Inspektioner er en Selvfølge. Naar saadanne foretoges, var der altid sørget for, at saa mange af Omegnens Folk som muligt kom til Stede for at hilse paa ham, og bestandig lagde de da deres Glæde for Dagen ved at have ham hos sig; men hænde kunde det jo da rigtignok ogsaa, at hans paatænkte Besøg blev saa pludselig udsatte, at de langvejs fra samlede Tilskuere maatte gaa hjem igen uden at have faaet noget for deres Ulejlighed, hvad der selvfølgelig ikke smagte dem[2].

At der ved saadanne Besøg kunde forefalde ret overraskende Optrin, forstaar sig af sig selv. I Marciana Marina, hvor man nogle faa Uger i Forvejen havde brændt Kejseren in effigie (Side 55), modtog man ham saaledes den 18de Maj med et *Te Deum*[3], i Rio Montagne knælede Borgmesteren, Gualandi, og kyssede ham paa Haanden med de Ord: *In te Domine speravi*[4], uagtet samme Borgmester havde været med i Oprøret imod de franske Tropper i Slutningen af April. I Erindringen herom kunde da derfor ogsaa Dalesme, som var med til Stede, ikke dy sig for at sige til ham: »De er den største Slyngel, jeg har kendt,« hvilket Kejseren dog lod, som han ikke hørte. Det var samme Dag, den 6te Maj, at Kejseren første Gang besøgte Minerne ved Rio Marina og i den Anledning havde inviteret sig selv til Frokost hos Pons, der naturligvis betragtede Besøget som en uhyre Ære og derfor gjorde, hvad han kunde, for at alt kunde blive saa

---

[1] Denne hans efter Elbaforhold aldeles overvældende Rundhaandethed i Forbindelse med hans Tilsagn om hurtigst muligt at ville lade de gennemgaaende tarvelige Veje radikalt forbedre, bibragte Beboerne den Forestilling, at han førte umaadelige Rigdomme med sig. Det var hertil, at Generalvikaren Dagen efter sigtede i sit Hyrdebrev, smlgn. Noten Side 74. — [2] Pons, Souvenirs, 82. — [3] Campbell, 84. — [4] Pons, Souvenirs, 53.

festligt som muligt. Selve Frokosten var ogsaa ypperlig, og alle lode de den vederfares fuld Retfærdighed, men inden man kom til Bords, havde Kejseren lagt Mærke til, at der i Haven saa godt som ikke voksede andet end hvide Liljer, hvilke man naturligvis burde have vist ham den Hensynsfuldhed at fjerne. »Det var jo et rart Sted, jeg er kommen ind paa,« sagde han[1] med et Smil til Pons og pegede paa Liljerne, men Smilet formaaede dog kun saa lidt at dække over hans Forstemthed, at han endog ganske ignorerede Pons Nærværelse i dennes eget Hus, hvad der selvfølgelig saarede den prikne og ærekære Pons paa det dybeste. Endnu værre blev det dog efter Frokosten, da en Deputation af Arbejderne indfandt sig og overrakte Kejseren et Bønskrift, hvori de androg om at maatte beholde Pons, der var meget afholdt af dem, som Direktør for Minerne. Pons blev da bange for, at Kejseren skulde opfatte dette som sket efter en imellem ham og Arbejderne truffen Aftale, og han traadte derfor frem og forsikrede, at han ikke havde haft fjerneste Anelse om, at Arbejderne havde paatænkt den af dem udviste Optræden, men han var herved Situationen saa lidt voksen, at han tiltalte Kejseren *Monsieur*[2] i Stedet for, — hvad Dalesme straks sufflerede ham — *Sire*, ja, det hele virkede i den Grad paa ham, at han kort efter endog gentagne Gange kaldte Kejseren *Hr. Hertug* og *Hr. Greve*. Kejseren mærkede imidlertid saare vel, at dette ikke skyldtes Uhøflighed, men kun Forfjamskethed, og da Pons derfor senere hen paa Dagen fik Lejlighed til at forevise og forklare et og andet, som levende interesserede Kejseren, var denne som forhen Elskværdigheden selv. Kort efter at Kejseren var taget af Sted, kom tilmed Drouot og bad Pons om dog endelig at forblive i sin Plads, hvad Pons dog ikke straks vilde love, men alligevel senere gik ind paa. Som alt forhen omtalt blev han lidt efter lidt Kejserens varmeste Tilhænger.

---

[1] Pons, Souvenirs, 48. — [2] Pons, Souvenirs, 51.

Ved Siden af saadanne Inspektionsrejser optoges Tiden for øvrigt, som vi skulle se, af en saa stor Mængde andre Forretninger, at Pons forsikrer[1], at Kejseren ikke havde været ret mange Dage paa Øen, »førend alle andre vare overanstrengte, hvorimod han alene synes at være kvik og frisk. Han giver uafbrudt Ordrer, der altid skulle udføres lige paa Stedet; derfor sveder alle hans Omgivelser, saa Vandet hagler af dem, af Iver efter at gøre ham tilpas. Hermed menes ikke, at han er urimelig eller gnaven, paa ingen Maade; han er bare utaalmodig«, hvilket altsaa med andre Ord vil sige, at Kejseren var den samme paa Elba som bestandig før, saa rastløs og saa arbejdssom, at alle havde vanskeligt ved at holde Trit med ham, og i en ganske særlig Grad var der jo netop her Anledning for ham til at give sin Virksomhedstrang frie Tøjler, fordi intet her var, som han vilde have det, og han derfor maatte tage alt op fra bar Bund. Med den udprægede Ordenssans, der var ham egen, maatte han da saaledes først og fremmest skabe faste Former for alle Embeder og Forvaltninger, skaffe sig Overblik over de Midler, han havde at raade over, og Orden i deres Anvendelse, og derfor havde han da heller ikke været mere end en fjorten Dages Tid paa Øen, førend enhver havde faaet sig sin Tjeneste anvist, og førend der forelaa Grundtrækkene af et Budget. Det ligger imidlertid udenfor denne Bogs Plan at gaa i Detailler vedrørende dette sidste[2]; derimod vil der i det følgende lejlighedsvis blive anført en og anden af Budgettets Poster, ligesom der paa givet Sted vil blive fremsat en Oversigt over, hvad der i det hele gik med. Her skal blot anføres følgende:

Bertrand, som havde fulgt Napoleon lige fra Felttoget i Ægypten, og som senere delte Fangenskabet med ham paa St. Helena og var med i 1840 til at hente hans Lig hjem derfra, vedblev som tidligere i Paris at være Overhofmarschal

---

[1] Pons, Souvenirs, 67. — [2] Findes hos Peyrusse, 239 flg.

og fik desuden hele Civiladministrationen lagt ind under sig[1], alt mod en aarlig Lønning af 20000 Fr.[2]

Divisionsgeneral, tidligere Adjudant hos Kejseren, Drouot, blev Guvernør over Elba[3]; Lønning 12000 Fr.[4]

Lægen Foureau de Beauregard, som havde gjort Tjeneste ved Ambulancen i 1814[5], blev Livlæge med 15000 Fr. Lønning.[6]

Peyrusse, der havde været Kasserer ved Hovedkvarteret i 1809—1814, blev nu Finantshovedkasserer; Lønning 12000 Fr.[7]

Farmaceuten Gatti blev lønnet med 7800 Fr.[8]

De to tidligere Slotsskrivere Baillon og Deschamps bleve Slotsforvaltere med en aarlig Lønning af 6000 Fr. hver.[8]

Sekretærerne Rathery og Savournin bleve ansatte henholdsvis som Kejserens Kabinetssekretær[9] og i Overhofmarschalatets Sekretariat; Lønning for den første 4000 Fr., for den anden 2000 Fr.[8]

Endvidere udnævnte Kejseren den 15de Maj seks unge Mennesker af de mest ansete Familier til Ordonnansofficerer[10], og endelig den 18de Maj Nationalgardens Chef og tidligere Borgmester i Portoferraio Lapi, den nuværende Borgmester Traditi, Borgmesteren i Rio Montagne Gualandi og den forhenværende Kriminalretsassessor Vantini til Kammerherrer, hver med en aarlig Lønning af 1200 Fr.[11]

---

[1] Instruktioner herfor i Correspondance XXVII., 367 flg. — [2] Peyrusse, 242. — [3] Instruktion af 10de Maj, Correspondance XXVII., 371—375. — [4] Sammesteds. 435. — [5] Peyrusse, Tillæg, 113—114. [6] Peyrusse, 242. — [7] Peyrusse 237, 242. — [8] Peyrusse, 242. — [9] Rathery har ført hele Kejserens Korrespondance paa Elba, offentliggjort dels i Correspondance XXVII, 365 flg., dels i Le registre de l'île d'Elbe, lettres et ordres inédits de Napoléon Ier, publiés par Léon — G. Pelissier, Paris 1897. — [10] Foresi, 27; Peyrusse, 237. [11] Peyrusse, 242. Af alle disse forskellige Hoffunktionærer giver Pons interessante Karakteristiker i sine Souvenirs, 73—78. Angaaende Tjenerskabet, Køkken- og Havepersonalet. o. s. v. findes Oplysninger hos Peyrusse 242 flg. og Tillæget 24, Note 23 samt 127 flg., endvidere i Registre de l'île d'Elbe, 11—14, 52—53, 173—176 samt Nouvelle revue retrospective, 1894, 235 flg.

Naar det erindres, hvilket Skudsmaal Dalesme kort i Forvejen i Kejserens Nærværelse havde givet Gualandi (Side 77), og naar Vantini — en Ætling af en af Øens mest ansete Familier — ellers ikke var andet end en forgældet Fyr, der gik omkring og sagde Vittigheder, saa kan det maaske synes underligt, at Kejseren valgte dem; men Sagen var, at begge havde stor Indflydelse, og at det derfor vilde have været uklogt at forbigaa dem.

Endnu skal anføres, at Generalvikaren Arrighi blev gjort til Almisseuddeler, fordi Kejseren[1] »ikke kunde blive fri derfor«. Han forregnede sig dog ganske, naar han mente at skulle faa særlig Indflydelse, thi Kejseren holdt ham saa vidt muligt paa Afstand, hvad der selvfølgelig ikke smagte den varmblodige og ikke altid ganske nøgterne Herre[2]. Først da Kejseren forlod Øen, viste han ham den personlige Opmærksomhed at skænke ham et ualmindelig smukt Portræt af sin Moder[3], hvilket dog ikke afholdt Arrighi fra, da Kejserens Stjerne for anden Gang dalede, at hævne sig paa ham ved at fornægte det Familieskab, han til at begynde med var saa stolt af[4].

Men skønt Arrighi saaledes personlig aldeles ingen Indflydelse havde paa Kejseren, saa kom dog alligevel hans Brovten med, hvad han paa Landsmandsskabets og Slægtskabets Vegne vilde kunne sætte igennem, og hans Udtalelser i Hyrdebrevet om de Rigdomme, der nu vilde komme til Øen, til paa forskellig Maade at volde Kejseren en ikke ringe Besvær. Saaledes betragtede nemlig de Korsikanere, der dels allerede fandtes paa Elba ved hans Ankomst, dels ret snart ilede dertil, uden videre Øen[5] »som en Filial af eller et Tilliggende til Korsika«, hvorfor de holdt sig berettigede til særlig at komme i Betragtning, naar der var noget at give bort, og tog Kejseren ud, var han formelig belejret

---

[1] Pons, Souvenirs, 73. — [2] Sammensteds, 34. — [3] Larrey, II., 544. — [4] Pons, Souvenirs, 81. — [5] Pons, Souvenirs, 340.

af Tiggere[1], der fandt paa de utroligste Maader at gøre sig bemærkede paa. Snart lagde de sig paa Knæ paa den Vej, han skulde passere, og strakte Bønskrifter ud imod ham[2], snart vovede de sig saa langt frem, at de greb hans Haand og kyssede den[2], snart atter tilbød de ham Buketter, ja en enkelt Gang gik det endog saa vidt, at en forhenværende Nonne trak sin Ordensdragt paa igen og med paatagen Sindsforvirring kastede sig ned foran hans Hest, der ufejlbarlig vilde have traadt paa hende, hvis Kejseren ikke med et rask Ryk havde tvunget den tilbage igen. Som Regel kronedes disse Folks Bestræbelser med Held, men ofte lagde dog Bertrand sig imellem og fik sat en Stopper for Kejserens Gavmildhed[3]. Rentud original var følgende Maade, hvorpaa en fransk Farmaceut, der havde haft Ansættelse paa Garnisonsapotheket i Porto-Longone, men som var bleven afskediget derfra, skaffede sig en Stilling igen. Han opnaaede Foretræde for Kejseren og fik Lov at oplæse et Bønskrift, han havde med sig. Det begyndte saaledes[4]: »Sire! Det er gaaet mig ligesom Dem, thi ogsaa jeg er bleven afsat, uden at jeg ved hvorfor, og meget imod mit Ønske«; mere brød Kejseren sig ikke om at høre, men resolverede, at »siden vi er Lidelsesfæller, skal Manden ikke dø af Sult«.

Men ogsaa paa helt anden Maade gjorde man Angreb paa Kejserens Pung. Der kom omrejsende Musikkorps, som stillede sig op uden for hans Vinduer og gave Koncerter for ham; det nyttede ikke, at han søgte at skaffe sig dem fra Halsen ved at lade dem vide, at han aldeles ikke forstod sig paa Musik; de fortrak først, naar Politiet lagde sig imellem. Der kom Kunstnere fra Italien, som haabede at kunne sælge ham Marmorbuster af ham selv og Kejserinden i dyre

---

[1] Pons, Souvenirs, 126. — [2] Campbell, 66. — [3] Pons, Mémoire, 71. Da det efterhaanden gik for vidt med, hvad man saaledes pressede Kejseren for, fastsatte han i Oktober en Sum af 500 Fr. om Maaneden til de Almisser, han personlig vilde uddele (Registre de l'île d'Elbe, 148; Correspondance XXVII., 439, Noten). — [4] Pons, Souvenirs 126.

Domme; han købte ogsaa nogle Stykker af dem[1]. Der kom Folk, som tilbød ham kunstneriske og literære Tjenester[2] af alle mulige Slags; han havde kun Ulejlighed og Udgift af dem, Ulejlighed, for saa vidt han maatte afvise dem, Udgift, for saa vidt han i hvert Fald for fleres Vedkommende rundhaandet holdt dem skadesløse for deres spildte Rejseudgifter. Der kom endelig, — navnlig efter Gardens Ankomst — Damer af mere eller mindre tvetydig Art, nogle, som straks blev viste bort igen[3], andre, som gjorde Figur i Byen i kortere eller længere Tid, indtil de bleve opdagede[4]. Der var kort sagt en Tilstrømning af Folk saa stor, at »man ikke gør sig noget Begreb derom. Jeg[5] tror virkelig, at alle, som ikke ved, hvad de skal tage sig for, søge hertil i Haab om at faa noget at leve af, men det kan jo dog ikke lade sig gøre. Det ender stadig væk med, at enhver bliver sendt tilbage til sit igen«.

Allerede en halv Snes Dage efter Kejserens Ankomst lod han meddele, at han vilde holde aabent Hus to Gange om Ugen, første Gang den 16de Maj Kl. 8. Der mødte omtrent et halvt Hundrede Damer i deres fineste Stads og lige saa mange Herrer. Saa snart Gæsterne kom, bleve Damerne førte til Sæde paa de langs Salens Sider hensatte Stole, bag hvilke Herrerne stillede sig op. Saa traadte Kejseren ind, medens Damerne rejste sig, og han gik derefter fra den ene af dem til den anden og hilste paa dem samt spurgte dem om, hvad de hed, og om de vare gifte eller ugifte. I sidste Tilfælde vilde han vide, hvem deres Fader var, i første om de havde Børn og da hvor mange, og hvad deres Mand var. Hertil svarede de fleste, at han[6] var *handlende*, hvilket atter

[1] Peyrusse, Tillæg, 34. — [2] Blandt disse en Søn af Kemikeren, Professor Klaproth i Berlin (Pons, Mémoire, 71). — [3] Pons, Souvenirs, 195. — [4] Sammesteds, 218. — [5] Kejserens Moder i Brev, dateret Portoferraio den 19de September 1814, til Lucien (Larrey, II. 85). — [6] Fabry, 70.

foranledigede Kejseren til at spørge om, hvad han da handlede med, hvorefter de jo saa maatte frem med, at den og den var Bager, den Slagter o. s. v. Formodentlig har Kejseren ved at høre dette fundet Selskabet lovlig blandet[1], thi da han havde gaaet Damernes Række igennem og derefter blot henvendt et Par Ord til de to, tre Herrer, der stode Døren nærmest, trak han sig tilbage, hvorefter ogsaa Selskabet forsvandt. De følgende Gange mødte der bestandig færre og færre, og da et Par Ugers Tid var gaaet, kom der slet ingen. Hermed var den Slags offentlige Fester forbi, og fremtidig fik ingen Adgang uden efter særskilt Invitation.

Til en saa hurtigt forløbende Fest som den første kunde jo vel Lokaliteterne paa Raadhuset være gode nok, men ellers vare de rigtignok i alle Henseender ganske ufyldestgørende. Med sin Beliggenhed i den lavere Del af Byen, var Raadhuset et overmaade varmt Opholdssted[2]; Værelserne vare gennemgaaende smaa og ubekvemt beliggende for hinanden, og da de desuden laa umiddelbart ud til den ret befærdede Torveplads og til Dels havde Korridorer fælles med de offentlige Kontorer, var der til sine Tider en meget generende Uro i dem. Det blev derfor lige straks et levende Ønske[3] hos Kejseren at faa en anden og bedre Bolig, og han foretog i den Anledning et grundigt Eftersyn af de offentlige Lokaler for at se at finde et, der kunde tilfredsstille ham. Han mente at finde et saadant i Saint-François Kasernen, og det saa meget mere som den var rummelig nok til ogsaa at afgive Bolig til Bertrand, hvem han saaledes stedse kunde have i sin umiddelbare Nærhed. Men Bertrand var aldeles ikke tilfreds hermed, fordi han, som han sagde[4], foretrak en Bolig for sig selv, »hvor han kunde leve roligt

[1] Fabry udtrykker sig saaledes herom, at han var *peu flatté;* Campbell erklærer (Side 82), at han genkendte et Par Sypiger, der havde arbejdet for ham. — [2] L'île d'Elbe et les cent-jours, Correspondance XXXI, 17. — [3] Pons, Souvenirs, 59, 68; Vincent, Mémorial 164, 168. — [4] Pons, Souvenirs 58.

med sin Familie«, og Kejseren rettede sig godmodigt herefter. Valget faldt da paa et Par paa den saakaldte Møllebastion imellem de to Forter liggende firkantede Pavilloner, hvor henholdsvis Chefen for Ingeniørerne Oberst Vincent og Chefen for Artilleriet Major Buivilot havde deres Lejligheder[1]. Dels imellem disse Pavillioner, dels bagved dem laa foruden to Møller en Del gamle Rønner, og foran dem ud imod Søen en lang lav Bygning, der indeholdt Officersboliger. Alt dette blev revet ned[2], hvorved der blev Plads og fri Udsigt over Bugten, og de to Pavilloner forenedes derefter ved en noget højere Midtbygning, saaledes at der ud af det hele kom en ganske vist meget indskrænket men dog ret standsmæssig Bolig, der til Minde om de nedrevne Møller fik Navnet Palazzina Mulini; fra dennes Have, der blev anlagt paa Skraaningen ud imod Bugten, var der en henrivende Udsigt ud over denne. Kejseren var sin egen Arkitekt og Ingeniør; han udkastede selv Planerne til det hele og var paa Færde fra tidlig Morgen til sildig Aften for at vaage over Udførelsen[3]; saa optagen var han deraf, at han ved en enkelt Lejlighed end ikke havde Tid til at gaa hjem og spise, men inviterede sig selv paa blødkogte Æg[4] hos Oberst Vincent, der var i den syvende Himmel af Glæde over dette Kammeratskab, som han kaldte det.

I Skrivelse af 17de Juni[5] gaves nærmere Regler for, hvorledes det hele skulde indrettes. I Stueetagen skulde der foruden Korridorer og en Del mindre Rum, nærmest bestemte til Anretterværelser og Fadebure, indrettes et Badeværelse og en 40 Alen lang Sal, som ved en interimistisk Væg kunde deles i to Lokaler af Længde henholdsvis 16 og 24 Alen, af hvilke det mindste skulde være hans egen Spise-

[1] Souvenirs de l'adjoint Pierre Labadie. Nouvelle revue retrospective 1894, 378; Peyrusse, 249; Pons, Souvenirs, 59, 137. — [2] Monier. 62; Vincent, Mémorial 168. — [3] Pons. Souvenirs. 68. — [4] Sammesteds. 67: Vincent. Mémorial. 171. — [5] Correspondance, XXVII. 389.

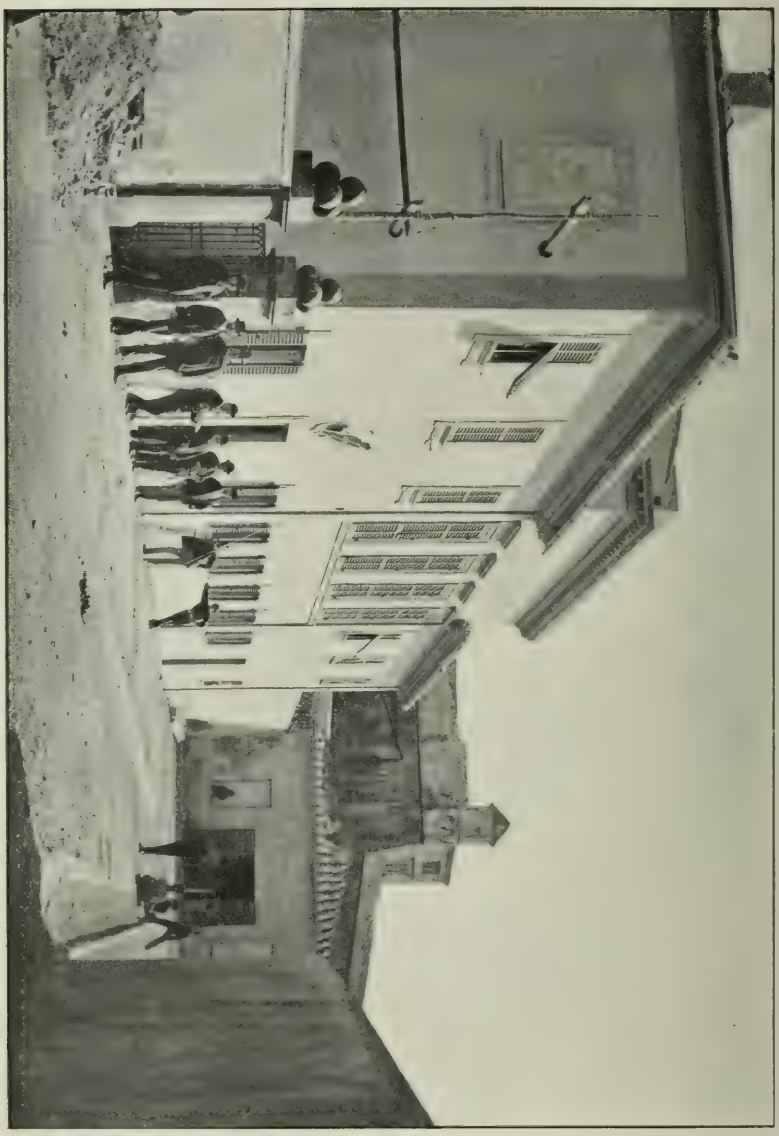

Palazzina Mulini; efter Fotografi.

stue, det største hans Hofstats; i denne sidste skulde der anbringes et Billard. Ved festlige Lejligheder skulde Mellemvæggen tages bort, og hans egen Spisestue laves om til et Theater derved, at der opstilledes Bukke paa $1^1/_2$ Alens Højde, hvorpaa Theatergulvet skulde lægges. Dette Arrangement maatte ikke koste mere end 15—1600 Fr.[1] Hovedsagen var, at der toges fat med Kraft, saa alt kunde være færdigt »i Slutningen af næste Uge«. I øverste Etage indtoges Midtpartiet af en elegant Salon[2] med Vinduer til begge Sider baade ind imod Byen og ud imod Stranden[3].

Møblerne hertil bleve skaffede til Veje paa følgende Maade. Der stod paa det Palæ i Piombino, som Kejseren i 1805 havde overladt sin Søster Elisa, et smukt Møblement, hvilket Kejseren endnu bestandig ansaa som sin Privatejendom[4], uagtet Palæet nu var gaaet over i toskansk Eje. Da Toskana imidlertid fuldstændig stod under østerrigsk Indflydelse, forhandlede Kejseren med Koller om at faa sig det omtalte Møblement udleveret, og Koller gik virkelig ind paa at udfærdige en Skrivelse til Autoriteterne i Piombino[5] og at lade denne overbringe af en af sine Adjudanter, som derfor fik Befaling til sammen med en af de engelske Officerer[6] at følge med Slotsforvalter Deschamps, naar han efter Kejserens Ordre af 7de Maj tog derover for at afhente[7], hvad han maatte anse for værd at bringe med sig hjem, i hvilken Henseende det blev ham paalagt at gaa det hele saa nøje igennem, at han f. Eks. endog skulde se efter, om Jalousierne for Vinduerne endnu vare brugelige[6]. I Henhold hertil toge de tre Herrer da altsaa derover, og Deschamps fik virkelig Lov at udtage, hvad han ønskede, uden at der blev forlangt andet af ham, end at han skulde aflevere en detailleret

[1] Se dog Registre, 178. — [2] Peyrusse, 250. — [3] Angaaende Arbejdet paa Palæet og Omkostningerne derved, der beløb sig til c. 84000 Fr., se Registre de l'île d'Elbe, 40 og 178 samt Correspondance XXVII. 431. [4] Campbell, 218. — [5] Koller, 58. — [6] Peyrusse. Tillæg 16, Note 10. — [7] Sammesteds og Side 236; Vincent, Mémorial. 193.

Fortegnelse over, hvad han vilde have med sig[1]. Som Følge heraf kom de nogle Dage senere tilbage igen med det bedste af, hvad der var[2].

En saare kærkommen Forøgelse navnlig af daglige Brugsgenstande fik det saaledes tilvejebragte Møblement kort efter paa følgende Maade. Kejserens Svoger Fyrst Camillo Borghese, der fra 1808 havde været Generalguvernør i Piemont, var efter Napoleons Fald bleven nødt til at forlade Turin og havde som Følge deraf dels underhaanden, dels ved Auktion ladet sælge ikke blot Heste og Vogne, men ogsaa en Del af sit kostbare Indbo; Resten blev indpakket i store Kister og sendt til Genua for derfra at afgaa pr. Skib til Rom. Undervejs kom der imidlertid en saa stærk Storm paa, at Skibet blev nødt til at søge ind til Porto-Longane, og næppe havde Kejseren faaet Meddelelse herom, førend han beordrede Deschamps til at tage derhen og beslaglægge, hvad han mente, man kunde have Brug for; »det bliver jo saa dog i Familien«, sagde han[3]. Den 24de Maj indfandt Deschamps sig altsaa paa Skibet og lod sig Konnossementet over de forskellige Kolli forelægge. Nogle af Kisterne aabnede han og eftersaa deres Indhold, andre — og det for øvrigt de fleste — forbleve uaabnede. Af den hele Beholdning udtog han 29 Kister, som han lod transportere til Portoferraio; Resten lod han blive paa Skibet. Til Skipperen afgav han nøjagtig specificeret Fortegnelse over de Kister, han havde beslaglagt. Dagen efter tilstillede Bertrand Fyrst Borghese en Skrivelse, hvori han meddelte, at Kejseren, »som for nogle Dage siden er kommen her til Elba, og som hverken har Møbler eller Dække- og Sengetøj med sig, har tilbageholdt en Del Sager, som jeg hermed har den Ære at tilstille Dem Fortegnelse over. Da alle Kollierne dog endnu ikke ere aabnede, vides det ikke, om deres Indhold stammer

---

[1] Pons, Souvenirs, 140. — [2] Udgifterne ved denne Ekspedition androg 3282 Fr. (Peyrusse, Tillæg 34). — [3] Pons, Souvenirs 140.

fra Slotsinventarerne eller tilhører Dem personligt, i hvilket sidste Tilfælde Kejseren vil arrangere sig med Dem paa en for Dem tilfredsstillende Maade.‹ Af Fortegnelsen, som omhandlede Borde, Marmorgenstande, forgyldte Rammer, Senge, Madraser og en Mængde Dækketøj, Haandklæder, Lagener og Linned, fremgik det, at en Del af dette sidste tilhørte Fyrstens Tjenerskab; dette skulde blive tilbagesendt med første Skibslejlighed.

Bertrand sendte dette Brev til Rom, hvor han antog, Fyrsten opholdt sig, men dette var ikke Tilfældet. Der hengik derfor en Del Tid, inden Fyrsten fik Brevet i Hænde i Milano, og først den 28de Juli fandt han Lejlighed til at besvare det fra Firenze med en længere Skrivelse, hvori det blandt andet hed saaledes: »Da jeg ikke havde ladet andre Sager afgaa til Rom end dem, jeg havde strængt nødige, vil jeg ganske oprigtigt tilstaa, at jeg føler mig yderlig skuffet ved at se dem beslaglagte; men hvad der dog endnu pinligere berører mig, det er, at man selv kun for et Øjeblik har kunnet formode, at der blandt alle de mange Genstande skulde findes endog blot en eneste, som tilhørte det offentlige«, en saadan Mistanke havde hans Færd aldrig givet Anledning til. »Det vil,« fortsatte han derefter, »være mig umuligt at vurdere de Kunstgenstande, man har beslaglagt. Jeg har betalt Canova 30,000 Frs. for Fyrstindens Statue, men en ny vil komme til at koste mig langt mere, og De kan dog vel forstaa, at jeg sætter en overordentlig Pris paa at eje en Portrætstatue af min Hustru fra en saa berømt Kunstners Haand. Porfyrvasen var af Winckelmann vurderet til 2000 Zecchiner. Jeg vedlægger Originalkvitteringer for, hvad de af Dem specificerede Brugsgenstande har kostet mig. De betydelige Tab, jeg har lidt, i Forbindelse med en Del forestaaende Udbetalinger, nøde mig til at forlange mine Ejendele betalte . . . .«. Som rimeligt var, var Fyrsten altsaa ikke til Sinds til uden Godtgørelse at finde sig i, at Kejseren tilbageholdt hans Ejendele, og, som vi har hørt

det, var det jo da ogsaa Kejserens Mening at betale dem. Han gennemgik derfor personlig alle de Kvitteringer, Fyrsten havde sendt ham og sammentalte alle deres enkelte Poster, hvorved han kom til det Resultat, at Dække- og Sengetøjet var 30,000 Frs. værd[1]; han lod derhos nøjagtig Vurderingsforretning optage over det hele[2], men derved blev det rigtignok; der skete senere intet videre[3].

Ved gentagne Køb forøgede Kejseren derhos endnu yderligere sit Indbo. Saaledes afkøbte han de franske Officerer deres Møbler, da de senere forlode Elba[4], og endelig hen paa Efteraaret lod han tre store Skibsladninger af Møbler hidføre fra Rom, Neapel og Genua[5], alt til Brug dels i de Ejendomme, han erhvervede sig, dels i enkelte offentlige Bygninger, dels for hans Hustand og Hofembedsmænd. Til at føre Tilsyn med hele dette betydelige Inventar engagerede han i Juli den tidligere Portner i Saint-Cloud, Tapetsereren Charvet, som var bleven forskrevet til Elba for at lede Palæet Mulinis Montering. Det paalagdes Charvet at føre fuldstændig Fortegnelse med Af- og Tilgangsliste over det hele samt med nøjagtig Angivelse af, hvor hvert enkelt Stykke fandtes[6].

Førend Kejserens Ankomst til Portoferraio bestod Bro-

---

[1] Vincent, Mémorial, 193. — [2] Pons, Souvenirs, 140. — [3] Det fremgaar af denne Fremstilling, der helt igennem støtter sig til Originaldokumenter, som Hans Højhed Fyrst Paolo Borghese velvilligst har stillet til Forfatterens Raadighed, at Generalinde Durand er ganske forkert underrettet, naar hun (Side 249—250) paastaar, at Rygtet om Beslaglæggelsen af Fyrst Borgheses Gods skyldtes en Forveksling med Afhentningen af Møblerne fra Slottet i Piombino. Det ses derhos, at den Mistro og Misstemning imellem Familien Bonaparte og Fyrst Borghese, som Aaret efter endte med Skilsmissen imellem Fyrsten og Kejserens Søster, allerede nu var til Stede; at den yderligere næredes ved den hele Affære, er en Selvfølge. — [4] Peyrusse, Tillæg, 34. — [5] Pons, Mémoire 99, Noten. — [6] Correspondance XXVII, 402; se iøvrigt Registre 53, 123, 166—168, 177, 179—180.

lægningen i Gaderne af store Flisesten, der efterhaanden vare slidte saa glatte, at Fodgængere kun vanskeligt kunde passere dem, og Heste saa godt som slet ikke. Han lod da Brolægningen i alle Gader, der vare brede nok til at tillade Kørsel, bryde op og erstatte af ny, medens Fliserne i de øvrige Gader bleve mejslede op, saa at man ikke kunde glide paa dem[1]; naturligvis blev Brolægningen samtidig ført helt op til Palæet Mulini. I Forbindelse hermed blev den Vej reguleret, som fra den saakaldte Landport, det vil sige en c. 100 Meter lang Tunnel igennem Fæstningsenceinten, førte ud paa Landet, og selve denne Port blev udvidet. Samtidig blev der givet nye Regler for Gadernes Renholdelse, der hidtil havde været i høj Grad forsømt, og endelig fik Husejerne Tilhold om inden Forløbet af to Maaneder at indrette ordentlige Latriner, som de skulde lade tømme om Natten. Endelig blev der foretaget en grundig Undersøgelse af alle Omegnens Kilder for om muligt at skaffe Byen godt og rigeligt Drikkevand, men Resultatet heraf svarede saa lidt til Forventningerne, at man fremdeles maatte blive staaende ved de hidtil benyttede Brønde og Cisterner. Tilsynet med disse blev som overhovedet alt, hvad der vedrørte Sundhedsforholdene, henlagt under en i den Anledning udnævnt Sundhedskommission[2].

Til at have Opsyn med de offentlige Veje og Broer udnævntes der en Vejinspektør, som meget hurtigt fik et overmaade anstrængende Embede at varetage, eftersom Kejseren saa godt som ikke passerede en eneste Vej uden at have noget at udsætte paa den og derfor øjeblikkelig gav Ordre til, at den skulde istandsættes. Følgen heraf blev, at der fra Toskana indkaldtes en Mængde Jordarbejdere[3] for at iværksætte en radikal Forbedring ikke alene af alle Øens

---

[1] Monier, 64.— [2] Om disse Forhold se Chautard. 86; Correspondance XXVII. 369. 370. 387. 393; Labadie, 49; Monier, 64. 65. 67; Pons. Souvenirs 194. 195; Registre 23. 24. 224. — [3] Labadie. 384.

Hovedlandeveje, men ogsaa af en Del af Bivejene[1], og da der saa tilmed blev beordret, at betydelige Dele af disse skulde beplantes dels med Morbærtræer for Silkeavlens Skyld, dels med Oliven og Kastanier[2], saa vil man forstaa, at der blev grumme meget for Vejinspektøren at tage Vare.

At alle disse mange Foranstaltninger, — foruden en Mangfoldighed af andre, der samtidig sattes i Scene[3]. — maatte bringe et hidtil ukendt Liv paa Elba, er lige saa selvfølgeligt. Kan det derfor med nogen Ret siges, at Øen før Kejserens Ankomst henlaa i en Døs, saa er det lige saa vist, at han nu fik den vækket; overalt kom der Liv og Virksomhed, overalt Arbejde og Fortjeneste, og Kejseren selv var med vanlig Rastløshed overalt til Stede for at raade og vejlede.

Alle de mange Ordrer, han i fornævnte Anledninger gav til saa mange Sider, bleve udstedte skriftligt og saa godt som alle enten til Bertrand eller Drouot, der da lode dem gaa videre; med andre Ord den Forretningsgang, Kejseren benyttede, medens han styrede sit Verdensrige i Paris, den beholdt han fremdeles under sine nuværende smaa Forhold. Man har opholdt sig herover, idet man har henvist til, at

---

[1] Correspondance XXVII, 368, 386, 393, 396, 416; Registre 18—22, 37, 132. 238; Monier 66. — [2] Pons, Mémoire, 77; Correspondance XXVII, 386, 413; Registre 121, 246; Foresi, 30. Ogsaa uden for Vejene blev der anlagt en Række Plantninger, deriblandt Lystanlæg ved Byerne. — [3] Saaledes Forstærkning af Fæstningsværkerne paa Øen, Forbedringer af Saltværkerne, af Minerne ved Rio samt Havnen dersteds, Oprettelse af en Fajancefabrik i Portoferraio, forbedret Drift af Skovene og i Forbindelse dermed Ansættelse af en Domæneinspektør, Udfærdigelse af nye Lister over de paa Øen hjemmehørende Skibe samt nye Papirer for disse, Cirkulærer til Middelhavshavnene vedrørende Anerkendelse af Øens nye Flag samt Oprettelse af Konsulater i disse Havne, Oprettelse af et Gendarmerikorps, Reorganisation af Domstolene, Forandringer i Told- og Skibsafgifter, Salg af ældre Depotsager af forskellig Art og Indkøb af nye o.s.v., o.s.v, o.s.v.. hvorom nærmere hos Pons i Souvenirs, 295 flg.

baade Bertrand og Drouot daglig vare sammen med ham — den sidste spiste hos ham og var hans stadige Ledsager paa hans Udflugter[1] — og at han jo saaledes i Løbet af nogle faa Minuter kunde mundtlig have beordret det, der nu krævede et omstændeligt Skriveri i hans Sekretariat, ja man er gaaet saa vidt, at man ikke alene har erklæret sig[2] »overrasket«, men endog »forfærdet ved bag den fede Cæsarmaske at se en ganske almindelig lille Diskenspringersjæl stikke frem og gøre Folk Ulejlighed«, fordi Kejseren gik i Detailler, som man fandt det langt under hans Værdighed at give sig af med. Men hvad vil nu egentlig dette sige: hvad kan man have imod, at han fortsatte en Administrationspraksis, han igennem saa mange Aar havde vænnet sig til, og hvis Formaalstjenlighed han var overbevist om, og hvorledes kan navnlig en Klage herover komme fra den Mand, der jo selv har vist, at han godkender den historiske Værdi af de mange Skrivelser, derved at han har fundet det Umagen værd at udgive dem; snarere vilde man have haft Grund til at beklage sig, hvis alt var afgjort mundtligt, og der saaledes intet som helst forelaa til Belysning af, hvad der egentlig foregik. Og hvorfor skal Kejseren nedsættes, fordi han gaar til Bunds i de Ting, der ere ham underlagte; er det dog ikke den rette Maade at administrere paa, at man tager Tingene, som de nu engang ere. Da han levede under de store Forhold, da saa han stort paa og tog stort paa alt; havde han nu følt sig for højt hævet til at gaa ned til de Bagateller, der forelaa, havde han med andre Ord negligeret det hele, vilde han saa have undgaaet Bebrejdelser; sikkerlig ikke, og hvad værre var, da havde de været fortjente. I een Henseende ere derhos Kejserens mange Skrivelser og store Reformiver af største historiske Betydning, idet de nemlig afgive Bevis for, at han virkelig

[1] Procès du lieutenant-général comte Drouot, Paris 1816, Side 13. — [2] Léon—G. Pélissier i Indledningen til det af ham udgivne Registre de l'île d'Elbe, Side XVI.

kom til Elba uden Bagtanke om at trænge sig frem paa den politiske Skueplads igen. Det er umuligt, at den Mængde af Foranstaltninger med den Masse af Detailler skulde være satte i Scene ene og alene for at skuffe andre og maskere en lige fra første Færd af planlagt Flugt, hvorom der tilmed ikke med et eneste Ord hentydes til endsige tales om i de mange Skrivelser; det er utænkeligt, at Forstillelse kunde have gaaet saa vidt og have været saa mesterlig gennemført, at ikke en eneste af hans Omgivelser[1], ikke en eneste af de Spioner fra de andre Magter, hvoraf det efterhaanden vrimlede om og paa Elba, skulde have mærket Uraad og gjort Indberetning derom. Have Skrivelserne ikke anden Interesse, saa har de da i hvert Fald den at godtgøre dette.

Det er endelig bleven udtalt, at Kejseren kun betragtede Elba som en rent privat Ejendom, der ene og alene var til for hans Skyld, og som han derfor gjorde sig saa frugtbringende som muligt og uden i mindste Maade at tage Hensyn til Beboerne, men dette er ikke rigtigt. Det er sandt, at

---

[1] Under Forhorene over Drouot i December 1815 paapegede han da ogsaa en lang Række af Omstændigheder, »der synes mig til Evidens at bevise, at Napoleon ikke havde fattet nogen Plan om at vende tilbage til Frankrig,« endsige at Kejseren skulde være delagtig i nogen Sammensværgelse, der gik ud paa at omstyrte Kongedømmet. Han erklærede saaledes, at han lige til den sidste Tid, »modtog Besøg af en Mængde Mennesker af forskelligste Rang og Stand, som, da de troede, at jeg havde meget at sige hos Kejseren, talte til mig om deres Hengivenhed for ham og om, hvor meget de ønskede, at han skulde vende tilbage igen. Havde nu nogen af dem været delagtig i nogen Sammensværgelse, der gik ud paa at hjælpe til med eller fremskynde hans Tilbagekomst, saa vilde de sikkerlig have rost sig deraf senere hen, da de kunde vente at modtage Belønning derfor. Men ingen har til mig talt om nogen Sammensværgelse, som han vidste Besked med eller havde deltaget i.« Drouot fortalte videre: »Lige indtil de sidste Dage opfordrede Kejseren mig til at gifte mig paa Elba; da han nemlig ønskede at have mig hos sig for bestandig, saa han gerne, at jeg indtraadte i en Forbindelse, som vilde knytte mig til Øen for stedse; han havde altsaa ikke den Agt at forlade den«. (Procès de Drouot, 14)

han indrettede sig ret komfortabelt, og at han i adskillige af sine Ordrer udtalte, at han vilde have det eller det gennemført for sin Bekvemmeligheds Skyld, f. Eks. Brolægningen i den og den Gade, fordi den førte op til hans Hus, og for at hans Heste ikke skulde glide og falde; men andre skulde jo da køre i de samme Gader og nøde altsaa lige saa stor Gavn af den forbedrede Brolængning som han. Det er ogsaa sandt, at han efterhaanden indførte Besparelser, ja endog paalagde Skatter, som man ikke havde kendt til før, og som man derfor naturligvis ikke syntes om; men det var han jo nødt til, naar han skulde kunne holde Administrationen i Gang, og vel at mærke nødt til, fordi man — hvilket alt sammen skal blive vist i det følgende — svigtede sine Forpligtelser imod ham. Vil man da altsaa indvende noget herimod, saa kan det ikke være imod ham, Bebrejdelserne skulle rettes, og et ubedrageligt Bevis herpaa har man da ogsaa i de Følelser, Elbaneserne nærede for ham, medens de havde ham hos sig — »de elskede deres Kejser, og de tabte umaadeligt, da de mistede[1] ham« — og i den Hengivenhed, hvormed de endnu den Dag i Dag frede hans Minde.

Det er allerede fortalt (Side 55), at den største Del af den italienske Garnison, som fandtes paa Elba inden Napoleons Ankomst, havde gjort Oprør i April Maaned og derefter dels var flygtet derfra, dels var overført til Piombino. Da Kejseren kom til Øen i Maj, var der saaledes foruden nogle faa Italienere kun den franske Garnison tilbage bestaaende af c. 200 Mand Infanteri og 200 Mand Artilleri[2]; Meningen var, som vi ogsaa har hørt det (Side 57), at disse skulde føres til Frankrig, saasnart Kejsergarden ankom. Kejseren lod imidlertid bekendtgøre, at hvis nogen af dem, det være sig Officerer, Underofficerer eller Menige, havde

[1] Pons, Mémoire, 123. — [2] Pons, Mémoire, 305.

Lyst til at blive hos ham, vilde han tage dem i sin Tjeneste[1], hvilket foranledigede Koller til straks at gøre opmærksom paa, at de allierede sikkerlig vilde betragte dette Skridt som en imod dem rettet Fjendtlighed. »Ja, jeg er lige glad,« svarede Kejseren[2]; »jeg lægger mig ind i mine Fæstninger og trodser derfra enhver Blokade.« »Jeg beder dog Deres Majestæt undskylde, at jeg hertil er saa fri at bemærke, at Deres Modstandere i saa Fald raade over et simpelt Middel til at umuliggøre en langvarig Modstand fra Deres Side.« »Saa, hvad er det for et?« »At tilbageholde den Dem traktatmæssigt tilsikrede Dotation.« »Ja, fy for Pokker, det vilde jo rigtignok være en fæl Streg i Regningen; men hvad skal jeg da saa nu gøre?« Hertil svarede Koller, at han vilde tilraade, at man fortolkede Bekendtgørelsen, som om den kun gjaldt dem, der vare fødte paa Øen. Dette gjorde man da, men man havde forøvrigt ikke behøvet at nære Ængstelse i nogen Henseende, thi da det kom til Stykket, viste det sig, at saa godt som alle de franske Tropper ønskede at komme hjem; hvorfor da ogsaa kun nogle ganske faa meldte sig til at blive[3]. Disse kom da til at udgøre Stammen af den fremtidige 1ste Bataillon, Kejserens Jægere, der ved Hvervninger i Toskana, Piemont og især paa Korsika skulde søges bragt op til en Styrke af 400 Mand. Disse Hvervninger overdroges korsikanske Militære, som fik Løfte om at blive udnævnte til Officerer af de forskellige Grader alt efter Størrelsen af det Mandskab, de kunde møde med; den,

[1] Ordre til Drouot af 7de Maj i Correspondance XXVII, 366, hvori dog erklæres, at »der er i de højere Grader nogle, jeg ikke vil beholde;« endvidere Ordre af 10de Maj (Side 371), hvori det hedder: »Jeg vil kun have flinke Officerer, thi fra min egen Garde kan jeg faa lige saa mange af den Slags, jeg behager.« — [2] Koller, 59. — [3] Deriblandt 15 Officerer, af hvilke 2 vare fødte Franskmænd, Resten Korsikanere. Af disse sidste tilhørte igen 2 Familien Arrighi og vare saaledes beslægtede med Kejseren. (Brev af 12te Juni 1814 fra Grev de Chauvigny til Greven af Artois i Miscellanea Napoleonica a cura di Alberto Lumbroso, seria secunda, Roma 1896, 151).

der saaledes kunde stille med 40 Mand, vilde blive Kaptajn, med 30 Løjtnant, med 20 Underløjtnant og med 10 Oversergent. Ingen mødte dog med fuldt Antal, ligesom den hele Styrke paa 400 Mand heller aldrig kom til Stede, men alligevel blev Bataillonen formeret. Ved talrige Desertioner, der stadig nødvendiggjorde Efterhvervninger, og ved en i det hele taget daarlig Opførsel, voldte denne korsikanske Bataillon, som den ogsaa kaldtes, Kejseren mange Ærgrelser[1].

Som Eksempel paa, hvorledes en Officersudnævnelse kunde gaa for sig, skal anføres følgende. Der fandtes paa Øen en gammel Oberstløjtnant Tavelle, Korsikaner af Fødsel, der tidligere i en lang Række af Aar havde staaet i pavelig Tjeneste, men som nu ikke havde noget at tage sig for og kun meget lidt at leve af. For da at hjælpe paa denne sin gamle Landmands tarvelige Stilling sagde Kejseren til ham[2]: »De skal faa Kommandoen i Rio, Hr. Oberst,« hvilket foranledigede den gamle til i største Hast at tage derhen og give Møde med et Par Oberstsepauletter paa Skuldrene, som han havde købt for sine sidste Penge, eftersom han jo dog, erklærede han, »ikke kunde gøre Kejserens Ord til Løgn,« naar han, rigtignok af en Fejltagelse, havde tituleret ham Oberst. Kejseren fandt sig godmodigt deri.

Saa var der endvidere en Bataillon frivillige paa Øen, hvis Hverv det var at gøre Militstjeneste efter Behov, men som var meget lidt krigerigsk og med meget løse Rammer. Nu blev disse fastslaaede, Styrken normeret til 400 Mand, og Reglement udfærdiget for, hvor og naar Mandskabet havde at møde[3].

Den 26de Maj ankom Garden. Som vi ved det, var der i Fontainebleautraktatens Artikel 17 indrømmet Kejseren Ret til at tage 400 Mand frivillige med sig til Elba, men da Op-

[1] Pons, Souvenirs, 341—42. — [2] Pons Souvenirs, 154. — [3] Correspondance XXVII, 372; Pons, Souvenirs, 72; Mémoire, 99; Registre, 42.

fordringen til at melde sig hertil udgik, mødte der mange flere, som saa indstændigt anmodede om at maatte komme med, at Generalerne Petit og Cambronne, hvem det blev overdraget at organisere Korpset, ikke nænnede at afvise dem. Paa den Maade kom der i Virkeligheden til at afmarschere langt flere, end der egentlig skulde, hvilket man fra de allieredes Side lod passere. Til deres Anfører valgtes General *Cambronne*, som, dengang Kejseren abdicerede, laa syg i Fontainebleau af de Saar, han havde faaet ved Craonne. Saa snart han erfarede, at Kejseren skulde have Soldater med sig, tilskrev han desuagtet straks Drouot[1]: »Man har altid haft Brug for mig, naar der skulde slaaes til, og kan derfor heller ikke andet end lade mig faa Lov at følge min Krigsherre nu; et Afslag vilde jeg anse for den dødeligste Fornærmelse.« Da han i Henhold hertil blev valgt til Anfører, rejste han sig straks fra sit Sygeleje, men forblev dog i Fontainebleau, efter at Garden var afmarscheret den 18de, for at følge med Kejseren selv, da han tog afsted den 20de[2]. I Briare, hvor Kejsertoget indhentede Garden, skiltes derefter Cambronne fra det og overtog nu Kommandoen over Korpset, sammen med hvilket endvidere afgik de sammesteds ventende, Kejseren tilhørende Heste, Ekvipager og Lastvogne (Side 24). Alt i alt kom saaledes afsted, hvad omstaaende Liste viser[3].

Den 21de April forlod Toget Briare og drog over Auxerre, Vermenton og Avallon til Saulieu, hvor det ankom den 25de, overalt hilset med saa stor Begejstring af Befolkningen, at den endog lod de østerrigske Tropper, den havde i Kvarter, gaa i Bivuak for at kunne modtage Kejserens Tropper hos

---

[1] Cambronne, sa vie civile, politique et militaire, par Léon Brunschvicg, Paris 1894, 81. — [2] Brunschvicg, 82; Chautard, 67; Peyrusse, 224. — [3] Fieffé, Napoléon et la garde, Paris 1859, 117 flg., sammenholdt med den officielle Liste, der ved Ankomsten til Elba overleveredes Campbell, (Campbell, 195, The island Empire, 180), og for Hestenes Vedkommende med Ussher, 81.

sig. En enkelt Gang vilde dog en gammel østerrigsk Major ikke finde sig heri og protesterede derfor i ret kraftige Udtryk, men Cambronne var ikke den Mand, der tog saadant for gode Varer. »Naa saaledes,« sagde han[1], »ja prøv Du saa at lade Dine Folk træde an, saa lader jeg mine stille op lige over for dem, og saa skal vi dog faa at se, hvem der faar Kvartererne«. Dermed faldt den gamle til Føje.

	Militære.	Civile.	Heste.	Vogne.
Staben	34	»	24	»
Grenaderer og Gardejægere	592	»	»	»
Polske ridende Gardejægere	110	»	68	»
Mamelukker	8	»	8	»
Gardeartillerister med 4 Kanoner[2]	28	»	»	»
Gardematroser	20	»	»	»
Kejserlige Kuske, Hestepassere, Sadelmagere o. s. v.	»	35	»	»
Rideheste	»	»	18	»
Køreheste	»	»	24	»
Muldyr	»	»	5	»
Ekvipager	»	»	»	8
Bagagevogne	»	»	»	8
Ialt...	792	35	147	16

Forud for Bataillonen var Kaptajn Laborde[3] taget afsted for at bestille Kvarterer og ordne alt fornødent med Hensyn til Provianteringen o.s.v.; han ledsagedes af en ungarsk Officer og en Eskorte paa nogle faa Mand. Idet han da saa paa sin Tur skulde melde sig paa Borgmesterkontoret i Lyon og i den Anledning maatte passere den der foran posterede Borgervagt, blev Vagtkommandøren aldeles ude af sig selv af Raseri ved at se ham bære den trefarvede Kokarde og be-

[1] Monier. 49; Pons. Souvenirs, 320. — [2] Pons, Souvenirs, 347. — [3] Laborde, Napoléon et sa garde, Paris 1840, 24.

falede ham derfor at tage den af. Laborde var imidlertid ikke til Sinds hertil men trak sin Sabel, og ledsaget af den ungarske Officer, der ogsaa trak blank, for han ind paa Vagtkommandøren, der øjeblikkelig tog Flugten, uden at hans Mandskab endog blot rørte sig for at komme ham til Undsætning, og saa langt fra var det, at han høstede Misbilligelse i Anledning af denne hans summariske Optræden, at baade den østerrigske Pladskommandant og Borgmesteren tværimod roste ham derfor[1]. Alligevel var man dog ængstelig for, at der skulde ske Uordener, hvis Garden trak igennem Byen, og man bestemte sig derfor til kun at lade den passere Forstaden La Guillotière, naar den ankom den 30te, ligesom man vedtog at holde den 20,000 Mand stærke østerrigske Besætning under Vaaben. Saa kom Gardisterne og det hele forløb ret roligt, indtil en af de mange Tilskuere, sekunderet af en gammel Kælling, gav sig til at raabe: »Leve Kongen!«; straks overdøvedes dette af Soldaternes: »Leve Kejseren!«, hvilket igen foranledigede en af de tilstedeværende østerrigske Officerer til at ile frem for at fugtle en Garderkarl, der gjorde sig særlig bemærket ved at træde ud af Geleddet og raabe som besat. Officeren naaede dog ikke sin Hensigt, thi øjeblikkelig sprang en Lyonerborger frem og rev ham Sablen ud af Haanden, hvorefter han med et rask Tag brød den i Stykker, idet han lod Østerrigeren vide, at hvis han ønskede Stumperne tilbage, kunde han indfinde sig hos ham i hans Hjem[2]. Et andet Sted stod der en Klynge Tilskuere, blandt hvilke flere østerrigske Officerer, uden for en Kafe og saa paa Gardisternes Forbimarsch; pludselig gav nogle af dem sig til at raabe: »Af med den trefarvede Kokarde!«, hvilket straks besvaredes af Oberst Mallet, som netop passerede forbi med sin Deling, paa den Maade, at han kommanderede Holdt og derefter gik frem og sagde: »Jeg fordrer Oprejsning af den, der havde den

[1] Laborde, 26. — [2] Monier, 51.

Uforskammethed at raabe: »Af med den trefarvede Kokarde!« Der var dog ingen, der meldte sig, hvorimod de alle skyndte sig ind i Kafeen[1]. Naar undtages dette, skete der ikke andet end at Befolkningen gentagne Gange tilraabte de forbidragende Soldater: »Leve Garden!«

Den 4de Maj naaede man Chambéry, den 8de Lans-le-Bourg ved Mont-Cenis; den 9de passeredes selve Mont Cenis, den 11te Villermont, den 12te Rivoli, den 16de Mondovi, den 17de Millésimo, og endelig den 18de naaede man Kystbyen Savona, hvorfra Cambronne straks lod en Feluke afgaa til Elba med Kaptajn Laborde om Bord for at melde Troppernes snart forestaaende Ankomst[2]. De fire Kanoner, der vare tagne med fra Fontainebleau, havde det gentagne Gange voldet saa mange Vanskeligheder at føre videre, at man havde besluttet sig til at lade dem tilbage, inden man passerede Alperne[3]. Den 19de Maj gik man[4] om Bord i fem engelske Transportfartøjer, som derefter stode til Søs; om Morgenen den 26de Maj kastedes Ankrene ved Portoferraio.

Laborde landede i Rio den 21de og begav sig derfra til Portoferraio; stor var Kejserens Glæde ved at erfare, at han nu ret snart kunde vente at have sin Garde — »sine Børn«, som han kaldte dem — om sig. Men den ene Dag gik efter den anden, uden at man saa noget til de Skibe, der skulde bringe dem, og Kejserens Ængstelse over deres Udeblivelse voksede derfor i samme Grad som hans Utaalmodighed efter at mødes med dem[5]. Endelig den 25de medens man sad ved Taflet[6], blev det meldt, at en Flotille var i

---

[1] Laborde, 28. — [2] Laborde, 30. — [3] Pons, Souvenirs, 347. — [4] Af de Side 99 omtalte polske Gardejægere afmarscherede dog de 54 efter Kejserens Ordre (Correspondance XXVII, 375—76) fra Savona til Parma for at gøre Tjeneste hos Marie Louise (smlgn. Traktaten af 11te April, Artikel 5, Side 16); men da hun udeblev, og da man i Parma vægrede sig ved at give dem Lønning, lod Kejseren dem hente til Elba først i Oktober (Registre, 145—147). — [5] Gle Durand, 254. — [6] Ussher, 76.

Sigte kommende fra Nordvest, og inden Sengetid var man paa det rene med, at det var de engelske Skibe med Soldaterne. Kejserens Glæde herover var overvættes.

Næste Morgen Kl. 4 var han allerede paa Benene igen og i fuld Aktivitet. Han gav Havnefogden og Lodserne Ordrer til at være behjælpelige ved Udskibningen, han traf de fornødne Dispositioner med Hensyn til Kaserneringen baade af Soldaterne og deres Heste, og da Skibene endelig noget før Klokken 6 lagde bi, lod han sig[1] ro ud for at gaa om Bord og hilse paa sine gamle Krigskammerater. »Cambronne,« sagde han, idet han trykkede Generalens Haand[2], »det har været mig en lang og trang Tid at gaa her og vente paa Eder; men nu har jeg Eder endelig, saa er jo alting godt «

Klokken 7 vare alle Tropperne komne i Land og havde taget Opstilling paa Havnedæmningen, hvor tillige den franske Garnison med Dalesme i Spidsen var marscheret op for at afgive militær Honneur. Straks passerede Kejseren Fronten og henvendte et Par Ord til hver enkelt af Officererne samt til nogle af de menige[3]. Derefter marscherede den hele Styrke ind i Byen til Eksercerpladsen, hvor Kejseren med høj Røst udtalte følgende[4]:

»Officerer og Soldater! Jeg har ventet Eder med Utaalmodighed; glad og lykkelig er jeg nu over, at I ere vel ankomne. Jeg takker Eder, — værdige Repræsentanter, som I ere, for Storarmeen — fordi I har villet dele min Lod. I Forening ville vi vie Frankrig vore bedste Ønsker, — Frankrig, vort elskede Fædreland, hvis Hæder vil udgøre vor Lykke. Ogsaa her, her hos denne Øs Beboere, banker der franske Hjerter; gør derfor, hvad I formaar, for at leve i god Forstaaelse med dem.«

Ogsaa Cambronne vilde have sagt noget, han vilde i Troppernes Navn have henvendt nogle Ord til Kejseren, men han var saa bevæget, at det var ham umuligt at faa et Ord

---

[1] Chautard, 83. — [2] Pons, Souvenirs, 322. — [3] Ussher, 77. — [4] Pons, Souvenirs, 324.

frem. Kejseren forstod dog godt hans venlige Hensigt og takkede ham derfor ved en hjærtelig Omfavnelse[1].

Derefter marscherede Soldaterne til deres Kvarterer, nogle til Stellafortet, Resten til den store Saint-François Kaserne, som laa i umiddelbar Nærhed af Kejserens Palæ. Hen paa Formiddagen samledes de alle igen paa Torvet, hvor Kejseren holdt Revu over dem, og hvor han, fortæller Chautard[2], »paa ny aflagde Beviser paa sin vidunderlige Hukommelse . . .; han kaldte alle sine gamle Krigere ved Navn, han talte til dem om de svundne Dage, om hvad de og han havde udrettet sammen, om de Lande, de havde erobret, og om de store Slag, de havde leveret. En mindede han om Pyramiderne, Ægypten, Palmyra, en anden om Marengo, Austerlitz, Wagram . . . ., dem alle om Frankrig, det elskede Frankrig, og ethvert af hans Ord var som et kortfattet Heltedigt, i den Grad poetisk beaandet, i den Grad præget af den sande, i al sin Jævnhed uimodstaaelige Storhed, som griber Sjælen ved paa een Gang at vække Begejstring og Hengivenhed.«

Efter Revuen gav Kejseren Frokost for hele Styrken[3]. Søndagen derefter, Pinsedag, gjorde Byen Bal for dem i et paa Torvet oprejst Telt[4]. Kejseren, som selv deltog i Festen, fornøjede ved den Lejlighed højlig det store Publikum ved at komme kørende med Fakkelbærere foran sin Vogn, hvad man aldrig havde set før.

Det følger af sig selv, at Cambronne blev gjort til Kommandant i Portoferraio, og at han i den Egenskab rykkede ind i den af Dalesme hidtil beboede Lejlighed i Stellafortet. Han fik endvidere det Hverv[5] at præsidere i Sundhedskollegiet og i Forbindelse dermed at holde et vaagent Øje med Karantæneforholdene, og endelig henlagdes Politi- og Sik-

---

[1] Pons, Mémoire, 43, Noten. — [2] Chautard, 84. — [3] Vincent. Mémorial. 200. — [4] Monier, 55. — [5] Registre, 7; Peyrusse, Tillæg, 21, Note 20.

ringstjenesten under ham, hvoraf fulgte, »at ingen kan gaa i Land i Portoferraio uden først at have modtaget et Opholdskort af ham, og uden at han har ladet vedkommende visitere og faaet at vide, hvorfra han kommer hertil.« Til Adjudanter anvistes der baade Cambronne og Drouot et Par af Gardens Officerer, »men uden at derved forvoldes nogen Udgift.«[1]

Hurtigst muligt anlagde alle de ankomne Officerer og Soldater den nye Kokarde med de tre Bier, ligesom der blev sørget for, at Mandskabet fik Nankingstøj til Kaserne- og Arbejdsbrug for at spare paa deres Uniformer[2]. Arbejde maatte de nemlig foruden at eksercere, og det saaledes, at enhver blev sat til det Haandværk, han havde lært[3], eller sendt paa Vejarbejde eller sat til at grave og plante i de nye Anlæg.

Naturligvis blev den hele Styrke ikke liggende i Portoferraio; der sendtes Delinger dels til Porto-Longone og de andre Byer, dels til Tjeneste i Vagttaarnene langs Kysterne. Selve Hovedstyrken forblev dog i Kejserens Nærhed og bidrog ved sine Marscher og Revuer til at sætte Liv i Hovedstaden, blandt hvis Befolkning de mange Uniformer, navnlig da Mamelukkernes, vakte stor Opsigt. Men ogsaa paa anden Maade blev der nu noget at se efter og interessere sig for i Byen, idet — som vi har hørt det — Kejserens Heste og Ekvipager ankom samtidig med Soldaterne, og da jo nu disse Heste havde baaret deres Herre under hans mange berømmelige Felttog[4], saa kunde det naturligvis ikke være andet, end at de alene af den Grund maatte beslaglægge den almindelige Opmærksomhed, hvor meget mere da, naar det tilmed rygtedes, i hvilken Grad luksuriøst der var sørget for dem i de kejserlige Stalde, og hvilke kostbare Sadeldækkener, Sadler, Bidsler og Tømmer der havdes til

[1] Correspondance XXVII, 371. — [2] Registre, 8 - 9; Correspondance XXVII 391. — [3] Chautard, 85. — [4] Om Hestene, Vognene og Staldetaten se Sadelmager Vincent, Nouvelle Revue retrospective, 1894, 217 flg.

Brug for dem. Men allermest tiltrak det dog alle at se Kejseren køre ud i sine Luksusvogne med Rideknægte og Postilloner, med Bertrand og Drouot galopperende hver ved sit Vognslag og med Eskorte efter sig; naar saadant skete, saa svulmede enhver Elbanesers Hjerte, thi da saa han, at hans Ø husede en veritabel Fyrste.

Af Grenaderne og Gardejægerne formeredes der en *Bataillon Napoléon* paa 6 Kompagnier under Oberst Mallet; dens Styrke bragtes ved Tilgang fra den tidligere franske Garnison op til 607 Mand. Af de polske Gardejægere i Forening med Mamelukkerne dannedes 2 Kompagnier under Jermanowski, det ene beredent paa 22 Mand, det andet til Fods af Resten[1]; Artilleristerne dannede et Kompagni for sig[2].

I Henhold til Fontainebleautraktatens § 16 (Side 17) var der stillet Kejseren en fransk Korvet til Raadighed til hans Overførsel til Elba, og denne Korvet skulde derefter tilhøre ham som fri Ejendom. Som vi imidlertid har hørt det (Side 40), sendte den franske Regering ham dog kun Briggen l'Inconstant, 16 Kanoner, hvilken han vægrede sig ved at tage over med, og som derfor sammen med Fregatten La Dryade gik tilbage til Frankrig igen. Nu, den 25de Maj, ankom Kommandør Montcabrié[3] med La Dryade for at afhente den franske Garnison paa Øen, og samtidig ankom tillige l'Incostant for af Montcabrié at afleveres til Kejseren. Det nyttede ikke, at Napoleon gjorde Indsigelse og

---

[1] Ifølge Ussher, 81, udskibedes der 93 Heste. Disse i Forening med de 54, der ankom fra Parma (Side 101, Note 4) udgjorde netop de i Listen Side 99 opførte 147 Heste. Af dem benyttedes (se ovenfor) 22 af det ene af Jermanowskis Kompagnier, 24 bleve ved Staben (Listen Side 99), Resten gik over i de kejserlige Stalde, hvis Hestebestand af Sadelmager Vincent (Nouvelle Revue retrospective 1894, 232) netop opgives til 101. — [2] Der oprettedes senere en Skole for Artillerifficerselever (Registre, 151). Om Militærordningen paa Øen se i øvrigt Correspondanee XXVII, 366, 371, 431, 435; Pons, Souvenirs, 319 flg.; Registre 27, 35, 78, 113, 194, 208. 247, 364. — [3] Fabry, 70.

forlangte, at man for at holde ham skadesløs, fordi han ikke fik sin Korvet, skulde foruden l'Incostant overlade ham Skonnerten La Bacchante, som laa paa Portoferraios Rhed ved hans Ankomst; det blev ved den en Gang trufne Bestemmelse, og den 4de Juni afgik derfor La Dryade og La Bacchante med de franske Soldater, hvis Officerskorps Kejseren umiddelbart forinden havde haft til Frokost sammen med de ligeledes bortdragende civile Embedsmænd[1]

Til Chef for l'Inconstant udnævntes Chefen for La Bacchante, Underlieutenant i den franske Marine, Taillade, som ønskede at forblive paa Øen, fordi han var gift med en Dame derfra. Ham underlagdes ligeledes Avisoen Caroline, 1 Kanon, som besørgede Posttjenesten imellem Elba og Livorno[2], endvidere de to Feluker l'Abeille og La Mouche, der benyttedes af Mineforvaltningen i Rio, og endelig Chebeken[3] l'Etoile, der senere blev købt i Livorno for 8800 Fr.[4] og armeredes med 6 Kanoner. Alle disse Fartøjer bemandedes med Søfolk, som lode sig hyre paa Capraia og i Genua, ialt 106 Mand foruden de 20 Gardematroser, som kom til Øen sammen med Garden, og som fordeltes paa 3 Chalupper[5], af hvilke de to le Hochard og Ussher bestemtes til Kejserens eget Brug, medens den tredje stilledes til Raadighed for Bertrand, Drouot og Hofstaten. Ussher var en Gave fra Kaptajn Ussher og derfor opkaldt efter ham[6].

I Henhold til alt dette bestod da Kejser Napoleons samlede Styrke i Begyndelsen af hans Ophold paa Elba af:

---

[1] Fabry, 72; Pons, Souvenirs, 135. — [2] Pons, Souvenirs, 350. — [3] Chebeken er et baade med Sejl og Aarer forsynet tremastet, hurtigsejlende Middelhavsfartøj med skarpt Skrog og høje Stævne. — [4] Registre, 74. — [5] Correspondance XXVII. 409. — [6] Nærmere om Kejseren Marine i Correspondance XXVII, 377, 378, 405, 407, 409; Pons, Souvenirs, 348 flg.: Mémoire 20, 100; Registre, 1. 8, 9, 70—76, 100.

1.	Staben 34 Mand, Infanteri 607, Rytteri til Hest og til Fods 118, Artilleri 28, Gardematroser 20, hyrede Søfolk 106	913 Mand.
2.	den korsikanske og den frivillige Bataillon, hver paa 400 Mand.....	800 —
	Ialt...	1713 Mand.

hvortil endnu kom en Snes Gensdarmer[1]; men da de to sidstnævnte Batailloner aldrig vare fuldtallige, kan den Styrke, Kejseren i Virkeligheden havde til Raadighed, under ingen Omstændigheder anslaaes højere end til cirka 1600 Mand.

Den 10de Maj var Koller afrejst[2] til Genua paa den engelske Fregat Curaçoa, der havde ligget paa Portoferraios Rhed et Par Dage; af Kejserens og hans Følges Rejsefæller fra Frankrig til Elba vare saaledes endnu kun Campbell, Ussher og Undaunteds øvrige Besætning tilbage. Af dem var det snart vitterligt for alle, at Kejseren i en ganske særlig Grad satte Pris paa Ussher[3], hvem han derfor hyppigt havde med ved sine Tafler og paa sine Udflugter, og med hvem han gerne underholdt sig navnlig om engelske Forhold; at dog ogsaa Campbell maatte være meget om ham, kunde jo ikke være andet paa Grund af hans Stilling. Derimod var det ret paafaldende, at der, hvor Kejseren saa end gik og stod, altid var en eller anden Englænder til Stede; bestandig fandtes der engelske Officerer i det Konditori *del*

[1] Correspondance XXVII, 372. — [2] Vincent, Mémorial, 169. — [3] Paa Rejsen til St. Helena fortalte han Admiral Cockburn, at »han havde fattet et stærkt Venskab for den Kaptajn Ussher, der førte ham til Elba, og han tilføjede, at han havde haabet at se ham i Paris; han havde i Fortrolighed ladet ham vide, at han ønskede et Besøg af ham der, og han følte sig derfor skuffet over, at Ussher, hvis Bekendtskab han havde gjort i sin Modgangs Dage, nu ikke indfandt sig hos ham og saa ham i hans Velmagt.« (Extract from a diary of Rear-Admiral Sir George Cockburn, London 1888, 40.)

Buon Gusto, der laa lige tæt ved Mulini, og tog Kejseren ud, saa fulgte en af dem straks i Hælene paa ham; ligeledes meldte der sig hver Dag saa længe, indtil hans egne Tropper ankom, et Par engelske Lieutenanter til Tjeneste i hans Forværelse[1]. Hvad var Meningen hermed, spurgte man sig selv; det saa jo næsten ud som Spioneri Man talte til Kejseren derom, men han slog det hen med den Bemærkning, at de naturligvis betragtede ham som et Slags Kuriositet, de rigtig skulde have eftersete for saa senere, naar de kom hjem, at more deres Landsmænd med at give ham for dem, og den Fornøjelse kunde man jo da gerne unde dem; desuden, sagde han[2], »har de jo vundet Spillet, saa nu er det dem, der har Ordet,« men selvfølgelig syntes han ikke derom. Dog, han trøstede sig med, at de jo da ikke kunde blive liggende ved Elba ret længe[3].

Saa var det, at Garden blev udskibet den 16de, og straks lod Ussher sit halve Mandskab tage Haand i med for at være behjælpelig med at faa Hestene, Vognene og Bagagen i Land. Kejseren var selv til Trods for den ualmindelig stærke Varme, det netop den Dag var, til Stede saa ofte og saa længe det var ham muligt, og med største Interesse iagttog han, hvor hurtigt og flinkt alt gik for de engelske Matroser. »Havde de der,« sagde han[4] til Ussher, idet han pegede paa nogle italienske Søfolk, »skullet udføre det Stykke Arbejde, saa havde de for det første været 8 Dage om det, Deres Matroser har faaet fra Haanden i nogle faa Timer, og for det andet havde de brækket baade Halse og Ben paa mine Heste, medens disse nu end ikke har faaet en eneste

[1] Vincent, Mémorial, 168. — [2] Pons Souvenirs, 83. — [3] Undaunted var den 17de Maj taget til Fréjus for at overføre Kejserens Søster Pauline til Elba, men hun var efter forandret Bestemmelse allerede et Par Dage for taget derfra med en engelsk Fregat for at besøge sin Søster, Dronningen af Neapel. Undaunted vendte derfor straks tilbage til Portoferraio igen og ankom der den 25de (Campbell, 232, 236). — [4] Ussher, 78.

Skramme«. Ussher tog heraf Anledning til at præsentere Lieutenant Bailey, som havde ledet Indladningen i Savona, for Kejseren, og denne udtrykte da paa ny sin Anerkendelse af de engelske Matrosers Dygtighed og sin Tak for den Omhu, de havde vist baade hans Soldater og hans Heste under Overfarten[1]. Enhver Anledning for Ussher til at blive liggende længere paa Rheden var dermed forbi, og den 29de indfandt han sig da derfor ogsaa til Afskedsaudiens hos Kejseren, som foruden at takke ham for al hans Elskværdighed forærede ham en kostbar Snustobaksdaase af Guld med hans Portræt indrammet af tyve store Brillanter[2]. Samme Dag udbetalte Peyrusse[3] paa Kejserens Befaling et Gratiale af 2000 Frs. til Undaunteds Mandskab; samme Dag gjorde Kejseren Middag for alle Fregattens Officerer, og samme Dag endelig lettede Undaunted Anker og stod Nord paa.

Tilbage paa Elba var saaledes nu ingen anden af Englænderne end Campbell. I den Skrivelse af 16de April[4], hvori Lord Castlereagh havde underrettet ham om, at han var udset til at ledsage Napoleon og drage Omsorg for, at han trygt og sikkert naaede Elba, var det paalagt ham »i passende høflige Udtryk« at meddele Kejseren, at det var Meningen, at han skulde forblive hos ham, indtil han modtog Ordre i modsat Retning, hvis Kejseren maatte formene, »at det at have en engelsk Officer hos sig kunde være ham til nogen Nytte enten i Henseende til at sikre Øen eller hans egen Person imod Angreb eller Krænkelser. I Henhold hertil »betragtede jeg det,« fortæller Campbell[5], »som min

---

[1] Ussher, 81. — [2] Foresi, 22; Generalinde Durand fortæller, Side 254, at hver af Brillanterne var sine 4500 Fr. værd, og at Ussher senere hen blev budt 110,000 Fr. for Daasen uden imidlertid at ville skille sig af med den. — [3] Peyrusse, 238. — [4] Campbell 155. — [5] I den Skrivelse af 2den April 1815 til det engelske Udenrigsministerium, hvori han efter sin Hjemkomst til England gav et Resumé af alt, hvad han havde foretaget sig paa Elba (Records Office).

Pligt at forlænge mit Ophold for at se at komme under Vejr med, hvad han havde i Sinde«, men alligevel, nu da Kejseren havde installeret sig paa Øen, nu da tilmed den engelske Fregat var afrejst, og der saaledes end ikke var specielt engelske Interesser at varetage, nu havde Campbell selv meget rigtigt en Følelse af, at hans fortsatte Ophold paa Øen kunde give Anledning til allehaande ganske forkerte Udtydninger, og han lod derfor Bertrand vide[1], at han var parat til at tage afsted, hvis Kejseren eller nogen anden skulde falde paa »at underlægge hans Forbliven saadanne Bevæggrunde, der ikke taalte Dagens Lys«. Hertil lod Kejseren svare, at han ansaa Campbells fortsatte Nærværelse som ikke blot »ønskelig men endog absolut nødvendig«, og at den selvfølgelig stedse vilde være ham personlig behagelig. Da Campbell dog ikke mente at kunne lade sig nøje med denne mundtligt afgivne Erklæring, forlangte han et skriftligt Svar paa sin Henvendelse, hvilket han da derfor ogsaa modtog; det lød saaledes[2];

»Oberst Campbell anmodes om at sende Øen Elbas Flag til Algier og underrette Hans brittiske Majestæts derværende Konsul om, at de allierede Magter har forpligtet sig til at respektere dette Flag, og at det derfor ogsaa af Barbareskstaterne bør ligestilles med det franske.

Oberst Campbells Nærværelse i Portoferraio er ganske uundværlig af Hensyn til den store Mængde engelske Krigs-, Transport- og Koffardiskibe, som anløbe Øen.

Jeg benytter Lejligheden til paa ny at bevidne Hr. Obersten, hvor højst behageligt baade hans Person og Nærværelse ere Kejser Napoleon.

Grev *Bertrand.*

Portoferraio den 27de Maj 1814.«

Er det nu vel end sandsynligt, at den Del af de sidste Ytringer i denne Skrivelse, der vedrørte Campbells Person, i hvert Fald for en Del skyldtes konventionel Høflighed,

[1] Campbell, 241. — [2] Campbell, 242.

saa er det paa den anden Side dog sikkerlig uden for al Tvivl, at Oberstens Forbliven paa Øen virkelig maatte være Kejseren kærkommen og det endda af flere Grunde. Den gav ham jo saaledes de Midler til et diplomatisk Samkvem med de øvrige Magter, som han ellers var saa godt som afskaaret fra, og som man jo da ogsaa ser, at han straks benyttede. Og skulde et eller andet uforudset passere, — et Overfald f. Eks. fra Barbareskstaterne eller fra Spanien, der ikke havde været med til at undertegne Fontainebleautraktaten, og som naturligvis var ham yderst fjendtlig sindet, eller mulig endog fra Frankrig, fra hvis Regering han ikke kunde vente noget godt — saa var det en saare rar Ting for ham at have en engelsk Officer, en Repræsentant for en af Garantimagterne, til Stede paa Øen; hans blotte Nærværelse vilde indgyde Respekt samtidig med, at den, — navnlig naar den skyldtes hans egen Tilskyndelse, — afledede eller dog i hvert Fald dæmpede de allierede Magters naturlige Mistro til ham.

Dog dette være, som det være vil, Campbell havde nu en officiel Tilkendegivelse af, at man ønskede hans Forbliven, og han blev derfor. Samme Dag, han modtog Brevet, sendte han Lord Castlereagh en Kopi deraf og udbad sig yderlige Forholdsordrer. Disse modtog han den 31te Juli i Skrivelse af 15de Juni[1], hvori det paalagdes ham »som hidtil at betragte Dem som engelsk Resident paa Elba uden anden officiel Titel end den, De allerede har faaet tildelt[2]. De skal optræde ganske, som De hidtil har gjort det, og vedblive at sende Indberetninger[3] her til Ministeriet.«

---

[1] Campbell, 273. — [2] Hermed menes som engelsk Kommissær. — [3] Af de ialt 53 Indberetninger, Campbell tilstillede Foreign Office vedrørende hans Sendelse, angaa de 12 første det, der passerede paa Vejen fra Fontainebleau til Portoferraio. Af de øvrige ejer Forfatteren ved Hr. Generalkonsul Fabers Velvillie regestariske Indholdsangivelser, af de 10 sidste fuldstændige Afskrifter.

Tredje Kapitel.

Pianosa. — San Martino. — Madame Mère. -- La Madone. — Marie Louise. — Grevinde Walewska.

Paa en af sine første Inspektionsrejser omkring paa Elba red Kejseren, den 10de Maj, omtrent helt op til den højeste af Bjærgtoppene omkring Portoferraio. Han kunde herfra se Havet paa alle Øens fire Sider og saaledes overbevise sig om, at hans Ø, som han[1] sagde det til Campbell, der var med ham, kun var »grumme lille«. Noget større blev hans Territorium jo ganske vist, naar han medregnede de ubeboede Smaaøer og Holme, der paa forskellige Steder ligge omkring Hovedøen, men besatte han nogen af dem, saa vilde det straks hele Europa over hedde sig[2]: »Se saa! nu har han allerede gjort sin første Erobring«. Kun et Par enkelte af dem var der da for øvrigt ogsaa, som vare noget værd, og af dem igen først og fremmest Pianosa, der ligger 13 Kilometer Syd for Elba.

Pianosa, en næsten ganske flad Ø paa 10,33 □ Kilometers Størrelse[3], er paa de Steder nær, hvor Klipper stikker frem, dækket af et udmærket frugtbart Jordsmon; der er ret rigeligt og godt Kildevand, let og bekvem Adgang til Havet, — der er med andre Ord Betingelser til Stede for en frugtbringende Kultur. Øen har da ogsaa været beboet i tidligere Tider, men saa gjorde Sørøverne Landgang og huggede Befolkningen ned, og da senere, i 1806, nogle Kolonister flyttede derover fra Elba, kom Englænderne og forjog dem. Fra den Tid laa Øen ubeboet hen, og kun af og til kom der Folk derover fra Elba for at samle Hø og slippe

[1] Campbell, 225. — [2] Campbell, 217. — [3] Fæmø er 11 □ Kilometer stor.

Heste løse derovre for et Tidsrum af nogle Uger; ellers fandtes der ikke andet end vilde Geder paa Øen.

Da denne saaledes laa forladt hen, bestemte Kejseren sig til den 20de Maj[1] at tage over at se paa den; han vendte tilbage igen samme Dag med det Forsæt at okkupere Øen og sikre sig dens Besiddelse. I den Hensigt bestemte han da, at en Lieutenant og 10 Mand af hans Gardejægere i Forening med en Kaptajn og 20 Mand af den frivillige Bataillon samt en Underlieutenant og 3 Mand af Artilleriet skulde tage derover under Kommando af Oberstlieutenant Gottmann, der i de sidste to Aar havde været Kommandant i Porto-Longone, og Ingeniørlieutenant Larabit, ialt 5 Officerer og 33 Mand, medhavende 4 Kanoner[2]; til disse skulde der opkastes en Skanse, hvori de skulde bringes i Stilling i Løbet af to Døgn. Afdelingen tog derover den 9de Juni.[3]

Af Boliger fandtes der ingen paa Øen, saa baade Militæret og en Del Arbejdere, Larabit lod hente over fra Elba, maatte enten opholde sig i fri Luft eller installere sig i nogle langs Strandkanten liggende Grotter, der tidligere havde været benyttede til Begravelsespladser. Ordren lød paa[4], at der skulde tændes Baal i en eller to af disse Grotter for derved at fordrive og ødelægge de mange Insekter, der holdt til derinde, og at de først derefter maatte tages i Brug af Mandskabet. Dernæst skulde der tages fat paa Opførelsen af en Kaserne og en Landsby med Kirke. Præsten i Campo skulde være Præst ved denne; han skulde tage alt fornødent med sig for at kunne holde Messe paa fri Felt, indtil Kirken var færdig. Den vordende Landsby skulde bygges efter Planer og Tegninger, der havde været Kejseren

---

[1] Campbell, 233. — [2] Correspondance XXVII. 383: Larabit, Souvenirs i Nouvelle Revue retrospective. Paris 1894, 64 flg. — [3] Campbell, 249. — [4] Correspondance XXVII, 384.

forelagte og af ham approberede. Alle disse Arbejder skulde ledes af Larabit.

Hvad Levnetsmidler angik, maatte alt naturligvis bringes over fra Elba, men herved hændte det af og til, at ugunstigt Vejr forhindrede Overfarten i flere Dage ad Gangen, saa at Besætningen paa Pianosa var henvist til at leve af Skibskiks og Muslinger, som den samlede langs Kysten. Som rimeligt var, beklagede den sig i høje Toner herover, hvorfor Kejseren da ogsaa i Skrivelse af 16de Juni[1] beordrede Drouot til at sørge for, at der hurtigst muligt foruden rigelige Rationer baade af fersk og salt Kød og Vin sendtes en Snes levende Faar, to Køer, tredive Høns samt nogle Svin derover. Han lod endvidere en Del Døre og Laase afgaa dertil samt i Mangel af Ure et Timeglas. I nye Skrivelser af 20de Juni og senere[2] traf han derhos yderligere Bestemmelser til Gavn for Øen.

Sidst i Juli[3] bestemte han sig til selv at tage afsted for at se, hvorledes det gik derovre; paa et enkelt Forhold nær traf han alt vel[4]. Sagen var nemlig, at da Gottmann kom til Øen med sin Hustru og Datter, var han ligesom de andre nødt til at indrette sig i en af de omtalte Grotter, og da han naturligvis var alt andet end fornøjet hermed, forlangte han af Larabit, at han skulde sætte sit øvrige Arbejde til Side for hurtigst muligt at bygge ham et Hus. Herpaa vilde dog Larabit ikke indlade sig men stod, som han selv siger det[5], »stejlt« paa at holde sig Kejserens Ordre efterrettelig, hvorefter Skansen og Kasernen først skulde være færdige Dette gav da Anledning til en Række Skænderier, som lidt efter lidt udartede saa vidt, at der ikke var andet tilbage for de to Parter end at krydse Klinger. Saa var det, at Kejseren kom, og medens han da straks red Øen rundt og besaa alt i Følge med Drouot og Larabit, benyttede Gottmann Tiden

[1] Correspondance XXVII, 387. — [2] Correspondance XXVII, 390, 397, 415. — [3] Larabit, 68. — [4] Pons, Souvenirs, 339. — [5] Larabit, 67.

til at fylde en af sine Venner iblandt de Officerer, Kejseren havde med sig over paa Øen — men som ikke var med paa Rideturen — med alle sine Beklagelser over Larabit. Følgen heraf blev dels, at Kejseren om Aftenen fik en lang Rapport i Gottmanns Favør af vedkommende Officer, dels at Larabit og samme Officer bagefter havde et voldsomt Sammenstød.

Næste Morgen mødte Larabit hos Kejseren og gav ham nu paa sin Side en Fremstilling af, hvad der var passeret, samt udbad sig Tilladelse til at udfordre Gottmans Ven, hvad Kejseren dog forbød ham. Videre Bestemmelse i den hele Affære traf han ikke under sit Besøg paa Øen, der varede i to Dage, men da han var kommen hjem igen, afskedigede han Gottmann, medens Larabit forblev paa Pianosa til hen i September, da baade Skansen og Kasernen vare færdige, hvorefter han kaldtes tilbage til Portoferraio; at han her efterhaanden fik overdraget Udførelsen af ret betydelige Arbejder, gjorde det klart for alle, at Kejseren bifaldt hans Optræden[1].

Gottmann derimod var rasende, og uopdragen, som han var, undlod han ikke at lægge dette for Dagen paa den mest stødende Maade[2]. Han tog nemlig til Portoferraio, hvor han stillede sig op foran Palæet, da Kejseren skulde ud at ride, og gav sig til i den mest højrøstede og uforskammede Tone at gøre Indsigelser imod sin Afskedigelse, ja opførte sig i det hele taget som rent besat. Tiltrods herfor bevarede Kejseren dog fuldkomment sin Koldblodighed og opfordrede ham endog til at henvende sig til Drouot, under hvem den hele Sag sorterede, samt forsikrede ham om, at der skulde

[1] Om yderligere Foranstaltninger vedrørende Pianosa, deriblandt dennes Kolonisation af 100 Familier, Bestemmelser gaaende ud paa at sikre Øen Indtægten af Fiskeriet langs dens Kyster o. s. v., o. s. v., se Correspondance XXVII, 390; Foresi, 51; Peyrusse, 247; Pons. Mémoire, 73; Registre 77, 81, 128—129, 135, 149, 189 o. fl. St. — [2] Pons, Souvenirs, 267.

vederfares ham fuld Retfærdighed, hvis det viste sig, at man var gaaet ham for nær. Men i Stedet for at lade sig berolige herved, blev Gottmann, der af Kejserens Sindsro tog Anledning til at tro, at han havde intimideret ham, endnu mere rasende og opførte den fuldstændigste Skandalescene, saa at Bertrand tilsidst maatte true ham med at lade ham arrestere. Kejseren, som imidlertid havde overbevist sig om, at hele hans Følge var kommet i Sadlen, jog da pludselig Sporerne i Siderne paa sin Hest og satte afsted i skarp Trav fulgt af alle de andre, medens Gottmann endnu i rum Tid blev ved at støje og rase baade imod Gud og Mennesker. Han blev for øvrigt senere taget til Naade igen.

Følger man den Landevej. som fra Portoferraios Landport fører ud paa Øen, finder man, at den omtrent ud for det sydvestlige Hjørne af Bugten deler sig i to andre, af hvilke den ene løber et Stykke langs Bugtens Sydside for derefter at skyde sig Syd paa ind i Landet ad Porto-Longone til, medens den anden i omtrent vestlig Retning løber langs Procchiobugten til Marciana Marina. Fra denne sidste Vej udgaar der igen i omtrent 5 Kilometers Afstand fra Portoferraio en Sidevej, som langs en smal, i Regelen udtørret Bæk fører ind i et Dalstrøg, der mod Vest lukkes af en temmelig stejl, kratbevokset Bjærgvæg. Indtil omtrent midt paa denne sidste fører Vejen op i en ret jævn og ikke synderlig stærk Stigning, men længere fremme bliver Stigningen saa stærk, at kun Stier føre videre op ad Bjerget. Kommer man nu op til dette Sted og saa vender sig om, saa har man en rent ud fortryllende Udsigt ned igennem Dalen til Portoferraiobugten, der herfra synes lukket af Bjergene paa dens Østside, saa at den nærmest ligner en af Schweizersøerne. Paa dennes venstre Side ses Portoferraio selv at skyde sig ud i Vandet.

En af de sidste Dage i Maj Maaned red Kejseren med Følge og med Leverandøren Vincenzo Foresi som Fører

op igennem denne Dal; omtrent oppe ved Vejens Ende gjorde han Holdt ved et Kildevæld, i hvis Nærhed der laa en lille Ejendom, som efter Bjerget bar Navnet San Martino, og som tilhørte en vis Guiseppe Manganaro. Han udspurgte Foresi[1] om denne Manganaro og erfarede da samtidig, at en Del Smaahuse, som laa spredte rundt om, beboedes af Bønder, hvem Manganaro overlod større eller mindre Parceller af sin Jord, imod at de til Gengæld tilplantede disse med Vin og leverede ham nærmere bestemte Kvotadele af Høsten.

Et Par Dage derefter, den 31te Maj[2], ankom til Portoferraio den neapolitanske Fregat *Lætitia*, der (smlgn. Side 108, Note 3) skulde overføre Kejserens Søster Pauline til Neapel. Skrøbelig, som hun var, havde Rejsen taget saa stærkt paa hende, at hun laa med Feber og derfor kun vilde hilse paa sin Broder om Bord, inden hun tog videre, men Kejserens Besøg hos hende oplivede hende dog saa meget, at hun stod op og umiddelbart efter kørte til Mulini, hvor hun forblev til den 3dje Juni. Nu var det vedblivende hendes Hensigt snarest muligt at tage fast Ophold paa Elba, og hun ønskede som Følge deraf at erhverve sig en Ejendom dersteds; hun gav da derfor Bertrand i Kommission at skaffe hende en saadan samt overleverede ham de i saa Henseende fornødne Kontanter[3]. Herved kom Tanken op om at afkøbe Manganaro San Martino, hvis Beliggenhed behagede Kejseren meget, og som Følge deraf fik da den til Domæneinspektør udnævnte[4] Kammerherre Lapi Ordre til at træde i Forhandling med Ejeren. Man enedes hurtigt om Prisen, 40,000 Fr.[5], hvorefter Handel blev sluttet, dog uden at hverken Manganaro eller Lapi fik noget at vide om, hvem den virkelige Køber var[6]; baade de og alle andre

[1] Foresi, 40 flg. — [2] Campbell, 245; Vincent. Mémorial. 203. — [3] Brev af 27de April 1829 fra Bertrand til Peyrusse (Peyrusse, 251. Noten). — [4] Correspondance XXVII, 367. — [5] Labadie, 381. — [6] Correspondanae XXVII, 368.

troede sikkert, at det var Kejseren, som da for øvrigt ogsaa under sin Søsters fortsatte Udebliven tog Bestemmelse om, hvorledes alt skulde indrettes, og i det hele ganske optraadte, som om det var ham, der var Ejeren[1].

Og der var nok at tage fat i og at omordne, thi alt, hvad der fandtes, var i højeste Grad forfaldent. Der stod et lille Hus, hvis Murværk til Dels var faldefærdigt, hvis Gulve, Lofter og Bjælker vare gamle og brøstfældige, og til hvilket der kun var Adgang fra Landevejen ad en Sti, som paa flere Steder dannedes af Trin, der vare huggede ind i Klippen. Her var altsaa først og fremmest et meget omfattende Vejarbejde at udføre, for at der kunde blive ordentlig Tilkørsel fra Hovedlandevejen op til Ejendommen, her var Tegninger at udføre til den Nybygning, der delvis skulde erstatte den gamle, her var Akkorder at afslutte med Haandværkerne, til hvem Kejseren selv af økonomiske Grunde leverede alle Materialierne, baade Sand, Kalk, Sten og Tømmer. Kalken og Stenene lod han brænde i Ovne, han i den Anledning lod opføre, Tømmeret lod han skove i sine egne Plantninger, og endelig lod han det hele transportere til Byggepladsen i sine egne Vogne.

Alt dette krævede en Mængde Overvejelser, en Mængde detaillerede Ordrer[2], en Mængde Arbejdskraft — nemlig foruden Tømrerne ikke mindre end 20 Murere og 24 Grenaderer — og en Mængde Regnskaber, eftersom ingen som helst Udgift, end ikke[3] »et Salatblad eller en Klase Druer til Arbejderne« maatte passere uden at bogføres paa Ejendommens Konto, for at man, naar alt var færdigt, nøjagtig kunde konstatere, hvilken Pris den kom til at staa i.

---

[1] Naar Prinsesse Pauline, selvfølgelig efter forudgaaet Forhandling med sin Broder, satte en saa stor Sum i en fast Ejendom, saa kan det dog vel ikke være andet, end at dette maa afgive et stærkt Bevis for, at hun — hvilket naturligvis igen vil sige Kejseren — opfattede hans Forbliven paa Elba som definitiv. — [2] Correspondance XXVII, 416; Registre, 30, 43, 57 og fl. St. [3] Correspondance XXVII, 368.

San Martino.
Efter Fotografi.

Saa toges der da fat med fuld Kraft, og Resultatet var følgende. San Martino rejstes som en syvfags, teglhængt Bygning med en toetages Forside, Stue og første Sal, ud imod Dalen, men derimod paa Grund af Terrænets stærke Stigning bagud med kun een Etage paa Bagsiden i Højde med Forsidens første Sal; midt paa Forsiden anbragtes den snævre Dør. I Stueetagen indrettedes Køkken og Værelser til Personalet samt et Badeværelse til Kejserens Brug, paa første Sal to ret rummelige Saloner samt Soveværelse. I den ene af disse Saloner, Pyramidesalen, bleve Væggene dekorerede med ægyptiske Søjler, der indrammede Felter, hvori anbragtes Vægmalerier dels forestillende ægyptiske Landskaber, dels Scener af Kejserens Kampe med Mamelukkerne[1]. I den anden er det særlig Loftsmaleriet, der tiltrækker sig Opmærksomheden, paa himmelblaa Baggrund nemlig to med et flagrende Baand sammenbundne Duer, der flyve fra hinanden, men derved kun knytter Knuden paa Baandets Midte fastere. For at bøde paa Manglen af Malerier til at hænge paa Væggene gik Kejseren selv rundt og opklistrede Kobberstik, han havde taget ud af et stort Værk om Ægypten[2]. For øvrigt samlede han i San Martino alt, hvad han havde med sig af Nipssager, Portrætter og Møbler, som han enten havde faaet af, eller som havde tilhørt Marie Louise og Kongen af Rom[3].

Men foruden alt vedrørende Bygningen, var der endnu meget at udføre, førend det hele kom i den Form, hvori Kejseren ønskede det. Der var saaledes baade Afgravninger og Udfyldninger at foretage til Planering af den projekterede Park, der var Gange og Veje i denne at anlægge, omfattende

---

[1] Hvis det virkelig skal forstaaes bogstaveligt, hvad der berettes i Mémorial de Sainte-Hélène, II, 297, at »Italiens betydeligste Malere kappedes om den Ære at være Medarbejdere og udbade sig som en Gunst at maatte foretage Udsmykningen«, saa har Kunsten i Italien ikke staaet synderlig højt, thi det hele hæver sig ikke over det rentud tarvelige. — [2] Peyrusse, 250. — [3] Larabit, 69.

Pyramidesalen i San Martino.
Efter Fotografi.

Plantninger at udføre o. s. v., o. s. v. Alt dette kostede selvfølgelig Penge, endda mange Penge — Pons mener, at det hele alt i alt kom til at staa i 180,000 Fr.[1] — men saa havde Kejseren jo da rigtignok ogsaa den Tilfredsstillelse at faa en Ejendom, baade han selv og alle andre syntes om, ikke at tale om Fornøjelsen ved at følge Arbejdets gradvise Fremgang, og i saa Henseende var han som ved alt andet utrættelig paa Færde. Saa godt som daglig indfandt han sig derude og forblev der flere Timer ad Gangen; snart gik han om og saa paa Haandværkerne og talte med dem, snart tog han selv Haand i med ved Plantningerne, snart atter tog han Plads paa Marmorbænken ved Kilden og tilbragte her Tiden med Læsning eller med at give Audienser. Ofte senere hen, da det hele var færdigt, slog han sig ned derude for kortere eller længere Tidsrum; der var da heller ikke mere end en god halv Times Kørsel fra Mulini ud dertil.

Som vi ved det, havde Kejseren ventet sin Søster Pauline til Elba en otte Dages Tid forinden det korte Besøg, hun aflagde ham fra 31te Maj til 3dje Juni (Side 117). Han havde som Følge deraf for 200 Fr. pr. Maaned[2] lejet en Kammerherre Vantini tilhørende og lige i Nærheden af Mulini beliggende Ejendom, hvori Prinsessen skulde tage Ophold. Men, som vi ogsaa har hørt det, tog hun til Neapel, hvor hun forblev i flere Maaneder, saa det blev ikke hende, der kom til at bebo den omtalte Ejendom men derimod hendes Moder.

Gamle Fru Lætitia var under Ledsagelse af sin Broder Kardinal Fesch taget fra Orleans den 11te April for at begive sig til Rom, hvortil hun først ankom den 12te Maj, altsaa efter en hel Maaneds endda yderst besværlig Rejse. Den 2den Juni tilskrev hun[3] herfra baade Kejseren og

[1] Pons, Souvenirs, 138. — [2] Peyrusse, Tillæg 142. — [3] Larrey, II. 65.

Bertrand, at det var hendes højeste Ønske at komme til Elba, og at hun straks vilde begive sig afsted, saa snart hun fik Meddelelse om, at man kunde modtage hende. Herpaa lod Kejseren den 17de Juni Bertrand svare[1], at det vilde være ham en stor Glæde at se hende hos sig, og at han havde en Lejlighed staaende færdig til hende. Maatte han blot faa at vide, naar hun vilde komme, og om hun vilde sættes over fra Civita-Vecchia eller Livorno, saa skulde han straks lade sin Brig afgaa efter hende. Det trak dog over en Maaned ud, inden hun kom afsted, og det væsentligst fordi hun ikke kunde bestemme sig til, hvad hun skulde gøre, nemlig enten at tage den længere, af Briganter hjemsøgte Vej over Land fra Rom til Livorno og derfra den korte Søtur over til Elba, eller det kortere Stykke Vej over Land fra Rom til Civita-Vecchia og saa den længere Sørejse derfra til Elba, der gjordes usikker af de algierske Sørøvere. Endelig bestemte hun sig dog til at lægge Vejen over Livorno, og den 26de Juli tog hun da afsted med Følge bestaaende af den forhenværende Overpræsident i Neapel, Kammerherre Colonna samt to Hofdamer og nogle Tjenere; selv rejste hun under Navnet Grevinde Dupont. Som Sauvegarde paa Vejen havde hendes Søn Lucien medgivet hende fire bevæbnede Mænd[2], af hvilke en sad hos hendes Kusk, en anden hos Kusken paa Tjenerskabets Vogn, medens de to sidste fulgte med til Hest. Vejen gik over Siena til Pisa, hvor Luciens Mænd vendte hjem igen, og hvorfra videre Eskorte til Livorno afgaves af østerrigske Husarer.

I Livorno opholdt nu netop Campbell sig. Han havde været en Tur i Rom, hvor han den 19de Juli havde aflagt Visit hos Kardinal Fesch[3], der havde fortalt ham, at Kejserens Moder vilde tage til Elba over Livorno, og som Følge deraf var han den 22de taget til Civita-Vecchia og den 23de

---

[1] Brevet findes hos Larrey, II, 65. — [2] Larrey, II. 71. — [3] Campbell, 269.

videre til Elba, hvorfra han igen den 26de var afgaaet til Livorno med den engelske Brig *Grashopper*, Kaptajn Battersby[1]. Saa var det, at Kejserens Moder med Følge kom dertil, den 29de, og da hun nu ikke kunde finde anden Skibslejlighed til Elba, lod hun Dagen efter Colonna aflægge Visit hos Campbell for at anmode ham om, at den engelske Brig maatte sætte hende og hendes Følge over til Elba; efter derom ført Forhandling med Kaptajn Battersby gik Campbell ind derpaa og tog selv med. Den 2den August gik hun om Bord og opholdt sig under hele Sejladsen paa Dækket, hvor der var hensat en Kanapé til hendes Brug; kun en eneste Gang rejste hun sig fra denne, nemlig da man var Portoferraio nær nok til at kunne vise hende hendes Søns Palæ; let og behændigt traadte hun da op paa en Kanonlavet[2].

Hen under Aften samme Dag kastedes Ankeret paa Portoferraios Rhed, og straks efter kom Havnefogden og et Par andre om Bord men derimod ikke Kejseren, som ikke ventede sin Moder før en af de følgende Dage, og som derfor var taget til San Martino. Campbell raadede da Colonna til at lade en Baad gaa i Land med Bud til Bertrand og Drouot, som da ogsaa indfandt sig i største Hast efter at have sendt Ilbud afsted efter Kejseren. Stor var den gamle Frues Skuffelse over, at hendes Søn ikke var til Stede for at byde hende velkommen, stor hendes Fortrydelse over den alt andet end solenne Modtagelse, hun fik. Ledsaget af Campbell og Battersby sejlede hun i Land[3] og modtoges her af de civile og militære Autoriteter, der imidlertid havde givet Møde, og som bleve hende forestillede. Sammen med sine to Hofdamer kørte hun derefter under Befolkningens Leveraab til Mulini, hvor Kejseren inden ret længe indfandt sig, og hvor nu Gensynet imellem Moder og Søn var saa

[1] Campbell, 270. — [2] Campbell, 277. — [3] Campbell, 279.

hjerteligt og gribende, at alle bleve bevægede derved[1]. Fra Mulini flyttede hun igen over i den oven omtalte for hende istandsatte Lejlighed, hvor hendes Ophold dog af følgende Grunde ikke blev af ret lang Varighed.

Den stærke Varme, der straks fra Begyndelsen af havde generet Kejseren, medens han boede paa Raadhuset i Portoferraio, var i Løbet af Maj—Juni Maaned tiltaget i en saadan Grad, at Opholdet i de forholdsvis smaa Værelser, hvortil han var henvist i Mulini, var blevet ham næsten uudholdeligt. At forlægge Residensen til Palæet i Porto-Longone, det vil sige den hidtilværende Kommandantbolig[2] dersteds, vilde ikke nytte noget, eftersom der lige saa lidt fandtes Skygge der[3] som i Portoferraio; der var altsaa ikke andet at gøre end at se at komme ud til San Martino snarest muligt. I Henhold hertil blev der da sat saa megen Kraft paa Arbejdet derude, at det lykkedes at faa tre af Værelserne færdige til den 26de Juli, og Kejseren tog derefter straks disse i Besiddelse som Aftrædelsesværelser[4], hvor han tilbragte de varmeste Tider af Dagen. Men heller ikke dette viste sig tilfredsstillende, der var i Virkeligheden snarere værre end bedre derude end i Portoferraio. Solen bagte nemlig ned i Dalen, og den Halvkreds af Bjerge, der indrammede denne, kastede Varmen tilbage som et Hulspejl. Skygge var der kun lidt af, da Træerne vare unge, og at tilbringe den hele Tid paa Bænken ved Kilden, det var dog

---

[1] Pons, Souvenirs, 206. — [2] Da denne, der udgjorde en Del af det saakaldte spanske Kastel, blev ledig ved Gottmanns Forflyttelse til Pianosa, reserverede Kejseren sig hele Kastellet til eget Brug og lod det indrette saaledes. at det paa første Sal kom til at indeholde tre Lejligheder, nemlig en paa 8 Værelser til ham selv, en paa 6 Værelser, som forbeholdtes Kejserinden, men som foreløbig ikke blev istandsat, og endelig en paa 3 Værelser til hans Moder. I Stueetagen indrettedes derhos foruden en Lejlighed til Bertrand, forskellige mindre Lejligheder samt en Salon og et Billardværelse til Hoffolkene (Correspondance XXVII, 385, 396, 431; Registre 119. — [3] Pons, Souvenirs, 211. — [4] Registre, 58.

lovlig kedsommeligt, — kort sagt Stedet kunde være overmaade herligt om For- og Efteraaret, men at være der om Sommeren, det var umuligt.

Saa kom Kejseren i Tanker om, at han en fjorten Dages Tid efter sin Ankomst til Øen, den 19de Maj,[1] havde været i Marciana Marina og derfra var taget til Marciana Alta og videre op ad Monte Giove, hvor han i omtrent 800 Meters Højde over Havet havde holdt Rast i en Lund af hundredaarige Kastanier. Heroppe laa der paa venstre Side af Vejen et Kapel, La Madone, paa højre Side en lille eenetages Bygning, hvor den Eremit boede, der forrettede Tjenesten ved Kapellet. Her tog han da op den 23de August og lod rejse Telte til sig og sit Følge. Det var ikke hans Hensigt, skrev han[2] til Bertrand den 24de, at forblive deroppe »mere end en fire—fem Dage«, men Stedet behagede ham saa godt, at han ikke alene forblev der til den 5te September men endog lod Eremitboligen tarveligt udstyre til eget Brug, medens Eremitten maatte flytte over i sin Kostald. Derhos lod han sin Moder flytte op til Marciane Alta[3], hvor han daglig besøgte hende. Naturligvis vare Lokaliteterne saare indskrænkede deroppe ved La Madone, ja endog i en saadan Grad, at Kejserens Kavallerer af og til benyttede Kapellet til at gøre Toilette i. Saaledes fortæller Foresi[4], at Kejseren en Dag kaldte paa sin Ordonnansofficer Bernotti, og at denne da straks indfandt sig hos ham i Skjorteærmer. »Hvor kommer De fra?« spurgte Kejseren, »hvor har De været henne?« »Jeg var ovre i Kirken,« svarede Bernotti, »for at barbere mig, men da jeg hørte Deres Majestæt kalde, skyndte jeg mig herover.« »Nej, ved De hvad, min gode Mand,« sagde Kejseren da, »barbere sig i en Kirke, det er dog lovlig stift. Den, der ikke har Respekt for sin Religion, han er heller ikke nogen god Undersaat, forstaar De det.«

---

[1] Campbell, 233. — [2] Correspondance XXVII, 416. — [3] Correspondance XXVII, 414—15. — [4] Foresi, 64.

Heroppe ved La Madona var det ogsaa, at Kejseren i de første Septemberdage havde det Besøg, der gav Anledning til det dog ganske ugrundede Rygte, at Kejserinde Marie Louise og Kongen af Rom vare komne til Elba.

Som vi har hørt det (Side 22), stod Kejseren i de sidste Dage, han tilbragte i Fontainebleau forinden sin Afrejse til Elba, i stadig Brevveksling med Kejserinden, der indtil den 9de April opholdt sig i Blois. Det var hans faste Overbevisning, at Marie Lonise vilde tage til ham og følge ham til Elba, og hun for sit Vedkommende nærede ganske det samme Ønske[1], ja sagde ligefrem til Overslotsintendant Bausset[2], hvem hun den 8de sendte til Fontainebleau med Brev til Kejseren: »Jeg haaber selv at kunne tage derhen, thi det er min Pligt at være hos ham, og det vil jeg ogsaa være«. Det kom dog alligevel ganske anderledes, og det fordi man i de allieredes Kreds allerede da havde besluttet at skille de to Ægtefæller fra hinanden, ikke saaledes at forstaa, at man paa en Studs vilde foranledige en Skilsmisse, hvilket ikke vilde kunne have undladt at vække offentlig Skandale; nej, det man vilde, det var at hale deres Genforening ud og saa imidlertid lidt efter lidt paavirke den ikke meget karakterfaste Marie Louise saaledes, at hun af egen Drift opgav at samles med sin Mand og først og fremmest undlod at tage med ham til Elba. Man lod derfor den 8de April Grev Šuvalov — den samme, som senere fulgte Napoleon til Saint-Raphaël — tage til Blois, officielt for at være Kejserinden til Beskyttelse paa den Rejse, hun havde erklæret, at hun agtede at foretage til Orleans for derfra at tage til Fontainebleau, men i Virkeligheden for — som Šuvalov betroede Bausset det[3], — at forhindre dette sidste og derimod føre hende til Rambouillet, hvor hun skulde have en Sammen-

[1] Mémoires pour servir à l'histoire de Napoléon Ier depuis 1802 jusqu'à 1815 par le baron Claude-François de Méneval, Paris 1894, III, 263. — [2] Bausset, Mémoires, II, 225. — [3] Bausset, Mémoires, II, 226.

komst med sin Fader. »Faktisk var«, erklærer Méneval[1], »fra dette Øjeblik af enhver Mulighed afskaaret Kejserinden til at samles med Kejseren«, og dette kom hun selv ogsaa meget hurtig paa det rene med, thi under sit Ophold i Wien fortalte hun sin Onkel Erkehertug Johan, at det havde været hendes Hensigt at tage fra Orleans til Fontaineblau, men saa[2] »var der fra Regeringen kommet Ordre til at faa hende til at blive derfra, ja til endog at bruge Magt imod hende, hvis hun alligevel tog dertil«.

Saa tog hun da den 9de April til Orleans, og nu begyndte de mange Indflydelser at gøre sig gældende, hvorom allerede er fortalt Side 22[3], og som i Forbindelse med hendes Livlæge Corvisarts Erklæring om[4], at Klimaet paa Elba absolut vilde være hende skadeligt, hvorimod hun vilde have godt af et Ophold ved Badet Aix i Savoien, samt hendes Faders Overtalelser under deres Møde i Rambouillet den 16de, bestemte hende til at tage til Wien, hvorfra hun saa havde til Hensigt snarest muligt at begive sig til de hende ved Fontainebleautraktatens Artikel 5 (Side 16) tilsikrede italienske Besiddelser. »Hun mente,« fortæller Méneval[5], »at hun da vilde kunne dele sig imellem Elba og sin nye Residens«.

Hun forlod Rambouillet den 23de April, altsaa først tre Dage efter at Kejser Napoleon var taget fra Fontainebleau

---

[1] Méneval, III, 266. — [2] Aus dem Tagebuche Erzherzog Johanns von Oesterreich 1810—15, Insbrnck 1891, 156. — [3] Smlgn. ogsaa Gle Durand, 211—12, og Baussets Brev af 14de April til Politidirektør Mounier, hvori han udtaler Haabet om, at Sammenkomsten imellem Kejserinden og hendes Fader »skal for bestandig rejse en Mur imellem Elba og Fyrstendømmerne Parma og Piacenza. Selv har jeg i nogle Dage været optaget af at befæste dette Haab i Kejserindens Hjerte og at modvirke, at hun henfalder til sentimentale Dumheder«. (Le cabinet noir par le comte d'Hérisson, Paris 1887, 299.) — [4] Méneval, III, 293; Maria Louise, Erzherzoginn von Oesterreich, Kaiserinn der Franzosen, von J. Alex Freiherrn v. Helfert, Wien 1873, 319. — [5] Méneval, III, 300.

for at afgaa til Elba. Han for sit Vedkommende havde Aftenen forud[1] tilskrevet hende og raadet hende til at benytte Badene i Aix, hvad man havde fortalt ham, at Corvisart havde anbefalet. Selv vilde han, naar han kom til Elba, »sætte alt i Stand til hendes Modtagelse«. Et Par Timer før han tog afsted den 20de, skrev han atter til hende[2] og udtalte Haabet om, at hun maatte have det godt og snart samles med ham; han sluttede Brevet med »et Kys til den lille Konge«. Fra Fréjus skrev han igen om Eftermiddagen den 28de, som vi har hørt det (Side 42), og lige umiddelbart før sin Afrejse til Elba lod han Bertrand tilstille Méneval, der fulgte Kejserinden til Wien, en Anmodning om at faa hende til at meddele sin Fader, hvor uforsvarligt den franske Regering den 10de var faret frem imod de ham tilhørende og paa hans Lastvogne i Orleans beroende Ejendele[3]. Den 9de Maj skrev han igen, fra Portoferraio, og lod Koller tage Brevet[4] med, da han afrejste den 10de, og endelig den 12te Maj lod han Bertrand tilskrive Méneval[5], at der var afsendt et Detachement polske Gardejægere til Parma (Side 101, Note 4) for at gøre Tjeneste hos Kejserinden, naar hun kom dertil. Dette Brev endte saaledes: »Vi vente med Længsel at høre nyt fra Dem.« Først den 27de kommer der oven paa alt dette en Skrivelse fra Méneval[6]; men rigtignok en, som er en hel Maaned gammel, idet den er afsendt fra Provins den 26de April. Der fortælles heri, hvad man allerede ved i Portoferraio af Aviserne, at Kejserinden er paa Vejen til Wien og ikke, som formodet, i Færd med at tage til Aix.

I Løbet af den næste Maaned er det atter kun gennem Aviserne, man hører noget i Portoferraio om Kejserinden; man ved, at hun og hendes Søn ere komne til Schönbrunn

[1] Correspondance XXVII, 361. — [2] Correspondance XXVII, 362. — [3] Skrivelsen findes hos Méneval, III, 283; dens Indhold vil fremgaa af Kejserindens neden gengivne Brev af 6te Maj til hendes Fader; se ogsaa Méneval. III, 333. — [4] Brevet findes hos Koller, 70. — [5] Correspondance XXVII, 375. — [6] Méneval, III, 335.

den 18de Maj, men hvordan hun har det, hvor længe hun agter at forblive der, hvor hun vil tage hen derfra o. s. v., det ved man intet om. Saa skriver Bertrand den 25de Juni[1] og udbeder sig Forklaringer, og virkelig er det, som om dette hjælper, thi nu kommer der lige først i Juli i hurtig Rækkefølge to Breve fra Méneval[1] og deri indlagte tre fra Kejserinden; af disse, som ere nummererede, kan det ses, at hun tidligere har afsendt fire andre, men dem har Kejseren ikke modtaget.

Hvad er det da, der nu pludselig sætter Kejserinden i saa stor Aktivitet; jo, det er følgende: Hun er efter sin Hjemkomst til Østerrig Genstand for to lige saa ihærdige som hinanden stik modsatte Paavirkninger. Den ene skyldes hendes Bedstemoder, den gamle Dronning Caroline af Neapel, der naturligvis ikke har nogen Grund til at være Kejser Napoleon venlig stemt, siden han havde detroniseret hende, men som alligevel er stor nok som Personlighed til at kunne sætte det almenmenneskelige over sine egne Følelser. Hvad hun direkte har sagt til sin Datterdatter, det ved vi ikke noget om, men af hendes Ytringer til Méneval kan vi slutte os til Karakteren af hendes Paavirkning. Saa snart hun nemlig hørte, at Méneval havde været Napoleons Sekretær, opsøgte hun ham og sagde til ham[2], »at hun tidligere havde haft meget at beklage sig over fra Kejserens Side, for han havde forfulgt hende og saaret hende i hendes Egenkærlighed, »men dengang var jeg jo ogsaa femten Aar yngre««, lagde hun til; nu, da han var ulykkelig, glemte hun alt. Hun kunde ikke tilbageholde sin Uvilje over de Midler, man anvendte for at frigøre hendes Datterdatter for de Baand, der burde være hendes Hæder, og for at berøve Kejseren den bedste Trøst, der kunde ydes ham under de umaadelige og gruelige Skuffelser, hans Stolthed havde lidt. Hun føjede til, at hvis man blev ved med at modsætte sig

[1] Ménéval, III, 336. — [2] Méneval, III, 323.

deres Genforening, saa burde Marie Louise binde sine Lagener til Vinduesposten og løbe sin Vej under en eller anden Forklædning. »Det vilde jeg gøre i hendes Sted; for naar man er gift, saa er det for Livet.« I Modsætning hertil ser man af den gamle Dronnings Ytringer, hvad Paavirkningerne fra Kejserindens østerrigske Omgivelser gik ud paa. Marie Louise havde, som vi ved det, allerede mærket disse i Orleans og Rambouillet; det skyldtes dem, at hun overhovedet var taget hjem. Paa Rejsen havde hun derimod været saa nogenlunde overladt til sig selv, og hun havde derfor i Overensstemmelse med sin oprindelige Stilling til den hele Sag gentagne Gange og meget uforbeholdent taget Kejserens Parti. Saaledes tilskrev hun[1] sin Fader fra Basel: »Jeg er meget urolig over, at jeg ikke hører fra Kejseren. Jeg beder Dem, kæreste Fader, sige mig, med hvilken Lejlighed jeg kan tilskrive ham; nu er der allerede hengaaet fire Dage, uden at jeg har kunnet sende ham Efterretninger om hans Søn«. Straks efter at dette Brev er afsendt, modtager hun Napoleons to Skrivelser af 28de April fra Fréjus og erfarer af den sidste af disse, hvad han har været udsat for paa Rejsen igennem Sydfrankrig. Hun skriver da fra Zürich, hvortil hun er indtruffen den 6te Maj, følgende Brev til sin Fader:

»Jeg havde i Basel den Trøst at faa Efterretninger fra Kejseren; han befinder sig vel, men han var meget nedslaaet over den Maade, hvorpaa man havde behandlet ham i Provence. Han var ogsaa bekymret i anden Anledning, som jeg med Deres Tilladelse vil forebringe Dem. Det er mig yderst ubehageligt at skulle tale til Dem om Pengesager, — De ved, kæreste Fader, at det er noget, jeg kun ugerne tænker paa, — men jeg anser det for min Pligt som Hustru og Moder at sætte Dem ind i den hele Situation, hvori Kejseren nu befinder sig, og at anraabe Dem om Deres faderlige og mægtige Støtte for ham. Jeg vil ikke opholde mig ved, hvad der angaar mig selv, da jeg, kæreste Fader, holder mig overbevist

[1] Helfert, 330.

om, at De ikke vilde lade mig lide Mangel, hvis noget lignende hændte mig. Kejseren har kun faa Penge med sig; en ti— tolv Millioner, som ere Frugten af hans Sparsommelighed paa Civillisten i de sidste tolv Aar, en stor Mængde Sølvbordservice, mange Tobaksdaaser med Brillanter og andet lignende ere imod al Ret og Billighed beslaglagte i Orleans af den provisoriske Regerings Kommissærer. Alle disse Sager ere Kejserens og min Søns Ejendom Man har endog frataget Kejseren hans Bibliothek og alt, hvad der hørte til hans daglige Brugsgenstande. — Alle mine Følelser tilskynde mig da til at anmode Dem om Deres Bistand til, at alt, hvad der er Kejserens Ejendom og tilsikret ham ved Traktaten[1], kan blive ham tilbageleveret.

---

[1] Nærmere om hele denne Sag hos Méneval, III, 279 flg. og d'Herisson, Le cabinet noir, 285 flg Som man vil erindre, var det ved Fontainebleautraktatens Artikel 11 udtrykkelig fastslaaet, at hvad der hidrørte fra Civillisten skulde være Kejserens personlige Ejendom; det var altsaa den mest eklatante Krænkelse af Traktaten at fratage ham de af ham sammensparede Penge, for aldeles ikke at tale om Bøger, Gangklæder, Linned o. s. v.; men man gik endnu videre. Det var nemlig i Traktatens Artikel 6 bestemt, at »Prinserne og Prinsesserne af Napoleons Familie har Ret til at beholde alt saavel rørligt som urørligt Gods, af hvad Art nævnes kan, som tilhører dem privat«, men ikke desto mindre begærede det franske Ministerium under 18de December 1814 Kongens Tilladelse til at lade det hele beslaglægge (Skrivelsen findes hos Méneval, III, 284), og Kongen paategnede Begæringen: »Approberet. Ludvig«.

Listen over de Bøger, ialt 380 Bind, som Kejseren vilde have med sig, og som han selv havde udtaget, findes hos d'Hérisson, Le cabinet noir, 143; kun en Del af dem blev beslaglagt, Resten gik til Elba (Pons, Souvenirs, 199). Under Opholdet i Fréjus saa Drouot Lejlighed til at købe for 240 Fr. Bøger (Peyrusse, Tillæg, 33): det lille Bibliothek, der saaledes kom med til Portoferraio, forøgedes derefter dels ved Køb i Livorno (Correspondance XXVII, 434; Campbell, 226), dels paa den Maade, at der baade fra Livorno og Paris oversendtes Literatur til Gennemsyn, hvoriblandt fra førstnævnte Sted adskillige ret mangelfulde, ja nogle endog rene Udskudseksemplarer: disse blev rigoristisk tilbagesendte (Registre 143), thi, sagde Kejseren, »jeg vil have et ordentlig Bibliothek« (Registre 124). Blandt det, der saaledes sendtes, var der en Del, hvis Salg Censuren havde modsat sig under Kejserens Regering; nu, da han selv læste det igennem, var det ham af og til umuligt at begribe, hvorfor det havde været forbudt

Alt, hvad der har tilhørt Kronen, Brillanter, Bankaktier og andre Værdipapirer, ere troligt afleverede af de to, der paa det Tidspunkt fungerede som Intendant og Overskatmester. Man har tilstaaet Kejseren en Aarsrente paa to Millioner af Statskassen; men den Maade, hvorpaa Regeringen lige fra Begyndelsen af optræder overfor ham, tillader ham ikke at smigre sig med, at de ville blive ham nøjagtig udbetalte, med mindre De, kæreste Fader, vil beskytte og forsvare ham og af Deres ophøjede Karakter lade Dem bestemme til at tage en Mand i Forsvar, der er Deres Svigersøn og ikke længere Deres Fjende, nu da han er ulykkelig og forladt. Min ubegrænsede Tillid til Deres Naade, Godhed og Retfærdighed bringer mig til at fremsætte denne Bøn, og jeg er overbevist om, at min Tillid ikke bliver skuffet; det har jeg altfor mange Grunde til at haabe paa...«

Men noget bestemt Svar paa alt, hvad hun saaledes beder om, faar hun lige saa lidt som nogen Tilkendegivelse af, hvad det egentlig er, man har for med hende. Derfor græder hun, græder og græder og falder hen i en Sløvhedstilstand for saa atter, naar det kommer over hende, at tage sig sammen og at ville noget. Og saa er det, hun skriver sine Breve til Napoleon, som han dog ikke faar allesammen: saa bestormer hun sin Fader med Bønner om at maatte faa

(Mémorial de Sainte-Hélène, II, 74). Indbinding foretoges i Livorno, og hvert Bind mærkedes N (Correspondance XXVII, 402; Registre, 64.)

Højst ubehageligt var det selvfølgelig med Beslaglæggelsen af Garderoben; man nøjedes ikke med at beslaglægge Kejserens guldbroderede Galladragter, nej man tog endogsaa en Del af hans Linned, — han beholdt kun seks Dusin Skjorter (Gle Durand, 244) — ja om det saa var hans med et kronet N mærkede Lommetørklæder. Nu kom ganske vist Resten til Portoferraio sammen med Garden den 26de Maj, men da flere af Kasserne endnu ikke var udpakkede langt hen i Juli Maaned, saa er det forklarligt, at Kejseren den 23de Juli kunde tilskrive Bertrand: »Mit Lintøj er i en beklagelig Forfatning« (Registre, 54), ligesom det jo da var rimeligt, at han, da der sidst i Juli skredes til offentlig Salg af en Ladning Varer, som vare gjorte til Prise under Krigen, benyttede Lejligheden til at lade indkøbe »til mit Toilette Lærred til Veste, Benklæder og Knæbenklæder«, alt til Vurderingspriser (Correspondance XXVII, 391). Der blev samtidig købt Lagenlærreder, Tæppetøjer, Uniformsklæde o. a. m.

Lov til at forlade Schönbrunn, hvor Opholdet er hende utaaleligt, og at maatte tage til de ofte omtalte Bade i Aix. Hun opnaar virkelig denne Tilladelse i Begyndelsen af Juni, dog paa Betingelse af, at hun ikke maa tage sin Søn med sig, officielt fordi han ikke har godt af den lange Rejse, men i Virkeligheden fordi man i Wien stadig nærer Frygt for, at Kejserinden føler sig draget imod Elba, og derfor vil sikre sig en Magnet, der kan trække tilstrækkelig stærkt i modsat Retning; hun giver straks Napoleon Meddelelse herom i den ene af de i Ménevals Breve til Bertrand indlagte Skrivelser. Øjeblikkelig svarer Bertrand[1] paa Kejserens Opfordring tilbage, at hvis Kejserinden ikke allerede er afrejst, naar hun faar Brevet i Hænde, saa ønsker Kejseren, »at hun undlader at tage til Aix, men har hun allerede begivet sig paa Vej, at hun dog i hvert Fald kun forbliver der Sæsonen over og derefter snarest muligt tager til Toskana, hvor der er Bade af samme Beskaffenhed som dem i Aix. Disse Bade ere nærmere baade ved os og Parma . . . ., og naar Corvisart raadede til Aix, saa har han ikke kendt Badene i Toskana, der har ganske de samme Egenskaber.« Men der er een Ting, Kejseren ikke synes om ved Valget af Aix, og det er dette, at der nu sandsynligvis ikke findes østerrigske Tropper der, hvorfor Kejserinden kan være udsat for Fornærmelser af ildesindede Personer, og det er jo tilmed meget sandsynligt, at det at have hende saa nær ikke vil behage de nye Herskere i Frankrig. Disse Ulæmper klæbe ikke ved Toskana, hvor hun derfor godt vil kunne have sin Søn med sig. For at Brevet kan naa sikkert til sit Bestemmelsessted, — man har i Portoferraio en Formodning om, at der maa være Uorden i Postgangen, siden saa mange Breve er gaaede tabte — sørger Bertrand for at faa det

[1] Brev af 3dje Juli i Napoléon et Marie Louise, souvenirs historiques de M le baron Méneval, Paris 1844, II. 248.

afsted med Kurer. Herefter gaar der mere end en Maaned, inden Kejseren igen hører noget fra sin Hustru.

At dette maa være en overmaade trist Tid for ham, kan enhver forstaa. Han erfarer af Aviserne, at Kejserinden er taget fra Wien den 29de Juni og er kommen til Aix den 17de Juli; han kan jo altsaa nok forstaa, at han ikke kan vente hende før efter Badesæsonens Udløb, men hvorfor hører han dog ikke noget fra hende? »Skriv til Méneval,« beordrer han den 9de August Bertrand[1], »og lad ham vide, at jeg venter Kejserinden sidst i August, at jeg ønsker, at hun skal lade min Søn komme med hertil, og at det er mærkeligt, at jeg ikke hører fra hende, hvad der naturligvis kommer af, at man holder hendes Breve tilbage. Sandsynligvis skyldes denne latterlige Foranstaltning en eller anden underordnet Funktionær, og kan ikke hidrøre fra hendes Fader. I hvert Fald har ingen noget at sige over Kejserinden og hendes Søn«. Enten misforstaar Bertrand dette sidste, eller han holder sig overbevist om, at Kejseren tager fejl, thi i den Affattelse, han giver Skrivelsen[2], staar der: »en eller anden underordnet Funktionær eller maaske efter hendes Faders Ordre«; i hvert Fald er man nu i Portoferraio overbevist om, at Udeblivelsen af Breve ikke skyldes uregelmæssig Postgang, men rent forsætlige Aarsager.

Kejseren venter altsaa sin Hustru sidst i August, og han indretter alt paa det bedste til hendes Modtagelse. »Her skal min Hustrus Værelse være, og her min Søns,« siger han[3], da han indretter Mulini, og da Værelserne skulle dekoreres i San Martino, er det ham, der opgiver Maleren Sujettet til Loftsmaleriet; de to Duer skulle forestille ham selv og Kejserinden, hvem Adskillelsen kun vil knytte desto stærkere til hinanden, og da det er hans Agt at tage nogle Dage til Marciana først i August, giver han den 27de Juli detail-

---

[1] Correspondance XXVII, 408. — [2] Méneval. III. 338. — [3] Pons, Souvenirs. 68.

lerede Ordrer[1] til en Række Arbejder, der skal foretages, »for at Kejserindens Lejlighed kan staa færdig, naar hun kommer«. En Dag sidder han og gennemblader en Samling Kobberstik, der ere ankomne fra Rom; pludselig, fortæller Pons[2], farer Blodet ham op i Kinderne og skælvende af Bevægelse udraaber han: »Marie Louise!«; det er Kejserindens Portræt, han har for sig. »Vi ser ængstelige hen paa ham; han bemærker det og søger at fatte sig. Saa lader han sine Øjne løbe hen over Billedet og mærker sig hvert enkelt af dets Træk. Derefter blader han videre; det næste Billede er Kongen af Roms. Ja, nu mangler jeg Ord for at beskrive den Ømhed, han lagde i de to Ord: »Min Søn!«; jeg glemmer det aldrig. Det var ikke noget Skrig, aldeles ikke, Kejseren skreg ikke op; vi hørte ham knap. Jeg ved ikke, hvad det var; jeg har aldrig kunnet forklare mig det. Saa holdt han Billedet op for Ansigtet og sagde igen: »Min Søn!« og derefter fulgte en lang Tavshed; vi vovede næppe at aande. Saa lukkede han sig inde i sit Kabinet, kom en halv Times Tid efter ud igen og saa helt forstyrret ud . . .; først flere Dage efter var han den sædvanlige igen.«

Endelig den 9de August kommer der et Brev fra Méneval, men det er rigtignok over to Maaneder gammelt, eftersom det er skrevet den 6te Juni. Det er i Anledning heraf, han samme Dag giver Bertrand den oven citerede Disposition til en Svarskrivelse, og det er Meningen, at den skal afgaa med Oberst Laczinski, der skal til Livorno, og som skal beordres til at tage videre derfra til Aix[3]. Men Obersten afrejser uden at melde sig hos Bertrand[4], og Brevet kommer derfor ikke afsted.

Dagen efter[5] kommer der igen Brev og denne Gang fra Kejserinden selv. Det er skrevet i Aix den 31te Juli og er overgivet til Besørgelse af Bausset, der ligesom Méneval har

[1] Correspondance XXVII, 404. — [2] Pons, Souvenirs, 217. — [3] Correspondance XXVII, 408. — [4] Méneval, III, 339. — [5] Correspondance XXVII, 419, 432.

været med Kejserinden i Wien. Bausset, som skal til Parma[1], har taget Brevet med sig dertil og har derfra faaet det ekspederet videre til Elba. Dette Brev indgyder Kejseren nyt Haab om nu ret snart at have sin Hustru hos sig, men alligevel er det dog det sidste, han modtager fra hende.

Man nærmer sig den 15de August, Kejserens Fødselsdag, og der træffes Foranstaltninger til at fejre den paa bedste Maade. Der skal være højtidelig Gudstjeneste, Taffel for Autoriteterne[2] og Fest for det bredere Lag i et stort Telt, Byen har ladet rejse paa Torvet[3]. Dernæst skal der holdes Hestevæddeløb[4], hvilket er en Fornøjelse, man kun sjælden har Lejlighed til at se i Portoferraio, og som derfor alle og ikke mindst Damerne glæde sig umaadelig til. Endelig er det Meningen, at der skal afbrændes et Fyrværkeri, men Kejseren har frabedt sig dette og anmoder om, at det maa blive opsat til »de første Dage i September«, da Kejserinden saa vil være til Stede; han vil da selv arrangere en større Festlighed[5]. Fyrværkeriet bliver altsaa opgivet, og i Stedet derfor træder en almindelig Illumination, hvis Hovednummer er en Triumfbue, paa hvilken man har ophængt kulørte Lamper saaledes, at de danner Ordene »A l'Empereur«. Desværre blæser det dog saa stærkt, at en hel Del af Lamperne gaa ud, men heldigt er det, at de, der blive ved at brænde, netop danner Ordene »le père«, hvad man jo nok kan begribe hilses som et skønt Varsel.

Et Par Dage efter, den 20de August, modtager Kejseren i Audiens Kaptajn i Garden Hurault de Sorbée, hvis Hustru er Hofdame hos Kejserinden og med hende i Aix. Kaptajnen, der[6] »meget længes efter at se sin Kone«, faar en Maaneds Orlov for at tage over til hende, og det paalægges ham samtidig at gøre alt, hvad han kan, for at faa

---

[1] Méneval, III, 344. — [2] Labadie, 49. — [3] Monier, 55. — [4] Pons, Souvenirs, 232. — [5] Correspondance XXVII, 405; Monier, 55. — [6] Méneval, III, 339.

Kejserinden personlig i Tale og komme paa det rene med den hele Situation, hvori hun befinder sig[1], samt se at bevæge hende til at tage med ham tilbage til Elba[2]. Han skal endvidere hurtigst muligt aflægge Rapport, og for at man kan være ganske sikker paa at faa hans Besked, skal han lade fire Breve afgaa ad fire forskellige nærmere opgivne Veje. Derhos skal han selvfølgelig overbringe Breve til Kejserinden og til Méneval, til den sidste det Brev, Laczinski ikke fik med sig; for en Sikkerheds Skyld besørges samtidig en Kopi deraf til Méneval ved Medvirkning af en Forretningsmand, man staar i Forbindelse med.

Efter dette skulde man synes, at Kejseren ikke kunde nære nogen Tvivl om ret snart at maatte høre fra sin Hustru; men det er dog ikke Tilfældet, hvilket fremgaar af, at han den 28de August fra La Madone, hvortil han nu er flyttet op, lader nyt Brev afgaa, hvori han meddeler Kejserinden[3], at hvis hun vil tilskrive ham »under Adresse Mr. Senno«, der er Thunfiskeriforpagter, »og lade sine Breve afgaa til Genua i Kuvert til Hr. Constantin Gatelli«, — en genuesisk Kreaturkommissionær — saa ville de komme sikkert til ham. Man tænke sig, hvilken Sum af Uro og Længsel, der maa gaa forud, forinden Kejser Napoleon bekvemmer sig til at skjule sig under Monsieur Sennos Navn.

Saaledes stode Sagerne, da det om Morgenen den 2den September for som en Løbeild igennem Portoferraio og derfra videre over Øen, at Kejserinden og hendes Søn vare arriverede. Men til rigtig Forstaaelse heraf vil det være nødvendigt, at vi gaar adskillige Aar tilbage i Tiden, nemlig til Januar 1807.

Kejseren er i Warschau, hvor den polske Adel giver den ene mere glimrende Fest efter den anden for at tækkes ham, i hvem man haaber at finde Polens Befrier. Paa et af Bal-

[1] Correspondance XXVII. 412. — [2] Méneval. III, 357. — [3] Correspondance XXVII, 419.

lerne ser han en ung, næppe tyveaarig Dame, der straks vækker hans levende Opmærksomhed. Hun er af Middelhøjde, blond, med blaa Øjne, yndefuld i alle sine Bevægelser, aandfuld i sin Konversation, og — hvad der i høj Grad forøger det tiltrækkende og bedaarende ved hende — der hviler over hendes hele Person et let Skær af Melankoli, som lader ane, at hun ikke lever i absolut lykkeligt Samliv med sin halvfjerdsindstyveaarige Gemal Dette er for saa vidt ogsaa Tilfældet, som hun mere agter end elsker den rige, gamle Anastasius Colonna de Walewice-Walewski, hvem hendes fattige Familie har overtalt hende til at ægte. Kejseren er saa betaget af hende, at han endnu Dagen efter ingen Ro har paa sig. Han vandrer op og ned ad Gulvet, han sætter sig, han rejser sig igen, ja, fortæller hans Kammertjener Constant[1], »jeg troede virkelig ikke, jeg skulde have naaet at faa ham i Klæderne den Dag.« Efter Frokosten sender han en af sine Kavallerer hen til hende med et Brev, hvori han beder hende om et Møde; hun afslaar det. Flere Breve følge efter i Løbet af de følgende Dage, og bestormet paa den ene Side af Samtidens største Mand og tilskyndet paa den anden Side af de polske Patrioter, der naturligvis har bemærket det Indtryk, hun har gjort paa Kejseren, og som derfor fremstille det som en hellig Pligt for hende at paavirke ham i deres Fædrelands Interesse, samtykker hun endelig i at mødes med ham; hun bliver hentet Klokken ti om Aftenen i en lukket Vogn. Constant modtager hende og fører hende ind til Kejseren; hun er ligbleg og forgrædt. Saa længe Besøget varer, hører Constant hende hulke og sukke, og da hun tilsidst Klokken to om Natten kommer ud igen, har hun Lommetørklædet for Øjnene, medens Taarerne styrte hende ned ad Kinderne. »Jeg

[1] Mémoires de Constant, premier valet de chambre de l'empereur, sur la vie privée de Napoléon, sa famille et sa cour. Bruxelles 1830, III. 264 fig.

tænkte ikke, hun vilde komme igen,‹ mente Constant, men en to—tre Dage efter er hun der paany, noget mere fattet end sidst og noget mindre bleg, og fra nu af gentager hun sine Besøg, lige indtil Kejseren forlader Byen.

Et Par Maaneder efter har han opslaaet sit Hovedkvarter i Finkenstein; han skriver efter hende, og hun kommer straks og bliver indlogeret i en Række Værelser, der støde op til hans. »De indtoge deres Maaltider sammen, og for øvrigt tilbragte hun den Tid, Kejseren ikke kunde være hos hende, med at læse eller igennem Jalousierne i Kejserens Værelse at se paa de Parader og Evolutioner, han lod foretage i Slotsgaarden, og som han ofte selv kommanderede.‹ Dette varer i tre Uger, hvorefter hun tager hjem til sin Familie; hendes Mand vil ikke have noget at gøre med hende længere.

Fra den Tid af følger hun Kejseren, først til Paris, saa til Wien. Herfra tager hun i Foraaret 1810 hjem til Polen, hvor hun den 4de Maj føder en Søn, den senere som Statsmand bekendte Grev Walewski[1], der havde en slaaende Lighed med Kejseren. Herfra flytter hun til Paris, hvor hun forbliver til Kejserens Fald, bestandig optagen af at opdrage sin Søn, bestandig i største Tilbagetrukkenhed; i al den Tid staar Kejseren i Forbindelse med hende.

Efter hans Tronfrasigelse iler hun til Fontainebleau for at trøste ham; hun kommer dertil en Aften Klokken ti og lader sig straks melde. Men Kejseren er saa træt og saa nedslaaet, at han kun har Tanke for dette ene at finde Ro

---

[1] I Dekret, dateret Saint Cloud den 5te Maj 1812 (aftrykt in extenso i Frédéric Masson, Marie Walewska, Paris 1897, 104) lyder Artikel 1 saaledes: »De i hosfølgende Liste nærmere specificerede, i Kongeriget Neapel beliggende Godser, som udgøre en Del af den Os tilhørende Privatdomæne, have Vi skænket, ligesom Vi og ved nærværende Dekret skænke dem til Oprettelse af et Majorat for Greve Alexandre-Florian-Joseph Colonna-Walewski, hvem vi samtidig tillægge Titel som kejserlig Rigsgreve.‹

og Hvile. Hun tilbringer Natten i hans Forværelse og haaber paa, at Constant, der flere Gange melder hende, skal kunne skaffe hende Adgang; men Natten forløber, uden at hun bliver indladt. Hen paa Morgenstundon rejser hun til Paris igen; en Timestid senere ønsker Kejseren at tale med hende. »Den Stakkel,« siger han[1], da han erfarer, hun er borte; »hun maa naturligvis tro, at jeg har glemt hende.«

Saa foregaar Kejserens Rejse til Elba. Hun tager til Italien, først til Genua, derefter til Florents, og endelig til Neapel for at sikre hendes Søn den fortsatte Besiddelse af de ham tillagte Ejendomme. Herfra tilskriver hun Kejseren, som svarer hende den 27de Juli[2] og udtaler Ønsket om at høre nærmere om hende og deres Søn; hun kan adressere Brevene til Bertrand og lade en nærmere angiven Mellemmand i Livorno ekspedere dem. Saaledes kommer der en Korrespondance i Stand, der ender med, at hun udbeder sig at maatte besøge Kejseren og tage sin Søn med sig; dette gaar han ind paa, hvorefter Besøget fastsættes til om Aftenen den 1ste September.

Hen under Aften paa denne Dag tog Kejseren sin Kikkert og gik, ledsaget af Bernotti, ud paa en af Monte Gioves Udløbere, hvorfra der var fri Udsigt over Havet. Med Kikkerten hvilende paa Bernottis Skulder afsøgte han gentagne Gange Horisonten imod Øst, indtil han pludselig, lidt efter at det havde ringet syv, befalede[2] Bernotti at ile til Portoferraio og derfra lade en Kareth med fire Heste for samt tre Rideheste, hvoraf den ene med Damesaddel[3], tage ud til Kapellet San Giovanni ved Bugtens Sydside; han skulde selv tage med derud og afvente nærmere Ordre fra Bertrand: Vejret var klart, og Maanen stod højt, saa man kunde se alt tydeligt. Klokken 11 var Bernotti paa Stedet, og han saa nu, at et

---

[1] Frédéric Masson. 116. — [2] Registre. 64. — [2] Livi, 96: Foresi, 61. — [3] Der fandtes ikke andre Damesadler i Kejserens Sadelkammer end Kejserindens (Sadelmager Vincent, 231.)

Skib nærmede sig, og at der paa dettes Dæk stod to Damer og en høj Herre med Guldbriller i polsk Oberstsuniform samt en lille Dreng. De bleve straks satte i Land, hvor de modtoges af Bertrand, der imidlertid var kommen til Stede; Bertrand stod med Hatten i Haanden, da han talte med den ene af Damerne. Da ogsaa Bagagen var bragt i Land, satte denne Dame tilligemed Drengen sig ind i Vognen, de andre stege til Hest, og nu gik det i skarp Trav tilbage ad Portoferraiovejen og derfra videre ad Marciana til.

Naturligvis var baade Bernottis og Staldfolkenes Nysgerrighed stor efter at faa at vide, hvem disse fremmede var, og selvfølgelig udspurgte de derfor Sømændene, som bragte Bagagen i Land Disse fortalte da, at den ene af Damerne gentagne Gange under Sejladsen havde kaldt Drengen[1] »Kejserens Søn« og straks efter »Min Søn«, og at de derfor bestemt troede, at det var Kejserinden og Kongen af Rom, de havde sejlet med. Da derhos de af Staldfolkene, der havde gjort Tjeneste i Tuilerierne og oftere haft Lejlighed til at se Kejserinden og hendes Søn der, erklærede, at dette nok kunde passe, og da Kejserindens Sadel jo endelig var taget med i Brug[2], saa kom de alle til det Resultat, at det virkelig maatte forholde sig saaledes, og fra dem løb da Rygtet ud over Øen med den Tilføjelse, at den uniformerede Herre var Prins Eugène Beaurharnais, den anden Dame en Hofdame. Sandheden var imidlertid, at det var Grevinde Walewska med Søn, Broder og Søster.

Omtrent ud for Landsbyen Procchio kom en Rytter paa en hvid Hest imod dem; det var Kejseren. Da han passerede Marciana Alta, havde hans Moder standset ham og spurgt, hvor han skulde hen, og da hun saa havde erfaret, at han skulde hen og modtage en Dame, og at denne Dame ikke var Kejserinden, havde hun straks forstaaet Sammen-

[1] Pons, Souvenirs, 212, 378. — [2] Sadelmager Vincent, 369.

hængen og derfor skyndsomst trukket sig tilbage; hun lod sig derefter ikke se, saa længe Besøget varede[1].

Kejseren mødte da altsaa Karethen og satte sig straks ind i den. I Marciana Alta forlod den polske Oberst Toget og søgte sig Herberge der; de andre toge endnu et Stykke videre frem som hidtil, men saa blev Vejen ufarbar med Vognen, og alle maatte derfor tage det sidste Stykke videre til Hest. I Nærheden af La Madone red Kejseren forud; da de andre kort efter naaede derop — Klokken var da tre om Morgenen — stod han med Hatten i Haanden og modtog sin Gæst med de Ord: »Her ser De mit Palæ, Madame!« Sammen med de to Damer og Drengen gik han derefter ind i Eremitboligen, hvor han og Grevinde Walewska forbleve under hele Besøget, medens Drengen og hans Tante af og til kom ud og gik omkring.

Imidlertid havde man travlt paa Øen med at træffe Forberedelser til den formodede Kejserindes festlige Modtagelse, naar hun behagede at vise sig. Kanonererne i Portoferraio stode parate ved deres Kanoner for at give Salut[2]; Borgmesteren i Marciana traf Anstalter til en Illumination[3], og langs Vejen var der fuldt op af nysgerrige, der vilde hilse paa Kejserinden, naar hun holdt sit Indtog i Hovedstaden; men naturligvis blev der intet af de først nævnte Foranstaltninger, — Borgmesteren fik sig endda en alvorlig Tilrettevisning, — og da Afrejsen foregik, bleve de ubudne Tilskuere jagede bort.

I to Dage varede Besøget, og, efter hvad Generalinde Durand fortæller[4], var det Grevindens Hensigt at forblive hos Kejseren, siden Kejserinden jo ikke kom. Da han imidlertid stadig nærede Haab om, at dette vilde ske, betød han hende, at han ikke kunde beholde hende hos sig. Den 3dje September om Aftenen Klokken 9 tog hun som Følge

---

[1] Larrey, II, 85. — [2] Peyrusse, 259. — [3] Campbell, 305. — [4] Gle Durand, 100.

deraf Afsked, og for saa vidt muligt at undgaa Opsigt blev det bestemt, at Afrejsen skulde foregaa fra Marciana Marina, hvorhen det Skib, der havde overført hende, derfor var beordret. Det faldt imidlertid ind med en saa stærk Blæst, at det var umuligt at sætte Baad ud paa Marcianas aabne Rhed, og Skibet maatte derfor afgaa til Porto-Longone, hvorhen Grevinden med Følge da altsaa ogsaa begav sig over Land. Blæsten blev imidlertid ved, ja steg endog til en saa stærk Storm, at ikke blot Søfolkene indstændigt fraraadede hende at gaa til Søs, men at ogsaa Kejseren afsendte en Ordonnansofficer for at formaa hende til at afvente gunstigere Vejr; hun var dog ikke til at formaa til at opsætte den engang bestemte Afrejse.

Men Kejserinden kommer stadig væk ikke til Elba. Hun er, som vi ved det, i Aix, hvor hun ligesom i Wien har Méneval og Bausset samt Damerne Brignole og Hurault de Sorbée med sig, men her er tillige kommet en Repræsentant for Østerrig til, thi man har ikke villet lade hende rejse uden at sikre sig, baade at man fik paalidelig Underretning om alt, hvad hun foretog sig, og at man i hendes umiddelbare Nærhed havde en Mand, der kunde paavirke hende i den rigtige Retning, det vil sige til at lade Kejser Napoleon sejle sin egen Sø. Valget faldt paa Generalmajor, Grev Neipperg[1].

Grev Adam Adalbert v. Neipperg var 40 Aar gammel, men saa paa Grund af sin smidige og elegante Figur

[1] »Hans Majestæt Kejseren har bestemt, at General, Grev Neipperg under Kejserindens Ophold i Aix ogsaa skal bruge Badene der og, uden at det vækker Opsigt, hertil indberette, hvad der foregaar. Han skal gaa Kejserinden til Haande med Raad og Daad, og hvis han ikke paa nogen Maade kan forhindre hende i at rejse til Elba, skal han selv tage med. Vor Monark synes dog ikke foreløbig at tro paa Muligheden af en saadan Rejse, efter at han selv har taget sig for indtrængende at forestille sin Fru Datter alt, hvad der kan og maa afholde hende derfra.« (Skrivelse af 26de Juni fra Statsraad Hudelist i Wien til Metternich i Paris, se Helfert, Marie Louise, 439).

og sine ungdommelige Bevægelser adskilligt yngre ud. Hans flotte ungarske Husaruniform klædte ham brillant; der var over ham noget i høj Grad tiltalende og vindende, uagtet han ikke blot ikke var, hvad man kan kalde en smuk Mand, men at han endog til Stadighed bar et sort Bind over det ene Øje for at skjule, at han havde mistet det. Alligevel forhindrede dette ham ikke i at gøre Lykke, hvor han kom hen; tværtimod, han var overalt saa sikker paa Damernes Gunst, at han blandt Kammeraterne gik under Navnet den blinde Amor. Han opholdt sig i Milano, da han fik Meddelelse om, hvad man havde udset ham til, og han kom derfor ikke til at ledsage Kejserinden paa hendes Rejse fra Wien, men mødtes med hende i Carrouge, to Poststationer før Aix. »Han gjorde et ubehageligt Indtryk paa hende,« fortæller Méneval[1], »hvilket hun aldeles ikke lagde Skjul paa,« og hun modtog ham i de første Dage kun[2] i officielle Audienser. Men senere skete der en Forandring heri; Méneval fik Orlov for at besøge sin Familie i Paris, Bausset rejste til Parma, — for Neipperg laa saaledes Vejen aaben til at gøre sin Indflydelse gældende. Dog, det gaar ikke lige straks, i hvert Fald ikke lige overfor Kejserinden, der i Øjeblikket kun har Tanke for at komme til Parma, hvor hun er Elba nær, og som indtrængende har anmodet sin Fader om Tilladelse til at rejse dertil[3], hvad hun dog ikke venter at faa. Saa kommer den 9de August det Brev fra Kejser Napoleon, hvori han beder hende tage til Toskana i Stedet for til Aix, og personlig vil hun meget gærne dette, thi, skriver hun til Méneval samme Dag[4]: »De ved, hvor meget jeg ønsker at rette mig efter Kejserens Villie, men

[1] Méneval, III, 341. — [2] Méneval, III, 344. — [3] I Brev af 22de Juli skriver hun saaledes: »Hvis De ikke har noget imod det, vil jeg tage til Parma først i September .... jeg ønsker det uendelig meget, men jeg har ikke villet gøre det uden at tilskrive Dem derom« (Fournier, Marie Louise und der Sturz Napoleons i Deutsche Rundschau, September 1902, 404). — [4] Méneval, III, 347.

kan jeg i dette Tilfælde gøre det, hvis det ikke stemmer med min Faders Hensigter?. Jeg vil skrive til min Fader derom.« Den 15de, Napoleons Fødselsdag, skriver hun igen[1] til Méneval og fortæller ham, hvor lang Tiden falder hende under den Uvished, hun gaar i: »Jeg venter Faders Svar med Utaalmodighed, men mørke Anelser sige mig, at det ikke vil blive godt . . . . Jeg har idag en af mine sørgelige Dage, . . . hvordan skulde jeg da ogsaa kunne være glad den 15de, naar jeg er nødt til at tilbringe denne for mig saa højtidelige Dag langt fra de to, der er mig de kæreste af alle«. Man har fortalt hende, at det er hendes Faders Hensigt, at hun skal tage fra Aix tilbage til Wien igen, »men jeg er fast bestemt paa ikke at tage til Wien, saa længe de fremmede Fyrster er der; . . . derimod vil jeg bede Fader om at maatte tilbringe Vinteren i Florents imod at love ham ikke at tilskrive Kejseren uden med Storhertugen som Mellemmand; men jeg er næsten vis paa, at det vil blive mig nægtet.« Og heri faar hun Ret; der kommer nemlig et Brev til hende fra Metternich[2], hvori han meddeler hende, at det paa ingen Maade gaar an, at hun tager til Italien, og i hvert Fald da absolut ikke til Parma, førend Wienerkongressen er sluttet. Der gøres nemlig fra den Linie af Huset Bourbon, som tidligere regerede i Parma, Anstrengelser over for Kongressen for at faa de italienske Besiddelser tilbage igen, og Kejserindens Afrejse til Parma vil derfor efter Metternichs »inderste Overbevisning muligen endog kunne foranledige, at De fuldstændig gaar Glip af Besiddelsen deraf . . . Først naar alt er definitivt ordnet, vil Deres Majestæt kunne tiltræde Deres Ejendom« Det bedste, hun foreløbig kan gøre, er at vende tilbage til Wien og der ganske roligt vente, til Kongressen er sluttet hen i November, saa kan hun tage

[1] Méneval, III, 349. — [2] Méneval, Napoléon et Marie-Louise, II, 276.

afsted. Dette bestemmer hun sig da til og giver baade sin Fader og Metternich Meddelelse derom, den sidste, idet hun — tilskriver hun Méneval[1] — siger ham »nogle pæne Ord om den Tillid, jeg har til ham, og navnlig om den Tilfredshed, jeg har følt ved det Løfte, man nu har givet mig om senere at komme til Parma.«

Men lykkedes det saaledes ikke Neipperg lige straks at faa Marie Louise under sin Indflydelse, saa gik det ham bedre lige overfor hendes Hofdame Madame Brignole; hun var inden ret længe parat til at gaa i hans Ledebaand. Da derfor Kejser Napoleons Afsending Hurault de Sorbée kom til Aix, fik han ganske vist Kejserens Brev bragt Kejserinden i Hænde[2], men da han selv søgte at nærme sig hende, gav Madame Brignole Neipperg Underretning herom, og han vidste da at mage det saaledes, at Hurault ikke alene ikke fik Kejserinden i Tale, men endog hurtigst muligt blev fjernet.

I de første Dage af September afrejser Kejserinden og lægger Hjemvejen over Berneroberland; Rejsen foretages saa langsomt, at hun først er i Schønbrunn igen den 4de Oktober. Paa denne Rejse udspiller da nu Neipperg alle sine Trumfer, og i den Grad ved han at insinuere sig hos hende, at hun lidt efter lidt bliver ganske villieløs i hans Haand, kun tænker paa ham, kun lytter til hans Ord, ja bliver en helt anden end før. Han ikke blot formaar at afholde hende fra at skrive til sin Mand, men sætter endogsaa igennem, at hun giver Metternich Løfte om at afbryde enhver som helst Korrespondance med ham og at aflevere alle fra ham ankommende Breve til sin Fader[3], ja hun forvandles i den Grad, at hun, for at faa sig overladt Parma i Stedet for Lucca, som man først har tiltænkt hende, senere hen ikke

---

[1] Brev af 20de August, Méneval, III, 353. — [2] Fournier i Deutsche Rundschau, September 1902, 406. — [3] Méneval, III, 384.

undser sig ved at tilstaa Metternich[1], at hun foretrækker Parma, fordi det er hende ubehageligt at tage til Lucca, der er nærmere ved Elba, »saa længe Napoleon opholder sig der«. Marie Louise er med andre Ord tabt for sin Mand.

Imidlertid sidder han paa Elba og venter paa hende, og kan, fortæller han Campbell[2], ikke tænke sig andet, end at det maa være Kabinettet i Wien, der imod hendes Ønske holder alle Meddelelser til ham tilbage og modsætter sig hendes og hendes Søns Forening med ham. For det maa jo dog være umuligt, at de allierede Magter kan have besluttet at hindre hans Hustru og Søn i at komme til ham; et »saadant Barbari, en saadan Uret« kan man da ikke ville gøre sig skyldig i lige overfor ham, og allermindst kan dog vel »det liberale og retfærdige England« give sit Minde til noget sligt. Han har hørt, at der er en østerrigsk General, som bestandig er om hende og rejser omkring med hende, og naturligvis er det saa ham, der ved at forhindre, at hun slipper afsted og følger sit Hjertes Ønske at tage til Elba til ham. Vil da nu Campbell ikke nok skrive til Lord Castlereagh og skaffe ham paalidelig Underretning om, hvordan det hele egentlig forholder sig. Campbell lover at gøre, hvad han kan[3].

Saa gaar der atter nogle Uger, og han tilskriver da Storhertugen af Toskana følgende Brev:[4]

»Portoferraio, den 10de Oktober 1814.

Min Hr. Broder og kære Onkel!

Da jeg ikke har hørt fra min Hustru siden 10de August ej heller i det sidste halve Aar fra min Søn, betror jeg Chevalier Colonna dette Brev til Dem. Jeg anmoder Deres

[1] Correspondance inédite du prince de Talleyrand et du roi Louis XVIII pendant le Congrès de Vienne, Paris, 190, 244. Talleyrands Brev af 15de Februar 1815. — [2] Campbell, 297. — [3] Campbell, 298. — [4] Correspondance XXVII, 432.

kongelige Højhed om at meddele mig, hvorvidt De vil tillade, at jeg hver ottende Dag tilstiller Dem et Brev til Kejserinden og omvendt gennem Dem modtager Meddelelse fra hende og Breve fra min Søns Opdragerinde, Grevinde Montesquiou. Jeg smigrer mig med det Haab, at Deres kongelige Højhed til Trods for de Begivenheder, der har omstemt saa mange andre, dog endnu har noget Venskab tilovers for mig. Turde jeg haabe en Bekræftelse herpaa fra Deres Side, vilde der derved beredes mig en stor Trøst, og jeg vilde i saa Fald udbede mig Deres Velvillie ogsaa overfor denne lille Plet, der ganske deler Toskanas Følelser for Deres Person. Jeg beder Deres kongelige Højhed ikke at betvivle, at jeg bestandig er besjælet af det venlige Sindelag over for Dem, som De saa godt kender, ej heller at jeg fremdeles nærer den største Højagtelse og Hengivenhed for Dem. Turde jeg bede Dem genkalde mig i Deres Børns Erindring.

Napoleon.«

Storhertugen opfyldte imidlertid ikke hans Ønske[1], hvorfor han blev nødt til at ty til de sædvanlige Omveje for at faa en ny Skrivelse[2] af 20de November tilstillet Kejserinden. Endnu den 28de December haaber han stadig paa at se hende hos sig[3], men dermed er det forbi. Han fik nemlig da af Méneval, der atter var hos Kejserinden, at vide, at hun havde afleveret hans Brev til hendes Fader, og at han igen havde forelagt det for Wienerkongressen. Dette var ham for meget; fra nu af hørte han op med at skrive til sin Hustru.

---

[1] Campbells Skrivelse af 2den Marts til det engelske Udenrigsministerium. — [2] Méneval, III, 384. — [3] Correspondance XXVII, 439.

Fjerde Kapitel.

Palæerne i Porto-Longone og Rio. — Kejseren indretter sig et Jagtdistrikt. — Pauline. — Dagligt Liv. — Soiréer. — Komedier. — Theater. — Soldaterne. — Etiketten. — Manglende Respekt. — Økonomiske Forhold.

Den 5te September forlagdes Residensen fra La Madone til Porto-Longone, hvis Palæ, som det vil erindres, var blevet istandsat; det var dog endnu ikke monteret. Navnlig var det Stole, det saavel her som »i alle vore Lejligheder« skortede paa, hvorfor det blev beordret[1], at der skulde indkøbes for et Tusind Francs Stole af den hensigtsmæssigste Model, der var at finde, dels almindelige Stole til 5 Fr. Stykket, dels Lænestole og Kanapeer til Priser, som stode i Forhold dertil. Ogsaa fra Livorno blev der bestilt nogle Møbler, men da de kom, kostede de mere end den Pris, de vare bestilte til, og bleve derfor sendte tilbage igen[2]. Endelig bleve nogle Vaser og Tæpper sendte ud fra Portoferraio.[3]

Kejserens Moder var ikke med, da hendes Lejlighed endnu ikke var helt færdig, og det desuden blæste saa stærkt, at Kejseren selv, naar han vilde nyde Udsigten, maatte krybe i Læ i en Glaskiosk[4], han lod opføre, og hvor han sad i Timevis og saa ud over Havet til den italienske Kyst.

Den 8de var der stor Fest med Bal, hvortil Damer fra Portoferraio vare inviterede med[5]; senere var der Udflugt til Kapellet paa Monte Serrato, hvor[6] »Folk kommer sammen mere for at more sig end for at holde Bøn«. Madkurve vare medbragte hertil, og alle toge i den Grad for sig af Retterne, fortæller Pons[7], som var nærværende, at man, sagde Kejseren, skulde tro, »vi vare bestilte til det«.

[1] Correspondance XXVII, 423. — [2] Correspondance XXVII, 425. — [3] Correspondance XXVII, 426. — [4] Gle Durand, 253. — [5] Labadie, 51. — [6] Pons, Souvenirs, 270. — [7] Pons, Souvenirs, 272.

En Dag var Kejseren i Rio. Pludselig spørger han Pons[1], om Bertrand havde ladet ham vide, at han var udnævnt til Forvalter af det kejserlige Palæ sammesteds. Nu var der ikke i Rio andre præsentable Huse end Pons eget, og da han derfor troede, det hele var Spøg, svarede han: »Ja, det vil altsaa sige Forvalter af mit eget Hus«, men han saa straks paa Kejseren, at Sagen var alvorlig ment, og Kejseren sagde da ogsaa: »De kan blive, hvor De er, indtil jeg faar Dem indrettet en anden Bolig, . . . saa er det min Agt oftere at komme hertil.« Hermed slog Pons sig til Ro og tænkte ikke videre paa den Ting, men en skønne Dag rykkede der en Skare Haandværkere[2] ind og brøde ned og rømmede op, og Pons var saaledes nødt til hurtigst muligt at fortrække og flytte over i en anden Lejlighed, han i Hast fik lejet. Kejseren havde altsaa nu fire Palæer paa Elba.

Opholdet i Porto-Longone strakte sig det meste af September Maaned ud, altsaa over en Del af Jagttiden. Dette gav Kejseren Anledning til tænke paa Erhvervelsen af et Jagtdistrikt, og han bestemte sig til Halvøen Capo della Stella, som skyder sig ud fra Øens Sydside i en Længde af ca. $2^1/_2$ Kilometer og med en Bredde af fra $^1/_2$ til 1 Kilometer. Denne blev beordret afspærret imod Nord baade med en Grav og en Mur[3], og derefter indfangedes en Mængde Harer og Kaniner, som sattes ud bag Indhegningen.[4] Der blev derhos indkøbt 3 Hønsehunde, en 5—6 Støvere samt 3 Hunde egnede til Vildsvinejagt i Bjergene, og en Hundedreng antoges til at staa i Spidsen for denne lille Meute[5].

Den 24de September flyttede Kejseren tilbage til Portoferraio igen og forblev nu der under Resten af sit Ophold paa Øen.

---

[1] Pons, Souvenirs, 253. — [2] Pons, Souvenirs, 275. — [3] Correspondance XXVII, 427; Registre, 124. — [4] Pons, Souvenirs, 247. — [5] Correspondance XXVII, 445.

I Oktober Maaned var l'Inconstant i Neapel; da den vendte tilbage igen den 1ste November[1], havde den til Kejserens store Glæde hans Søster Pauline med om Bord. Hun havde lige siden sit Besøg paa Elba først i Juni boet hos sin Svoger Murat og havde gjort, hvad hun formaaede for at forsone ham og Kejseren[2], hvilket var lykkedes saa godt, at Murat først i September tilskrev[3] Kejseren »et rart Brev«. Som vi har hørt det (Side 122), var det oprindelig Meningen, at hun skulde have beboet den af Kammerherre Vantini lejede Ejendom, men i denne var, som vi ogsaa ved det, Kejserens Moder flyttet ind; Resultatet blev da, at Pauline fik de Værelser paa første Sal i Mulini stillede til Raadighed, som egentlig vare bestemte til Kejserinden, og straks holdt med hende en Livsglæde, man ikke før havde kendt til, sit Indtog baade i Palæet og Byen. Pauline elskede sin Broder over alt og gjorde troligt, hvad hun formaaede, for at forkæle ham; »skulde han faa i Sinde at banke mig,« erklærede hun[4] engang, da hun vilde forklare, hvor meget hun holdt af ham, »saa vilde jeg sige: »Ja, det gør jo rigtignok ondt, men det er det samme, naar det kan more ham««. Portoferraio illuminerede, da hun kom, og Kejseren gjorde Bal for hende; da hun elskede Dans lidenskabeligt, var det den største Fornøjelse, han kunde berede hende.

Forinden hendes Ankomst var det daglige Liv gaaet yderlig ensformigt. Kejseren stod hver Dag saa tidligt op, at han enten red eller gik ud Klokken fem for at se, hvorledes det stod til med de Arbejder, han havde i Gang, og traf han paa disse Ture en eller anden, han holdt af at passiare med, saa tog han ham med sig ofte i Timevis[5]. Klokken 10 spiste han Frokost, hvorefter han besørgede sine

---

[1] Peyrusse, 261; Larrey, II., 86. — [2] Pons, Souvenirs, 376. — [3] Correspondance XXVII, 424. — [4] Pons, Souvenirs, 238. — [5] Fabry, 75; Monier, 56.

Regeringsforretninger, læste sine Breve og Aviser, gav Audienser o. s. v. Klokken seks spiste han til Middag, og derefter enten gik eller kørte han ud. Saaledes var navnlig i Forsommeren det daglige Skema for Tilværelsen, naturligvis dog modificeret de Dage, der vare helligede Eksercitser og Parader, eller naar der foretoges Udflugter til de fjernere Dele af Øen, eller naar noget ganske specielt krævede hans Nærværelse. Senere kom de daglige Besøg i San Martino, Opholdene i La Madone og Porto-Longone, men da saa Residensen atter forlagdes til Portoferraio, ja saa kom Livet atter i lignende faste Former, selvfølgelig dog nu, da baade hans Moder og Søster vare hos ham, med et Præg af Familieliv, det ikke havde haft forinden deres Ankomst.

Nu faldt ogsaa Efteraaret paa, og Aftenerne bleve lange. Af og til tog Kejseren da sin Moder under Armen og gik en Aftentur med hende, som ikke sjælden endte med et Besøg ved de Underofficersballer, der afholdtes ret hyppigt[1], men som Regel sad man hjemme om Aftenen med nogle faa indbudne hos sig og tilbragte da Tiden med Samtale eller med at spille Whist, Skak[2] eller Domino. Kejseren selv brød sig ikke meget om Kortspil, men til Gengæld var hans Moder desto ivrigere for at faa sig en Whist, i hvilken hun ikke kunde lide at tabe. Det morede derfor Kejseren, som heller ikke holdt af at tabe, at vinde fra hende, ja han ligefrem sad og snød for at opnaa dette. Naar det da lykkedes, og hun beklagede sig derover, sagde han[3]: »Aa hvad, De har jo gode Raad dertil, Madame; nej var det mig, saa var det en anden Sag, for jeg er en fattig Mand, saa jeg er nødt til at vinde.« Men af og til drev han sit Snyderi saa aabenlyst, at hun mærkede det, og i den komiske Blanding af Italiensk og Fransk, hun aldrig formaaede at aflægge, sagde hun da: »Napoleone! Du tager fejl«; saa rodede han Kortene sammen, strøg Gevinsten til sig og trak sig tilbage til sine

[1] Chautard, 90. — [2] Campbell, 237. — [3] Pons, Souvenirs, 207.

Værelser. Næste Dag kom hans Kammertjener Marchand og betalte de medspillende deres Penge tilbage[1].

Af og til faldt Samtalen paa, hvad der var passeret ved den eller den Lejlighed, og Kejseren fortalte da det hele saa livagtigt, at det stod lyslevende for Tilhørene, men vovede saa en af dem at modsige ham, saa kunde det nok hænde, at det kom til en ret ubehagelig Scene, aldeles ikke, siger Pons[2], fordi Kejseren blev vred, nej men han blev i den Grad ivrig for at forsvare Rigtigheden af, hvad han havde fortalt, at han kunde benytte endda meget stødende, ja rent ud fornærmende Ord imod sin Modstander. Som oftest gik det slet ikke op for ham, at han havde saaret vedkommende, men mærkede han det, gjorde han, hvad han kunde, for at gøre det godt igen. I samme Øjeblik, Klokken slog 9, rejste han sig, gik hen til Pianoet og spillede med Pegefingeren de første Strofer af Sangen a, b, c, d, e, f, g o.s.v.; derefter gik han hen til den, det var gaaet ud over, lagde sin Haand paa hans Skulder og sagde: »Ja, vi to har jo baaret os ad som et Par elskende; vi ere komne i Totterne paa hinanden. Men imellem Kærestefolk gaar saadant noget jo over igen, og de holder bagefter endnu mere af hinanden. Farvel og god Nat, og lad os saa lade det være glemt.« Man kunde se paa ham, at han var glad ved at have faaet dette sagt; »han kunde ikke være gaaet til Ro i en Ufredsstemning; Ufred tyngede ham som en Mare«. Hurtigst muligt fik endvidere den paagældende Invitation til at komme til Aften igen, og han var da den, der blev gjort mest af af dem alle.

Formentlig var det ud fra den samme Forudsætning om Smaauenigheders gavnlige Indflydelse paa et fortsat godt Samliv, at Kejseren ikke kunde lade være at gaa og smaadrille sin Søster. Var hun i det ene Toilette, skulde hun hellere have haft et andet paa, var hun upasselig, — og

---

[1] Peyrusse, 239. — [2] Pons, Souvenirs 191

hun havde til sine Tider en formelig Mani for at være daarlig[1], — saa forsikrede han hende, at det var den rene Indbildning, og at hun blot trængte til at komme ud i Luften; det tog hun saa paa den Maade, at hun lod sig bære ud, thi hun var naturligvis for svag til at kunne gaa, men til andre Tider dansede hun, saa han maatte paalægge hende at holde op igen for ikke at danse sig en Skade til. Smuk var hun, saa smuk, at alle, baade Herrer og Damer, vare rent betagne deraf, og selvfølgelig gjorde hun, hvad hun kunde, for ved Toilettets Midler end yderligere at fremhæve sin sjældne Skønhed. Det havde Kejseren ikke noget imod, men i een Henseende lagde han dog en Dæmper paa hende, nemlig i Brugen af Ædelstene og Smykker, fordi han ikke vilde have, at Damerne i Portoferraio, der selvfølgelig ikke kunde hamle op med hende i den Retning, skulde føle sig trykkede deraf.[2]

Efter Dans var Komedie Paulines bedste Fornøjelse, og da nu den store Sal i Mulini (Side 87) var indrettet paa at kunne benyttes til Theater, varede det naturligvis ikke ret længe, inden hun fik sat Dilettantforestillinger i Gang. Hun spillede selv med; yngre Officerer og Damer fra Byen udførte de øvrige Roller, og man morede sig kongeligt. Dette gav Anledning til, at der i Byen opstod Ønske om at faa et offentligt Theater, og kort efter androg da derfor en Kreds af interesserede Kejseren om at faa overladt en passende Bygning til Theaterbrug. Nu laa der en gammel, forfalden Hospitalskirke, som forlængst var tagen i Brug til Militærdepot; den blev rømmet og heri i Efteraarets Løb indrettet et Theater[3], som var stort nok til at rumme 1000 Tilskuere. Omkostningerne dækkedes ved Aktietegning og Salg af Loger, og der var saa stor Rift om disse sidste, »at ikke alle Liebhavere kunde blive tilfredsstillede«. Søndag den 19de Januar

---

[1] Pons, Souvenirs, 241. — [2] Pons. Souvenirs, 262. - [3] Pons. Souvenirs, 244 flg.; Mémoire, 58.

1815 blev Theatret indviet[1]. Det var Skuespillere fra Florents, der spillede paa det[2], men »de var ikke første Rangs Kræfter, ja maaske ikke engang anden Rangs; dog kunde de jo altid hjælpe Folk til at forslaa Aftenerne i hinandens Selskab, og dette var meget værd for dem, der levede i Landflygtighed.« Kejseren selv var til Stede ved Indvielsen, og optraadte »mere som Landsfader end som Fyrste«.

Ja, som Fader følte han sig for alle, først og fremmest dog for sine gamle Krigskammerater, sine Brumbasser, som han kaldte dem, fordi de naturligvis lige som alle andre gamle Soldater gik og brummede over Tilværelsen. »Du keder Dig nok, gamle Dreng,« sagde han[3] til en Sergent, han mødte. »Aa, det just ikke, Sire, men jeg morer mig da nu heller ikke saadan større«. »Det er dumt af Dig; man skal tage Tiderne, som de ere,« og dermed stak han ham et Guldstykke i Haanden. Sergenten puttede det i sin Pung, raslede med Pengene og nynnede, idet han forsvandt: »Nej, saadan kan det ikke længe gaa«. Soldaterne kunde nemlig ikke tænke sig Muligheden af, at deres Kejser skulde blive siddende paa Elba for bestandigt; de mente, at han kun lurede paa det rette Øjeblik til at slippe bort derfra igen[4], eller, som de senere fortalte Macdonald det[5], de troede, da de toge til Elba, »at det kun drejede sig om et midlertidigt Garnisonsophold der.« Derfor tog de det ogsaa som en ganske given Ting, hvad han en Dag ved Eksercitsen sagde til dem: »Nej, dette gaar ikke nær saa godt her som i Paris; vi kommer vistnok til at tage hjem igen engang med det første«; selv havde han ikke den fjerneste Bagtanke dermed. Ofte tilbragte han hele Timer iblandt dem, spiste af deres Mad, eftersaa deres Sengetøj, underholdt sig med dem om alt, hvad der laa ham paa Sinde, forhørte sig om

---

[1] Labadie, 54; Correspondance XXVII, 442. — [2] Chautard, 86. — [3] Monier, 70; Peyrusse, 254. — [4] Voyages des frères Bacheville, capitaines de l'ex-garde, Paris 1822, 32. — [5] Maedonald, 412.

deres private Forhold, kort sagt tog Del i alt, hvad der vedrørte dem. »Bare jeg vidste, hvordan jeg skulde faa disse Penge hjem til min Moder,« sagde en af dem[1], »saa vilde jeg sende hende dem og lade være at gaa her og give dem ud.« Straks gav Kejseren sig i Snak med ham om hans Familieforhold, og da han havde faaet at vide, hvad han ønskede, sagde han: »Mor Du Dig kun, min Ven, og vær ubekymret for Din Moders Skyld; inden ret mange Dage skal hun fra mig have modtaget 600 Fr. Gid jeg blot havde noget mere at give af.«

Da Druehøsten nærmede sig, var han ude paa San Martino og gik og saa paa Klaserne; pludselig sagde han til Peyrusse, som var med ham[2]: »Jeg er naturligvis forberedt paa, at mine gamle Brumbasser gør deres Høst her, før jeg selv faar noget,« og da han kort efter virkelig overraskede et Par af dem imellem Vinstokkene, sagde han til dem[3]: »Hvorfor har I dog saadan et Jag; de ere jo til Eder, men vent bare til I kan faa noget andet end den rene Eddike, som I jo kun bliver daarlige af.« Senere, da Høsten skulde begynde, mødte han en 5—6 Grenaderer, som kom derude fra med en Forsyning Drueklaser. »Hvor kommer I fra?« spurgte han i en bøs Tone. »Vi kommer fra Saint-Cloud, Sire,« svarede de meget frejdigt, og fra den Dag af gik San Martino almindeligt under Navnet Saint-Cloud[4].

Den tjenstgørende Officer ledsagede ham altid paa hans Udflugter. Da saa Turen kom til Kaptajn Bacheville, spurgte Kejseren ham[5]: »Kan De ride?« »Ja, som en Infanterioffi-cer.« »Saa kommer De vist ikke til at more Dem, for vi sætter Fart paa; kom De hellere ind til mig,« og dermed tog han Kaptajnen ind i Kaleschen til sig og underholdt sig med ham paa hele Turen.

Engang var der Bal, og Bacheville var med[6]. Han

---

[1] Bacheville, 35. — [2] Peyrusse, 250. — [3] Bacheville, 35. — [4] Pons, Souvenirs, 139. — [5] Bacheville, 34. — [6] Bacheville, 36.

dansede med en meget fremtrædende Dame, der ikke kunde lade være at se paa hans store Fødder og smile over, hvordan han trampede rundt paa dem i Balsalen. »Ja, Frue,« sagde Kaptajnen, »de har været stivfrosne i Rusland,« en Bemærkning, som vakte almindelig Latter iblandt de omstaaende. Kejseren, som ogsaa havde hørt den, saa nu, at det trak op til at skulle gaa ud over Kaptajnen, hvem han satte Pris paa, og han tilføjede derfor: »De Fødder er blevne saa store og saa haarde, som de er, paa de drøje Marschture, der gjorde mig til Kejser.« Dermed holdt Latteren op, og Kaptajnen undgik at blive Skive for de andres Vittigheder.

Var Kejseren saaledes den, der som Landsfader tog sig af alt og alle, saa følte han sig ved Siden deraf i ikke mindre Grad som Fyrsten. Derfor udstedte han sine Udnævnelser og Dekreter i følgende Form[1]: »Kejser Napoleon, Hersker over Øen Elba, befaler som følger . . . .«, og han holdt, i hvert Fald til at begynde med, stærkt paa Etiketten. Eksempelvis fortæller Campbell[2] saaledes, at da Kejseren var ovre for at bese Pianosa den 20de Maj, var Middagen arrangeret paa den Maade, at han sad ved et lille Bord for sig med Hatten paa Hovedet, medens de andre sad sammen i Græsset med blottede Hoveder. Under snævrere Forhold, f. Eks. naar man var ude at sejle med ham, kunde han dog sige til sine Ledsagere, der stod med blottede Hoveder, at de skulde tage deres Hatte paa, »for her er vi jo paa Feltfod,« sagde han[3].

Men fordrede han sig end saaledes vist den samme Underdanighed, som han var vant til fra sine Kejserdage, saa fik han dog af og til at føle, at Forholdene nu vare forandrede, saaledes at han ikke mere var den almægtige Imperator men en lille Skillingsfyrste, med hvem man ikke tog

---

[1] Peyrusse, Tillæg 21, 25, 26. — [2] Campbell, 233. — [3] Campbell. 217.

det saa nøje, ja imod hvem man lejlighedsvis endog ikke var bange for at træde endda ret hensynsløst op. Vi har allerede set et Eksempel herpaa i den Maade, hvorpaa Gottmann lagde sin Misfornøjelse over sin Afskedigelse for Dagen; her et Par til.

Baade paa Rejsen igennem Frankrig og i Løbet af den halve Snes Dage, Koller opholdt sig paa Elba, var han en af dem, Kejseren særlig yndede at underholde sig med. Ved saadanne Lejligheder hændte det af og til, at Koller sagde til ham[1]: »Deres Majestæt har Uret.« »Hvad for noget,« for Kejseren da engang op, »turde De have tilladt Dem et saadant Sprog over for Deres egen Kejser?«, hvortil Koller behændigt svarede: »Min Herre vilde anse det for højst urigtigt, om hans Tjenere ikke til enhver Tid sagde ham, hvad der var sandt.« »Ja, saa er Deres Herre sandelig ogsaa bedre betjent, end jeg nogensinde har været det,« erklærede Kejseren da.

En Dag, da der var en Herre fra Piombino til Stede, spurgte Kejseren ham i Samtalens Løb om, hvad hans Søster Elisa havde tilbragt sin Tid med, da hun var Storhertuginde af Toskana[2]. »Med at elske,« svarede vedkommende frækt. Kejseren stod et Øjeblik tavs og sagde saa: »Det turde De dog være ret uvidende om,« hvorefter han forlod ham.

En anden Gang, da Kejseren forhandlede et mathematisk Spørgsmaal, som efter hans Mening ikke var saa helt let endda, med Lieutenant Taillade, var denne uforskammet nok til at udbryde[3]: »Det er jo den simpleste Sag af Verden; ethvert Barn kan forstaa det.« Uden i mindste Maade at lade sig afficere heraf gik Kejseren videre og paaviste i et Øjeblik, hvor fuldstændig uvidende Taillade selv var om det hele.

Med Embedet som Direktør for Minerne i Rio var ogsaa

---

[1] Koller, 59. — [2] Pons, Souvenirs. 256. — [3] Pons. Souvenirs. 49

forbundet Oppebørslerne af de Indtægter, de bragte; disse vare af Kejseren selv henlagte under Æreslegionen, saaledes at Pons med andre Ord stod i Æreslegionens Tjeneste indtil Kejserens Ankomst. Nu ansaa Kejseren sig for berettiget baade til at hæve, hvad Pons havde i sin Kasse, og at disponere over de til Stede værende Beholdninger af Raajern, men Pons var af modsat Anskuelse, og det hjalp ikke, at Kejseren gav Ordre paa Ordre, Pons blev ved sit. Saa tog Kejseren i Begyndelsen af Juni[1] selv ud for at faa ham til at falde til Føje, men end ikke efter en halvanden Time lang Forhandling lykkedes dette, »fordi,« sagde Pons[2], »jeg aldrig gør, hvad der strider imod min Samvittighed.« »De gør, hvad jeg siger, De skal gøre,« svarede Kejseren. »Nej, jeg gør ikke.« »De glemmer vist, at jeg er Kejseren.« »Nej, Sire, men jeg er Franskmand.« Saa blev Peyrusse sendt ud for at tale Pons til Rette og lade ham vide, at hvis han ikke gav sig, vilde der blive sendt ham Grenaderer paa Halsen. »Ja, om de saa møder med tre hundrede Tusinde Bajonetter[3], saa faar de mig ikke til at rykke ud med Pengene, og Grenadererne smider[4] jeg ud af Vinduet.« Nye Forhandlinger maatte da optages, og Pons maatte adskillige Gange ind til Kejseren, inden det lykkedes denne at gøre ham begribeligt, at naar Elba var overdraget ham fra og med den 11te April, saa var dermed ogsaa alt, hvad der paa det Tidspunkt fandtes paa Øen af Gods og Midler, der havde tilhørt den franske Stat, nu hans retmæssige Ejendom; dermed faldt Pons til Føje. Den hele Maade, hvorpaa Kejseren efter den første Opbrusning tog Sagen, vandt tilmed i den Grad den gamle Jakobiner for ham, at han fra nu af blev Kejserens svorne Tilhænger.

Naturligvis gik den Slags Optrin ikke af uden baade at ærgre og pine Kejseren, men de vare dog for intet at regne

---

[1] Campbells Indberetning af 13de Juni. — [2] Pons, Souvenirs, 110. — [3] Campbell, 250. — [4] Pons, Souvenirs, 120.

imod de Bekymringer, Efteraaret bragte, og som baade vare af økonomisk og politisk Natur.

Den 10de April havde Peyrusse i sin Kasse i Fontainebleau[1] 488,913 Fr. 16 Ctm. Da dette jo var altfor lidt at tage afsted med, udbad han sig Kejserens Tilladelse til at maatte tage til Orleans for, medens det endnu var Tid, at sikre sig de Penge, der vare førte dertil. Denne Tilladelse modtog han Dagen efter, samtidig med at Kejseren overrakte ham et Brev til Kejserinden og paalagde ham at tage afsted hurtigst muligt. Han naaede da den 12te til Orleans, hvor den provisoriske Regerings Kommissærer imidlertid allerede havde været paa Færde, gennemsøgt Vognene med Kejserens Ejendele og taget det meste af, hvad de indeholdt; seks Millioner havde de dog ladet blive tilbage, som da nu overleveredes Peyrusse. Af dem tog han de 2,580,002 Fr. til sig for personlig at bringe dem til Fontainebleau, medens han for Sikkerheds Skyld lod Resten afgaa til Rambouillet med Kejserinden, idet Meningen da var den, at de paa c. 500,000 Fr. nær[2], som hun forbeholdt sig til Gratifikationer til de Officerer, der havde ledsaget hende, senere skulde udbetales[3] Peyrusse paa Kejserens Vegne. Overensstemmende hermed afgik Peyrusse, efter at have været i Fontainebleau med sin Beholdning, til Rambouillet for at hente Resten, men nu vægrede Kejserinden sig efter Tilskyndelse af Méneval ved at udbetale den hele Sum, idet hun erklærede ikke at kunne blotte sig; naar hun kom til Wien, skulde det, hun tilbageholdt, blive tilstillet Kejseren[4]. Det lykkedes som Følge heraf ikke Peyrusse at faa mere klemt ud af Méneval end 911,000 Fr., med hvilke han da den 19de tog tilbage til Fontainebleau igen.

I Kejserens Kasse var altsaa nu de tre nævnte Summer, tilsammen til et Beløb af 3,979,915 Fr. 16 Ct.[5]. Heraf

[1] Peyrusse, 217; Tillæg, 145 — [2] Peyrusse, 219. — [3] Peyrusse 220. — [4] Peyrusse. 222. — [5] Peyrusse, Tillæg 145.

udbetaltes, inden man kom afsted, 30,000 Fr.[1], paa selve Rejsen medgik der 58,373 Fr. 03 Ct.[2], i Fréjus blev der i Løbet af Natten til den 26de April stjaalet 60,000 Fr.[3], og endelig blev der ved Udskibningen i Portoferraio stjaalet 20,000 Fr.[4], hvoraf dog de 16,960 Fr. atter kom til Stede, da man havde opdaget Tyven[5]. Alt i alt begyndte Kejseren altsaa sit Ophold paa Elba med en Kassebeholdning paa 3,828,502 Fr. 13 Ct.

Indtægter af Told, Skatter, Afgifter og Gebyrer af alle Slags ansloges for Resten af Aaret til godt 100,000 Fr.[6], som rigelig vilde kunne dække Udgifterne til Lønninger og Pensioner til alle Civilembedsmænd og Gejstlige samt Omkostningerne ved Bro- og Vejbygningsarbejder o. s. v.[7], altsaa vilde endda Indtægterne af Minerne, Saltværkerne, Fiskerierne o. s. v., ialt c. 250,000 Fr.[8] kunne indgaa i Kejserens Kasse som Overskud. Naar hertil regnedes de 2 Millioner Fr., der vare ham tilstaaede ved Fontainebleautraktatens Artikel 3, og naar som Modsætning hertil ansloges 350,000 Fr.[9] til Hofholdningen, 1,000,000 Fr.[10] til Militærudgifter, saa var jo det Billede, de økonomiske Forhold frembøde, i det hele tilfredsstillende, saa meget mere som der fandtes ikke faa udestaaende Fordringer, der tillode Afholdelsen af en Del ekstraordinære Udgifter[11], og der ved Salg af gammelt Materiel, Kugler, Kanoner, gammelt Jern, gamle Bygninger o. s. v. kunde paaregnes en ret betydelig Indtægt[12].

Men det hele kom ganske anderledes, saaledes som det vil fremgaa af omstaaende Uddrag af Peyrusses Hovedbog[13], der er foretaget saaledes, at det viser, hvad der virkelig gik

---

[1] Peyrusse, 248. — [2] Peyrusse, Tillæg, 133. 151. — [3] Peyrusse, 248; Tillæg, 16. — [4] Peyrusse, 236, 260. — [5] Peyrusse, Tillæg, 143. — [6] Peyrusse, 239; Tillæg, 53. — [7] Peyrusse, 240; Tillæg, 54. — [8] Peyrusse, 241; Tillæg, 54 — [9] Peyrusse 245. — [10] Peyrusse, 245—247. — [11] Pons, Souvenirs, 144; Registre, 39, 100, 104. — [12] Registre, 80. — [13] Peyrusse, Tillæg, 122—152.

med under Kejserens Ophold paa Elba fra 4de Maj 1814 til 26de Februar 1815.

A. Indtægter.

1. Beholdning i de lokale Kasser	13,596 Fr. 21 Ct.	
2. Skatter og Afgifter ..	21,266 — 33 —	
3. Stempelafgifter, Gebyrer	38,164 — 14 —	
4. Indtægter af Miner, Saltværker, Fiskerier, Postvæsen o. s. v. .	468,616 — 67 —	
5. Salg af Effekter.....	64,666 — 25 —	
		606,309 Fr. 60 Ct.

B. Udgifter.

1. Civiladministrationen o: Lønninger, Pensioner, Kontorhold, Postvæsen, Vand- og Vejbygninger o s. v.	145,732 Fr. 91 Ct.	
2. Militærvæsenet	1,446,309 — 78 —	
3. Hofholdningen, derunder Istandsættelse og Vedligeholdelse af de kejserlige Palæer	840,844 — 62 —	
		2,432,887 Fr. 31 Ct.
saaledes Underskud...		1,826,577 Fr. 71 Ct.

Kassebeholdningen var den 4de Maj 1814	3,828,502 Fr. 13 Ct
Heraf forbrugtes	1,826,577 — 71 —
Kassebeh. var saaledes d. 26de Febr. 1815	2,001,924 Fr. 42 Ct.

Selv om den stipulerede Aarsrente af 2,000,000 Fr. fra den franske Statskasse var indgaaet, vilde der, som det heraf ses, endda have været et Underskud paa 76,577 Fr. 71 Ct., eftersom den Kvotadel af de to Millioner, der tilkom Kejseren for de $10^1/_2$ Maaned, han tilbragte paa Øen, kun vilde udgøre 1,750,000 Fr.; men Balance vilde dog nok kunne være tilvejebragt dels ved en mere intensiv Drift af Minerne o. s. v. dels ved en Indskrænkning af Militærudgifterne, der paa Grund af frivillige Rekruteringer løb betydeligt op over det budgetterede Beløb. Som det nu gik, kunde det umuligt blive ved at gaa; det vilde kun føre til, at den kontante Kassebeholdning spistes op i Løbet af det næste Aar, og hvad saa?

At dette maatte give Anledning til meget alvorlige Bekymringer, er en Selvfølge; men der kom endnu meget andet til.

Femte Kapitel.

Kejserdømmet Italien. — Generalerne Spannocchis og Stahrembergs Foranstaltninger lige over for Napoleon. — Campbell slutter sig til dem. — Hans Spioneri. — Kejserens Modtræk.

Kejser Napoleons Fald var bleven hilset med Glæde i Italien, navnlig naturligvis iblandt de saakaldte Carbonari, det vil sige Medlemmer af et i 1808—09 stiftet hemmeligt politisk Selskab, hvis Bestræbelser vare rettede direkte imod Frankrig, for saa vidt som Maalet nemlig ikke var noget mindre end Italiens Frihed og Enhed, eller, som det hed i det Sprog, hvoraf man betjente sig, de italienske Skoves Renselse for Ulvene. Men Begivenhederne skuffede paa det

sørgeligste de italienske Patrioters Forhaabninger, thi vel var Frankrigs Rolle i Italien fra nu af udspillet, men til Gengæld lagde Østerrig straks sin tunge Haand paa de nord-italienske Provinser, saaledes at der fremdeles var Ulve i Skovene, om end ganske vist af et andet Kuld end tidligere. Da foretog den revolutionære Komite en fuldstændig Front-forandring; den, som hidtil havde hadet Kejser Napoleon til det yderste, enedes nu efter en Række i Turin og Genua afholdte Møder om at sætte sig i Forbindelse med ham og søge at formaa ham til at slutte sig til den hele Bevægelse[1]. Beslutningen herom fik sit Udtryk i et i Løbet af Natten til den 19de Maj 1814 i Turin affattet udførligt Manifest, hvis Hovedindhold var følgende[2]:

»Sire! En lille Kreds af Italienere....., der stedse har hørt til de ivrigste Beundrere af Deres glorværdige Bedrifter, ... har besluttet ved en sidste Anstrengelse at søge at afryste den Skændsel, der saa længe har lagt et knugende Tryk paa den italienske Halvø.

Vi kommer, Sire, paa vort Fædrelands Vegne for at bede Dem om at stille os Deres Navn og Sværd til Raadighed, idet vi saa til Gengæld tilbyde Dem det genfødte Romerriges Kejserkrone.....

Italien trænger til Dem, Sire, og hvad saa end alle Aktstykker i Verden monne udsige, saa har Naturen jo dog nu engang ladet Dem fødes som Italiener, og De kan derfor ikke unddrage Dem at følge Italiens Kaldelse.

Her i Landet skal der en stærk Løftestang til; Deres Arm alene evner at sætte den i Bevægelse. Som en ny Arkimedes kan De fra Deres Klippeø som Støttepunkt og paa Basis af de dyrekøbte Erfaringer, Skæbnen har ladet Dem høste, paa ny rejse Kapitolium. Men dermed, Sire, maa det saa ogsaa have sit Forblivende.... De maa give Afkald paa alle den Slags systematiske Nedsablinger, der ere uundgaaeligt knyttede til Erobringskrige, ... De maa lade alle andre Opgaver ligge end den ene, vort Fædreland stiller Dem. De har hidtil for-

---

[1] Udførligt herom i La vérité sur les Cent Jours, principalement par rapport à la renaissance projetée de l'empire romain, par nn citoyen de la Corse, Bruxelles 1825. — [2] La vérité, Side 6 flg.

bavset Verden ved at vise den, hvad Deres Sværd formaaede; lad den da nu fremtidig faa at se, hvad Deres Geni sætter Dem i Stand til at udrette som Lovgiver og Borgerkonge.

Et eneste Skridt fra Deres Side, Sire, et Ord blot, og hele Nationen rejser sig ..... Men skulde Graven lukke sig over Dem, inden De faar brudt de Lænker, som binder os, da vil Skuepladsen for Deres første Triumfer for evigt være givet Slaveriet i Vold ....

Dette er nu ikke saaledes at forstaa, at vi for at faa Dem til at overtage Regeringen over os kommer her og tilbyder Dem Hals- og Haandsret over vore Landsmænd, tværtimod; som Repræsentanter for et trælbundet Folk komme vi for i Dem at søge en Befrier for dette Folk, der af fri Villie vil gøre Dem til sin Konge, hvis De til Gengæld vil gaa ind paa i Kongesceptret kun at se Symbolet paa den øverste Embedsmyndighed. .... Vi ere endnu kun nogle faa, men vi kender, som De meget vel ved det, ikke til Frygt; enhver af os har set Døden under Øjne i Kampens Tummel ..... Hverken Ild eller Sværd faar os til at blegne; ingen Fare formaar at skræmme os, ingen Hindring at standse os. Besjælede af samme Aand, knyttede til hverandre ved samme Ed, ledede af de samme Tanker, afvente vi kun et Ord af Deres Majestæts Mund for at skride til Handling .....

Dette Manifest blev straks samme Nat, som det var udfærdiget, overgivet det yngste Medlem af den revolutionære Komite, en tidligere Officer, til Besørgelse; han, som var en af Kejserens gamle Vaabenfæller fra Marengo, og som senere havde været med ved Jena og Eylau, Friedland, Brienne og Montmirail, fik desuden to udførlige Skrivelser med sig, den ene[1] et i 63 Paragrafer affattet Forfatningsudkast for det vordende Kejserdømme, den anden[2] et Forslag til den Maade, hvorpaa den hele Bevægelse skulde iværksættes, og som i Hovedtrækkene saa saaledes ud.

Maalet var at faa Østerrigerne fordrevne, men hertil fandtes der ikke tilstrækkelige Troppemasser i Italien, ja end ikke nogen anden Styrke, der kunde gøre Fordring paa at kaldes Arme, end Murats i Neapel, men den var altfor

[1] La vérité, 22—52. — [2] La vérité. 55—75.

svag. Der maatte derfor skaffes saa mange fremmede Tropper ind i Landet, at de i Forening med Murats Arme vare stærke nok til at jage Østerrigerne ud, og hertil havde man udset sig et fransk Korps For da altsaa at faa dette sat i Marsch, gik Planen ud paa, at der hos den bourbonske Regering i Frankrig skulde oparbejdes en Stemning imod Murat, hvis Trone jo tidligere havde været beklædt af en Bourbon, og hvem Frankrig derfor antagelig maatte kunne bevæges til at ville fordrive. Samtidig skulde den neapolitanske Arme bearbejdes imod det bourbonske Frankrig, som havde jaget Napoleon bort; den skulde gøres bekendt med den meget stærke Uvillie, som faktisk allerede herskede i Frankrig imod Bourbonerne, den skulde med andre Ord bringes til at tro, at den befriede Frankrig for et utaaleligt Aag, hvis det lykkedes den at besejre de bourbonske Tropper, der paa deres Side skulde drage ned i Italien for paa ny at gøre sig til Herrer over Neapel. Man indsaa naturligvis fuldt vel, at det var en saare vanskelig Sag paa begge Sider at fremkalde saadanne Stemninger i saadan Styrke, at en Aktion kom i Gang, men da man jo altid haaber paa det, man ønsker, saa tvivlede man ikke om, at det nok skulde lykkes.

Naar da paa saadan Maade de to Armeer mødtes, — og den hele Bevægelse skulde ledes saaledes, at de netop akkurat mødtes i Piemont, lige langt fra Byerne Genua, Milano og Turin, hvis Befolkning man kunde stole paa — saa skulde Napoleon ganske uformodet lande i Savona eller der omkring; hans Tilsynekomst skulde medføre en pludselig og voldsom Rejsning af den i Forvejen stærkt bearbejdede Befolkning; dette skulde igen paa den ene Side foranledige hans gamle Krigskammerater i den franske Arme til at forlade Bourbonernes Sag og kaste sig i hans Arme, paa den anden Side bevæge Neapolitanerne til at falde fra Murat, der jo saa skændigt havde svigtet Kejseren i Rusland, kort sagt, som en Sejrens Guddom, der pludselig dalede ned fra

Himmelen, skulde han elektrisere begge Parter i en saadan Grad, at de alle sluttede sig til ham og derefter uopholdelig kastede sig over Østerrigerne, paa hvem hans Optræden paa Skuepladsen skulde virke som et Medusahoved, — og saa var Italien fri.

Med disse Dokumenter afrejste den omtalte Officer da straks til Savona, hvorfra han netop stod i Begreb med at lade sig oversætte til Elba, da han[1] ved Kurer modtog en Skrivelse fra Komiteens Præsident, hvori han anmodedes om at overgive alt, hvad han havde med sig, til en eller anden paalidelig Mand, han kunde faa fat paa, og lade ham aflevere det hele paa Elba, hvorefter han selv uopholdelig skulde begive sig til et andet nærmere betegnet Sted, hvor hans personlige Nærværelse var nødvendig. Han satte sig da altsaa straks i Bevægelse, fik ogsaa ret snart en til Budtjenesten egnet Mand ledt op, overgav ham sine Dokumenter, vedføjede dem endvidere en fra ham selv til Kejseren rettet Skrivelse, hvori han forklarede ham Anledningen til, at han, der var personlig nævnet i Manifestet som Overbringer af dette, ikke selv kunde komme til Stede, og afrejste saa straks til det ham betegnede Sted Hans Bud tog derefter til Elba og afleverede Papirerne.

Klog Forsigtighed vilde jo nu absolut have krævet, at Komiteen havde undladt at foretage sig videre, forinden en Forstaaelse med Kejseren forelaa, men den var saa forhippet paa at faa taget fat, at den, endnu inden Sagen var ham forelagt, sendte Emissærer ud til de vigtigste Byer i Italien for at agitere, og saa meget Held havde den herved med sig, at en Kreds af Rigmænd i Genua øjeblikkelig lovede straks og som et første Bidrag til Planens Realisation at stille 12 Millioner Francs til Raadighed først for Komiteen og senere for Kejser Napoleon, naar han, hvad man sikkert ventede,

[1] La vérité, 19.

erklærede sig villig til at gaa med[1]. Men baade heri og paa andre Punkter tog man højlig fejl.

I det Svar paa Komiteens Henvendelse, som Kejseren nemlig nogle Dage efter ved særligt Bud tilstillede den, tilsagde han den ganske vist efter dens i Manifestet derom fremsatte Anmodning den ubrødeligste Tavshed, men ved Siden deraf erklærede han den hele eventyrlige Plan for ganske ubrugelig paa flere nærmere paapegede Punkter og undlod overensstemmende dermed at afgive endog blot den fjerneste Erklæring om den Stilling, han personlig agtede at tage til den[2].

Foranlediget derved afsendte Komiteen da først i Juni et af sine Medlemmer for at forhandle mundtlig med ham[3]; men denne gik det ikke bedre. Sagen var, at Komiteen foruden at sende Emissærer ud i Italien tillige straks havde ladet to paalidelige Mænd afgaa til Frankrig for at paavirke henholdsvis den civile Befolkning og Militæret, og med dem var fulgt en tredje, der skulde lede de to andres Bevægelser, og som var den eneste af de tre, der var fuldt inde i den hele Sag; ham var det tillige overdraget at korrespondere baade med Kejseren og med Komiteen[4]. Saa snart Kejseren da nu erfarede dette, henviste han, forinden videre foretoges, denne tredje Udsending til at forhandle med en af ham selv nærmere angiven Person i Frankrig, der nød hans fulde Tillid, og imellem disse to aftaltes der saa en Sammenkomst i en af de smaa Byer i La Brie[5].

Dette Møde fandt Sted den 3dje Juli og blev, som Komitemedlemmet i en udførlig Skrivelse af samme Dato[6] tilmeldte Kejseren det, en bitter Skuffelse for ham, og det ikke blot i Henseende til, hvad Kejserens Tillidsmand udtalte om det hele Forehavende, men ogsaa hvad hans rent personlige Optræden angik. »Jeg vedlægger en nøjagtig Gengivelse af

---

[1] La vérité. 20. — [2] La vérité. 20. — [3] La vérité. 21 — [4] La vérité. 77. — [5] La vérité. 81. — [6] La vérité. 110—131.

vor Samtales Indhold,« skrev han[1], »men jeg formaar ikke at gengive hverken hans Gestus eller Udraab, ej heller den Haanlatter, hvormed han ledsagede alt, hvad der vedrørte Romerrigets Genfødelse. Det vilde efter hans Mening gaa langt lettere at skaffe Deres Majestæt tilbage paa Frankrigs Trone igen.« Naturligvis turde han ikke rent ud benægte, at Sagen kunde gennemføres, men Vanskelighederne derved vare langt større, end man havde tænkt sig, og det var hans Overbevisning, at det nye Kejserdømme ikke vilde kunne bestaa et halvt Aar til Ende[2]. Hermed hørte Forhandlingerne op, og man skiltes med gensidigt Løfte om at forholde sig passive indtil Kejser Napoleon, men hvem man uopholdelig vilde sætte sig i Forbindelse, havde udtalt sig.

Svaret fra Elba kom meget hurtigt. Det indeholdt[3] »den mest udtrykkelige Ordre til at lade enhver som helst Tanke fare om at faa Napoleon tilbage til Frankrig igen og overhovedet til at opgive et hvilket som helst Forehavende, der kunne tilsigte eller medføre, at der — ligegyldigt paa hvad Maade — udgødes blot en eneste Blodsdraabe. Man maatte kun kende Kejseren daarligt og hverken forstaa hans Interesser, Følelser eller Hensigter, naar man kunde tænke paa af Hensyn til ham at optræde paa en Maade, der ikke var fuldt forenelig med hans sande Hæder.«

Hermed var Komiteens Virksomhed i hvert Fald foreløbig hæmmet; hvorledes den senere hen stillede sig, vil fremgaa af det følgende.

Som vi har set det, gik Kejser Napoleon lige fra første Øjeblik af fuldstændig op i Administrationen af hans lille Ørige; alle Efterretninger fra Elba stemmede da ogsaa overens i, at den ganske beslaglagte ham, og for saa vidt var der jo altsaa ikke Anledning for nogen til ikke at lade ham

[1] La vérité, 117. Samtalen selv findes udførligt refereret sammesteds Side 86—107. — [2] La vérité, 108. — [3] La vérité, 108.

passe sig selv, end sige til at nære Bekymring for Ufred fra hans Side. Men det var nu engang blevet en Vanesag hos hans tidligere Modstandere at opfatte alt, hvad han foretog sig, som sigtende til ganske andre Øjemed end dem, der kom til Offentlighedens Kundskab; de anede skjulte Snarer i alt, de saa List og Bedrag i alt, og jo mindre Anledning hans hele Færd i Virkeligheden gav dem til at tvivle paa Redeligheden af hans gentagne Gange udtalte Hensigt at ville holde sig i Ro paa Elba, desto mere holdt de sig overbeviste om, at han pønsede paa Svig, og at man derfor paa enhver Maade maatte være paa sin Post for at komme under Vejr med de hemmelige Ænker, han antoges at sidde og spinde derovre.

Ud fra en saadan Betragtning laa det da lige for, at man først og fremmest maatte vaage nøje over hans Forbindelser med Fastlandet, og næppe var han da ogsaa installeret i sin Hovedstad, førend Guvernøren i Livorno, General Spannocchi, ikke blot etablerede en meget effektiv Kystbevogtning til Sikring imod, at Breve fra Elba hemmelig bragtes i Land, men endog gik saa vidt, at han i Skrivelse af 25de Maj foreslog Politipræsidenten i Florents at sende en paalidelig Agent til Elba, thi, skrev han[1], »vi har en snedig Nabo, og jeg kan derfor ikke tænke mig andet, end at det maa være Dem om at gøre saa vidt muligt at faa nøjagtige og paalidelige Meddelelser om, hvad han foretager sig, siger og tænker.« Forslaget vandt Bifald, og de nødvendige Pengemidler til dets Iværksættelse stilledes straks til Raadighed, men alligevel gik der dog en Maanedstid, inden Spannocchi kunde finde den til Pladsen egnede Mand og faa ham sendt afsted[2].

---

[1] Livi. 11. — [2] Hvor ringe Anledning, der i Virkeligheden var til denne Foranstaltning, fremgaar af et Brev, Spannocchi selv den 23de Juni tilskrev Politipræsidenten, og hvori han, — idet han i øvrigt henviste til en i Brevet indlagt Skrivelse fra Portoferraio — erklærede, at han ikke havde noget nyt at berette derfra. »Jeg ved blot, at en

Dog ikke nok hermed. Paa Foranledning af Ordre fra Wien kom der fra General, Grev Stahremberg, som med Residens i Florents var øverstbefalende over alle østerrigske Tropper i Toskana, Lucca og Piombino samt Civilguvernør de to sidste Steder, sidst i Juni Maaned Befaling til Postkontoret i Livorno om at holde et vaagent Øje med Napoleons Korrespondance[1]. Da denne nu hidtil var gaaet saaledes for sig, at to Kurerer, som Kejseren holdt stationerede i Piombino, havde faaet hans Breve udleverede, saasnart Postsækken var ankommen med dem fra Elba, hvorefter de personlig havde bragt dem til Livorno til videre Besørgelse af en Agent, Kejseren havde der, saa blev det i Overensstemmelse med den modtagne Ordre nu befalet, at Kejserens Breve for Fremtiden ikke maatte udleveres af Postmesteren i Piombino, men at de af ham skulde sendes til Livorno, hvor de saa blev aabnede[2] og eventuelt tilbageholdte. At man paa Elba ret snart mærkede Følgerne af denne Foranstaltning, har vi allerede hørt (Side 135).

Man var altsaa fra italiensk Side paa mere end een Maade paa sin Post lige over for Kejseren, men foreløbig i hvert Fald for egen Regning, det vil sige uden Samarbejde med andre Magters Agenter og navnlig uden nogen som helst Forstaaelse med den eneste officielle Repræsentant for nogen af disse Magter, der fandtes paa Elba, Campbell, uagtet en Samvirken med ham naturligvis meget ønskedes. Det vil derfor kunne forstaaes, at det i Florents var ganske overordentlig kærkomment, at Campbell pludselig af egen

Typograf fra et fransk Bogtrykkeri derovre har tilbudt Ekskejseren at indrette et Trykkeri for ham, hvorved han kunde sættes i Stand til at svare paa alle de Bagvaskelser og Beskyldninger, der rettes imod ham i Aviserne; men efter hvad der er bleven mig fortalt, svarede han dertil, at hvis vedkommende havde Lyst til at indrette et Trykkeri, saa for ham gerne, han vilde blot leve i Fred og Ro og ikke i nogen Maade tage sig det nær, man skrev om ham« (Livi, 12). — [1] Livi, 13. — [2] Campbell, 260.

Drift indfandt sig der i Begyndelsen af Juli og introducerede sig hos Stahremberg.

I det Forhold imellem Kejseren og Campbell, der til at begynde med altid havde været velvilligt, ved enkelte Lejligheder endog ligefrem hjerteligt, var der efterhaanden foregaaet en Forandring i modsat Retning. Kejseren var bleven ked af stadig væk at skulle have den sære Praas, som Campbell i Virkeligheden var, op ad sig ved alle mulige Lejligheder, og Campbell paa sin Side følte det mere og mere som en Tilsidesættelse, ja momentvis endog rentud som en Ydmygelse efterhaanden at mærke, at de fortrolige Samtaler med Kejseren, som under Overfarten til Elba vare en ganske naturlig Følge af det intime Samvær, den indskrænkede Plads om Bord medførte, og som han ikke mindst af den Grund satte saa megen Pris paa, at de paa en eller anden Maade altid løb ud i en Forherligelse af Englands Institutioner, — at de nu bleve sjældnere og sjældnere og efterhaanden endog helt hørte op, uden at der traadte andet i Stedet end rent konventionelle Spørgsmaal og Svar, der skarpt markerede den sociale Afstand imellem dem begge. Herved indtoges Campbell imod Kejseren og blev, langt mere end heldigt var, tilbøjelig til at laane Øre til Udtrykkene for den Misfornøjelse fra forskellig Side, der naturligvis lige saa lidt kunde undgaa at fremkomme paa Elba som alle andre Steder i Verden, hvor der paabydes og fremtvinges en stor Mængde Reformer, der gribe stærkt ind i det daglige Livs Sædvaner og hævdvundne Rettigheder. Campbell blev med andre Ord en Mand, for hvem man kunde udgyde sin Misnøje uden at risikere at blive afvist, og umærkelig gled derved den Galde, man saaledes fyldte ham med, i den Grad sammen med hans egen Forstemthed, at han ligefrem saa sig gal paa Kejseren, hvilket han da ogsaa gav Udtryk i sin Indberetning af 13de Juni[1], hvori han om Kejseren siger, at »jo oftere man faar

[1] Records Office.

Lejlighed til at iagttage ham paa nært Hold, desto ugunstigere er det Indtryk, man faar af ham«.

At han under saadanne Forhold kunde ønske at komme bort i nogen Tid, ligger lige for, men der var endnu adskilligt andet, der tilskyndede ham til at søge til Fastlandet. Han var, som vi ved det, blevet saaret i Kampene i Frankrig, og han ønskede derfor, for at restituere sig, at nyde godt af et Ophold ved et Badested i Italien. Han vilde[1] endvidere gøre sig personlig bekendt med de forskellige Agenter, den engelske Regering betjente sig af i Elbas nærmeste Omegn, for at faa indledet et fortroligt Samarbejde med dem; han vilde[2] sammenholde sine egne Iagttagelser paa Elba med det, der var kommet til deres Kundskab; han vilde overfor de forskellige italienske Myndigheder gøre Rede for sin egen Stilling, saaledes at man ikke tillagde hans Forbliven paa Elba urigtige Motiver, og endelig vilde han vide, hvor meget der laa til Grund for en Meddelelse, han havde modtaget om, at Napoleon havde sendt Officerer til Korsika, Genua, Toskana og andre Dele af Italien for at hverve Soldater til Elba, og om der paa Basis heraf var Anledning til nogen Mistanke imod Kejseren og til en fælles Optræden imod ham.

Han tog da altsaa sidst i Juni afsted til Lucca, hvor han brugte Badene i nogen Tid, og derfra videre til Florents, hvor han havde en lang Samtale med Stahremberg, der fortalte ham, at han holdt en Agent paa Elba, og aftalte med ham, at de skulde skrive til hinanden, hvis der forefaldt noget som helst mistænkeligt. Han erfarede samtidig, at den østerrigske Minister i Neapel havde tilstillet Stahremberg to Breve, det ene fra Dronningen af Neapel, det andet fra Prinsesse Pauline, — der, som man vil erindre, opholdt sig hos sin Søster indtil den 1ste November — med An-

[1] Campbell, 266. — [2] Hans Redegørelse af 2den Marts 1815 til det engelske Udenrigsministerium.

modning om at sende dem til deres Broder Kejseren, og at Stahremberg havde aabnet og læst disse Breve, forinden han lod dem gaa videre til Elba. Brevene indeholdt intet af Betydning, men, sagde Stahremberg[1], han »holdt sig overbevist om, at denne Korrespondance ikke var betroet de østerrigske Autoriteter uden for at dække over en anden, der førtes ad Smugveje.«

Fra Florents tog Campbell til Rom, hvorfra han satte sig i Forbindelse med Admiral, Lord Exmouth, der kommanderede den engelske Middelhavseskadre, for hos ham at udvirke, at der blev stationeret en engelsk Orlogsbrig ved Portoferraio, hvorved han kunde sættes i Stand til i paakommende Tilfælde hurtigst muligt at faa Samkvem med en hvilken som helst af Middelhavshavnene[2]. I Rom var det, at han af Kardinal Fesch fik at vide, at Kejserens Moder vilde tage til Elba over Livorno, og da han mente selv at burde ledsage hende, tog han derfor over Civita-Vecchia til Elba og derfra videre til Livorno, hvortil han ankom den 28de Juli. Medens han da nu laa her og ventede paa Fru Lætitia, erfarede han, at der den 18de Juli var indgaaet Melding fra General Spannocchis Kystbevogtning om, at der ugentlig ankom en Sejlbaad fra Portoferraio, som lagde til ved det saa kaldte Montenerokrat, hvor Baadens Fører til en ubekendt Person afleverede Breve fra Napoleon[3], — et naturligt og ganske selvfølgeligt Modtræk fra Kejserens Side mod at man ikke lod hans Korrespondance gaa urørt. I Livorno modtog Campbell derhos en Skrivelse fra Stahremberg, dateret Lucca den 30te Juli[4], hvori det meddeltes ham, at Stahremberg i Øjeblikket var forhindret i at komme til Livorno og tale med ham, og at han derfor var nødt til skriftlig at meddele ham et Par højst alvorlige Sager, der gik ud paa,

[1] Campbell. 259. — [2] Campbell. 266. [3] Livi. 16. — [4] Campbell. 274.

»at en vis Imbrico og en Kaptajn Dumont vare blevne arresterede som overbeviste om at have hvervet Folk til Elba. De havde allerede sluttet Kontrakt med flere toskanske Undersaatter og givet dem 100 Fr. paa Haanden. Jeg er kommen under Vejr med, at der findes en hel Bande af saadant Pak langs Kysten lige op til Piemont, og at den søger at lokke Kongen af Sardiniens Undersaatter til at gaa i Napoleons Tjeneste. Jeg gør mig al optænkelig Umage for at opdage de Slyngler. Man har ogsaa arresteret tre i Massa-Carrara og overbevist dem om at have drevet Hververhaandtering, og jeg har derfor nedsat en Militærkommission til at dømme disse Fyre efter Lovens yderste Strenghed. Jeg har i Anledning af denne højst alvorlige Sag anset det fornødent at sende Indberetning til Hans Exellence, Marschal Bellegarde[1], for at han kan se, at Napoleon selv leverer Bevis for, at han aldrig kan holde sig i Skindet, og at hans Nærværelse paa Elba nu, da man jo ser, at han holder til med disse Eventyrere, altid vil være en Fare for Roligheden i Italien. Vi maa derfor benytte ethvert Middel til at holde os à jour med, hvad der foregaar paa Elba, og De vil forbinde mig i allerhøjeste Grad ved at meddele mig, hvad De ved . . . .

Jeg har gentagne Gange modtaget Besværinger fra Kysten lige fra Piemont til Livorno i Anledning af den Ængstelse, hvori Beboerne befinder sig som Følge af, at en Flotille fra Barbareskstaterne har vist sig der. Jeg er overbevist om, at dette ogsaa skyldes et Kneb fra Napoleons Side bare for at fremkalde Uro i Landet . . .«

Hvor absolut grundløs denne sidste Bemærkning var, skal vi ret straks faa at se.

Saa var det, at Napoleons Moder tog til Elba den 2den August og Campbell med hende, og nu vilde han have slaaet sig til Ro der, hvis der ikke var indløbet Meddelelse til ham om, at Admiral Hallowel, der havde remplaceret Lord Exmouth, blev ventet til Livorno først i Maaneden. Han afgik derfor dertil den 4de August for at hilse paa og forhandle med Admiralen, der dog først kom til Byen den 20de. Campbell præsenterede sig straks Dagen efter for ham og gav ham en Fremstilling af alt, hvad der var passeret, og

[1] Generalguvernør i Lombardiet.

deriblandt da ogsaa, at Officererne fra de engelske Skibe, der sukcessivt havde anløbet Portoferraio, stedse havde hilst paa Kejseren og vare blevne i høj Grad vel modtagne af ham, samt at Lord Exmouth havde givet Tilsagn om at ville stationere en Brig sammesteds. Intet af dette vandt imidlertid Hallowels Bifald; han fandt, at det var ganske urimeligt, at Officerer fra den britiske Marine aflagde Visiter hos Kejseren, og hvad Orlogsskibet angik, da bestemte han, at det ikke maatte ligge længere end 24 Timer ad Gangen paa Portoferraios Rhed[1], for at de andre Magter ikke skulde faa noget at opholde sig over.

I Livorno modtog Campbell derhos den 26de August en Skrivelse fra Stahremberg, hvormed fulgte en Pakke Breve fra Prinsesse Pauline og andre Medlemmer af Kongehuset i Neapel; Brevene vare efter Brevskrivernes Ønske af den østerrigske Minister i Neapel tilstillede Stahremberg til videre Besørgelse til Napoleon. De vare alle afsendte aabne, og Stahremberg havde saaledes kunnet læse dem uden at krænke Brevhemmeligheden; de indeholdt intet andet end Lykønskninger i Anledning af Kejserens Fødselsdag, men, skrev Stahremberg[2], »det Fif[3] er dog for tydeligt. Man sender os aabne Breve at besørge til Elba, uagtet man har rigelig Lejlighed til at faa dem direkte dertil fra Neapel«.

Campbell tog Brevene med sig, da han den 27de August

---

[1] Campbells Redegørelse af 2den Marts 1815. — [2] Campbell. 280. — [3] Fif var der dog aldeles ikke derved: man vilde blot i Neapel være sikker paa, at Lykonskningerne virkelig kom Kejseren i Hænde. Det gjorde de da ogsaa, men han blev alt andet end glad ved at modtage dem paa den Maade, som sket var, og beordrede derfor Bertrand (Correspondance XXVII. 422) til at tilskrive Pauline og sige hende, at jeg føler mig krænket over, at man ved Stahremberg har sendt mig Breve, der ikke vare forseglede, som om jeg er en Fange, og han min Vogter, og at jeg finder en saadan Fremgangsmaade latterlig og saarende og at den, der bærer sig saaledes ad, tilsidesætter skyldige Hensyn til mig og nedsætter sig selv. Det mangler jo ikke paa Lejlighed til at faa mig Breve tilstillede.

afgik tilbage til Elba igen, men da han hørte, at der skulde være Fest der, og da han ikke skøttede om at være til Stede ved denne, afleverede han Brevene og vendte selv straks tilbage til Livorno, hvorfra han den 30te tog videre over Florents til Lucca, hvor han paa ny brugte Badene en halv Snes Dage. Endelig den 14de September var han hjemme igen i Portoferraio, stærkt optagen af at arbejde i Forstaaelse med Stahremberg, der netop nu havde faaet en ny Grund til Ængstelse, idet der var indgaaet Meddelelse fra Elba til Florents om, at nogle af Officererne ganske aabenlyst havde ladet sig forlyde med[1], »at Napoleon en skønne Dag vilde blive Konge i Italien,« hvilket altsaa vilde sige, at der var sladret af Skole om de italienske Patrioters Forhaabninger.

Det vil nu erindres, at Kejseren paa det nævnte Tidspunkt opholdt sig i Porto-Longone, hvorfor Campbell blev nødt til at tage dertil, hvis han vilde tale med ham. Dette bestemte han sig da ogsaa til, men forinden opsøgte han først Bertrand, hvem han overrakte en Afskrift af en Skrivelse, han havde modtaget fra Palermo fra Admiral Hallowel, og hvori det blandt andet hed, at den engelske Konsul i Algier havde underrettet Admiralen om[2], at Deyen havde besvaret den til ham med Campbell som Mellemmand (smlgn. Side 110) rettede Opfordring, om ligesom de allierede Magter at respektere Elbas Flag, med et Afslag og overensstemmende dermed havde givet sine Krydsere Ordre til at opbringe alle de Skibe, der sejlede under dette Flag, hvor som helst de traf dem. Der stod endvidere i Skrivelsen, at de ogsaa skulde bemægtige sig Napoleons Person, »hvis der dertil bød sig en gunstig Lejlighed«, men dette sidste havde Campbell udeladt i den Afskrift, han leverede Bertrand, fordi, siger han[3], »det jo var personligt saarende for Napoleon«. Det fremgaar af alt dette, hvor komplet grundløs

[1] Livi, 31. — [2] Campbell, 292. — [3] Campbell, 293.

Slutningsbemærkningen var i Stahrembergs Side 176 citerede Skrivelse.

Den 15de September kom Kejseren til Portoferraio, men opholdt sig kun saa kort der, at det ikke blev Campbell muligt at faa ham i Tale. Dagen efter lod han Campbell vide, at en af hans Ekvipager stod til hans Raadighed til at køre ham til Porto Longone[1], og Campbell tog derfor ud til ham og havde nu en meget lang Samtale med ham eller rettere sagt, han maatte i omtrent tre Timer være Tilhører til, at Kejseren udbredte sig over en stor Mængde Æmner, der — med Undtagelse af de mest levende Beklagelser over, at man hindrede Marie Louise og hendes Søn i at komme til ham — kun meget lidt interesserede Campbell, og lige over for hvilke han da ogsaa kun fandt Lejlighed til faa og korte Bemærkninger. Men endelig begyndte Kejseren at tale om Stahremberg, hvem han beskyldte for af rent personlig Uvillie imod ham at have arresteret hans Officerer, og Campbell fik da Lejlighed til at udtale, at dette dog vel egentlig ikke kunde være andet, eftersom de jo var blevne overbeviste om at have rejst rundt og hvervet Rekruter til Elba. Rigtigheden heraf maatte Kejseren[2] indrømme, men han fandt det latterligt af Stahremberg at gøre Ophævelser herover. Han skulde have nogen Tilgang til sin Jægerbataillon, det var det hele, og i Stedet for at søge den fra Frankrig vare nogle af hans korsikanske Officerer tagne til Italien for at skaffe ham Rekruter derfra. Han forstod ikke, at dette eller overhovedet hans Militærmagt kunde give Anledning til Frygt. Hans Garde talte 5—600 Mand og var saaledes ikke engang tilstrækkelig til at besætte hans Byer og Fæstningsanlæg. Han var derfor overmaade glad ved Campbells Tilstedeværelse, thi ingen kunde jo bedre end han »sætte en Stopper for disse

[1] Campbell, 295. — [2] Campbell, 298.

Taabeligheder[1]. Jeg tænker ikke paa noget udenfor min lille Ø. Havde jeg villet fortsætte Krigen, kunde jeg have gjort det i 20 Aar endnu. Nu har jeg intet mere med Omverdenen at skaffe. Jeg har sagt Dem det før, og jeg gentager det her, jeg er en død Mand. Jeg har kun min Familie i Tankerne, mit Hjem, min Husstand, mine Køer og mine Muldyr.«

Med denne Besked forlod Campbell Kejseren igen, og at den havde gjort Indtryk paa ham, fremgaar af, at han et Par Dage efter, den 20de September, skrev[2] i sin Dagbog, at han »begyndte at tro paa«, at Kejseren »har slaaet sig til Taals med sin Stilling og i det hele føler sig ret vel tilfreds[3]. undtagen naar han i sin Ensomhed kommer til at tænke paa sin fordums Storhed; da blander sig i Tanken herom Bitterheden over hans Pengeforlegenhed og over, at man forsætlig holder hans Hustru og Søn borte fra ham.«

Som man ser, var Campbell nu altsaa for sit Vedkommende beroliget med Hensyn til Kejserens Fremtidsplaner; men dette varede ikke ret længe. Sidst i September tog han nemlig igen til Italien og besøgte Livorno, Florents og Lucca, og den Paavirkning, han her paa ny kom under, ikke mindst fra den i Livorno ny ansatte franske Konsul Mariottis Side, omstemte ham ganske Behændigt benyttede man sig nemlig her af den Ængstelighed ved at paatage sig et Ansvar, der laa ham i Blodet, til gentagne Gange at foreholde ham, at naar England lod ham forblive paa Elba, medens ingen af de andre Magter havde nogen Repræsentant der, saa paatog England sig derved over for disse Magter Garantien for Kejserens Tilstedeblivelse paa Øen, og saa hvilede selvfølgelig

---

[1] Kejseren havde allerede ladet Drouot skrive til Stahremberg for at sætte ham ind i Sammenhængen med Hvervningerne. men Stahremberg havde ikke svaret herpaa (Campbell, 290). — [2] Campbell. 305. — [3] Smlgn. hermed. at Kejseren paa en af Søjlerne i Pyramidesalen i San Martino havde ladet anbringe Inskriptionen *Ubicunque felix Napoleon.*

igen Ansvaret derfor personligt paa ham. Derved stivede man ham af i den rigtige Retning og fik ham da ogsaa i den Grad under Indflydelse, at han uopholdelig ilede hjem og i egen Person optraadte som den ivrigste, den mest udholdende og den mest generende Spion lige over for Kejseren. Hvor som helst Kejseren viste sig, dukkede Campbell op, ja om Kejserens Køre-, Ride- eller Spadsereture saa end bleve foretagne med saa kort et Varsel, at kun hans allernærmeste Omgivelser kunde vide noget om dem, saa kom Campbell alligevel straks til Syne; han var til Stede overalt[1] og til hvad Tid paa Dagen, det saa end skulde være. Og ikke nok dermed; han søgte lidt efter lidt at lokke Kejserens Gardister til at desertere[2]. Man vilde først ikke tro paa Muligheden deraf, men inden ret længe fik man dog fuldgyldige Beviser paa Sagens Rigtighed ved nemlig at sende snart en, snart en anden af Gardisterne til ham og lade, som om de vare misfornøjede med deres Stilling; saa rykkede han ud med Sproget paa en Maade, der fjernede enhver Tvivl. Ogsaa Kejserens Tjenerskab søgte han at forlokke og gik endog saa vidt, at han henvendte sig til Bertrand og Drouot; ja om det saa var Pons, saa lovede han ham den engelske Regerings Støtte til at opnaa en god Stilling i Frankrig, men Pons bed fra sig. »Mit Svar,« fortæller han[3], »var saaledes, som min Ære tilsagde mig det, skønt ganske vist ikke saaledes, som det nok skulde være blevet, hvis jeg ikke havde været bange for at skade Kejseren.« At det dog har været kraftigt, fremgaar formentlig af det Skudsmaal, Campbell senere gav Pons i den Liste[4], han i Marts 1815 tilstillede den engelske Regering over dem, der fulgte Kejseren til Frankrig; han kalder nemlig heri Pons »en grov Karl«.

---

[1] Pons. Souvenirs. 83. — [2] L'île d'Elbe et les cent-jours, Correspondance XXXI, 27. — [3] Pons, Souvenirs. 152. 236. — [4] Records Office.

At alt dette maatte ærgre Kejseren i allerhøjeste Grad, er jo selvfølgeligt, men rent ud bryde med Campbell turde han dog ikke. Han valgte derfor paa anden Maade at søge at gøre ham begribeligt, at han var alt andet end vel set. Han undlod at byde ham til sig, endog naar han havde fornemme Englændere til Gæst[1], og naar Campbell vendte hjem til Elba fra Italien, lod han ham ved Bertrand vide, at man ønskede, han gjorde sine Ophold paa Øen saa korte som vel muligt[2], ja ved given Lejlighed undlod man endog at besvare skriftlige Henvendelser fra ham[3], kort sagt Kejseren »har lidt efter lidt skubbet mig til Side«, fortæller Campbell selv[4], »og paa forskellig Maade ladet mig forstaa, at min Nærværelse er ham ubehagelig . . ., men jeg har dog besluttet at gøre Vold paa mine Følelser. Jeg tager af og til til Livorno, Florents og Lucca for mit Helbreds og min Fornøjelses Skyld og for at sammenholde mine Iagttagelser paa Elba med, hvad der er kommet til de italienske Myndigheders og den franske Konsul i Livornos Kundskab, og min Tilbagekomst giver mig saa ny Lejlighed til at udbede mig en Sammenkomst med Napoleon og gøre ham min Opvartning. At han i den sidste Tid har forskanset sig bag alle Hofetikettens Former er ganske aabenbart beregnet paa baade at bevare hans Prestige i Italienernes Øjne og at holde mig paa Afstand, da det naturligvis er mig umuligt at bryde igennem denne Skranke uden at udsætte mig for en Fornærmelse eller nedværdige mig til et Kryberi, der strider imod mine Følelser.«

[1] Campbell. 350. — [2] Campbell. 312. — [3] Correspondance XXVII, 410. — [4] Campbell. 349.

Sjette Kapitel.

Konsul Mariotti. — Oliehandleren. — Talleyrand paa Wienerkongressen. — Forslag om at deportere Napoleon. — Tunesiske Krigsskibe anløbe Porto-Longone og Portoferraio. — Campbells Forskrækkelse herover. — Snigmordsplaner. — Kejserens Sikringsforanstaltninger.

Det er ofte blevet sagt om Ludvig XVIII's Regering, at den ikke havde bestaaet et Fjerdingaar til Ende, førend den havde begaaet alle de Dumheder, der tænkes kunde[1]. Naturligvis er dette en Overdrivelse, men sikkert er det rigtignok, at den begik saare mange, ja saa mange, at den ikke blot skabte Misnøje inden for alle Samfundslag og alle politiske Partier, men at de misfornøjede endog alvorligt tænkte paa at gaa over fra Stemninger til Handling. Herved var der dog igen den Forskel, at medens de liberale vilde afvente Kamrenes Indkaldelse til Efteraaret, for da at begynde en skarp parlamentarisk Kampagne imod Regeringen, saa mente Bonapartisterne og Jakobinerne det formaalstjenligst at sætte noget i Scene, netop inden Kamrene kom ind. Hovedmanden i denne sidste Retning var Fouché, og hans Bevæggrund til at lægge sig i Selen hans Forbitrelse over, at han, der i det uendelige havde tilbudt Regeringen sin Tjeneste, bestandig var bleven afvist, bestandig altsaa holdt borte fra det eneste, han eftertragtede, at blive Minister.

Allerede først i Juli Maaned havde Fouché begyndt at tænke paa at sætte Hertugen af Orleans i Ludvig XVIII's Sted og havde konfereret derom med Talleyrand. Denne, der var misfornøjet over, at man ikke tog Hensyn til hans gode Raad vedrørende den indre Politik, sluttede sig til Tanken

[1] Udførligt herom findes i Artiklen La France sous la première restauration af Henry Houssaye i Revue de deux mondes, Oktoberhefterne 1892 og første Kapitel af samme Forfatters Bog *1815*.

og talte med Hertugen om Sagen, men han erklærede sig uvillig til at have med den at gøre. Saa maatte der altsaa tages anderledes fat, og man fandt da paa at ville proklamere Kongen af Rom til Kejser under et Regentskab, bestaaende af hans Moder som Regentinde og Prins Eugène, Talleyrand, Fouché og Davout som hendes Raadgivere. Men herved var jo, selv om Marie-Louise gav sit Samtykke, den Vanskelighed, at Napoleon naturligvis ikke kunde antages godvilligt at ville lade sig skyde til Side, naar der blev Tale om en bonapartistisk Restauration, og man maatte derfor være betænkt paa at faa ham saaledes fjernet, at han ikke kunde gribe forstyrrende ind i Begivenhedernes Gang. Dette skulde da Talleyrand sørge for, idet han, naar han som Frankrigs Befuldmægtigede gav Møde paa Wienerkongressen, skulde faa de andre Magter til at gaa ind paa, at man overførte Napoleon til en eller anden fjern Ø. Samtidig skulde der af Corvisart og Isabey, der opholdt sig i Aix sammen med Marie-Louise, forhandles med hende; Fouché skulde skrive til Eugène, der paa dette Tidspunkt var i Bayern, hvorfra han senere tog til Wien, og endelig endnu et, — for at Kejseren ikke paa nogen som helst Maade skulde kunne komme Planens Udførelse i Forkøbet, uden at man fik Underretning derom, skulde der etableres en meget effektiv Sikringstjeneste baade paa Elba og langs de italienske Middelhavshavne.

For at faa en saadan sat i Scene oprettede Talleyrand derfor paa ny det i 1808 nedlagte franske Konsulat i Livorno og udsaa til at beklæde det den korsikanske Oberst Mariotti, der tidligere havde tjent under Napoleon, men som ikke mente sig tilstrækkelig paaskønnet af Kejseren og derfor var ham fjendtlig stemt. Mariotti var straks villig til at overtage det ham tiltænkte Hverv, og for at opflamme hans Iver fik Talleyrand ham derhos paa een Gang dekoreret baade med St. Louisordenen og med Liljeordenen og

stillede ham desuden meget rundelige Ressourcer til Raadighed. Han tog da til Livorno først i August og satte sig straks i Gang med at installere Agenter[1] selv i de allermindste Havne lige fra Livorno til San Stefano, Agenter, der havde Ordre til at holde ham à jour med alt, hvad der paa nogen som helst Maade kunde staa i Forbindelse med Elba. Derhos afsendte han til Elba og navnlig naturligvis til Portoferraio en anden Stab af Agenter og satte sig tillige i Forbindelse med Folk derovre, saaledes at han i Løbet af nogle faa Uger havde en Kreds af Medarbejdere, der udspejdede Kejserens mindste Skridt og gjorde ham det umuligt at røre sig, uden at der straks afleveredes Rapporter derom i Konsulatet i Livorno. En af disse Agenter, der dog rigtignok først kom til Øen i Slutningen af November[2], har i en ganske særlig Grad gjort sig bemærket ved den Mængde yderst detaillerede Rapporter, han indsendte. Hvem han var, vides ikke; hans Navn findes ikke paa Rapporterne, men han havde tidligere tjent under Napoleon, og han kendte fra den Tid en Del af Officererne paa Elba, hvilket han drog sig til Nytte til at skaffe sig Bekendtskab med endnu flere. Han optraadte i Portoferraio som Købmand, der handlede med Olie, og han tog Ophold i Hotel Bouroux. Dels her, dels ogsaa i Konditoriet *del Buon Gusto*, der laa tæt ved Mulini, og hvor han var daglig Gæst, lykkedes det ham at komme i Kast med alle de baade franske, italienske og korsikanske Officerer, der søgte derhen; her passiarede han med alle fremmede, der kom til Øen, her underholdt han sig med Kejserens Funktionærer, der besøgte Gæstestuen, her forstod han at komme dem saa nær, at han igen ved deres Hjælp traadte i Forbindelse med Cambronne, Manganaro og Vantini, kort sagt herfra spændte han et Næt ud over Byen, der satte ham i Stand til Dag for Dag at gøre

---

[1] Pellet. 48 flg. – [2] Pellet. 55 flg.

en Række værdifulde Optegnelser i sin Lommebog, hvilke han derefter hurtigst muligt tilstillede Mariotti[1].

Overensstemmende med den vedtagne Plan forebragte Corvisart og Isabey Marie-Louise Ønsket om, at hun vilde overtage Regentskabet for sin Søn, men hun havde faaet nok af at være i en fremskudt Position og afviste derfor enhver Tanke derom. Planen var altsaa strandet, og for saa vidt var der ingen Grund for Talleyrand — der var taget fra Paris den 16de September og kommet til Wien den 23de — til at arbejde paa Napoleons Deportation, men under de for Haanden værende Forhold i Frankrig var dette jo paa den anden Side den allerbedste Maade for ham, som tænkes kunde, til at aflede enhver mulig Mistanke imod ham selv, ved nemlig at vise Kongen sin Iver for hans Sag — og han tog derfor fat. Endnu inden Kongressen var officielt aabnet, forhandlede han med de forskellige Magters Repræsentanter, og den 13de Oktober kunde han[2] da tilskrive Kongen: »Man er saa temmelig bestemt paa at fjerne Bonaparte fra Elba, men ingen har dog endnu definitivt udtalt sig om, hvor man skulde gøre af ham. Jeg har foreslaaet en af Azorerne, 500 Mile fra Fastlandet. Lord Castlereagh er ikke utilbøjelig til at mene, at Portugiserne ville kunne formaaes til at gaa ind herpaa, men naturligvis kommer jo saa Pengespørgsmaalet til at spille en Rolle«. Den 21de svarer Kongen herpaa: »Hvis den fortræffelige Ide med Azorerne kunde komme til at gaa i Orden, vilde jeg, mellem os sagt, meget gerne strække mig noget længere end i Fontainebleautraktaten bestemt.«

Det var forøvrigt ikke alene i Wien, at Tanken om at deportere Napoleon var fremme. Den 28de September havde Mariotti tilstillet Talleyrand en Skrivelse i samme

---

[1] Disse Indberetninger findes hos Pellet, 117—172. — [2] Correspondance de Talleyrand et du roi Louis XVIII.

Retning[1], den 8de Oktober skrev Krigsminister Dupont[2] til ham: »Det er virkelig af Vigtighed, at Manden paa Elba fjernes fra Italien ved en fælles Beslutning af Magterne,« og daglig indløber der igennem det hemmelige Politi i Paris Breve[3] fra London om samme Sag. »Bonapartes Skæbne er afgjort«, stod der i et af dem; »man vil sende ham til St. Lucie. Det er Skade, at man ikke sender ham til Botany-Bay«. »Det er ikke,« hed det i et andet, »til Trinidad, at man, efter hvad Aviserne fortæller, skal henflytte Uhyret fra Korsika; dertil er Øen altfor køn og sund. Nej, man

---

[1] Firmin-Didot. Pages d'histoire, 156. Brevet lod saaledes: »Alle de Meddelelser, jeg har modtaget fra Portoferraio, og som jeg har haft den Ære at tilstille Deres Højhed, gaa ud paa, at det ikke vil blive nogen helt let Sag at bortføre Napoleon. De ekstraordinære Forholdsregler, han har taget lige over for alle fremmede, særlig dem, der ankommer fra Frankrig og Livorno, hans evindelige Skiften Opholdssted og det Haab, han nærer hos Soldaterne om, at alt efter Kongressens Slutning skal vende sig til det bedre for ham, — alt dette frembyder Hindringer, der i hvert Fald for Øjeblikket gøre det umuligt at sætte noget i Scene imod ham med Udsigt til Held. For dog ikke at opgive det hele, foreslaar jeg Deres Højhed en Plan, som muligvis vil lykkes langt lettere end noget andet.

Napoleon tager af og til til Pianosa med sin Brig; da han ingen Bolig har derovre, ligger han, efter hvad man har forsikret mig, om Bord. Taillade, der fører Skibet, er forbleven i Napoleons Tjeneste, fordi han er gift med en Dame fra Porto-Longone, og fordi han ikke kunde gøre sig Haab om at gaa over i den kongelige Marine ved dens Reorganisation; han er ubemidlet, og Napoleon har reduceret hans Lønning til det halve! Han har aldrig Ro et Øjeblik, og han er utilfreds med sin Stilling; efter alt at dømme vil han derfor være let at vinde. Han har aldrig været i Livorno men kommer oftere til Genua; han er fra Provence og maa have Venner i Marseille og Toulon; man maa altsaa se at finde en, som under et eller andet Paaskud kan faa ham til at tage til Genua, og som saa ligesom tilfældigt kan møde ham der. Her maa da hans Ven forsigtigt føle ham paa Tænderne og, hvis han viser sig oplagt, love ham en Belønning for at bortføre Napoleon og sejle ham til St. Marguerite.«

[2] Note 3 til Talleyrands Brev af 24de Oktober. — [3] Henry Houssaye. *1815*. Paris 1904. 172.

skal sende ham til St. Lucie, hvis Klima nok inden ret længe skal befri Verden for vor Ven Bonaparte.«

Eugène, som nu er i Wien, er den første[1], som giver Kejseren Underretning om alt dette; senere faar han Meddelelser derom ogsaa fra anden Side, og i dem forlyder det, at man vil sende ham til St. Helena. »Det gør de dog ikke,« siger han beroligende til Pons[2]. »St. Helena ligger alt for nær ved Indien, og for øvrigt kan vi godt forsvare os her i to Aar.« Men i Virkeligheden er han slet ikke selv rolig, thi han ved meget godt, at der i eventuelt at have ham paa St. Helena ikke ligger nogen saadan Fare for Englændernes Stilling i Indien, at de af den Grund skulde betænke sig paa at sende ham dertil. Og dog havde han, naar alt kom til alt, vel egentlig ikke meget at være bange for, thi ganske vist havde hans Svigerfader, Kejseren af Østerrig, straks da det blev bestemt, at han skulde til Elba, udtalt Ønsket[3] om, »at man dog bare vilde sende ham meget længere bort; paa Elba er han altfor nær ved Frankrig og Europa«, men naar det kom til Stykket, var det jo dog et stort Spørgsmaal, om han for sin Datters og hendes Søns Skyld virkelig skulde ville række Haand til at deportere sin Svigersøn. Kejser Alexander maatte antages at være imod Sagen, havde i hvert Fald ikke udtalt sig for den, og saa var der af de allierede Magter jo altsaa kun Preussen og England tilbage. De vare begge stemte for Tanken, men da Preussen jo intet formaaede, saa drejede det sig til syvende og sidst altsaa kun om England, men at man fra engelsk Side skulde bestemme sig til at gaa voldeligt frem mod Napoleon uden at have de andre Magter med sig, det var dog vel ikke meget sandsynligt. Der taltes da derfor ogsaa om,

[1] Mémoires et anecdotes sur Napoléon, manuscrit venu de Sainte-Hélène, ecrit par l'empereur ou, sous sa dictée, par les compagnons de sa captivité, Bruxelles 1834, 91. — [2] Pons, Souvenirs, 371. — [3] H. Houssaye, *1815*, 144, Note 4.

at man skulde se at faa Spanien, der jo aldrig havde sluttet Fred med Napoleon, til at sende en Eskadre til Elba imod ham; der tænktes ogsaa paa Deyen af Algier, som jo direkte havde paalagt sine Krydsere at sikre sig hans Person, »om dertil bød sig en gunstig Lejlighed.«

Udsigten hertil var dog ikke meget stor, thi dels ikke blot armerede Kejseren sine Skibe imod Korsarene[1], dels gjorde han endog ligefrem Jagt[2] paa dem og lod dem saaledes utvetydigt forstaa, at han ikke var bange for at træde determineret op imod dem, dels endelig forefaldt der, medens Kejseren endnu opholdt sig i Porto-Longone, en lille Begivenhed, der viste, at kunde han end ikke vente sig andet end Fjendskab fra Algiers Side, saa kunde han til Gengæld gøre Regning paa Venskab fra Tunis.

En skønne Dag stævnede nemlig en tunesisk Chebek, som man havde set krydse omkring i Farvandet ved Pianosa, pludselig ind imod Porto-Longone[3] og kastede Anker saa nær ved Land, at den var fuldstændig voldgivet Fæstningens Kanoner. Dens Fører satte straks fra Borde og, inden endnu Karantæneinspektøren, som selvfølgelig øjeblikkelig indfandt sig, havde faaet henvendt et Ord til ham, spurgte han, om »den store Gud« endnu var i Byen og, da han havde faaet et bekræftende Svar herpaa, om man ikke vilde tjene ham i at sælge ham et elbanesisk Flag; først derefter kunde Inspektøren faa Rapport af ham om, hvor han kom fra o. s. v. Medens denne Rapport da afleveredes, gik der Bud efter det begærede Flag, og da dette kort efter kom til Stede, betalte han uden at prutte, hvad man forlangte for det, hvorefter han straks stod tra Land igen og gik om Bord og lod Flaget hejse; i samme Øjeblik saluterede han det med tre Salver og tre Hurraer. Derefter kom ham i Land igen, smykket i sin bedste Stads, og forespurgte nu. om det

---

[1] Registre, 72. — [2] Correpondance XXVII, 424. — [3] Pons. Souvenirs. 312

ikke kunde tillades ham »at bøje sig for den store Gud«, hvortil der blev svaret, at Karantænereglementet forbød saadant, men at hvis han vilde opholde sig i nogen Tid paa Stranden, vilde han sikkerlig kunne faa Kejseren at se spadsere forbi.

Imidlertid gik der Bud op til Kejseren om det mærkelige Besøg, og han var ogsaa straks parat til at lægge sin Vej om ad Stranden, saaledes at han i nogen Afstand maatte passere det Sted, hvor Tuneseren ved Hjælp af medbragte Tolke stod og underholdt sig med Pons, hvem han blandt andet gentagne Gange spurgte om, hvorfor Franskmændene dog ikke havde beholdt deres store Gud hos sig. Da Pons hertil gav et Svar, som den anden øjensynlig ikke forstod, men hvori det fra Pons Side hævdedes, at Pluraliteten af det franske Folk fremdeles var kejserlig sindet, sagde han: »Ja, det er aldrig de smaa, der ere Forrædere; det er altid de store«, og da Pons endelig spurgte ham, om han fremdeles vilde blive ved at være Elba venlig stemt, gav han med en forsikrende Gebærde et bekræftende Svar herpaa.

Saa kom Kejseren med Følge forbi, og aldrig saa snart var han nær nok til, at Pons kunde vise den fremmede ham, førend denne lagde Armene over Kors og bøjede sig i dybeste Ærbødighed. Kejseren standsede, slog nogle Gange ud med Haanden til Genhilsen og gik derpaa videre, hvorefter Pons spurgte Muselmanden, hvad Indtryk Kejseren havde gjort paa ham. Hertil svarede han: »Hans Øjne straalede som Krystal«, og da der igen blev ham spurgt, om man fremtidig maatte betragte ham som Ven[1]: »Vi slaaes ikke med Allah.«

For sit Vedkommende var Kejseren meget tilfreds med Besøget. »Det er jo altid en Torn mindre i Kødet paa os,« sagde han, »og vi kan saamænd trænge til det.« Den fremmedes Udtalelse om, at det ikke var de smaa, der vare

[1] Chautard, 89.

Forrædere, men de store, slog ham. Endnu samme Dag sendte han rigelige Forraad af forskellige Slags ud til Chebeken og lod dens Fører ønske lykkelig Rejse.

Besøget havde den Følge, at adskillige af de i Middelhavshavnene hjemmehørende Koffardimænd straks udbade sig Kejserens Tilladelse til at sejle under hans Flag, men af Hensyn til sine Undersaatter nægtede han dette[1] og opretholdt saaledes et allerede under 31te Juli udstedt Forbud[2] i samme Retning.

Endelig kom der et lille Efterspil ud af det hele, som var ganske artigt. Den 24de Oktober kastede nemlig et andet tunesisk Krigsskib Anker paa Portoferraios Rhed og saluterede med 25 Kanonskud. Dette i Forbindelse med, hvad tidligere var passeret, lavede da nu Campbell saaledes sammen, at Beyen af Tunis stod i hemmelig Forstaaelse med Napoleon, at hans Skibe bragte Budskaber fra Kejseren til Frankrig, Genua, Korsika og Neapel og modtog Svar tilbage til ham igen derfra, at der i det hele taget foregik noget, som det gjaldt at komme under Vejr med, og at der derfor maatte paalægges alle engelske Agenter og Skibschefer den yderste Agtpaagivenhed, i hvilken Anledning han endog udarbejdede et Memorandum til dem[3]. Nu var der dog i Virkeligheden ingen Ting af den formodede Slags og altsaa heller intet for de vedkommende at indberette til ham, men han havde nu engang sat sig i Hovedet, at der maatte være noget, og for da altsaa at komme dette paa Spor mente han det rettest at tage til Florents sidst i Oktober for at konferere med Autoriteterne der. Her var man allerede opskræmmet ved, hvad »Mariotti[4] havde indberettet om samme Sag,

[1] Pons. Souvenirs. 316. — [2] Registre, 69. — [3] Campbell. 318. — [4] I Skrivelse af 15de November til Talleyrand (Correspondance de Talleyrand et du roi Louis XVIII, 172. Noten) fortalte Mariotti: »Tuneserne ere blevne særdeles vel modtagne i Portoferraio og en af disse Barbaresker krydser med denne Plads som Tilflugtssted og Rygstød her omkring i Farvandene og sætter hele Kysten i Skræk.«

her erfarede Campbell endvidere, at det tunesiske Skib havde været i Toulon, og da han naturligvis ikke troede paa, hvad Skibets Fører havde fortalt, nemlig at det var paa Grund af Modvind, det havde været baade i Toulon og ved Portoferraio, saa var han jo fuldt ladet med Stof til at fylde i Baron Hyde de Neuville, der var sendt til Italien[1] af Kong Ludvig den XVIIIde for at indhente detaillerede Oplysninger om alt, hvad Napoleon sagde og gjorde paa Elba, og hvem han traf i Florents. Da nu omvendt Neuville havde en hel Mængde at fortælle fra Frankrig, som Campbell ikke kendte, saa fik de to af deres gensidige Meddelelser det ud, at der forberedtes et Kup fra Napoleons Side gaaende ud paa, at Tuneserne skulde overføre Kejseren til Toulon, hvor Flaaden[2] ved Forræderi skulde udleveres ham o. s. v, og med denne forskrækkelige Historie vendte Neuville da skyndsomst tilbage til Paris for at aflevere den der. En Følge heraf blev det, at tre franske Orlogsmænd fik Ordre til at afgaa fra Toulon og fra nu af at krydse omkring i Farvandene Nord for Elba[3].

Som det vil erindres, var der, straks efter at Kejser Napoleon havde forladt Fontainebleau, udsendt Agenter fra Paris for at hindre ham i at slippe levende ud af Landet; han var næppe kommen til Ro paa sin lille Ø, førend Tanken om at snigmyrde ham kom op igen. Den 12te Juni skrev nemlig Grev de Chauvigny[4] til Kongens Broder, Greven af Artois, at der til Fredens Sikring i Europa kun gaves det ene Middel »at udrydde denne Menneskehedens Svøbe. Men hvordan skal man bære sig ad dermed? Ja, det er Vanskeligheden, og dog haaber jeg, at det skal lykkes, hvis

---

[1] Mémoires et souvenirs du baron Hyde de Neuville, II, Paris 1893, 26 flg. — [2] Campbell, 323. — [3] Campbell, 323, Noten. — [4] Miscellanea Napoleonica a cura di Alberto Lumbroso, seria secunda, Roma 1896, 154.

Deres kongelige Højhed vil give mig Deres Minde til at lade den Plan udføre, jeg har udkastet. Med Forsigtighed, en god Del Omtanke og Behændighed kan jeg ikke tro andet, end at det maa kunne gaa.« Det ser jo heraf ud til, at Snigmorderen endog var fundet, men alligevel kom der ikke noget ud af det hele, fordi Kongen ikke paa nogen Maade vilde give sit Minde til Planens Udførelse.

Paa Elba var man naturligvis ganske ubekendt hermed, men uden at det vidstes hvorfra eller hvordan, begyndte der at løbe Rygter om projekterede Attentater imod Kejserens Liv omkring paa Øen, og hans Omgivelser, blandt hvilke Pons[1], raadede ham derfor til at være paa sin Post, og navnlig ikke under hans Ophold ved La Madone at fjerne sig ret langt ind i Krattet uden at have en Sauvegarde med sig. »Hvad skulde det dog gøre godt for,« spurgte han, »jeg kan da ikke tage Soldater med mig paa alle mine Spadsereture, og selv om saa var, saa kunde jeg jo alligevel ikke forhindre, at man skød paa mig fra et eller andet Hegn,« og han foretrak derfor som hidtil at gaa alene. Men bestandig lydeligere lød Røsterne om, at der var Snigmordere ude efter ham, og bestandig mere indtrængende talte man derfor til ham om at vogte sig, og rimeligvis som Følge deraf var det da ogsaa, mener Campbell[2], at han flyttede til Porto-Longone og her indrettede sig saaledes, at ingen fremmed kunde komme ham paa nært Hold uden en skriftlig Tilladelse dertil fra Kommandanten, ligesom han, den 11te September, derfra udstedte Ordre[3] om, at Ritmester »Raoul skal overtage Kommandoen over hele mit Kavalleri, saaledes at de alle, Polakkerne, Jægerne og Mamelukkerne, beredne og uberedne, skal staa under hans Befaling. Han skal stedse ledsage mig til Hest og der skal derfor leveres ham en Hest fra min Stald, endvidere to Pistoler; han skal være Fører for min Eskorte og træffe de nødvendige

[1] Pons, Souvenirs, 211. — [2] Campbell. 299. — [3] Registre 113.

Sikringsforanstaltninger, i hvilken Anledning han skal konferere med Chefen for Gendarmeriet om, paa hvilke Punkter der vil være at udstille Gendarmer langs den Rute, jeg passerer; Gendarmerne skal derimod aldrig ledsage mig. Hver Dag skal fem Mand beordres til at eskortere min Vogn til Hest og med ladte Karabiner og Pistoler.«

Senere hen er det dog ikke Rygter alene, der mane til at holde skarp Udkig til alle Sider, nej der indtræffer rent positive Meddelelser om, at der er Fare paa Færde, og den, der sender dem, er ingen ringere end Kejserens egen Broder Joseph[1], der efter Kejserdømmets Fald har taget Ophold paa Slottet Prangins ved Genfersøen. En Dag sidder han og spiser Frokost med Talma, da Mad. Staël kommer i Besøg fra Coppet og lader ham vide, at General Falingieri, der er paa Vej fra Paris til Wien, er kommen til hende og har fortalt, at man i Paris har planlagt at myrde Kejseren, og at forskellige Personer har stillet sig til Raadighed til at udføre denne Udaad saaledes, at de skulde tage fra Paris til Korsika og derfra ekspederes over til Elba af Kejserens svorne Fjende Brulart, hvem man har gjort til Guvernør over Korsika. Øjeblikkelig erklærer Talma sig beredt til at rejse til Elba og underrette Kejseren om Faren, og Mad. Staël tilsidesætter sin Uvillie imod Kejseren og tilbyder det samme, men Joseph anser det for heldigere, at en mindre bekendt Person kommer afsted, og da nu netop en af Kejserdømmets gamle og hengivne Tjenere, den forhenværende Krigskommissær Boisneau har slaaet sig ned i Nærheden, bevæger han ham til at tage afsted. Paa den Maade underrettes man altsaa i Portoferraio om Affæren og kan saaledes være paa sin Post.

Saa hænder det en Aften, Kejseren er ude paa San

[1] Mémoires et correspondance politique et militaire du roi Joseph, publiés, annotés et mis en ordre par A. du Casse. X. Paris 1854, 226—27, 340—42.

Martino, at man ser en Person luske omkring der af et saa skummelt og mistænkeligt Udseende, at man finder sig foranlediget til at anholde og visitere ham[1]; han har en Dolk hos sig. Det fremgaar af Forhøret over ham, at han er Korsikaner og identisk med en Person, om hvem det vides, at han har begaaet adskillige Forbrydelser, men han vil ikke ud med, hverken hvorledes han er kommet til Elba, eller hvad han har at gøre der[2]. At han ikke har noget godt i Sinde, kan man jo sige sig selv; men da der ikke foreligger noget, hvorfor han kan dømmes, beordrer Kejseren ham hurtigst muligt transporteret tilbage til Korsika igen.

Her ovre har som sagt den nye Regering i Frankrig indsat Kejserens svorne Fjende, den fordums Chouanchef Brulart til Guvernør, og Politiet i Portoferraio har Anledning til at tro, at det er ham, der har udsendt den omtalte mistænkelige Person. Dagen efter dennes Hjemsendelse faar derfor Kejserens Dørvogter Santini[3], der er Korsikaner af Fødsel og Kejseren oprigtig hengiven, Ordre til at tage over til Korsika og søge at formaa sine talrige Slægtninge og Venner derovre til at danne et hemmeligt Politi, der skal give nøje Agt paa alt, hvad Brulart foretager sig, og straks indsende Meldinger derom til Elba. Santini tager altsaa afsted og erfarer snart til sin Forfærdelse, at Brulart har organiseret endog flere Snigmorderbander, som fra Capraia og Giglio skulle se at skaffe sig Lejlighed til at rydde Kejseren af Vejen. Herom underretter han straks Politiet hjemme og vender selv kort efter over Hals og Hoved tilbage, da Brularts Agenter har opdaget, hvem han er.

At alt dette maa skærpe Aarvaagenheden i Portoferraio

---

[1] Foresi, 48; Mémoires de Joseph, X, 227; Pons, Souvenirs, 160. — [2] Foresi fortæller, at han tilstod, at han »var kommen fra Korsika og udsendt for at dræbe Kejseren samt betalt derfor af en mægtig Mand«. — [3] Noel Santini, De Sainte-Hélène aux Invalides. Paris 1854, 149.

til det yderste, er en Selvfølge; enhver er paa sin Post og det saa meget mere, som der gentagne Gange ogsaa andetsteds fra indløber Meddelelser om, at man skal tage sig i Agt. Saaledes meldes det[1] fra tre forskellige Steder og fra fuldt paalidelige Folk, at en enøjet Leipzigerjøde, der vandrer om og sælger Bøger, har ladet sig udbetale en klækkelig Sum for at paatage sig at myrde Kejseren, og at han har til Hensigt at gøre dette paa den Maade, at han vil tilbyde Kejseren sine Bøger og da benytte et Øjeblik, medens Kejseren gennemblader Bøgerne, til at støde ham ned; det meldes yderligere, at han kan ventes til Elba fra Neapel eller Civita-Vecchia, og at han vil gaa i Land i Rio Marina. Øjeblikkelig gaar der derfor Bud til Pons om at holde vaagent Øje med alle, der kommer i Land ved Rio og i saa Henseende at slutte sig sammen med Kommandanten sammesteds, Oberst Tavelle (Side 97). Dette sidste er dog aldeles ikke Pons tilpas, thi han ved, at den gamle Oberst vil blive saa ovenud tjenstivrig, at han vil gøre Dumheder, og det gaar da ogsaa ganske rigtigt som forudset; Tavelle anholder enhver enøjet Person, der kommer indenfor hans Rækkevidde, deriblandt endog Borgmesteren fra Rio-Montagne, hvem han har et Horn i Siden paa. »Hvad skal De her?«, tordner han ham i Møde, da han en Dag møder ham i Rio-Marina. »Vil De se, De kommer afsted igen herfra, hvor De intet har at gøre.« Den forbløffede Borgmester vover at indvende, at han jo dog er Borger i Landet og tilmed Embedsmand og Kammerherre, men det afvæbner aldeles ikke den tjenstivrige Oberst. »Kan gerne være,« svarer han, »men De er nu engang mærket ligesom ham, der solgte Vor Herre, og ligesom ham, der vil myrde Kejseren, og det er et fælt Mærke. Afsted med Dem!« og der hjælper ingen kære Moder, Borgmesteren maa hjem igen, uagtet han faar sin Kollega i Rio-Marina kaldt til Hjælp. Leipzigerjøden fik man

[1] Pons. Souvenirs. 165.

derimod ikke fat; han havde formodentlig faaet Nys om, hvor skarpt man passede paa, og var derfor udebleven.

Navnlig er Cambronne, under hvem Politi- og Sikringstjenesten, som man vil erindre det (Side 104), er henlagt, bestandig stærkt paa Færde, men kommer derved rigtignok ogsaa gentagne Gange galt fra det. Saaledes sejler en Dag et neapolitansk Krigsskib ind paa Portoferraios Rhed, hejser Elbas Flag paa Stortoppen og saluterer med 21 Kanonskud, alt imedens Mandskabet raaber Hurra og »Kejseren leve!« Et Øjeblik efter lægger Chaluppen fra Borde og sætter Kontraadmiralen, som fører Skibet, ind til Karantænen, hvor han høfligst anmoder om at maatte gaa i Land og overbringe Kejseren sin Hyldest. Der gaar Bud til Cambronne, som ogsaa straks kommer til Stede, men aldrig saa snart faar han Øje paa den neapolitanske Uniform, førend den Tanke farer igennem ham, at ligesom Kong Murat svigtede Kejseren i Rusland, saaledes har hans Admiral naturligvis ogsaa noget ondt i Sinde. Som en Bulbider farer han[1] derfor løs paa Admiralen og skælder baade ham og hans Officerer ud for Skurke og Banditer, hvem han vil lade skyde ned, hvis de ikke øjeblikkelig fortrækker. Han beordrer derefter Toldbodvagten til at lade med skarpt, og der er saaledes ingen Tvivl om, at han vilde have kommanderet Fyr, hvis Chaluppen ikke uopholdeligt havde bragt Admiralen ud igen, og Skibet derefter straks var stukket i Søen.

En anden Dag er der Parade, og en fremmed, som lige er kommet i Land, og som gerne vil se Gardisterne defilere, iler til og stiller sig op iblandt de forreste Tilskuere. I samme Nu bemærkes han af Cambronne, og han, som ser Mordere og Misdædere i alle, han ikke kender, styrter hen[2] imod den fremmede og spørger ham i en saare ublid Tone om, hvem han er, og hvad han vil. Den fremmede, der ikke havde ventet en saadan Tiltale, hakker og stammer i

[1] Pons, Souvenirs, 168. — [2] Pons, Souvenirs, 170.

det, hvad der naturligvis gør Cambronne endnu mere mistroisk, men endelig kommer det ud af ham, at han kender Bertrand, og straks beordrer Cambronne ham derfor under Eskorte ført op i Overhofmarschallatet, hvor det ganske rigtigt viser sig, at han endog er saare vel kendt af Bertrand, eftersom han tidligere har tjent under ham som Krigskommissær; han er tillige saa lidet farlig, at man har afskediget ham i Frankrig paa Grund af hans stærkt udprægede kejservenlige Sindelag, og han er kommen til Elba for at hilse paa sin gamle Chef og paa Kejseren. Naturligvis gøres der ham da en Mangfoldighed af Undskyldninger for den Maade, hvorpaa han er blevet modtaget, og det forsikres ham, at man med Fornøjelse vil se ham forblive paa Øen, men han har allerede faaet mere end nok af sit Ophold der og tager derfor afsted med første Lejlighed.

Syvende Kapitel.

Kejserens Pengeforlegenhed. — Besparelser og Reduktioner. — Tumulter i Anledning af Skatternes Opkrævning. — Desertioner. — Militærforhold. — Kejserens mentale Tilstand. — De mange Spioner og Tilrejsende. — De italienske Patrioters fornyede Skridt. — Den hemmmelighedsfulde Fremmede. — Omslaget. — Forsvarsforanstaltninger. — Efterretninger fra Frankrig.

Da den i Fontainebleautraktaten stipulerede Aarsrente fra Frankrig ikke blev Kejser Napoleon betalt, og da Savnet af den selvfølgelig følte desto haardere, jo længere Tid der gik, bestemte han sig til at tale med Campbell om Sagen og beklagede sig samtidig levende over, at man saaledes

svigtede sine Forpligtelser imod ham. Herom indberettede Campbell til Lord Castlereagh, idet han tilføjede, at det vistnok af den Grund vilde være klogt at lade Kejseren faa, hvad der tilkom ham, at han jo saa ikke havde noget at klage over. Som Følge heraf talte Castlereagh med Talleyrand, hvilket igen gav denne Anledning til i sin tidligere omtalte Skrivelse af 13de Oktober at meddele Kong Ludvig XVIII, at man oftere spurgte dem, han havde om sig, ligesom ogsaa »Lord Castlereagh direkte[1] har talt til mig selv. om Traktaten af 11te April vil blive opfyldt. Kejseren af Rusland har lagt Mærke til, at vort Budget intet indeholder denne Sag vedrørende . . ., kort sagt, dette kommer paa Bane under de forskelligste og næsten altid de ubehageligste Former. Saa pinligt det nu end er at beskæftige sig med den Slags Ting, kan jeg dog ikke undlade at gøre Deres Majestæt opmærksom paa Ønskeligheden af, at der foretages et eller andet Skridt. En Skrivelse fra Jaucourt[2], hvori han gav mig en Meddelelse fra Deres Majestæt, vilde sikkerlig gøre en god Virkning,« — altsaa, Talleyrand foreslaar, at der tilstilles ham en i sig selv ganske intetsigende Skrivelse, som han kan lægge frem for Kongressen for at bilde den ind, at Frankrig vil opfylde sine Forpligtelser, og Kongen svarer ham den 21de Oktober: »Jeg skal uopholdelig lade Jaucourt tilstille Dem et saadant Brev, som De ønsker.« Hermed opnaar man da virkelig ogsaa at faa Fred fra Kongressens Side, i hvert Fald foreløbig.

Imidlertid sidder Napoleon paa Elba og er lige ved at plage Livet af sig over, hvorledes han skal komme ud af

---

[1] Det ser noget underligt ud. at netop Lord Castlereagh er den, der purrer ved Frankrig for at faa det til at opfylde sine Forpligtelser over for Napoleon, naar han, hvis Fædreland jo ogsaa havde været med til at tilsikre Kejseren Suveræniteten over Elba, samtidig viste Tilbøjelighed til at ville sætte Napoleon ud paa Azorerne; men i Politiken kan jo saa meget forenes. — [2] Jaucourt ledede det franske Udenrigsministerium under Talleyrands Fraværelse.

det; han er nødt til at foretage en lang Række af tildels endog meget pinlige Besparelser for blot nogenlunde at kunne faa sine Penge til at slaa til.

Da saaledes Postvæsenet indtil 1ste August har givet et Underskud paa 1100 Fr., bestemmer han den 7de September, at Landpostbudene skal erstattes af ridende Ordonnanser[1]. Den 26de Oktober afskediges fire underordnede Hoffunktionærer, hvorved der spares 18,000 Fr.[2]. Fra 1ste November inddrages det daglige Officerstaffel; kun naar Kejseren er i San Martino, bespiser han de Officerer, han har med sig, dog skal Drouot spise sammen med ham til Stadighed[3]. Bespisningen af Tjenerskabet er allerede bortfalden fra 1ste Oktober; fra Maanedens Slutning maa det desuden holde sig selv med Varme, Lys og Vask, hvorved der spares 40,000 Fr.[4] Af alle Lønningerne udbetales fra samme Tidspunkt kun Halvparten kontant, Resten i Anvisninger paa den franske Statskasse[5]. Fra 1ste Januar afskediges Postbudene i Portoferraio og erstattes af Ordonnanser[6]; samtidig indstilles Postbaadens regelmæssige Farter, og Posttjenesten besørges fra nu af af de to Avisobaade l'Abeille og La Mouche, bemandede hver med en Underofficer og fem Gardematroser; herved spares 4300 Fr.[7]. Fra Nytaar foretages tillige Reduktioner i Ingeniørvæsenet og Marinen; der knappes af paa Uniformsudgifterne og i det hele taget paa Hærvæsenets Budget, i alt 47,903 Fr.[8] Der bliver solgt otte Køreheste og afskediget nogle Staldbetjente[9]; den ene af de to Bygningsinspektører afskediges[10], og alle Officererne faar anviste Kvarterer in natura i Kasernerne i Stedet for som hidtil at faa udbetalt Kvartergodtgørelse[11].

Det er jo ikke helt ubetydelige Summer, der herved

[1] Registre, 103. — [2] Registre, 173. — [3] Registre, 182. — [4] Registre, 176, 183, 188. — [5] Peyrusse, 262. — [6] Registre, 220. — [7] Registre, 219 222. — [8] Registre, 239. — [9] Registre, 230. — [10] Registre, 254. — [11] Peyrusse, 263.

spares, og for saa vidt kan man altsaa forstaa, at de kan hjælpe noget; men ved Siden heraf træffes der en Række Foranstaltninger, ved hvilke der kun kan spares eller rettere sagt knibes saa lidt, at deres Iværksættelse alene kan forklares ved, hvad Generalinde Bertrand i September sagde til Campbell[1], nemlig at Kejserens »Stilling var saa elendig, at han ikke engang havde Raad til at forære en Fingerring bort«. Saaledes beordrer han den 6te September, at Regningen paa de Forandringer, hans Moder har ladet foretage i sin Bolig, skal præsenteres hende selv til Betaling[2], da »det er den eneste Maade at faa hende til at lade være med at forlange Arbejder udførte, der i Virkeligheden ere ganske overflødige«. I Januar er det hans Søster, han holder igen med; Prinsesse Pauline har til sin Salon bestilt otte Rullegardiner, som hun endda selv har leveret Lærredet til, men da Kejseren ikke har approberet dette, »som heller ikke er opført paa Budgettet, saa maa Prinsessen selv betale« de 62 Fr. 60 Ct., det drejer sig om, ligesom hun fremtidig maa finde sig i, at ganske det samme vil blive Tilfældet med alle Udgifter, der ikke ere approberede[3].

Der skal i Sæsonens Løb holdes tre Baller[4] i Palæet og hver Gang skal der inviteres 150 Personer, men hvert Bal maa ikke koste mere end 1000 Fr. Gæsterne »skal bedes til Kl. 9, og der skal spises Kl. 12. Forfriskninger skal bydes om, dog ikke Is, da dette er saa vanskeligt at skaffe,« hvilket hidrører fra, at Iskælderen ved La Madone[5] er lejet ud til Fiskeriforpagter Senno (Side 138), og der derfor ikke kan skafles noget at fryse Fløden med. Lejemaalet skal da derfor ogsaa opsiges ham, og Kælderen sættes i Stand og i Vinterens Løb fyldes med Sne, »som næsten ikke kommer til at koste noget«.

---

[1] Campbell, 319. — [2] Registre, 100. — [3] Correspondance XXVII, 446. — [4] Correspondance XXVII. 442. — [5] Correspondance XXVII, 444; L'île d'Elbe et les Cent-jours, Correspodance XXXI, 18.

Der henligger i Forternes Magasiner en Del muggent Mel, som naturligvis giver daarligt Brød, hvilket Soldaterne vægre sig ved at spise. Efter Tilskyndelse fra anden Side lader Kejseren da Melet transportere til Rio og beordrer Pons til at uddele det til Minearbejderne[1]. Pons, som har den Anskuelse, »at en Arbejdermund er lige saa god som en Soldatermund,« tilskriver Kejseren, at han finder det uretfærdigt, »at disse Stakler, der ikke har andet at spise end Brød, og af hvilke de tre Fjerdedele ikke har andet at drikke end Vand, skal nødes til at spise det daarlige Brød, og i hvert Fald har jeg ikke Mod til at tvinge dem dertil.« Men Kejseren holder fast paa sit, og Melet bliver da delt ud, først en Gang, saa nok en Gang, men Dagen efter er saa rigtignok ogsaa hundrede Arbejdere syge. Pons fremstiller sig da personlig for Kejseren og siger ham, at det er umuligt at fortsætte med Uddelingen, hvortil Kejseren svarer[2]: »Ja, ja da, er det umuligt, saa er det umuligt,« og dermed standser Uddelingen. Melet bliver senere solgt til Italien.

Ved en anden Lejlighed faar Kejseren i Sinde at afskedige en Del af Minearbejderne. Atter protesterer Pons og forsikrer, at der vil blive Spektakler, ja muligt endog Oprør, hvis man saaledes gaar hen og tager Brødet af Munden paa de fattige Mennesker, der ingen Udsigt har til ad andre Veje at fortjene noget. »Ja, hvad skal jeg gøre?« svarer Kejseren[3], »jeg er selv en fattig Mand«. »Jeg er fattigere end Hjob,« erklærer han[4] ved en anden Lejlighed, men han bestemmer sig dog til at lade Folkene blive.

Den forudsatte Nytte af de mange Besparelser opnaaes dog naturligvis ikke fuldt ud, thi det gaar selvfølgelig ikke anderledes her end overalt ellers, det vil sige, der melder sig uforudsete Udgifter, som man ikke han undgaa at afholde. Saaledes drukner et af Muldyrene ved Vandingen,

---

[1] Pons, Souvenirs, 94. — [2] Pons, Souvenirs, 97. — [3] Pons, Souvenirs, 102. — [4] Pons, Souvenirs, 256.

»hvilket er et Tab for mig, som hidrører fra, at der ikke findes en lille Pumpe i Stalden. Lad en af dem i Magasinet blive opstillet der,« tilskriver han Bertrand[1]. Endvidere, det rygtes iblandt hans Gardegrenaderer, af hvilke en Del er dekorerede med Æreslegionen, at de ligeledes dekorerede Gardejægere og Artillerister har faaet de dem som Legionærer tilkommende Gratifikationer udbetalte, medens de selv ikke har faaet noget. De indgiver derfor en Ansøgning[2], hvori de udtaler, at de »vove at anraabe Deres Majestæts Godhed og Retfærdighed om at lade den omhandlede Betaling komme til Udførelse, idet de smigrer sig med, at Deres Majestæt ikke vil tillade, at Deres tapre Grenaderer skal saa at sige stilles i en lavere Klasse end deres Kammerater. Tværtimod haabe de paa, at Deres Majestæt vil udstede de fornødne Ordrer for, at deres enstemmige Ønske kan blive opfyldt.« Naturligvis er herved intet andet for Kejseren at gøre end at rette den Forsømmelse, han for øvrigt er ganske uvidende om, men det volder en ikke ubetydelig Udgift og altsaa en klækkelig Forringelse af Nytten af Besparelserne.

Dertil kommer saa det i allerhøjeste Grad fortrædelige, at Skatterne og Afgifterne kun indgaa yderst trægt, ja for en stor Dels Vedkommende endog aldeles ikke. Da Kejseren kom til Elba, var der endnu Restancer, der gik tilbage til 1ste September 1813[3], og som ialt androge et Beløb paa godt og vel 9000 Fr.[4]. Man forsøgte at faa dem og de løbende Skatter ind med det gode[5]; men det gik af den Grund aldeles ikke, at Befolkningen havde sat sig i Hovedet, at Kejseren havde saa store Rigdomme med sig, at ingen mere behøvede at betale Skat[6]. Saa maatte naturligvis Opkræverne rundt og purre ved hver enkelt, men mange vare saa

---

[1] Correspodance XXVII, 418. — [2] Findes i Firmin-Didot Pages d'histoire, 163. Noten. — [3] Campbell, 248. — [4] Peyrusse, 239; Tillæg, 28, 53. — [5] Peyrusse, 255. — [6] Pons, Souvenirs, 201.

fattige, at de vilde være blevne nødte til at sælge bort af deres Klæder og Bohave, ja somme endog deres Huse, for at kunne betale[1], og de modtoge derfor Opkræverne med Hujen og Skrigen, hvilket disse da igen besvarede med Trusler om at komme tilbage med væbnet Magt og inddrive Restancerne; herved forøgedes atter Befolkningens Ophidselse, og Opkræverne maatte flygte. Man fandt da i Løbet af Juli Maaned paa at lade Præsterne foreholde deres Menigheder fra Prædikestolene, at nu maatte de betale, og at der ikke vilde blive givet Henstand længere end til 1ste August[2]; men heller ikke dette hjalp, der forefaldt endog de alvorligste Tumulter i Kirkerne, og endnu den 7de September var der ikke indbetalt det mindste[3]. De utroligste og snedigste Udflugter fandt Restanterne paa for at trække Betalingen ud, ja de henvendte sig endog til Campbell for at faa ham til at tale deres Sag hos Kejseren, hvad han dog selvfølgelig ikke vilde indlade sig paa[4].

Langt om længe faldt dog først en, saa en anden til Føje, lidt efter lidt kom der flere med, og omtrent ved 1ste December var man endelig saa vidt, at ikke blot Restancerne vare indgaaede fra de allerfleste Steder, men endog ret betydelige Afdrag paa det løbende Aars Skatter. Kun fra Capoliveri udeblev enhver som helst Betaling; naar Opkræverne viste sig der, modtoges de med Haan og Skældsord og fortrak de ikke skyndsomst, truedes de endog paa Livet. Der var saaledes ikke andet for end at gaa frem med Strænghed. Altsaa blev der sendt 12 Gendarmer derud, som paa Omgang skulde lægge sig i Kvarter hos Restanterne, indtil de betalte[5], men Befolkningen var ikke forknyt, den rejste sig i Masse og jog Gendarmerne hjem igen. Derefter blev der sendt et Par Kommissærer afsted med den Besked, at ikke blot enhver havde at betale, hvad han skyldte, inden

---

[1] Campbell, 248. — [2] Campbell, 271, 279. — [3] Registre, 105. — [4] Campbell, 279, 284. — [5] Pellet, 122; Pons, Souvenirs, 201.

24 Timer fra Forkyndelsen, men at man tillige skulde angive Hovedmændene for Optøjerne. Heller ikke det hjalp; man nægtede baade at betale og at udpege de skyldige. Saa brast Kejserens Taalmodighed; en Militærstyrke paa 210 Mand og 20 Gendarmer blev sendt til Byen, hver med tre Pakker skarpe Patroner, og Chefen fik Ordre til[1] at arrestere de tre Hovedmænd for Spektaklerne, hvoriblandt Præsten, samt at meddele Beboerne, »at de skulde ske al Landsens Ulykke,« hvis de nu ikke betalte. Saa gik det op for dem, at det var Alvor, og saa betalte de; de tre Urostiftere bleve arresterede, men dog snart efter igen satte paa fri Fod[2].

Naturligvis gav de saaledes indgaaede Betalinger en saare velkommen Forøgelse af den øjeblikkelige Kassebeholdning, og yderligere forøgedes denne ved det Salg af gamle Effekter, hvorom allerede er talt (Side 162). Men lige over for dette stod saa igen betydeligt forøgede Udgifter til Militærvæsenet, hidrørende fra at en Mængde baade franske og italienske Officerer, som følte sig utilfredse hjemme, strømmede til Øen og anmodede om Ansættelse, hvad Kejseren da som Regel heller ikke nægtede sine gamle Vaabenfæller[3], uagtet han aldeles ingen Brug havde for dem. Hvor stor denne Indvandring var, og i hvilken Grad den tyngede paa Budgettet, fremgaar af, at Kejseren paatænkte at formere et særligt Æresgardekompagni af dem, og at Udgifterne til Staben, som for 1814 ansloges til 30,000 Fr.[4], for 1815 budgetteredes til 107,000 Fr.[5]

Men voksede saaledes altsaa bestandig Antallet af Officererne paa Øen, saa aftog omvendt Antallet af de menige og det baade i Garden og navnlig i den korsikanske

---

[1] Registre, 198. — [2] Pons, Souvenirs, 202. — [3] Campbell, 289; Correspondance XXVII, 410. Smlgn ogsaa Liberté individuelle sous le règne des Bourbons, publiée par M. M. P.*** et de V***, Paris 1815, 10—12. — [4] Peyrusse, 246. — [5] Peyrusse, 264.

Bataillon. For Gardisterne var Modsætningen imellem det fordums raske Krigerliv og den nuværende Uvirksomhed et Tryk, der gjorde dem i den Grad kede af den hele Situation, at mange af dem kom og forlangte deres Afsked under Paaskud af at være blevne kaldte hjem til deres Familier. Selvfølgelig nægtedes dette dem ikke, de fik oven i Købet, for saa vidt der ikke havde været noget i Vejen med deres Opførsel, et smukt med Kejserens Vaaben forsynet Afskedspatent med sig, hvori der stod udtalt, hvor meget Bataillonen beklagede at skulle af med dem, og hvori der gaves dem det smukkeste Vidnesbyrd om deres tro Tjeneste o.s.v.[1], og dermed droge de saa afsted. Men naturligvis var der ogsaa dem, der ikke kunde fortjene en saadan Ros, fordi de havde opført sig slet baade i Retning af Mangel paa Disciplin overfor deres foresatte og god Opførsel imod den civile Befolkning; mod dem maatte der Straf til, enten Vand og Brød[2] eller Tvangsarbejde paa Pianosa[3]. Forbedrede de sig saa, bleve de atter stukne ind i Kompagniet, hvis ikke hjemsendtes de. Hullerne bleve i alle Tilfælde udfyldte saa godt det lod sig gøre ved frivillig Tilgang af gamle Soldater, og da denne Tilgang saa noget nær opvejede Afgangen, holdtes Garden omtrent fuldtallig. Derimod foregik der ifølge Ordre af 9de December[4] den Forandring med dens Rammer, at de seks Kompagnier, hvoraf den hidtil havde bestaaet, reduceredes til fire.

Langt værre gik det ud over den korsikanske Bataillon, hvis Mandskab deserterede i Massevis og gjorde Øen usikker ved Optøjer, ja ligefremme Brandskatninger af Bønderne[5], der til Gengæld væbnede sig imod Desertørerne med deres Høtyve. Paa et enkelt Tidspunkt deserterede der saa mange, at Kejseren fandt sig foranlediget til at beordre Gardeafdelinger ud til de Steder, hvorfra man kunde for-

[1] Correpondance XXVII, 436. — [2] Registre, 265. — [3] Registre, 77 — Registre, 208. — [5] P o n s, Souvenirs, 342.

mode, de vilde se at komme over til Korsika, og paa et af disse Steder kom det endog til en ligefrem Kamp, der endte med, at fem af Desertørerne bleve arresterede med Vaaben i Haand. Kejseren befalede da, at de skulde trække Lod om, hvem af dem, der skulde bøde med Livet for dem alle fem[1], men da det kom til Stykket, lod han Naade gaa for Ret og vedkommende løbe.[2] Han meddelte derhos Bataillonen, at det ikke var hans Hensigt at holde dem tilbage med Magt, der kunde ønske at tage hjem[3], og ganske vist formindskedes derved Antallet af Desertioner og Uordener en hel Del, men det var dog stadig nødvendigt at holde Krigsretter og afsige Domme[4], og til Trods for Tilgang ved Hvervningerne baade paa Korsika[5] og i Italien, svandt Bataillonen meget betydeligt ind.

Mest paalidelige vare i alle Henseender de polske Gardejægere, hvorfor de da ogsaa bleve anvendte paa de forskelligste Maader, som Kanonerer[6], til Vagttjeneste i Stalden og foran Palæet og Landporten[7], kort sagt overalt, hvor man havde Brug for dem. Hvad endelig den frivillige Bataillon angik, som overhovedet aldrig havde været stort bevendt, saa blev den fra 1ste Februar 1815 helt sat ud af Tjeneste imod blot at møde til Parade om Søndagen[8].

Naar nu alt det sammenholdes, som i det foregaaende er omtalt, Kejserindens og Kongen af Roms Udeblivelse, de økonomiske Vanskeligheder, Campbells Spioneri, Forslagene paa Wienerkongresssen om Napoleons Deportation, Snigmordsplanerne, Urolighederne paa Øen i Anledning af Skatterne og saa ved Siden af alt dette det daglige Arbejde med at holde det hele gaaende, saa vil det forstaaes, at den Mængde af Fortrædeligheder, Ærgrelser, Ængstelser, ja

---

[1] Registre, 86. — [2] Registre, 101. — [3] Registre, 87. — [4] Pellet, 160. — [5] Peyrusse, Tillæg, 35. — [6] Registre, 26. — [7] Registre, 36. — Correspondance XXVII, 445—446.

ligefremme Sorger, som alt dette maatte volde Kejseren, ikke kunde overgaa ham uden at sætte endda meget kendelige Spor. Det var da ogsaa i den Grad Tilfældet, at det langt ud over hans nærmestes Kreds bemærkedes, i hvilken Grad han lidt efter lidt gik tilbage i aandelig Henseende.

Han, som til at begynde med, havde været saa virksom og saa ivrig for at tage fat, han havde, erklærede Campbell[1] allerede midt i September, »ganske vænnet sig af med at arbejde og at drive stillesiddende Studier. Han har fire Residenser paa forskellige Steder af Øen, og alt, hvad han tager sig for, gaar ud paa at forandre og forbedre disse, men han er for urolig og for ubestemt til at kunne holde sin Interesse ved noget deraf vedlige, saa snart det har tabt Nyhedens Tillokkelse. I Modsætning til forhen falder han saa hen i en Tilstand af Ulyst til at tage sig noget for, under hvilken han trækker sig tilbage til sit Værelse for at hvile sig flere Timer om Dagen«.

Undertiden opfører han sig paa den besynderligste Maade. Saaledes engang, da han er ude at ride, staar han af og sætter sig i Vejgrøften, der er saa fuld af Vand[2], at det gaar ham op til Livet. Noget efter stiger han atter til Hest, rider ned til Stranden og sejler en Tur ud, alt medens Vandet driver af ham. Først et Par Timers Tid efter siger han til sine Ledsagere: »Nu vil jeg hjem og tage noget andet Tøj paa; jeg kan mærke, jeg er lidt vaad om Fødderne«.

Han bliver mere og mere sær. Saaledes faar han Aversion for, hvad der er sort, og da derfor Dronningen af Neapel har sendt sin Søster Pauline sort Fløjl til en Kjole[3], og hun giver Møde i den ved Taffelet, saa siger han straks til hende — uagtet hun for at bøde paa det ensfarvede sorte har fikset Kjolen op med rosa Pocher, —: »Naa, Du vil nok gaa til Bords i Domino!«, og hun maa derfor hen og klæde sig om. En anden Gang kommer Fru Pons til Taffelet i

[1] Campbell, 305. — [2] Pellet, 54. — [3] Pons, Souvenirs, 261.

Sørgedragt, og straks afficerer dette Kejseren saa stærkt, »at han ikke et eneste Øjeblik lod sig live op under hele Taffelet,« og at han, efter hvad Drouot forsikrede, havde maattet gøre den største Vold paa sig for at kunne holde ud at være en hel Time sammen med hende.

Senere hen kan han ikke lide hvidt, hvilket atter gaar ud over hans Søster, der har ladet en hvid, rigt broderet Kjole forskrive fra Paris. Saa snart hun viser sig i den, maa hun hen og klæde sig om.

Til andre Tider bringer de ubetydeligste Ting ham helt ud af sig selv. Saaledes har Pauline engang faaet hans Bogbinder i Livorno til at binde hans Bøger noget anderledes ind, end han har beordret det. Da saa Bøgerne kommer til Portoferraio, bliver han i den Grad forbitret, at han lader et Par Soldater rive Ryggene af dem og sende dem tilbage til Bogbinderen, for at han — vel at mærke paa Paulines Bekostning — kan sætte Rygge paa dem igen saaledes, som han vil have det[1].

En Nat i November er han falden i Søvn, medens han sidder og skriver; den vagthavende Mameluk, der har at holde hans Lampe i Orden, har derfor saa lydløst som muligt listet sig ind til ham. Saa vaagner han pludselig, og da han ser en Mandsperson glide hen over Gulvet, bliver han formodentlig angst for, at det skal være en Snigmorder, — i hvert Fald griber han en Pistol og skyder den arme Fyr[2] paa Pelsen.

Der fortælles oftere om, hvorledes Kejseren kunde fare op om Natten og vandre rastløs frem og tilbage i sit Værelse eller om, hvorledes han som omtalt kunde findes sovende over sine Papirer. At han var i en aandelig Dekadence, var vitterligt for alle, og ganske naturligt ansaa man det da derfor ogsaa for udelukket, at han under saadanne Forhold skulde kunne pønse paa noget, der kunde forstyrre

[1] Pellet, 44. — [2] Livi, 164.

den offentlige Rolighed i Europa. Campbell skrev overensstemmende dermed den 6te December til Lord Castlereagh[1]: »Maa jeg tillade mig at gentage, hvad der er min Mening, nemlig at hvis man lod Napoleon faa de Subsidier, han efter Fontainebleautraktaten har Ret til at vente, saa vilde han holde sig fuldkomment roligt her, med mindre der da skulde hænde noget ganske uforudset enten i Italien eller i Frankrig,« og som Campbell her ræsonnerede, saaledes ogsaa de øvrige Agenter i deres Indberetninger til London, Paris og Wien[2]. Man forstaar altsaa, at saadanne Udtalelser

[1] Campbell, 343. — [2] H. Haussaye, *1815*, 171. Foruden af Mariotti var der efterhaanden ogsaa sendt Agenter til Elba fra Frankrig, England og Østerrig (Pellet, 51, 122, 127), saa at der med andre Ord var en saadan Sværm af Spioner omkring Napoleon, at han i Virkeligheden boede i et Glashus. Under de forskelligste Forklædninger og Paaskud skaffede de sig Adgang til Øen (Pellet, 149), og med største Snedighed fik de sig introducerede endog hos Notabiliteterne, saaledes f. Eks. hos Cambronne, der i god Tro til deres Forsikringer om Hengivenhed for Kejseren var velvillig nok til personlig at vise dem om i Forterne (Pellet, 127, 128), hvortil ellers Adgangen var lukket for civile og kun aaben for militære efter forud indhentet Tilladelse fra Kejseren eller Drouot. Selv Tjenerskabet i Mulini satte de sig i Forbindelse med (Pellet, 57) — saaledes stod en af Paulines Kammerjomfruer i Pariserpolitiets Sold (Pellet, 41, Note 2) — og blandt Officersfruerne, ikke at tale om de Damer, der kom til Øen for at leve sammen med Officererne (Pellet, 57, 132, 134) forstode de at lede dem op, der vare villige til for gode Ord eller Betaling at faa deres Mænd eller Elskere til at sladre af Skole med, hvad det kunde være af Interesse at rapportere. Og i saa Henseende nægtede de sig ikke noget: løst og fast noterede de op og sendte ind. Saaledes lod Oliehandleren den 1ste December Mariotti vide (Pellet, 121), at en af de italienske Officerer havde betroet ham, at Marie-Louise havde været i Besøg hos Napoleon i September — at dette var en Forveksling med Grevinde Walewska vidste han ikke noget om — og senere, 26de December, at Kejseren havde faaet Meddelelse om, at hun ved den Lejlighed var bleven frugtsommelig (Pellet, 137), hvilket havde glædet Indbyggerne paa Elba ganske overordentlig, idet de tænkte som saa, at naar der kom en ny Kejserprinds, som stammede fra Elba, maatte Napoleon i en ganske særlig Grad føle sig knyttet til Øen og være den bevaagen.

maatte opfordre baade Kejser Alexander og Lord Castlereagh til paa ny at presse paa, for at faa Frankrig til at opfylde sine Forpligtelser, og Følgen var da ogsaa, at Alexander i Februar ligefrem spurgte Talleyrand[1]: »Hvorfor opfylder De ikke Traktaten af 11te April?«, hvortil Talleyrand svarede: »Sire, jeg har været borte fra Paris i fem Maaneder og ved derfor ikke, hvad man har foretaget der i den omhandlede Henseende«. »Traktaten bliver ikke opfyldt,« erklærede Alexander hertil, »men det maa vi forlange; det er en Æressag for os, som vi ikke paa nogen Maade kan frafalde. Kejseren af Østerrig staar lige saa stærkt derpaa som jeg, og De kan være overbevist om, at han vil føle sig krænket, hvis man ikke opfylder, hvad man har forpligtet sig til.« »Sire,« gensvarede Talleyrand, »jeg skal indberette, hvad De her viser mig den Ære at sige mig, men jeg maa dog bemærke, at det under den Gæring, hvori Frankrigs Nabolande og navnlig Italien befinder sig, kan være en farlig Sag at give den Slags Folk Midler i Hænde til at intrigere, som man mener ere tilbøjelige dertil.« Talleyrand indberettede altsaa denne Samtale til Paris, men inden Bestemmelse her toges om, hvad man vilde gøre, havde Napoleon forladt Elba og derved givet hele Europa andet at tænke paa end Fontainebleautraktaten.

Det var nu dog ikke blot, ja ikke engang væsenligst de mange Spioner, der spredte Meddelelserne om, hvad der foregik paa Elba, ud over Evropa, thi deres Indberetninger havnede i de forskellige Regeringskontorer og kom ikke videre derfra. Nej, de som bragte Efterretningerne om Kejseren ud i de videste Kredse, det var den Mængde fremmede, som uafbrudt strømmede til Øen, dels, som vi allerede har hørt det (Side 82—83) for at se at slaa Mønt af Kejserens Ophold der, dels slet og ret som Turister, der blot ønskede at finde en Lejlighed til paa saa nært Hold, som

[1] Talleyrands Skrivelse af 15de Februar 1815 til Kong Ludvig XVIII.

de indskrænkede Forhold tillod det, at iagttage den Mand, om hvem der i saa mange Aar var gaaet saa stort et Ry, og som Skæbnen nu havde ramt saa haardt. At tilfredsstille deres Nysgerrighed i Retning af at se, hvorledes han tog sig i de smaa Forhold, hvorunder han nu levede, om muligt tillige at faa Audiens hos ham eller endnu hellere en Invitation fra ham, det var Maalet for deres Ønsker.

Der mødte fra alle Europas Lande i alt under Kejserens Ophold over 8000, hvoraf igen over Halvparten Englændere[1]. Saa snart de ankom, maatte de først melde sig hos Karantænelægen og derefter fremstille sig for Cambronne, til hvem de afleverede deres Pas til Visering; de fik saa udleveret et Opholdskort. Derefter gjaldt det at finde Logis i Byen, hvilket ofte var en overmaade vanskelig Sag, eftersom der var Dage, paa hvilken der kom 100 Rejsende ad Gangen[2], hvorfor da ogsaa hverken Mlle. Sauvages Gæstgiveri[3] eller det efter Oliehandlerens Indberetning meget dyre Hotel Bouroux[4] havde Plads nok til dem, uagtet Sengene paa sidstnævnte Sted stode saa tæt »som paa et Hospital«. Der var jo saa intet andet at gøre end at leje sig ind hos Restauratører[5] eller private, der selvfølgelig skruede Priserne op.

Og hvad saa de saa, alle disse mange fremmede, der ikke opnaaede at komme til Audiens eller til Taffels hos Kejseren? Ja, hvis de i det hele taget fandt Lejlighed til at se ham paa andre Tider, end naar han kørte ud[7], saa saa de en lille tykmavet og noget duknakket Mand, der, saafremt han overhovedet bemærkede deres Nærværelse, gengældte deres Hilsen med en hurtig Haandbevægelse, men som ellers gik i sine egne Tanker og saa ned. Til andre Tider, naar de vare saa heldige at se ham sammen med

---

[1] Napoléon à l'île d'Elbe i Nouvelle Revue, 1888, 302. — [2] Pellet, 129. — [3] Peyrusse, Tillæg, 66. — [4] Pellet, 118. — [5] Correspondance XXVII. 429. — [6] Labadie, 384. — [7] Labadie, 49; Monier, 68.

andre, forbavsede han dem ved, hvad han kunde finde paa. Hvem skulde vel saaledes have tænkt sig, at Kejser Napoleon kunde løbe omkring blandt sine Vinstokke for at hjælpe til med at genne de Kyllinger ind, der vare brudte ud af deres Indhegning, eller at han kunde give sig af med at spille nærmest til Vægs med Damer[1] eller lade Ringen gaa og oven i Købet selv lave Snoren dertil af Damernes Halsbaand, som han bad dem om at laane sig[2]. Eller hvilken Fornøjelse tror man ikke, han beredte Tilskuerne, naar han behændigt praktiserede en Haandfuld Smaafisk, der lige var trukne paa Land, ned i Lommen paa Bertrand[3] og saa bad ham laane sig hans Lommetørklæde, idet han foregav at have tabt sit eget. Man forstaar da, hvor det maatte more Tilskuerne at se ham briste i Latter over Bertrands Overraskelse, naar han stak Haanden i Lommen, og hvor det efter deres Hjemkomst maatte være dem en Tilfredsstillelse at kunne underholde en interesseret Tilhørerkreds dels med at fremvise de paa selve Elba forfærdigede Nipssager[4], de havde med hjem til Erindring, dels med at fortælle om Kejserens[5] »Barnagtigheder«, men man forstaar jo ogsaa omvendt, hvor højlig det maatte genere ham, »at de[6] ikke et Øjeblik toge Øjnene til sig«, ikke at tale om, at han naturligvis maatte beordre dem anholdte[7], naar deres Ophold forekom mistænkeligt, eller endog udviste[8], naar de drev det til at optage Planer over Vejene, Kysterne, Sejlløbene, ja endog det indre af Forterne.

Under hele Kejserens Ophold paa Øen bleve alle notable Rejsende ikke blot modtagne i Audiens af ham, men ogsaa inviterede til Taffels. Saaledes f. Eks. Lord Benting,

---

[1] Pons, Souvenirs, 250. — [2] Pons, Souvenirs, 251. — [3] Pons, Souvenirs, 250. — [4] Pons, Mémoire, 70; Souvenirs, 144. — [5] Pons, Souvenirs, 249. — [6] Pellet, 156. — [6] Pons, Mémoire, 112. — [8] Pellet, 122.

Lord Douglas[1] og Lord Ebrington[2], og et af hans Køretøjer holdtes i Beredskab udelukkende til deres Brug[3], men for øvrigt var det, i hvert Fald til at begynde med, heller ikke vanskeligt ogsaa for andre at blive forestillet for ham, naar man derom meldte sig hos Bertrand. Senere, da det gik op for ham, at det ikke var af Interesse for ham personligt, men kun af ren og skær Nysgerrighed, at de mange Rejsende indfandt sig, modtog han dem kun yderst sjeldent og tilmed ofte kun saaledes, at de lige akkurat fik hilst paa ham. Saaledes indfandt sig en Dag syv Englændere[4] i Følge med den engelske Vicekonsul Mr. Ennes og bade om Audiens, hvad der ogsaa blev dem tilstaaet, dog først den næstfølgende Dag. De indfandt sig da i stiveste Stads til det fastsatte Klokkeslet og bleve førte ind i Haven, hvor Kejseren med hurtige Skridt kom hen til dem og sagde dem et Par Ord. Dermed var Audiensen forbi og Englænderne højst fornærmede.

En anden Gang mødte en Mr. Richard[5] og bad om Audiens for sig og sin Søster, men fik det Svar, at Kejseren ikke kunde modtage dem. Richard havde imidlertid sat sig i Hovedet, at han vilde have Kejseren at se, og stillede sig derfor op uden for Palæet og blev ved at se op og ned ad dette. Saa kom langt om længe Bertrands Sekretær ud og lod ham vide, at Kejseren havde bemærket hans Udholdenhed, og at han derfor vilde blive modtaget om Aftenen Kl. 8. Naturligvis var han paa Pletten og Søsteren med, men kun han blev af Bertrand ført ind til Kejseren, medens Søsteren maatte blive i Forværelset. Kejseren spurgte ham straks, hvem han var, og hvad han var, og da han havde faaet til Svar, at Richard var Fabrikant, indlod han sig i en

---

[1] Monier, 68 — [2] Campbell, 349; Lord Ebringtons Samtaler med Napoleon ere gengivne i Napoléon à l'île d'Elbe, chronique des événements de 1814 et 1815 par Amédée Pichot, Paris 1873, 317 flg.: Livi, 122. — [3] Registre, 12. — [4] Livi. 115. — [5] Livi, 116.

lang Samtale med ham om Handel og Omsætning og senere om Englands hele politiske og kommercielle Stilling. I et Brev, som Richard straks efter Audiensen skrev hjem til London, men som blev opsnappet og kopieret af Politiet i Livorno, fortæller han herom, at han[1] »bemærkede, at hver Gang han gjorde mig et Spørgsmaal, jeg ikke var forberedt paa, gik han straks over til noget andet.« Pludselig spurgte Kejseren ham, om han troede, at Bourbonerne vare afholdte i Frankrig. »Han kom to Gange tilbage hertil og vilde vide, hvad man sagde om dem . . ., og jeg kunde se paa ham, hvor højlig interesseret deri og optagen deraf han var.« Synlig tilfreds med de Svar, han fik, tillod han derefter Richard at præsentere Søsteren, der altsaa blev hentet ind, og nu glemte han ganske Broderen for at underholde sig med den rødmende og meget forlegne Miss, indtil Vogntummel paa Gaden afbrød Samtalen. Med en naadig Hilsen gav han dem derefter at forstaa, at Audiensen var forbi.

Som man heraf vil se det, benyttede Kejseren sig af de fremmedes Nærværelse til at spørge nyt fra Frankrig, og da selvfølgelig baade hans Officerer og Soldater gjorde det samme, særlig hos de Landsmænd, der kom til Øen[2], da derhos de elbanesiske Skibe stadig bragte Nyheder med sig hjem fra Genua, Marseille[3], og hvor de ellers lagde bi, da Bertrands Broder, som var Vand- og Forstinspektør i Frankrig, kom i Besøg »rundelig[4] forsynet med nyt«, og da endelig Pons foretog en Rejse til Toskana[5], hvor han naturligvis benyttede enhver Lejlighed til at høre og spørge om alt, hvad der kunde interessere hjemme paa Elba, saa vil det forstaaes, at man i Portoferraio bestandig kunde være endog særdeles godt med i Retning af, hvad der foregik paa Fastlandet og ikke mindst i Frankrig.

---

[1] Livi, 119. — [2] Liberté individuelle sous le règne des Bourbons, 10—11. — [3] Pellet, 136, 151. — [4] Pons, Souvenirs, 216. — [5] Pons, Souvenirs, 177 flg.

Men foruden disse mundtlige Meddelelser havde man jo ogsaa de ankommende Breve. Vi har jo nok hørt, at der fra østerrigsk Side blev lagt Kejserens Korrespondance Hindringer i Vejen. Vi kan her tilføje, at Hyde de Neuville[1] fra Florents tilstillede sin Regering en Skrivelse, hvori han anbefalede at »holde vaagent Øje med dem, der besørge Brevposten til og fra Øen, dog uden at træde hindrende op imod dem, da saadant kun vil opfordre dem til Forsigtighed,« men alligevel, fortæller Méneval[2], sendte han, efter at Marie-Louise havde holdt op med at skrive til sin Mand, bestandig Kejseren Meddelelser om hende og deres Søn til Trods for, at man underkastede ham det skarpeste Tilsyn. »Jeg sendte ham dem ad alle mulige Veje, og Wiens Handelsstand var mig behjælpelig dermed. Brave Forretningsfolk, hvis Hjerter Politiken ikke havde forhærdet, paatoge sig velvilligst at tilstille General Bertrand mine Breve over Livorno og Florents«. I lige Maade meddeler Peyrusse[3], »at vor Forbindelse med Frankrig og vore Familier var aldrig afbrudt«, og endelig fremgaar det dels af Kejserens egne efterladte Breve[4], dels af andres Ytringer[5], at man stadig fandt Midler til at sætte sig i skriftlig Forbindelse med det øvrige Europa. Saa kom dertil endnu de mangfoldige Breve, Soldaterne fik, og som naturligvis ogsaa indeholdt en Mængde Oplysninger om Stemninger og Tilstande i Frankrig og Italien, og endelig Aviserne[6], som de Rejsende førte til Øen, ligesom Kejseren selv og hans Omgivelser abonnerede paa

---

[1] Hyde de Neuville, II, 29. — [2] Méneval, III, 385. — [3] Peyrusse, 255, 263. — [4] Correspondance XXVII, 403, 406, 422; Registre, 65, 89. — [5] Campbell, 259; Larabit, 64; Pons, Souvenirs, 352, 353. — [6] En Dag mødte Kejseren Bertrand, som kom gaaende op fra Havnen med en Pakke under Armen. »Er det de franske Aviser,« spurgte han. »Ja vel, Sire.« »Saa bliver jeg vel godt revet ned.« »Nej, Sire, i Dag er Deres Majestæt ikke paa Tapetet.« »Ja, saa kommer det nok i Morgen, for det er ligesom i Vekselfeberen, hvor Anfaldene gaar over igen.« (Monier, 69.)

adskillige. Ad alle disse Veje var man da fuldstændig à jour med, hvad der foregik.

Vi har hørt om den Slappelse, der havde grebet Kejseren; den var saa stor, at selv de mangfoldige Efterretninger, han modtog om den stadig voksende Misstemning i Frankrig imod Bourbonerne og de stadig stærkere tilkendegivne Ønsker om at faa ham hjem igen, ikke formaaede at rive ham ud af den. Men saa skete der i den sidste Halvdel af November et Par Henvendelser til ham, der i Løbet af nogle faa Dage fremkaldte et komplet Omslag heri.

Sagen var den, at de italienske Patrioter efter den Afvisning, de havde faaet i Juli Maaned (Side 170) vel havde undladt at træde i yderligere direkte Forhandling med Kejseren, men dog baade i September og Oktober havde ment det formaalstjenligt at tilstille ham Rapporter, hvori de gjorde Rede for de Indtryk, de havde af Stemningerne saavel i Frankrig som i Italien[1]. Nu var man midt i November, og nu afgik i samme Hensigt fra Frankrig en betroet Mand til Elba med Depecher fra den revolutionære Komites Hovedrepræsentant i Frankrig; tillige overbragte han en Del Skrivelser fra den Tillidsmand, Kejseren i Forsommeren havde udpeget til at forhandle med Komiteens nævnte Repræsentant i La Brie. Vi ved imidlertid, hvor uenige disse to havde været ved deres Møde (Side 169), og da de fremdeles betragtede Forholdene fra ganske divergerende Synspunkter, idet den ene nemlig holdt paa, at Kejseren skulde vende tilbage til Frankrig, medens den anden vilde have ham til Italien for at genoprette det romerske Kejserdømme, saa forstaaes det, at de Skrivelser, de nu tilstillede Kejseren, maatte være hverandre fuldkommen modstridende og derfor for Kejseren ganske uforenelige[2]. Han lagde dem da ogsaa til Side, inden han

[1] Findes i La vérité sur les Cent-Jours, 132—174. — [2] La vérité. 175—176.

havde læst dem alle igennem, og knyttede i Stedet for en Samtale med Overbringeren, en fransk Konditorsvend, der oprindelig havde været hans Modstander, men som nu ikke ønskede noget ivrigere, end at han vilde komme tilbage igen [1] og som forsikrede ham, »at hvis man bare ser Deres Hattepuld, saa [2] følger hele Frankrig Dem«. Han gav desuden, saa godt han formaaede det, en Række Oplysninger om Forholdene hjemme, og han endte beskedent med at sige: »Men for Resten skal De ikke gaa efter, hvad jeg fortæller; lad nogle dygtige og paalidelige Folk tage hjem, og spørg Deres Venner, som har sendt mig, saa skal De faa at se, at jeg taler sandt. Hvorfor skulde De stadig sidde her paa denne Ø, som jo ikke er et Sted for kristne Mennesker; nej, kom tilbage, vend hjem igen til Frankrig, og har De Tillid til mig, saa skal De bare se, hvilken Kage jeg skal bage til Kongerne i Tuilerierne«. Et Par Dage efter lod Kejseren ham kalde til sig igen og underholdt sig nu paa ny en Times Tid med ham.

Saa gik der atter nogle Dage, og saa mødte der en ny Udsending med Breve til Kejseren [3], og atter kom denne ind i en lang Samtale, i Løbet af hvilken han igen fik at vide, »at man ventede ham hjemme i Frankrig, og at man talte om hans Tilbagekomst som noget, der slet ikke kunde være andet.« Ogsaa denne nye Mand raadede ham til at sende nogle paalidelige Folk hjem, og slaaet af den Tilforladelighed, der var over Manden, og den Overbevisning, hvormed han talte [4], bestemte Kejseren sig virkelig til at beordre to Mænd, han kunde stole paa, til med otte Dages Mellemrum og uden at den ene vidste noget om den andens Sendelse, at tage over Korsika til Paris og derfra atter ned igennem de forskellige Departementer, den ene for paa Tilbagevejen at opsøge hans oftere omtalte Tillidsmand, den anden for

[1] Samtalen findes gengivet i La vérité, 177—207. — [2] La vérité, 204. — [3] La vérité, 212. — [4] La vérité, 213.

at tage til Italien og forhandle med Præsidenten for den revolutionære Komite. Naar saa det var gjort, skulde de vende tilbage til Elba igen og aflægge Rapport om alt, hvad de havde hørt og set[1].

Nu skriver Peyrusse den 7de December i sin Journal[2], »at der var kommet en fremmed til Øen, som ubemærket var bleven ført ind i Kejserens Kabinet, og som efter et Par Timers Tids Ophold der atter var gaaet om Bord og var sejlet bort igen den næste Morgen«. Denne Mand maa altsaa have været hos Kejseren inden den 7de December, men naar han var der, fortælles der intet om. Derimod tilføjes der, »at fra den Dag syntes Kejseren helt forandret; han blev kort for Hovedet, han afkortede sine Aftenselskaber, og han blev kendelig gnaven«. Hvor vidt da nu denne Mand var identisk med den omtalte Overbringer af Breve, eller om han mulig var en af dem, der bragte Meddelelser om, at man paa Wienerkongressen nu for Alvor paatænkte at sende Kejseren til St. Helena[3], eller om endelig det, Peyrusse betegner som Kejserens Gnavenhed, var andet end et naturligt Udslag af, at han ved alt, hvad oven for er omtalt, lige med et fik saare meget at spekulere over, — det faar staa hen, men af alt, hvad der foreligger, kan det anses for fuldkommen sikkert, at han lige indtil Slutningen af November eller mulig de første Dage i December ikke nogensinde alvorligt havde tænkt paa at vende tilbage til Frankrig igen[4]. Han gjorde det for saa vidt heller ikke nu, som han ikke tog nogen Beslutning i saa Henseende, han viste blot ikke nu som forhen Tanken fra sig, tværtimod han forlangte sig, som vi har set det, nye Oplysninger tilstillede om Forholdene hjemme, med andre Ord han begyndte fra nu af at gøre sig fortrolig med Tanken om at vende hjem igen og blev derved i Virkeligheden en helt anden end før. I stærk Modsætning til sin tidligere mange Gange til Kende

---

[1] La vérité, 213 — [2] Peyrusse, 262. — [3] Campbell, 352; Pellet. 129; Peyrusse, 263. — [4] La vérité, 214

givne Tilfredshed med Opholdet paa Elba udtalte han sig saaledes nu i en Samtale med Campbell den 4de December[1] om »den Rønne« af et Hus, han havde maattet tage til Takke med, og hvor han hverken havde »noget at tage sig for, der interesserede ham, eller kundskabsrige Mænd om sig eller nogen Afveksling i sin Omgang, undtagen naar jeg har den Fornøjelse at tale med Dem, — og saa oven i Købet ingen Penge,« og samtidig rev han sig ud af den Slaphedstilstand, han havde gaaet i, og traf med den Fare for Øje at kunne blive voldelig bortført til St. Helena pludselig en Række Dispositioner, der gik ud paa at sikre ham derimod. Saaledes lod han straks udarbejde en detailleret Plan[2] over Portoferraios nærmeste Omegn i saa stor Maalestok, »at alle Ujævnheder i Terrænet ere nøjagtig opførte derpaa, for at Planen kan bruges under en eventuel Belejring«; endvidere beordrede han Peyrusse[3] til at sætte sig i Forbindelse med Bankier Torlonia i Rom angaaende et Opkøb af Korn, som hans Onkel Kardinal Fesch fik i Kommission at lede, dernæst eftersaa han alle Forternes Magasiner, lod Artilleriet holde Øvelser i Skydning med gloende Kugler, lod et Par Smaaforter, der beherskede Kysten langs Bugten, og som ikke havde været armerede i lange Tider, udbedre og forsyne med Skyts[4]; lod en Del Murværk, som stod i Vejen for Skydningen fra Fæstningsværkerne, nedrive, lod Ordre[5] udgaa om, at der skulde fyres, hvis mere end tre Orlogsskibe ad Gangen søgte ind paa Rheden, kort sagt, han lod i hurtig Rækkefølge saa mange Forandringer og Foranstaltninger iværksætte[6], at man i Portoferraio ikke kunde andet end faa den Tanke, »at hans Stilling[7] paa Øen var truet.«

[1] Campbell, 330. — [2] Correspondance XXVII, 435. — [3] Peyrusse, 263 — [4] Correspondance XXVII, 437; Registre, 227, 232. — [5] Pellet, 144. — [6] Medens det hidtil havde været tilladt fremmede at spadsere i hans Haver i Portoferraio og ved San Martino, blev Adgangen forbudt alle den 6te December (Pellet, 131). — [7] Peyrusse, 262.

Samtidig talte han med Campbell om Sagen og det paa en Maade, saa Campbell »tydelig kunde mærke[1], at han var overmaade bange«. »Jeg vil aldrig med min gode Villie lade mig føre bort fra Elba,« sagde han; »jeg sætter haardt imod haardt, og førend det kommer saa vidt, skal man blive nødt til at skyde Breche i mine Fæstningsværker.«

Derimod betroede han naturligvis ikke nogen[2] den Tanke, om at vende tilbage til Frankrig, der var slaaet ned i ham, og som fra nu af gradvis modnedes, indtil den, som vi skulle se det, pludselig slog ud i Beslutning; men indirekte kom den dog for saa vidt til Gennembrud, som han ganske imod al Sædvane den 9de December gav Gardens Chef, Oberst Mallet, Ordre til, »at sørge for, at de Officerer og Soldater, som nu vende tilbage til Frankrig[3], meddeler deres Kammerater her, hvad der er af nyt derfra«, og senere, da nogle af Grenadererne beklagede sig over Tilværelsen, sagde han til dem[4]: »Ja, tag det nu med Ro: nu skal vi først se at faa Ende paa de faa Vinterdage saa godt, vi kan, saa kommer Foraaret, og saa vil vi tænke paa at faa det til at gaa paa en anden Maade«.

Naturligvis gjorde alle de mange Agenter for de fremmede Magter, som fandtes paa Øen, og saaledes ogsaa Oliehandleren, Indberetninger om hele den krigerske Virksomhed,

---

[1] Campbell, 352. — [2] Endnu den 4de Februar skrev Drouot til en Ven: »Jeg har ikke et eneste Øjeblik fortrudt, hvad jeg har indladt mig paa: kunde det gaa om igen, vilde jeg gøre akkurat det samme. Jeg venter mig ikke længere nogen særlig stor Glæde her i Livet, blot jeg maa leve i Fred og Ro og bevare min Sindsligevægt, hvad mine Studier meget vil bidrage til. (H. Houssaye, *1815*, 180, Noten.) Saaledes vilde en Mand med Drouots Karakter aldrig have skrevet, hvis han havde den mindste Formodning om, hvad der skulde komme. — [3] Registre, 210. Samtidig beordrede han Drouot (Correspondance XXVII, 436) til ved Udfærdigelsen af de bortdragendes Afskedspatenter »at undlade at benytte Formularen Hersker over Elba, som er latterlig«. Var dette mon i Forudfølelse af, at han ret snart igen kunde kalde sig de franskes Kejser. — [4] H. Houssaye, *1815*, 179.

hvortil Kejseren saaledes pludselig hengav sig, og Oliehandleren for sit Vedkommende kunde tilføje, at der den 30te November var paa et af Konditorierne talt om, »at hvis Kejserens Venner paa Fastlandet vare parate, saa skulde hans Soldater paa Elba nok snart sætte ham paa Tronen igen,« og at der efter denne Udtalelse var bleven »drukket paa hans Velgaaende og tilstundende[1] Afrejse«. Dette saa jo ret alarmerende ud, men allerede den 2den December kunde Oliehandleren tilstille Mariotti en ny og udførlig Skrivelse, hvori Virkningen heraf ganske ophævedes. Dermed forholdt det sig saaledes.

Den Dag, han kom til Portoferraio, den 30te November, var der i Følge med ham en Milaneser, der tidligere havde tjent som Officer under Prins Eugène; denne Mand, hvis Navn var Litta, og som var en meget vel situeret og anset Mand, var en stor Beundrer af Kejseren og derfor stærkt optagen af at se at faa ham til at sætte sig i Spidsen for en Rejsning fra italiensk Side imod Østerrig, altsaa for saa vidt det samme som de italienske Patrioter tilsigtede, men ellers uden Samarbejde med dem. Oliehandleren, som havde kendt Litta saa godt fra tidligere Tid, at de endog var dus, benyttede nu behændigt dette Bekendtskab dels til i sine Indberetninger til Mariotti at henvise til Litta som en Borgen for sine Meddelelsers Paalidelighed, dels til at faa Litta til at rykke ud med, hvad han for sit Formaals Skyld absolut hellere burde have fortiet. Saaledes fik han ham til udførligt at referere en Samtale[2], han om Formiddagen den 2den December havde haft med Kejseren — og under hvilken denne efter Sædvane var optraadt mere som Spørger end

---

[1] Pellet, 118. Smlgn. hermed, hvad en af Grenadererne skrev hjem den 1ste December med Hentydning til Bierne i hans Kokarde: »Pas paa, de Bier give sig en skønne Dag til at stikke«. (H. Houssaye, *1815*, 150.) — [3] Findes gengivet i Oliehandlerens Indberetning af 2den December (Pellet, 123.)

som den, der gav Svar, — og det, som Kejseren da atter og atter havde spurgt om, det var om Forholdene i Italien, om hvor mange Tropper der fandtes der, og om Stemningen hos Befolkningen, hvilken Litta naturligvis havde skildret saaledes, at Italienerne kun ventede paa at komme til at flokkes om Kejseren. Heraf skulde man da altsaa kunne se, at det, der særlig interesserede Kejseren, var Italien[1], hvilket ogsaa indirekte bekræftedes ved, at hans højere Officerer indtrængende udspurgte Litta om Forholdene i Milano[2].

Referat af denne Samtale blev igen af Mariotti indsendt til det franske Udenrigsministerium hvor det for saa vidt virkede i den Napoleon gunstigst mulige Retning, som man nu i Paris ganske kom sig efter den Forskrækkelse, Hyde de Neuville havde fremkaldt (Side 192) ved at fortælle om Planer fra Kejserens Side imod Frankrig. At det forholder sig saaledes, fremgaar af, at Admiral Lhermite i sin Instruktionskrivelse af 20de December til Cheferne for de tre franske Fregatter, der krydsede i Farvandene om Elba, kun lægger dem paa Sinde at forhindre Landgang af Kejseren paa den italienske Kyst[3].

Imidlertid ankommer der stadig Meddelelser og Breve fra Frankrig til Elba, navnlig til Soldaterne[4]. Det er ikke alene deres Slægtninge, men ogsaa deres Kammerater hjemme, der skriver til dem, og bestandig forlyder det, at man i stedse

---

I sin Indberetning af 26de December (Pellet, 134) fortalte Oliehandleren videre, at Kejseren »har modtaget to Breve fra Frankrig, hvori man giver ham Meddelelser om Forholdene der og om, at Franskmændene ønsker, at han skal komme hjem igen og overtage Regeringen. Hans Majestæt har ladet svare, at det glædede ham meget at erfare den Hengivenhed, man nærede for ham, men hvis man vilde have ham til at komme tilbage, saa maatte de Franskmænd, der ønskede dette, selv tage til Elba og søge ham der«. — [2] Oliehandlerens Indberetning af 4de December (Pellet, 128.) — [3] H. Houssaye, *1815*, 181, Note 1. — [4] Ialt i Løbet af November—Januar i Antal af over Tusinde (L'île d'Elbe et les cent-jours, Correspondance XXXI, 22).

stigende Grad er ked af det bourbonske Regimente, og at man haaber paa og venter Kejserens Tilbagekomst inden næste Foraar. »Overalt i Frankrig[1] undtagen Marseille kaldtes der højlydt paa Kejseren«, og »naar Soldaterne sad sammen og indtog deres Maaltider eller samledes paa Værtshusene, saa drak de Skaaler for den fraværende eller for ham, der kommer igen, eller naar de havde faaet noget mere i Hovederne for Fatter[2] Viol« o. s. v. o. s. v. Alt dette fortæller den ene Kammerat den anden paa Elba, og de mest interessante Breve cirkulerer iblandt dem.

Et af disse har Pons meddelt Ordlyden af[3]; det var en Moders Svar paa et Brev fra hendes Søn, og det lød saaledes:

»Jeg har holdt meget mere af Dig fra det Øjeblik af, jeg fik at vide, at Du var hos vor trofaste Kejser. Saadan bærer hæderlige Folk sig netop ad. Jeg tror gerne, at man kommer fra alle Verdens fire Hjørner for at se ham, for her kommer man fra alle Byens fire Kanter for at læse Dit Brev, og alle siger, at Du er en Hædersmand. Bourbonerne har ikke løbet Linen helt ud, men vi holder ikke af de Herrer. Ellers har jeg ikke noget at fortælle Dig, uden at jeg beder Vorherre og ligeledes faar Din Søster til at bede for vor Kejser og Konge.«

Dette Brev blev læst og atter læst baade i og uden for Kasernen, og da Kejseren hørte Tale om det, forlangte han sig det forelagt. Han blev saa fornøjet over det, at han, »uagtet det jo,« som han sagde, »ikke fortæller os mere end Aviserne,« dog lod dets Ejermand kalde til sig og gav ham et Par Guldstykker med de Ord: »Sig Din Moder fra mig, at jeg takker hende for de gode Tanker, hun har om mig«.

Ogsaa Pons fik flere Breve, som han viste Kejseren, saaledes et fra Massena[4], hvori der blandt andet stod: »De er en lykkelig Mand, som kan leve i Fred og Ro!« Da Kejseren gav Pons det tilbage, satte han Fingeren paa Udraabs-

[1] Correspondance XXXI, 22. — [2] Hentydning til, at Violen var Kejserens Livblomst. — [3] Pons, Souvenirs, 367. — [4] Pons, Souvenirs, 363.

tegnet og sagde: »Fyrsten af Essling er ikke tilfreds, det kan De se her«. I et andet Brev[1] til Pons fra den ivrige Republikaner og tidligere Konventsmedlem Cambon stod der om Bourbonerne: »Vi jog dem ud af Frankrig; nu jager de sig selv ud af Franskmændenes Hjerter. De ere Slaver af Englænderne og lever kun af og for England. Dette kan ikke blive ved at gaa.« Endelig, fortæller Pons, at han, dengang han laa i Strid med Kejseren om Udbetalingen af den Beholdning, der fandtes i hans Kasse ved Kejserens Ankomst (Side 160), havde tilskrevet Dalesme, der var en god Ven af ham, om Sagen og i sit Brev havde brugt den Vending[2], »at naar Hyrden ikke tog Hensyn til de gamle Faar, vilde det ende med, at de løb fra ham«. Paa dette Brev kom der aldrig Svar fra Dalesme, men derimod kom der langt senere et Brev med Poststempel fra Paris og afsendt af en af Embedsmændene i selve Politipræfektens Kontor. Pons raadedes heri til i egen Interesse at lade være at beklage sig over Kejseren og navnlig til at undlade at betro sine Beklagelser til Posten. Kejseren havde altsaa trofaste Tilhængere endog indenfor Politiet.

Om nu disse Breve just ere ankomne paa det Tidspunkt, — Slutningen af Aaret, — der særlig omhandles her, lader sig af den Grund ikke afgøre, at der ikke findes angivet noget som helst i saa Henseende. Men lige meget; kom ikke de paa denne Tid, saa kom der andre med lignende Indhold, og disse havde en saa oplivende Virkning, at Oliehandleren den sidste December kunde indberette[3], at Kejseren den Dag[4] havde faaet et Brev, »der gjorde ham

---

[1] Pons, Souvenirs, 365. — [2] Pons. Souvenirs, 364. — [3] Pellet, 142. — [4] Kejseren havde for øvrigt følt sig utilpas i nogle Dage »Hans Læge Foureau er bestandig hos ham«, ligesaa Marschal Bertrand, »men fra iforgaars har han det godt igen« (Labadie, 29de December, Side 53). Den 31te December indberettede Oliehandleren til Mariotti, at der, »efter hvad man siger«, i Nat ankom en polsk Staldmester hos

saa fornøjet, at han gik op og ned ad Gulvet og gned sig i Fingrene og lo højt,« ligesom han kunde tilføje, at »Kejserens gode Humør tiltager stadig mere end nogensinde; det har da ogsaa alle de, der ere om ham, lagt Mærke til«.

I den bedste Stemning gik Kejseren altsaa ud af det gamle Aar.

Ottende Kapitel.

Nytaarsfester. — Foranstaltninger imod de franske Orlogsmænd. — L'Inconstants Havari. — Hvad Rygterne fortæller paa Elba. — Kejseren bestemmer sig til at tage tilbage til Frankrig. — De sidste Uger før Afrejsen. — Fleury de Chaboulon. — Indskibningen og Afrejsen. — Kejserens Eftermæle paa Elba — Campbell.

Ligesom tidligere i Tuilerierne gav Kejseren ogsaa Nytaarskur paa Elba. Alle civile og militære Autoriteter gav Møde for at frembære deres Lykønskninger i Anledning af Aarsskiftet, og baade Kejseren og hans Moder og Søster[1] »udtalte deres Tilfredshed«. Om Eftermiddagen var der Taffel for Honoratiores, om Aftenen Koncert og Bal[2]. Til Lørdagen efter, den 7de, var det blevet tilladt Garnisonen at

---

Kejserinde Marie-Louise, »men for Rigtigheden heraf kan jeg dog ikke svare« (Pellet, 141). Mulig stod dette i Forbindelse med, at Kejseren den 28de December beordrede Bertrand til at skaffe at vide, »hvad det vilde koste at leje Lafargues Ejendom, og hvor meget der vilde medgaa til at sætte den i passende Stand. Hvis nemlig Kejserinden og Kongen af Rom skulde komme hertil«, maatte Pauline rømme den af hende beboede første Sal i Mulini og flytte hen i den omtalte Ejendom (Correspondance XXVII, 439. — [1] Pellet, 143. — [2] Peyrusse, 263.

holde Karneval, og i Løbet af Torsdagen den 5te udgik der Indbydelser til et Bal i Mulini den 8de.

Man forberedte sig altsaa paa en Række Fornøjelser og for saavidt saa jo alt yderst tilfredsstillende ud; men alligevel lurede der bag de glade Miner en hemmelig Ængstelse for, at det hele skulde komme til at gaa overstyr. Dette hidrørte fra, at de foran (Side 192, 223) omtalte franske Orlogsmænd fra 1ste Januar havde begyndt at vise sig i Farvandene Nord for Øen og tydeligt kunde ses at krydse frem og tilbage der, og da saa tilmed Dagen efter en Del af de fremmede, der opholdt sig i Byen, pludselig toge tilbage til Fastlandet igen[1], og det samtidig rygtedes, at man i Livorno og Piombino søgte at afholde dem, der vare komne dertil i den Hensigt at rejse videre til Elba, fra at tage derover, saa udlagdes dette i Portoferraio derhen, at det trak op til en Blokade, som naturligvis i høj Grad vilde skade Øen. Men resolut beordrede Kejseren paa selve Nytaarsdag Detachementer til straks at afmarschere til de tidligere (Side 220) omtalte nyarmerede Forter langs Bugten, lod Havnekaptajnen i Portoferraio afgaa til Piombino for at se at komme under Vejr med, hvad det var for Orlogsmænd, man saa i Farvandet, og hvad de førte i deres Skjold, lod to andre betroede Mænd tage til Fastlandet for at faa at vide, af hvad Grund man holdt de fremmede tilbage, og gav derhos den 2den Januar Drouot Ordre til[2] hver Dag at lade Gendarmeripatrouiller afgaa Kysten rundt »for at afhøre Beboerne af Strandhusene, om noget Fartøj var løbet ind, og om nogen mistænkelig Person var gaaet i Land«. Han skulde endvidere lade en Baad tage til Capraia »med ti Sække Korn, tyve Sække Salt og for 200 Fr. Grøntsager« og lade, som om han kun kom dertil for at sælge disse Varer, men i Virkeligheden for at iagttage de franske Skibe og skaffe at vide, hvad de hed, hvem der førte dem, og hvorfor

[1] Pellet. 144. — [2] Correspondance XXVII. 440.

de kom. Endelig skulde han etablere Signalposter paa visse nærmere angivne og saaledes beliggende Højdepunkter paa Øens Nordside, at der derfra kunde signaliseres ind til Forterne, kort sagt, paa enhver mulig Maade, — blandt andet ved at forsyne vedkommende med gode Kikkerter — drage Omsorg for, at man kunde holdes fuldstændig à jour med hvad som helst, der kunde passere. Da man i Portoferraio fik Meddelelser om alle disse Foranstaltninger, fortog Frygten sig igen, og med Liv og Lyst forberedte man sig til de forventede Fornøjelser.

Saa oprandt Lørdagen den 7de Januar. Et Tog af udklædte Ryttere drog igennem Gaderne, og »intet[1] kunde være kønnere end denne Kavalkade. Musiken spillede uafbrudt *Honneur à la postérité!*« Dagen efter gav Kejseren det bebudede store Bal, hvori gifte Koner og unge Piger baade fra By og Land deltoge, og Kejseren førte selv flere af de unge Damer til de for dem bestemte Pladser ved den »fortræffelige Banket«, som serveredes Kl. 1. »Det var en herlig Aften,« fortæller Labadie, som havde sin Datter med; alle morede sig storartet. Men i den glade Stemning, som saaledes affødtes, kom der desværre ret snart et stort Skaar, hvortil Anledningen var denne.

L'Inconstant var sidst i December afgaaet til Civita-Vecchia for derfra at overføre en af Kejserens Slægtninge, en gammel Hr. Ramolini, til Elba. Denne Ramolini var til Trods for Familieskabet og til Trods for, at han naturligvis var kejserlig sindet, forbleven i sit Embede som Amtsforvalter i Ajaccio, og dette Embede vilde han saare gerne blive ved at beholde, men samtidig vilde han ogsaa grumme gerne hilse paa sin berømte Slægtning paa Elba; for da altsaa at faa begge disse Ønsker opfyldte, besluttede han at tage afsted uden at sige noget derom til nogen, ja for rigtig at vildlede eventuelt nysgerrige tog han over Livorno til

[1] Labadie, 54.

Florents og derfra videre over Rom til Civita-Vecchia, hvor l'Inconstant da saa skulde afhente ham. Den 4de Januar gik han om Bord, og samme Dags Aften stak l'Inconstant i Søen. Men da man i Løbet af Natten til den 5te var paa Højde med Gianutri, rejste der sig et voldsomt Uvejr, som satte Briggen ud af Kurs og over ad Korsika til, og først efter meget store Anstrengelser lykkedes det den temmelig medtagen at naa ind i St. Fiorenzobugten, hvor den kastede Anker ret ud for Calcina[1]. Et Par Timers Tid efter indfandt en af Brularts Adjudanter, Oberst Perrin, sig sammen med Pladskommandanten i St. Fiorenzo for at begære sig meddelt, af hvad Grund Briggen var søgt ind til Korsika, — et Spørgsmaal, der rigtignok var ganske overflødigt, eftersom Skibet tydelig nok var Havarist, og Uvejret blev ved at rase ja endog tiltog saaledes i Voldsomhed, at Perrin ikke vilde lade l'Inconstants Chef Taillade og hans næstkommanderende Sarri gaa om Bord igen, da de kort efter gengældte ham den Visit, han havde aflagt dem.

L'Inconstants Skade var nu saa betydelig, at der kunde forudses at maatte hengaa flere Dage med at faa den udbedret, hvilket var yderst ubehageligt for Ramolini, eftersom Perrin jo meget let under Briggens fortsatte Forbliven kunde finde paa at komme om Bord igen, og det saaledes muligen ikke vilde lykkes at holde ham skjult som under det første Besøg. Ogsaa for Taillade var det nødtvungne Ophold alt andet end behageligt, eftersom en af de franske Orlogsmænd løb ind om Morgenen den 7de og lagde sig for Anker tæt op ad ham og umiddelbart derefter satte sin næstkommanderende om Bord til ham for at aflægge ham en Visit, der straks efter blev gengældt af Sarri. Begge Gange udvekstedes de sædvanlige Høflighedsbeviser, og alt saa saaledes yderst fredeligt ud, men Taillade var dog bange for, at der skulde opstaa Klammerier imellem Mandskaberne, hvis de

[1] Pons, Souvenirs, 354 flg.; Registre 4, Noten.

fandt Lejlighed til at mødes, og for da altsaa at sikre sig imod de derved uundgaaelige Ubehageligheder, forbød han resolut enhver Landgang.

Endelig den 11te Januar var al Skade saa vidt udbedret, at Briggen kunde stikke i Søen igen, og under de gunstigste Vejrforhold hejsede den da Sejl og stod Nord paa. Men aldrig saa snart var den passeret Korsikas Nordpynt, førend det satte op med en saa stiv Kuling fra Sydøst, at der maatte mindskes Sejl; dog Briggen klarede sig godt og strøg for fuld Fart ad Portoferraio til, ledet af Fyret der. Nu ligger der ret Nord for Portoferraio en lille Klippeø Scoglietto, som det gælder at komme Øst om, fordi Farvandet imellem den og Elbakysten er saa fuldt af Skær, at det selv for Smaafartøjer er ret farligt at passere det. I den Fart, hvori Briggen var, var den imidlertid kommen ind i dette Farvand og endda uden Kalamitet helt igennem det, saaledes at der med andre Ord ikke behøvedes andet for at komme i Havn end blot at faa Skibet drejet til Styrbord. Da nægtede det at lystre Roret og nødte derved Taillade til, for at undgaa at løbe imod Bugtens klippefulde Øststrand, at lade Ankrene falde og Sejlene bjerge. Saa laa man da for Anker det meste af Natten, men hen paa Morgenstunden gik Kulingen over til en saa forrygende Storm, at Briggen gav sig til at drive for sine Ankre; da fyrede Taillade Nødskud.

Naturligvis kom Folk straks paa Benene i Portoferraio, saa snart de hørte disse. Kejseren selv for op og lod Bertrand kalde, og fem Minuter efter vare de begge til Hest[1] og i strygende Karriere afsted for at naa over paa den anden Side af Bugten, hvor det kunde forudses, at Briggen vilde strande. Det var umuligt at yde den Hjælp; det fik saa gaa, som det bedst kunde. Da saa man pludselig Briggen med forøget Fart skyde imod Land; Taillade havde stukket

[1] Sadelmager Vincent, 223; Pellet, 150.

Kæderne fra sig, havde benyttet Fokken, som endnu var manøvredygtig, til at sætte Skibet ind i en Vig — Bagnajavigen, paa Bugtens Østside, — hvis Strand er jævnt opadgaaende og sandet, og et Øjeblik efter stod Briggen paa Grund. Imidlertid vare Gardematroserne komne til Stede og etablerede, skønt med stort Besvær, Forbindelse med Skibet, hvis Besætning de naaede at faa i Land i god Behold. Det samme gjaldt gamle Ramolini, der næppe følte fast Grund under Fødderne, førend han kastede sig paa Knæ paa Strandbredden og bad en inderlig Takkebøn, fordi han saa lykkeligt havde overstaaet alle de Farer, han havde været udsat for. I Løbet af Dagen stillede Vejret saa meget af, at det lykkedes at faa Briggen, der vel var meget haardt medtagen men dog ikke Vrag, af Grunden igen og halet over i Havnen, og en Snes Dage efter var den atter sejlklar.

Spørgsmaalet var nu, hvad skulde der gøres ved Taillade. Efter Skik og Brug skulde han stilles for en Krigsret, men da der ikke fandtes Søofficerer nok paa Elba til at nedsætte en saadan, var dette jo en Umulighed. Kejseren beordrede derfor Drouot til at anstille en Undersøgelse vedrørende det, der var sket, og Følgen heraf blev, at Kommandoen blev Taillade fratagen, dog uden at han derfor mistede sin Stilling som Chef for Gardematroserne. Mange fandt, at dette var for mild en Dom, saa meget mere som det paastodes, at han ikke havde vist sig paa Dækket førend i sidste Øjeblik[1], og et andet Skib tilmed samtidig var kommet ind uden mindste Uheld; Taillade selv var derimod, som man kunde vente det af ham, yderst utilfreds dermed, ja saa opbragt, at han gentagne Gange lod sig henrive til at omtale Kejseren i de heftigste, til Dels endog mest uforskammede Udtryk. Flere af disse bleve Kejseren meddelte, og det blev ham tilraadet at vise Taillade bort fra Øen, men han svarede[2]: »Han er jo gift med en Dame herfra; at

[1] Pons, Souvenirs, 359. — [2] Pons, Souvenirs, 361.

udvise ham vilde altsaa være det samme som at forlange, at hans Kone skulde forlade sin Hjemstavn. Det vil jeg ikke, det vil gøre et daarligt Indtryk; nej, saa maa han hellere gaa omkring her og udgyde sin Galde[1] over, at jeg har afskediget ham«. Ikke desto mindre fik dog Drouot Ordre til at anbefale ham noget mere Forsigtighed for Fremtiden, men dette hjalp saa lidt, at den ved alle Lejligheder mildt dømmende Drouot endog en Dag fandt sig foranlediget til at lade ham vide, at hvis han nu ikke tog Reb i Sejlene, vilde han, Drouot, i sin Egenskab af Øens Guvernør uden Skaansel sætte ham paa Porten; det hjalp.

I Taillades Sted blev den tidligere Overlods Chautard, som en Maanedstid forinden var kommen fra Toulon til Elba for at søge Beskæftigelse der, udnævnt til Chef for l'Inconstant. Kejseren vilde egentlig hellere have valgt Sarri, men han frafaldt dette, fordi Sarri var for ung[2].

---

[1] At Kejseren lod Taillade slippe for saa godt Køb, og at han senere under Tilbagerejsen til Frankrig tildelte ham Æreslegionens Ridderkors, gav Anledning til den Fabel, at den hele Strandingshistorie skulde være sat i Scene efter Ordre fra Kejseren selv, for at han under l'Inconstants Reparation kunde faa Lejlighed til, uden at nogen mærkede Uraad, at proviantere den tilstrækkeligt til at kunne føre 400 Mand tilbage til Frankrig (Peyrusse, 278, Noten), med andre Ord man skulde i Strandingen have et Udslag af de Kneb, Kejserens Modstandere aldrig holdt op med at paadutte ham. Rent afset fra, at l'Inconstant strandede, længe forinden Kejseren havde bestemt sig til at tage tilbage til Frankrig igen, hvor kan saa nogen for Alvor tro, at han kunde være letsindig nok til at udsætte det eneste dog nogenlunde respektable Krigsskib, han ejede, for en Fare, hvis Udfald han umuligt i Forvejen kunde overse, endsige være Herre over. Campbell har en anden Version til Forklaring af Taillades Afskedigelse. Han udtaler (Side 359), at der var dem, der mente, »at Napoleon mistænkte ham for at være i hemmelig Forstaaelse med den franske Regering og derfor at ønske at ødelægge Skibet«. Alt dette er den fuldstændigste Sniksnak, der imidlertid udmærket illustrerer, hvorledes man ved alt, hvad Kejsereren foretog sig, søgte Forklaringer og Udlægninger, der toge Sigte paa alt muligt andet end netop det, der laa ganske lige for. — [2] Pons, Souvenirs, 361; Pellet, 152.

I Løbet af den Samtale, Kejseren havde haft med Litta den 2den December (Side 222), havde denne meddelt ham, at Misfornøjelsen med Østerrigernes Regimente i Italien var saa almindelig, at Milano med Omegn, Piemont, en Del af Ligurien, Modena, Bologna og Ferrara, Markerne, Venetien, en Del af Toskana og hele Romagna vare for ham paa nær nogle Præster og gamle Folk. Dette havde Oliehandleren straks indberettet til Mariotti, og allerede et Par Dage efter, den 5te, kunde han, efter hvad han havde erfaret fra anden Side, dertil føje[1], at hvis Kejseren blot sendte en Proklamation til Italien, saa vilde han i et Øjeblik kunne samle 100,000 Mand om sig, dog ikke fra Søstæderne, ja selv de toskanske Tropper lige fra Officererne og ned efter vilde straks slutte sig til ham. »Hvad venter Kejseren efter,« havde hans Hjemmelsmand spurgt ham. »Hvorfor gaar han ikke i Land i Italien med 2000 Mand. Som det nu gaar derovre, kan det ikke blive ved at gaa.« Den 27de December har han talt med en i Portoferraio bosiddende italiensk Advokat, som har fortalt ham, at[2] nu er det ganske sikkert, at Kejseren ret snart forlader Elba og tager til Italien, hvor alt gaar i den rigtige Retning. Samme Advokat har endog overbragt Kejseren Breve fra flere af de mest ansete Mænd i Italien, hvori de lover at støtte ham med Penge, og Oliehandleren har set et af disse Breve. Det ligger altsaa i Luften, at Kejserens Ophold paa Elba snart maa være forbi, og det saa meget mere, som det forlyder, at han og Murat har truffet Aftaler med hinanden om en fælles Optræden[3]. Stadig væk gaar der Breve frem og tilbage imellem Kejseren og hans Svoger, fortælles der[4], ja det er først i Januar saa vidt, indberetter Oliehandleren den 6te[5], at naar en af de Officerer, der indfinder sig for at søge Tjeneste, fremstiller sig for Drouot »og udtaler sin Hengivenhed for Kejseren,

---

[1] Pellet, 130. — [2] Pellet, 136. — [3] Pellet, 127. — [4] Pellet, 132. — [5] Pellet. 147.

saa svarer Drouot ham paa Kejserens Vegne, at han skal tage til Neapel, eftersom de, der nu staa i Murats Tjeneste, ogsaa tjene Kejseren«. Det anses for givet, at der senest i Marts Maaned vil udbryde en Revolution i Italien[1], og at alt er forberedt i saa Henseende, ja Oliehandleren kan endog tilstille Mariotti en ret detailleret Plan for, hvordan man har paatænkt at sætte denne i Scene[2].

Og samtidig med alt dette, forlyder det igen fra anden Side, vil Frankrig tage Affære. »De kan være fuldkommen overbevist om,« er der en fransk Officer, der fortæller Oliehandleren den 8de December[3], at Kejseren »ikke bliver her paa Øen ret længe; saa snart han sætter sin Fod paa Fastlandet, vil De faa at se Frankrig i Oprør. Hans Parti der er meget stort.« Bourbonerne ere yderlig forhadte, Kongen er en Tyran[4], der ikke bryder sig det allermindste om Frankrigs Hæder, som derfor da ogsaa stadig taber i Glans. »Den eneste, der kan regere Frankrig, er Napoleon, og Franskmændenes Misfornøjelse er saa stor, at de ville sætte ham paa Tronen igen«. Den 1ste Januar hedder det sig, at der er opstaaet Uenighed imellem de i Wien forsamlede Fyrster, og at Kongressen derfor har opløst sig. Budskabet herom »er blevet[5] modtaget med Glæde her paa Øen. Man siger, at Følgen deraf vil blive en Krig, som Frankrig kommer med i. Saa ville de franske Armechefer proklamere Napoleon som Hersker, og han vil da bestige Tronen igen.« Den 9de Januar gaar Rygtet, at Massèna[6] har rejst Oprøret imod Bourbonerne i Toulon; han, som har 10,000 Mand og 18 Krigsskibe under sig, skal have hejst Trikoloren og Elbaflaget og faaet Soldaterne og Søfolkene til at raabe: »Leve

---

[1] Pellet, 149. — [2] Pellet, 111. Ifølge denne Plan skulde de italienske Jøder forskudsvis afholde de fornødne Udgifter for saa senere, naar den nye Regering var oprettet, at faa sig deres Udlæg refunderede. — [3] Pellet, 133. — [4] Pellet, 136. — [5] Pellet, 142. — [6] Pellet, 148.

Republiken! Leve Napoleon!‹ Med Undtagelse af de mest velhavende og de gamle Emigranter ere alle i Frankrig for Napoleon; man ønsker intet hellere, end at faa ham tilbage[1]. Blot hans Hat[2] stikkes i Vejret et Sted paa Kysten, saa vil hele Frankrig flokkes om ham‹. I Marseille har Befolkningen været saa ivrig til at raabe Hurra for Flaget paa et Elbafartøj, at Autoriteterne har maattet anmode Skipperen om at stryge det.

Atter ved andre Lejligheder hedder det sig, at der fra italiensk Side er sket Henvendelse til Sultanen[3] for at faa ham til i Favør af Napoleon at erklære de allierede Magter Krig, og meget andet ikke mindre fantastisk fortælles der rundt omkring paa Kafeerne i Portoferraio, hvorfra Rygterne igen naar over til Brandstuerne og Vagtlokalerne, hvor de naturligvis diskuteres paa det ivrigste og yderligere forbedres, og hvor endda de mere fremmelige blandt Soldaterne forlyste deres Tilhørere med selvopfundne Kombinationer om, hvordan Kejseren bedst skal bære sig ad med at komme hjem til Paris igen. Herom har Pons en Beretning, der gaar ud paa følgende[4]. En Aften kommer han forbi Vagten ved Havneporten og hører da en Korporal holde Foredrag for sine Kammerater. »Ser I,‹ siger han, »Kejseren skal lade sig forlyde med, at han paa ny vil erobre Ægypten. Nu holder jo begribeligvis de derhjemme i Tuilerierne nok af at faa os godt langt af Vejen, og de griner altsaa, forstaar I. Saa siger vi Tak for Mad her og gaar om Bord, men Kejseren, forstaar I, han har selvfølgelig ikke ligget og snuet men sørget for at holde al Ting klart, saa der ikke gaar noget i Stykker. Vi tager Proviant ind paa Malta og maaske endda et Par Galejer i Tilgift, og saa sætter vi Kursen den anden Vej, forstaar I, om ad Donauen efter eller saadan der omkring. Se i Konstantinopel, der er man med paa det hele, forstaar I, og

---

[1] Pellet, 155. — [2] Pellet, 156. — [3] Pellet, 146. — [4] Pons, Souvenirs 369.

lukker Øjnene og lader, som man er baade blind og døv, imedens vi, forstaar I, ganske stille siger »Fremad marsch« bagefter Fanen. Saa kommer de baade fra Grækenland og Moldau og Serbien, og saa maa naturligvis Belgrad give sig, og der holder vi Rast; men imidlertid sidder Ungarerne og venter paa os for at slippe ud af det med Østerrigerne, for Ungarere og Østerrigere, forstaar I, de kan det nu ikke sammen anderledes end som Hund og Kat. Naa, vi faar altsaa Forstærkning og marscherer op langs Donauen og saa vær saa artig, saa kommer der en polsk Arme fra Warschau af, og ser I, denne her Arme og saa vores Arme de er ligesom to røde Køer, og de sørger for lige akkurat at løbe i Armene paa hinanden ved Wien. Se, saa maa naturligvis Wien ogsaa give sig, forstaar I, og derfra kender vi jo Vejen hjem, vi kan saamænd finde den i Mørke, om det skal være, og altsaa omkring og til Paris, og de derhjemme i Tuilerierne, de piller saa naturligvis af, forstaar I, og Pariserne raaber: »Leve Kejseren!«

Pons noterede straks denne fortræffeligt komponerede Plan op og serverede den for Kejseren den næste Formiddag, og Kejseren morede sig kosteligt over den og erklærede: »Ja saadan en levende Indbildningskraft kan dog kun findes hos franske Soldater, forstaar I,« hvorefter han lod Korporalen kalde og betænkte ham med en Dusør.

Alle taler de da altsaa om Kejserens Afrejse; kun han selv siger ingen Ting. Han vedbliver at armere sin Hovedstad, han trækker Kanoner dertil fra Porto-Longone[1], beordrer 200 Bomber ladte[2], inspicerer sine Forter[3], skærper Sikringsforanstaltningerne over for de tilrejsende, fordi han faar at vide, at det tyske Tugendbund har sendt tre Snigmordere ud efter ham[4], — kort sagt han optræder helt igennem som den, der kun tænker paa at forsvare sig selv

[1] Pellet, 126. — [2] Pellet, 145—146. — [3] Pellet, 139, 148. — [4] Pellet, 145.

og aldeles ikke paa at tage bort. Hermed stemmer da ogsaa den Iver, hvormed han nu ved Foraarets Komme kaster sig over Plantninger og Haveværsen. Ikke alene beordrer han 600 Morbærtræer plantede langs Vejene fra Portoferraio til San Martino og fra Mulini til Fortet Falcone[1], men hvor han træffer en Bonde, holder han straks Foredrag for ham om, hvordan man bedst skal dyrke Kaal, Roer og Løg, og om hvilken Fordel der kan opnaaes ved at udlægge betydeligt større Arealer til Kartoffelavl end hidtil[2], og Pons Gartner kan han ikke lade være at eksaminere om, hvordan man skal bære sig ad for altid at have saftige Rædiker og skøre Salathoveder[3]. Han er ogsaa nu højlig optaget af en Plan, han for øvrigt allerede har næret siden Efteraaret, nemlig om Pianosas Opdyrkning[4]. Først og fremmest vil han naturligvis have lagt Vægt paa Kornavl derovre, men hvor Jorden ikke egner sig dertil skal der plantes Oliven- og Morbærtræer eller opelskes en Egeskov af Agern, som skal skaffes fra Schwarzwald: ingen Plet af Øen maa ligge ubenyttet hen. Saa skal der ogsaa sørges for en god Hestebestand, og der skal ved det offentliges Foranstaltning indrettes et Mønsteropdræt af de øvrige almindelige Husdyr. Endelig skal en Del af Øen forbeholdes som Hædersgave til saadanne Mænd fra Elba, som har gjort sig fortjente dertil[5]. Samtidig hermed udlægger han et større Terræn ved Portoferraio til Dyrkning af Blomster og Grøntsager af Soldaterne[6].

Se alt dette tyder jo afgjort paa, at Kejseren ikke tænker paa at forlade Elba, og lige indtil Slutningen af Januar har han heller ikke taget nogen Beslutning i saa Henseende,

---

[1] Pellet. 152; Pons. Souvenirs, 290: Registre. 246. — [2] Pons, Souvenirs, 280. — [3] Pons. Souvenirs. 291. — [4] Pons. Souvenirs, 305. [5] Pons, Souvenirs. 306. — [6] Lababie. 54. Allerede i Oktober havde Oberst Mallet faaet skænket en Have ved Portoferraio »til fri Ejendom, for at han ikke skal faa Tab af, hvad han koster paa den«. (Correspondance XXVII, 432. Se ogsaa Correspondance XXVII, 411).

men naar han langt hen i Februar Maaned fremdeles bliver ved at beordre offentlige Arbejder udførte[1], og naar han skænker sine Gardeofficerer Havelodder til Dyrkning og derved foranlediger Oliehandleren til i Indberetning af 21de Februar[2] at udtale, »at man ikke kan lade være at tro, at han snarere tænker paa at slaa sig til Ro her end paa at tage herfra«, saa tager Oliehandleren fejl, thi Kejseren er paa det Tidspunkt allerede forlængst i Gang med de endelige Forberedelser til sin Afrejse, hvilket altsaa vil sige, at der bag hans Ordrer til de oven nævnte Foranstaltninger, — i hvert Fald da de af dem, der vedrøre ham selv og hans Officerer — ligger Haabet om, at de hverken skulle komme ham eller dem til Nytte.

Sagen var nemlig den, at de to Mænd, han i November Maaned havde sendt henholdsvis til Frankrig og Italien for at skaffe ham Oplysninger (Side 219), vare vendte tilbage til Elba igen sidst i Januar, og at de Meddelelser, han da nu erholdt af dem, og som for Frankrigs Vedkommende gik ud paa, at Misfornøjelsen derhjemme havde grebet om sig i en saadan Grad i alle Samfundslag, at den mindste Tilfældighed vilde kunne fremkalde en Rejsning imod det bourbonske Herredømme, det vil sige til Gunst for ham, hvem Armeen paa det ivrigste ønskede tilbage. — at disse Meddelelser nu overvandt enhver Betænkelighed hos ham og definitivt bestemte ham til at ville tilbage til Frankrig igen[3]. Selve Tidspunktet for, hvornaar dette skulde ske, slog han foreløbig ikke fast, han var endnu kun saa saa vidt, at han var enig med sig selv om at ville hjem og derfor at maatte

---

[1] Saaledes befalede han den 19de og 22de Februar, at der skulde tages fat paa Forbedringer af Vejene til Porto-Longone, San Martino, Marciana og Campo, at der skulde foretages saadanne Istandsættelser i La Madone, at han kunde tage dertil midt i Juni, og at der til samme Tid skulde skaffes passende Boliger i Marciana til hans Moder og Søster, Generalinde Bertrand og Drouot (Correspondance XXVII, 449—450). — [2] Pellet, 159. — [3] La vérité, 214—217.

begynde at træffe Forberedelser til at kunne tage afsted, saa snart Øjeblikket fandtes gunstigt

Det er allerede (Side 155) fortalt, at Theatret blev indviet den 15de Januar. Efter Forestillingen var der Maskerade, ligeledes fjorten Dage senere[1]; Pauline var selvfølgelig med ved begge Lejligheder og glimrede ved sin Skønhed[2], første Gang som Neapolitanerinde, anden Gang som Hyrdinde. Den 2den Februar er der Bal i Mulini, den 7de i Theatret, med andre Ord man morer sig, og navnlig har jo da Damerne travlt med at variere deres Toiletter, hvortil der bydes dem en saa meget bedre Lejlighed, som der den 31te Januar er aabnet en Modehandel i Byen[3]. Alt dette giver Blod paa Tanden; man har faaet Komedie, man vil nu ogsaa have Opera. Der kan skaffes et italiensk Selskab for 5600 Fr. om Maaneden, men hvis Orkestret kunde besættes med Gardemusikken, saa maatte, skriver Kejseren den 3dje Februar til Bertrand[4], »dette kunne give en stor Besparelse og nedbringe Udgiften til 2600 Fr. eller vel endog 2000 Fr. Selskabet bestaar jo rigtignok kun af fire Herrer, og det er selvfølgelig for lidt, der maa ogsaa Damer til.« Et andet Selskab forlanger 12000 Fr. kvartaliter, hvad der jo er meget dyrt. men hvis man kunde indskrænke Orkestret og leje Selskabet for hele Aaret, saa fik man det vel nok for 36000 Fr., hvoraf Kejseren tilbyder at udrede de 12000 Fr., medens Theatret maa give Resten. Om alt dette skal Bertrand nærmere forhøre sig og derefter aflægge Rapport.

Askeonsdag den 8de Februar slutter Karnevalet med et storartet Optog igennem Gaderne, Oberst Mallet rider i Spidsen paa Kejserens hvide Hest l'Intendant, pragtfuldt kostumeret som Sultan[5]; ved Siden af sig har han Kaptajn

[1] Correspondance XXVII, 442. — [2] Labadie, 54; Pons, Souvenirs, 243. — [3] Labadie, 54. — [4] Correspondance XXVII, 447. — [5] For at gøre hans Dragt saa elegant som muligt har Prinsesse Pauline laant ham sine Kaschmirssjaler.

i de polske Gardejægere Schultz, en høj, mager Mand, der paa sin skindmagre Hest illuderer fuldstændigt i sit Don Quixotekostume. Selvfølgelig ses der i Toget »en Mængde andre smukke Dragter« og lige saa selvfølgelig er der langs hele den Vej, det skal passere, en stor Mængde Tilskuere baade fra By og Land.

Midt under alt dette er det, at Kejseren træffer sine første Forberedelser, der begynde med, at han en af de sidste Dage i Januar beordrer Vincent[1] til at skille de to forgyldte Berlinervogne ad, der kom til Elba sammen med Garden, og pakke Stykkerne ind, saa det hele kan staa parat »til at sendes til Rom«. Vincent gør som befalet, nummererer de enkelte Dele og pakker dem ind og hensætter dem derefter i Havnepakhuset, færdige til at indskibes. Nogle Dage efter, »først i Februar« beordrer Kejseren derhos Peyrusse[2] til at flytte sit Kassererkontor til Stellafortet. »Jeg forstod jo nok,« fortæller Peyrusse, »hvad den Flytning havde at betyde, og i største Hemmelighed sørgede jeg saa for Forsyninger af Mel, Vin, Kartofler og saltet Oksekød, hvorefter jeg afventede Begivenhedernes Gang«. Den 6te Februar endelig[3] bliver der sendt en Kurer til Rio med et Brev til Pons[4], hvori Kejseren anmoder ham, den tidligere Søofficer, om skriftlig at udtale sig om, »hvad man gør, naar man vil udruste en Flotille til en Ekspedition«. Anmodningen var Pons paafaldende, eftersom Kejseren jo havde tjenstgørende Søofficerer om sig, til hvem det var naturligere, at han havde henvendt sig[5]; han opfattede derfor ganske

[1] Sadelmager Vincent, 369. — [2] Peyrusse, 268, — [3] Pons, Souvenirs XLII. — [4] Pons, Souvenirs, 193, 373. — [5] I sin Récit de la captivité de Napoléon à Sainte-Hélène, Paris 1847, II, 195, fortæller Montholon, at Kejseren, da Elbaaffæren kom paa Omtale, udtalte sig saaledes: »Jeg betroede mig ikke til andre end til Pons, fordi hans Medvirkning var uundgaaelig nødvendig til at forskaffe mig de Transportskibe, jeg absolut maatte have.« For øvrigt kom de af Pons ved denne Lejlighed fremsatte Forslag slet ikke til Udførelse.

rigtigt, at det nu drejede sig om Afrejsen, og han hentydede ligefrem dertil i sin Indberetning, saa Kejseren ikke kunde undgaa at se, at han var gennemskuet. Kejseren lod dog i Løbet af den Samtale, han kort efter havde med Pons, som om han ikke havde bemærket dette, og bad blot Pons om den dybeste Tavshed om den hele Sag.

Ingen andre vidste saaledes noget herom, ingen fandt noget paafaldende i, at Vincent indpakkede sine Vogne, eller at Peyrusse flyttede sit Kontor; alt syntes saa roligt, saa fredeligt, at Mariotti[1] den 14de Februar skrev til Paris: »Napoleon holder sig inden Døre uden at se nogen hos sig, fordi han er bange for Snigmordere fra Frankrig og Italien«, ligesom en af Brularts Adjudanter senere kunde meddele [1], »at Bonaparte synes fuldkommen rolig og kun ængstelig for de engelske og franske Fregatter, der krydser om Øen«. Selv Campbell var saa tryg, at han den 16de Februar tog til Florents, hvor han traf Understatssekretær Cooke, der netop var kommet dertil fra Wien, og som sagde til ham[2]: »Naar De kommer til Elba igen, saa kan De fortælle Bonaparte, at han er fuldstændig glemt i Europa; ingen tænker mere paa ham«, og senere[3]: »Fortæl ham, at man paa Kongressen er i al mulig Venskabelighed blevet enig om alle Spørgsmaal, og at han ingen Chance har. Der er ikke en Sjæl, der tænker mere paa ham; han er fuldstændig glemt, lige saa fuldstændigt, som om han aldrig havde eksisteret.« At Campbell, der i Virkeligheden havde en Del Skrupler over, at han paa ny var taget til Italien[4], maatte føle sig højst beroliget herved, er jo let forstaaeligt; han anede ikke, at han havde set Napoleon for sidste Gang, han vidste ikke,

---

[1] H. Houssaye, *1815*, 181. — [2] Campbell, 362. — [3] Campbell, 363. — [4] Det. som saa ofte drog ham derhen. var. efter hvad Hyde de Neuville fortæller. (Mémoires II, 35) en Komtesse Miniaci. der holdt aabent Hus i Florents, og som havde gjort et meget stærkt Indtryk paa ham.

at endog inden hans Afrejse fra Elba var den Mand kommet dertil, der bestemte Kejseren til med kortest muligt Varsel at forlade Øen.

Det vil erindres, at Kejseren i December havde erklæret (Side 223, Note 1). at hvis man vilde have ham tilbage igen til Frankrig, maatte de Franskmænd, der ønskede dette, selv tage til Elba og søge ham der. Dette var nu sket, idet den forhenværende Auditør og Underpræfekt Fleury de Chaboulon var ankommen til Portoferraio.

Fleury de Chauboulon havde ikke villet tjene under Bourbonerne og havde derfor taget sin Afsked, da de kom tilbage. Siden den Tid var han blevet i den Grad forbitret paa det nye Regimente, at han besluttede at tage til Elba og søge Tjeneste hos Kejseren, for hvem han nærede den største Beundring og Hengivenhed. Nu havde Kejseren ganske vist dekoreret ham med Æreslegionens Ridderkors for hans Deltagelse i Kampene i 1814, men Napoleon havde jo set saa mange falde fra sig, som han havde overvældet med Velgerninger og Naadesbevisninger, at han ganske naturligt maatte antages at være blevet mistænksom overfor dem, han ikke havde noget personligt Kendskab til, og Fleury, som ikke paa nogen Maade vilde udsætte sig for, at Kejseren skulde drage hans Hengivenhed i Tvivl eller endog mistænke ham for at komme til Elba som Spion for Bourbonerne, besluttede derfor at henvende sig til tre Mænd, som han vidste, Kejseren trygt kunde stole paa, og søge at formaa dem til at medgive ham en Anbefaling.

De to af dem turde dog ikke indlade sig herpaa af Frygt for at kompromittere sig; den tredje derimod, Kejserens gamle Udenrigsminister Maret, Hertugen af Bassano, lovede at medgive ham en skriftlig Udtalelse, hvoraf Kejseren kunde se, at han kunde have Tillid til Overbringeren, og da Fleury som Følge deraf kom igen næste Dag for at hente, hvad der saaledes var ham lovet, kom han og Hertugen ind i en lang Samtale, i Løbet af hvilken de gensidig opildnede

hinanden saa vidt, at Fleury pludselig udbrød[1]: »Men hvis Kejseren nu spørger mig: »Tror De, at Øjeblikket er kommet til, at jeg atter viser mig i Frankrig?«, hvad skal jeg saa svare?« »Saa sig ham,« svarede Hertugen[2], »at jeg ikke tør vove at paatage mig at afgøre et saa vigtigt Spørgsmaal, men det kan dog betragtes som ganske uomtvisteligt, at den nuværende Regering gradvis har tabt Terræn baade hos Folket og Militæret, at Misfornøjelsen er steget til det yderste, og at ingen tror paa, at Regeringen ret længe vil kunne holde det gaaende imod den almindelige Uvillie. De kan tilføje, at Kejseren savnes baade af Hæren og af Folket, og at alle sætter deres Forhaabninger til ham; saa maa han i sin Visdom selv tage Bestemmelse om, hvad der er at gøre.« »Ja, men hvis han nu spørger mig, om De er den eneste, der mener dette, eller om Deres Anskuelser ogsaa deles af ...., hvad skal jeg saa svare?« »Saa kan De sige ham, at alle de, De der nævnede, ere, lige siden han rejste herfra, hørte op med at komme sammen og udtale sig for hverandre, men at jeg for mit Vedkommende deler den almindelige Opfattelse.« »Ja, saa er jeg i Stand til at svare Kejseren paa alt, hvad han kan finde paa at spørge mig om. Farvel.« Dermed forlod Fleury Hertugen og tog straks afsted; efter en lang og meget besværlig Rejse naaede han om Aftenen den 13de Februar[3] Portoferraio forklædt som Matros.

---

[1] Mémoires pour servir à l'histoire de la vie privée, du retour et du regne de Napoléon en 1815 par Fleury de Chabonlon, Londres 1825, I, 84. — [2] For ikke at skade Hertugen, nævner Fleury, hvis Memoirer første Gang udkom i London 1819, ham aldrig ved Navn, men kun som Hr. X. — [3] Eller mulig den 12te, Tidspunktet kan ikke nøjagtig opgives, da hverken Fleury eller Oliehandleren, som omtaler hans Ankomst i en Indberetning af 18de (Pellet, 153) har noget positivt derom. At han maa være kommet til Elba enten den 13de eller den 12te Februar og ikke, som hidtil almindelig antaget, den 22de, derfor har, forekommer det os, Houssaye anført en Række plausible Grunde (*1815*, Side 181, Note 3). Fleury fortæller selv (Mémoires,

Næste Morgen gik han i Land og skyndte sig til et Herberge for at klæde sig om og derefter at ile til Mulini; men naturligvis havde han ikke undgaaet, at Havnepolitiet havde lagt Mærke til ham og var fulgt efter kam, og næppe var han derfor naaet indenfor Herbergets Dør, førend han var anholdt. Det lykkedes ham dog at berolige Betjentene saa vidt, at han fik dem til at føre ham til Bertrands Bolig paa Raadhuset, og efter at han da her havde forsikret Marschallen, at han vilde være i Stand til at legimentere sig for Kejseren, sendte denne Politiet bort og sagde til ham[1]: »Bringer De os nyt fra Frankrig?« »Ja, Hr. Marschal, og jeg tror selv godt nyt.« »Gud give det var saa vel, for vi har det elendigt. Jeg brænder af Begærlighed efter at tale med Dem om Frankrig, men jeg maa først underrette Kejseren om Deres Ankomst. Maaske kan han ikke modtage Dem lige straks, for jeg skal sige Dem, vi har netop den engelske Korvet her idag, og de Folk bliver straks nervøse over enhver som helst Ting. Ved man for Resten, hvem De er?« »Ja, man ved, at jeg er fransk Officer«. »Det var kedeligt; lad ingen se Deres Dekorationer, tal ikke til nogen og bliv i Deres Logis og hvil Dem ud; jeg skal senere sende Dem Bud.«

En halv Times Tid efter kom der Anmodning til ham om snarest muligt at give Møde ved Mulinis Haveport, »hvor Kejseren vilde komme til Stede og lade mig kalde til sig tilsyneladende uden at vide, hvem jeg var.« Om hvad der saa videre skete, meddeler han følgende:

I, 106), at han ikke gik i Land, for Dagen efter at Skibet havde kastet Anker, og at han opholdt sig paa Øen i to Dage. I Montholons Récit de la captivité à Sainte-Hélène, II, 262, hedder det endvidere, at »Beslutningen om at vende tilbage til Frankrig blev taget i et Øjeblik« og skyldtes Fleurys Besøg, og endelig blev den første Ordre til Foranstaltninger vedrørende Tilbagerejsen, som vi skulle se det, udstedt den 16de Februar. Alt dette tilsammen foranlediger os til at foretrække den 13de i Stedet for den 12te, — [1] Mémoires, I, 108.

Jeg gik derhen. Ledsaget af sine Officerer spadserede Kejseren i Haven, som sædvanlig med Hænderne paa Ryggen. Han gik flere Gange forbi mig uden at se op, men endelig rettede han sit Blik paa mig, standsede og spurgte paa Italiensk, hvor jeg var fra; jeg svarede ham paa Fransk, at jeg var Pariser, at jeg havde været paa en Forretningsrejse i Italien, og at jeg da ikke havde kunnet modstaa at hilse paa min gamle Herre. »Godt, saa fortæl mig noget om Paris og Frankrig,« sagde Kejseren og begyndte atter at gaa. Jeg fulgte ham, og efter at han med høj Røst havde rettet en Del fuldkommen ligegyldige Spørgsmaal til mig, tog han mig med ind i sin Lejlighed, lod Bertrand og Drouot trække sig tilbage og nødte mig derefter til at tage Plads ved hans Side. »Overhofmarschallen har,« henkastede han til mig med en ligegyldig Mine, »fortalt mig, at De kommer fra Frankrig.« »Ja, Sire!« »Hvad vil De her?« »Sire, jeg er kommet for at tilbyde Dem min Tjeneste; min Holdning i 1814....,« — her afbrød Kejseren mig og sagde: »Ja, det er godt, jeg tvivler aldeles ikke om, at De er en dygtig Officer, men jeg har saa mange Officerer om mig, at det vil falde mig meget vanskeligt at gøre noget for Dem. Dog, lad os se, De kender jo, saa vidt jeg har forstaaet det, Hr. X.« »Ja vel, Sire!« »Har han leveret Dem noget Brev til mig.« »Nej, Sire.« »Naa, ja saa forstaar jeg nok,« afbrød Kejseren mig, »at han har glemt mig ligesom alle de andre; fra det Øjeblik af, jeg kom hertil, har jeg hverken hørt tale om ham eller nogen anden.« »Nej, Sire!« afbrød jeg nu ham, »han har ikke hørt op med at nære den Hengivenhed for og Fortrøstning til Dem, som alle Franskmænd trofast bevare.« »Saa?«, sagde Kejseren, »man skulde altsaa virkelig endnu tænke paa mig i Frankrig?« »Ja, man vil aldrig glemme Dem.« »Aldrig! Det var meget sagt. Franskmændene har nu en anden Regent; deres Pligt og Fornuft byder dem ikke at tænke paa andre end ham.« Dette Svar gjorde mig ondt. »Kejseren,« sagde jeg til mig selv, »synes ikke om, at jeg ingen Breve har med til ham; han mistror mig; det var sandelig ikke Umagen værd at tage hertil saa langvejs fra for at faa en saa daarlig Modtagelse.« »Hvad tænker man om mig i Frankrig,« spurgte han. »Man beklager og savner Deres Majestæt« »Ja, og laver en Mængde Historier og Løgne om mig. Snart paastaar man, at jeg er gal, og snart at jeg er syg. Synes De forresten,« sagde han og saa op og ned ad sig, »at det ser ud dertil. De fortæller ogsaa, at man vil transportere mig til St. Helena eller Malta, men det vil jeg dog fraraade dem at forsøge paa. Jeg har

Levnetsmidler nok her til et halvt Aar, jeg har Kanoner og tapre Soldater til at forsvare mig, saa hvis de er nederdrægtige nok til at prøve paa det, saa skal det komme dem dyrt at staa. Jeg kan da heller aldrig tro, at Europa skulde ville nedværdige sig til at ruste sig imod en enkelt Mand, der ikke længere kan eller vil gøre det nogen Fortræd; Kejser Alexander er altfor øm over sit Eftermæle til at kunne ville give sit Minde til et saadant Attentat. De har ved en højtidelig Traktat tilsikret mig Suveræniteten over Elba. Her er mit Hjem, og saa længe jeg ikke søger Ufred med mine Naboer, har ingen Ret til at fortrædige mig her .... Har De tjent i Storarmeen?« »Ja, Sire, jeg havde den Lykke at udmærke mig for Deres egne Øjne paa Champagnes Sletter. Deres Majestæt syntes at lægge saa nøje Mærke til mig, at jeg havde vovet at haabe, at De kunde have genkendt mig.« »Ja vel, det forekom mig ogsaa straks, at jeg havde set Dem før, men alligevel staar De kun dunkelt for min Erindring .... Hvor udmærkede De Dem?«

Saa fortalte Fleury ham nærmere herom, og Kejseren spurgte ham derefter:

»Hvad synes man i Frankrig om Bourbonerne?« »Sire! De har ikke opfyldt Franskmændenes Forventninger, og for hver Dag, der gaar, vokser derfor Antallet af de misfornøjede.« »Desværre, desværre; men har X ikke givet Dem Breve med til mig?« »Nej, Sire, han var bange for, at de skulde blive mig fratagne; men da han formente, at Deres Majestæt var nødsaget til at være paa Deres Post og mistro alle, og at De derfor ogsaa vilde mistro mig, saa har han sat mig ind i forskellige Forhold, som kun De og han kendte, for at De deraf kunde se, at jeg var Deres Tillid værd.« »Hvad er det for Forhold?«

spurgte Kejseren da, hvorefter Fleury, stadig afbrudt af hans Udraab og Bemærkninger, gav ham en detailleret Beretning om, hvad han og Hertugen af Bassano havde talt om, tillige med en Fremstilling af alle de Fejl, Regeringen havde begaaet, og af de Konsekvenser baade han selv og Hertugen havde udledt deraf.

»Men hvad vil I da gøre,« sagde Kejseren hertil, »hvis I

jage Bourbonerne ud; vil I proklamere Republiken?« »Republiken, Sire, nej det er der ingen, der tænker paa, men maaske vil man oprette et Regentskab.« »Et Regentskab,« for det ud af Kejseren, »hvorfor det; er jeg da død?« »Nej, Sire, men Deres Fraværelse ...« »Min Fraværelse, — ja hvad gør den til Sagen; paa to Dage kan jeg være i Frankrig, hvis Folket kalder mig tilbage .... Tror De, det vilde være rigtigt af mig at tage hjem igen?« Her tog han Øjnene til sig, og det var let at se, at han tillagde dette Spørgsmaal en langt større Betydning, end han vilde være ved, og at han ængstelig ventede paa, hvad jeg vilde svare. »Personlig vover jeg ikke, Sire, at afgøre et saadant Spørgsmaal, men ....« »Ja Tak, det er ikke det, det kommer an paa,« afbrød han mig brat, »svar mig, Ja eller Nej.« »Nu vel da, Sire, Ja!« »Er det Deres Mening,« spurgte han i stærk Spænding. »Ja, Sire, jeg er ligesom X overbevist om, at Folket og Armeen vil modtage Dem som Befrier og omfatte Deres Forehavende med Begejstring.« Urolig og bevæget spurgte han igen: »Er det ogsaa X's Mening, at jeg skal komme tilbage,«

hvortil Fleury svarede ham, hvad han var bleven enig med Hertugen af Bassano om (Side 243), hvis Kejseren kom med et saadant Spørgsmaal. Længe tav Kejseren herefter og tænkte sig om: »Jeg skal tage Sagen under Overvejelse,« sagde han. »Jeg beholder Dem hos mig[1]; kom igen i Morgen Kl. 11,« hvorefter Fleury trak sig tilbage.

Næppe var han kommet udenfor, førend han traf Bertrand, der sagde til ham:

»Det var længe, Kejseren holdt paa Dem; jeg er bange for, at det er blevet bemærket, at De har været inde at tale med ham; vi ere omsværmede af engelske Spioner, og den mindste Uforsigtighed kan blive os skæbnesvanger. Jeg forlanger ikke at faa at vide, hvad De har fortalt Kejseren, men var det Dem, uden at De tilsidesætter højere Hensyn derved, muligt at meddele mig et og andet om Frankrig, vilde De gøre en god Gerning imod mig. Kun af Aviserne og nogle Handelsrejsende faar vi noget at vide om, hvad der gaar for sig, og det er saa indbyrdes modsigende og saa betydningsløst,

[1] Man erindre, at Fleury kom for at søge Tjeneste hos Kejseren.

at vi virkelig hverken ved ud eller ind.« »I saa Henseende kan jeg tjene Dem, Hr. Marschal, uden at være indiskret. Jeg har sagt til Kejseren, hvad hele Frankrig ved, nemlig at Misfornøjelsen er steget til det yderste, og at Regeringen snart er færdig.« »Jeg ved ikke,« svarede Marschallen hertil, »hvad vi har i Vente af Fremtiden; men hvad der saa end skal overgaa os, saa kan vi ikke faa det værre, end vi har det. Vore Hjælpekilder svinder Dag for Dag; hvis ikke Haabet holdt os en Smule oppe, saa ved jeg virkelig ikke, hvad der skulde blive af os. — Har Kejseren anmodet Dem om at blive her?« »Ja, Hr. Marschal.« »Det var herligt, det vil sige for mig. Dem beklager jeg, da man aldrig kan føle sig lykkelig andetsteds end hjemme. Jeg fortryder ikke, at jeg har fulgt Kejseren hertil, det paalagde baade min Pligt og min Taknemlighed mig, men jeg savner Frankrig som et Barn, der har mistet sin Moder, som en Yngling, der har mistet sin Kæreste.« Her fik han Taarer i Øjnene og trykkede mig med Varme i Haanden. »Kom og spis Frokost med mig i Morgen,« sagde han, »saa skal jeg forestille Dem for min Kone; det vil blive en Festdag for hende at se en Franskmand og især saa god en Franskmand.«

Det rygtedes hurtigt i Byen, at der var kommet en Franskmand dertil, og Fleurys Logis blev derfor belejret af Officerer og Grenaderer, der vilde høre nyt hjemme fra; han var dog saa forsigtig kun at besvare nogle ganske faa af deres Spørgsmaal, idet han for Restens Vedkommende undskyldte sig med, at det var saa længe siden, han var taget hjemme fra, at han ingen Ting vidste.

Efter Bertrands Indbydelse spiste han næste Formiddag Frokost hos ham og blev slaaet af, hvor tarveligt Marschallen boede. Klokken elleve indfandt han sig i Mulini, hvor, fortæller han[1],

man lod mig opholde mig i Salonen i Stueetagen. Dens brogede Silketapet var afjasket og falmet, Gulvtæppet saa slidt, at Traadene stak igennem, og det var lappet flere Steder; nogle daarligt betrukne Lænestole udgjorde Møblementet. Jeg kunde ikke lade være at tænke paa den Luksus, der havde hersket i

[1] Memoires, I, 124.

de kejserlige Palæer, og Medlidenheden afpressede mig et dybt Suk. Kejseren traadte ind. Hans Holdning udviste en Ro, som hans Øjne dog fornægtede; det var let at se, at han havde været Genstand for en voldsom Sindsbevægelse. »Jeg sagde Dem igaar, at jeg tog Dem i min personlige Tjeneste; jeg gentager det idag, fra dette Øjeblik tilhører De mig, og De vil, haaber jeg, opfylde Deres Pligter imod mig som en god og trofast Undersaat; det vil De sværge paa, ikke sandt?« »Ja, Sire! det sværger jeg.« »Godt!«, og saa fortsatte han: »Jeg havde forudset den Krise, Frankrig vilde komme til at gennemgaa, men jeg havde ikke troet, at den allerede var saa vidt fremskredet, som Tilfældet er. Det var min Hensigt ikke mere at blande mig i Politiken, men hvad De har fortalt mig, har ændret min Beslutning. Det er mig, der er Skyld i Frankrigs Ulykker, det bør derfor ogsaa være mig, som raader Bod paa dem. Men førend jeg bestemmer mig, maa jeg til Bunds sættes ind i, hvordan Sagerne staar; derfor tag Plads og gentag alt, hvad De fortalte mig igaar. Jeg sætter Pris paa at høre Dem.«

Og saa begyndte der igen en meget lang Samtale, i Løbet af hvilken Fleury paa ny gav Kejseren en detailleret Skildring af Forholdene hjemme og forsikrede ham om, at baade Folket og Armeen satte sit Haab til ham.

»De mener altsaa,« svarede Kejseren hertil, »at Frankrig venter af mig, at jeg skal udløse det af dets Forsmædelse, og at det vil modtage mig som Befrier.« »Ja, Sire, og jeg vil endda gaa videre og paastaa, at den Uvillie, ja ligefremme Modbydelighed, Franskmændene nærer for den nuværende Regering, hviler som et saa haardt Tryk baade paa Folket og Armeen, at enhver, som vil hjælpe dem af dermed, selv om det ikke netop var Deres Majestæt, kan gøre sikker Regning paa deres Støtte dertil.« »Lad mig høre det endnu engang,« sagde Kejseren indtrængende. »Ja, Sire, jeg gentager det, Franskmændene føle sig saa trykkede af, saa nedværdigede ved og saa forbitrede over det Aag, Præsterne og Emigranterne har lagt paa dem, at de ere rede til at gøre fælles Sag med hver den, der vil love at befri dem derfor.« »Men hvis jeg da nu landede i Frankrig, kunde man saa ikke befrygte, at Emigranterne og Chouanerne nedsablede Patrioterne?« »Nej, det tror jeg dog ikke, Sire! vi ere de fleste og de tapreste.« »Ja, men hvis man nu fængsler Eder i Massevis og myrder

Eder.« »Det vilde Folket aldrig finde sig i.« »Er De sikker paa det? Dog — jeg kunde jo være i Paris saa hurtigt, at de ikke fik Tid til at tænke paa, hvad de skulde gribe til. Jeg kunde være der samtidig med, at de fik at vide, at jeg var gaaet i Land ... Ja,« sagde Kejseren videre og giorde et Par Skridt, »jeg har taget min Beslutning .... Det er mig, som har skaffet Frankrig Bourbonerne tilbage; det er mig, som skal fordrive dem igen; jeg tager afsted .... Det er et stort, et farefuldt Forehavende, jeg giver mig i Lag med, men det overstiger ikke mine Kræfter. Lykken har endnu aldrig svigtet mig i afgørende Øjeblikke .... Jeg rejser; men ikke alene; jeg vil ikke lade mig tage i Kraven af Gendarmerne; jeg tager min Kaarde, mine Polakker og mine Grenaderer med mig .... Frankrig staar helt og holdent paa min Side; jeg tilhører Frankrig. Jeg vil med Glæde ofre det min Ro, mit Blod, mit Liv ....« Her holdt han inde; hans Øjne lyste af Haab og aandelig Overlegenhed, hans Holdning udviste Tillidsfuldhed, Kraft og Sejr. Han var stor, han var smuk, han var beundringsværdig.«

Endnu en lang Række Spørgsmaal bleve stillede af ham og besvarede af Fleury, endnu en lang Række af Anskuelser og Betragtninger bleve udvekslede imellem dem vedrørende politiske Forhold ikke blot i Frankrig men i hele Europa, hvorefter Kejseren bød Fleury at rejse hjem og

fortælle X, at De har set mig, at jeg har bestemt mig til at trodse alt for at efterkomme Frankrigs Ønske og befri det for Bourbonerne ...., at jeg vil tage herfra med min Garde omkring ved 1ste April eller muligt før, at jeg vil glemme Fortiden og slaa en Streg over, hvad der er passeret, at jeg vil yde Frankrig og Europa de Garantier, de kunne vente og fordre af mig, at jeg har givet Afkald paa enhver Tanke om Landsudvidelse, og at jeg ved en varig Fred vil raade Bod paa de Onder, Krigen har forvoldt os. — Sig til X og mine Venner, at de ved alle mulige Midler skal bevare og styrke den gode Aand i Folket og Armeen ...

Og saa taler vi nu ikke mere herom, men sig mig, tror De nu ogsaa, at De kan huske alt, hvad jeg har sagt Dem?« »Ikke et eneste af Deres Majestæts Ord er gaaet tabt for mig; de har præget sig dybt i min Erindring,« »Godt, saa har jeg kun endnu at ønske Dem en lykkelig Rejse. Jeg har sørget for, at alt er beredt til, at De kan komme herfra igen. I

Aften Klokken 9 vil De ved Landporten finde en Fører med Heste; han vil ledsage Dem til Porto-Longone. Kommandanten der har faaet Ordre til at overrække Dem de nødvendige Sundhedspasser. Ellers ved han ingen Ting; De skal heller ikke fortælle ham noget. Ved Midnatstid vil der afgaa en Feluke, som skal bringe Dem til Neapel ... Lev saa vel og vær forsigtig; vi ses snart igen, og jeg skal da paa en Maade, De kan være tilfreds med, gengælde Dem, hvad De har gjort for Fædrelandet og for mig.«

Hermed gik Fleury, men blev atter kaldt tilbage for endnu at give Kejseren nogle Oplysninger navnlig om Militærforholdene i Frankrig. Et Par Timers Tid efter var han paa Vej til Neapel.

Saaledes lyder Fleurys Beretning om, hvad der passerede imellem ham og Kejseren, og selvfølgelig holder han sig overbevist om, at det var ham, der ved sine Meddelelser og Udtalelser bragte Kejseren til at bestemme sig til at tage hjem igen. Ligesaa selvfølgeligt er dette dog kun til Dels rigtigt og kan heller ikke være andet, thi Kejseren kunde, hvis der ikke forelaa yderligere, ganske umuligt af et Par Samtaler med en ung og ham ubekendt Mand lade sig bevæge til at indlade sig paa et saadant Eventyr, som hans Tilbagevenden til Frankrig jo dog virkelig var, og vi ved da ogsaa (Side 238), at han allerede sidst i Januar definitivt havde bestemt sig til at tage tilbage til Frankrig igen, saasnart Kaldelsen derfra lød. Nu forelaa den ved Fleury de Chaboulon, og det, der blev bestemt nu, var derfor alene Tidspunktet for, naar Afrejsen skulde ske. Omkring ved 1ste April skulde det være, og Fleury skulde tage tilbage og forberede Kejserens Komme ved at styrke Haabet hos hans trofaste og mane dem til Enighed og Udholdenhed.

Men hermed var Virkningen af Fleurys Besøg hos Kejseren dog saa langt fra forbi, at det vigtigste af det hele i Virkeligheden først kom, efter at han var taget bort igen.

Som Kejseren nemlig selv fortalte ham det[1], da de senere traf sammen i Lyon, »indsaa han, og fortrød derfor den Ubesindighed, han havde begaaet ved at sende ham tilbage til Fastlandet. Ganske vist stolede han altfor trygt paa Fleurys Sindelag og Karakterfasthed til, at han skulde nære nogen Uro i saa Henseende; han var ogsaa fuldt ud overbevist om, at han hellere vilde lade sig hugge sønder og sammen end røbe noget, men han var bange for, at de Oplysninger, han havde paalagt ham at indhente paa sin Rejse tilbage igennem Italien, de Breve, han kunde faa i Sinde at tilstille ham, eller de Forhandlinger, han kunde komme ind i med X og hans Venner i Paris, skulde vække Politiets Mistanke, og at Bourbonerne da skulde beordre Krydsere ud, der kunde umuliggøre ham at forlade Elba og gaa i Land paa Frankrigs Kyst. Kejseren indsaa derfor, at der kun gaves et Middel til at afvende denne Fare, nemlig at tage afsted straks, og saa tøvede han ikke,« nej han var saa hurtig i Vendingen, at han var i Frankrig otte Dage, forinden Fleury kom dertil.

Hvis da nu vor Formodning er rigtig, at Fleury de Chaboulon kom til Elba om Aftenen den 13de og rejste derfra igen om Aftenen den 15de, saa maa Kejseren, hvis første Ordrer vedrørende Afrejsen ere daterede den 16de, have taget sin Beslutning i Løbet af Natten imellem den 15de og 16de[2], og han har været saa meget mere tilskyndet til at tage den straks, som Campbell under en Visit, han aflagde ham et Par Dage før, havde afslaaet den Opfordring, han da fik af Pauline til at deltage i det til den 22de berammede Bal i Mulini, fordi han agtede at rejse bort den 16de[3]. Kejseren vidste altsaa, at han fra næste Dag af vilde være fri for at have Campbell til at gaa og snuse omkring sig. —

---

[1] Mémoires, I, 156. — [2] Man erindre: »Beslutningen om at vende tilbage til Frankrig blev taget i et Øjeblik« (Montholon, II, 262.) — [3] Larrey, II, 93.

Som vi ved det, var den Skade, l'Inconstant havde lidt, blevet saa vidt udbedret, at Briggen var sejlklar igen i Begyndelsen af Februar; det viste sig imidlertid snart, at den trak Vand, ja det gik saa vidt, at den paa en af sine Farter maatte vende om igen efter at have været et Par Timers Tid i Søen, og at Chautard derfor maatte forlange den underkastet en ny Reparation[1]. Foranlediget heraf tilskrev Kejseren Drouot saaledes[2]:

»Portoferraio, den 16de Februar 1815.

Giv Ordre til, at Briggen lægger ind i Havnen og bliver kølhalet og kalfatret, samt at dens Kobberforhudning bliver efterset og dens Læk stoppet, kort sagt alt nødvendigt foretaget, for at den kan blive tæt. Den skal males som en engelsk Brig. Over det hele skal der udarbejdes et Overslag, som De kan forelægge mig i Morgen. Briggen skal udrustes; derfor skal den indlade Beskøjter, Ris, Grøntsager, Ost, Brændevin og Vin, halvt af hver Slags, samt Vand til 120 Mand i tre Maaneder. Med salt Kød skal den forsynes for 14 Dage. Sørg for, at den faar Tømmer og Brædder med sig[3], og at der ikke i nogen Maade kommer til at mangle den paa noget. Jeg ønsker, at den den 24de—25de i denne Maaned skal være klar til at lægge ud paa Rheden. For at spare skal Vinen tages fra min egen Kælder; Risen, Beskøjterne og Olien skal leveres fra Magasinerne. Lad mig faa at vide, hvor mange Chalupper den kan tage med sig; jeg ser helst saa mange som muligt.«

Se, i den Del heraf, der vedrører Reparationen, er der jo ikke noget paafaldende, eftersom l'Inconstant vitterligt for alle trængte til Eftersyn; men naar det ved Siden deraf beordes, at Briggen skal males som Engelskmand, at den skal proviantere for tre Maaneder og have flere Chalupper med sig, end den plejede, saa maa enhver kunne forstaa, at der er noget usædvanligt paa Færde. At Drouot ikke skulde have tænkt derover er vel næsten umuligt, men

---

[1] Pellet. 153. — [2] Correspondance XXVII, 449. — [3] Nemlig til eventuel Reparation af Skibet selv og dets Chalupper.

spurgt om, hvad det var, det har han ikke, lige saa lidt som Kejseren har talt til ham derom. Overensstemmende med Ordren toge saa alle de Skibstømrere og Kalfatrere, der kunde faaes, fat paa den. [1]

Samme Dag modtog Drouot endvidere følgende Skrivelse [2]:

»Portoferraio, den 16de Februar 1815.

Send Pons Ordre til maanedsvis at fragte to store Fartøjer fra Rio, Brigger eller Chebeker paa over 90 Tons og de største, han kan skaffe. Det ene skal gaa til Stranden ved Giove [3] for at tage Tømmer ind og bringe det hertil, det andet til Porto-Longone for hertil at overføre alt, hvad der findes der. De skal lade Dem meddele Navnene paa Kaptajnerne og udlevere Lister over Folkene.«

Om disse Fartøjer fortæller Kejseren selv [4], at han beordrede dem lejede »under Paaskud af forskellige Artilleritransporter fra Porto-Longone til Portoferraio«; men, siger Pons [5], »jeg tænkte jo nok, at Ordrens Indhold var et Tegn paa, at vi skulde afsted, og jeg tog ikke fejl«, og da Kejseren den 18de var i Rio og ved den Lejlighed selvfølgelig talte med Pons, kom Sagen direkte paa Bane imellem dem, idet Kejseren sagde til ham [6]: »Har De Fartøjerne parate?« »Ja, Sire!« »Til hvornaar?« »Til den 20de.« »Godt, jeg stoler paa Dem. Jeg takker Dem for Deres Tavshed, for De har jo da vel ikke sagt noget derom til nogen, ikke engang til Deres fortrolige Ven Drouot.« »Nej, det kunde aldrig falde mig ind«. »Vel! Sørg saa bare for, at alt er i Orden, og lad ingen ane noget; i Løbet af et Par Dage skal De faa nærmere at vide.

Det fremgaar altsaa heraf, at Drouot endnu den 18de ikke vidste noget om, hvad der skulde ske; men længere

---

[1] Pellet, 158. — [2] Correspondance XXVII, 449. — [3] Her menes Pico de Giove ved Rio. — [4] L'île d'Elbe et les cent-jours, Correspondance XXXI, 35. — [5] Pons, Mémoire, 109. — [6] Sammesteds, Note 2.

kunde Kejseren heller ikke holde ham uvidende derom, thi for at Afrejsen kunde foregaa snarest muligt, maatte der yderligere udstedes en Række Ordrer — om Forsættelse af Mandskab fra den korsikanske Bataillon til Garden[1], om Udlevering af to Par Sko til hver Mand[2], og om Syning og Udlevering af nye Uniformer[3] — og disse maatte gaa igennem Drouot. Kejseren kaldte ham derfor til sig den 19de[4] og meddelte ham, »at han var bleven savnet og derfor kaldt tilbage af hele Frankrig, og at han om nogle Dage agtede at forlade Øen for at imødekomme Nationens Ønske«. Paa Drouot gjorde dette et meget nedslaaende Indtryk, da han forudsaa, »at Kejseren[5] begik en Dumhed derved«, og han advarede ham da derfor ogsaa straks imod at indlade sig derpaa[6], ligesom han senere[7] »fremsatte alle de Indvendinger imod Forehavendet, som jeg efter min Stilling turde tillade mig. Jeg har gjort alt, hvad der stod i menneskelig Magt at gøre for at faa ham fra det, men ulykkeligvis trængte mine Anskuelser ikke igennem«, og »som den[8], der havde svoret ham Troskab, kunde jeg derfor, til Trods for at jeg var uenig med ham, ikke undlade at følge ham«.

Samme Dag, Kejseren var i Rio, foranledigede en pludselig Storm den franske Tremaster Saint-Esprit fra Marseille til paa dens Rejse fra Genua til Neapel at søge ind til Portoferraio[9]. Saasnart Kejseren efter sin Hjemkomst erfarede dette, satte han sig straks i Forbindelse med Kaptajnen for at faa ham til at tage de to foran omtalte Vogne og en Del andet Gods med sig til Neapel, hvilket Kaptajnen gik ind paa; Indladningen tog derfor sin Begyndelse[10], men

---

[1] Registre. 265. — [2] Pellet, 158. — [3] Registre, 267. — [4] »Syv—otte Dage før Afrejsen,« forklarede Drouot i Forhøret over ham efter Napoleons Fald (Procès du lieutenant général comte Drouot. Paris 1816, 15 og 53). — [5] Procès, 5. — [6] Procès, 53. — [7] Procès, 16; smgl. ogsaa 3—6. — [8] Procès, 54. — [9] Pellet, 153: Peyrusse, 271. — [10] Pellet, 156; Sadelmager Vincent, 370.

da det hele kun var et Paaskud til at holde Skibet tilbage[1], blev det foretaget saa sendrægtig som vel muligt, ligesom Toldvæsenet fik Ordre[2] til at trække sine Forretninger med Skibet i Langdrag. Hvad Meningen var hermed, skulle vi senere faa at se.

Samtidig med at alt dette sattes i Scene, var Kejseren paa Færde rundt omkring. Saaledes var han næppe kommen tilbage fra Rio, førend han var ude ved den vestre Havnedæmning for at se paa et Træhus[3], som en vis Baury havde bragt til Portoferraio og opstillet derude, og som kunde skilles ad og med Lethed flyttes fra et Sted til et andet, uagtet det var saa stort, at det indeholdt fem Værelser. Kejseren, som var spadseret derud igennem hele Byen med Bertrand og et Par tjenstgørende Officerer, fandt Indretningen af Huset meget bekvem. Han spadserede derefter hele Havnen rundt og inspicerede alt, aflagde et Besøg i Karantænen og gik derefter i sin Baad for at lade sig ro over til l'Inconstant. Dagen efter, den 19de[4], lod han sig ro en Tur ud og passerede ved den Lejlighed Saint-Esprit, hvis Mandskab gav ham et tredobbelt Leve. Den 21de[5] er han atter ude at se paa Træhuset og inspicerer derefter den korsikanske Bataillon, som han under sin egen Kommando lader udføre forskellige Øvelser. Senere lader han sig ro ud for at møde sin Moder og Søster, der i Forvejen er tagne en Tur til Søs.

Den 22de besøger han uanmeldt Peyrusse[6], hos hvem Intendant Balbiani er i Besøg. Det er aabenbart, at der er noget, han vil tale med Peyrusse om i Enrum, men han kan ikke komme til det, da Etiketten forbyder Intendanten at trække sig tilbage. Han træder da hen til Vinduet og ser paa Grenaderne, der gaar og planter der udenfor, gør

---

[1] L'île d'Elbe et les cent-jours, Correspondance XXXI, 35. — [2] Peyrusse, 271. — [3] Pellet, 154. — [4] Pellet, 156. — [5] Pellet, 159. — [6] Peyrusse, 269.

ogsaa et Par Spørgsmaal dem vedrørende og gaar saa sin Vej igen; kort efter bliver Peyrusse kaldt til Mulini. Idet han træder ind i Kejserens Kabinet, gaar Sekretær Rathery ud derfra og lukker alle Dørene efter sig; Kejseren er nu ene med Peyrusse. »Naa, Peyrusse«, siger han til ham, »er der noget nyt? Hvad fortalte Intendanten«? »Jeg sad just, Sire, da Deres Majestæt gjorde mig den Ære at træde ind til mig, og passiarede med Balbiani om de Rygter, der gaar her i Byen om, at Deres Majestæt har i Sinde at mødes med Kongen af Neapel . . . .« »Ja, det er godt«, svarede Kejseren og klappede ham venligt paa Kinden, »I er to store Tossehoveder . . . . Nej sig mig, har De det rigeligt med Penge? . . . . Hvor meget vejer en Million i Guld? Hvad vejer 100,000 Fr.? Hvad vejer en Kasse Bøger«? Forbavset over disse Spørgsmaal, der jo ikke syntes at have noget som helst med hverandre at gøre, vidste Peyrusse ikke lige straks, hvad han skulde svare, og Kejseren lod ham heller ikke faa Tid til at samle sine Tanker, men fortsatte: »Tag Deres Pengekasser, kom de Guldstykker, De har, i dem og læg et Lag af de Bøger oven paa, som jeg skal sende Dem fra mit Bibliothek. Men send alle Deres Folk bort, foretag Indpakningerne alene og luk selv for Kasserne . . . . — Betal . . . . aah nej for Resten, lad være med at betale . . . . — Se at faa Dem skilt af med, hvad De har af italienske Penge . . . . — Ja, og saa behøver jeg jo vel ikke at sige Dem, at De har at tie stille med, hvad jeg her har sagt Dem«. Dermed lod Kejseren ham gaa uden yderligere Forklaring.

At Peyrusse blev højlig forbavset over alt dette, er jo en Selvfølge; han vidste hverken, hvad han skulde tro eller tænke. For da muligvis at faa noget nærmere at vide gik han hen til Drouot »og søgte at faa ham til at rykke ud med, hvad Meningen vel kunde være. Men Drouot var i

daarligt Humør og absolut tilknappet[1]; han sagde ingen Ting, men saa kun stift paa mig«. Saa gik Peyrusse hjem og indpakkede den kontante Beholdning 1,863,500 Fr.[2] i Kejserens private Kasse.

Samme Dag fortsattes Forberedelserne til Afrejsen. Der blev saaledes givet Ordre til, at de Tjenesteheste, der havde været udstationerede paa Pianosa, skulde hentes hjem[3], og baade paa l'Inconstant, hvis Reparation nu var endt[4], og paa l'Etoile begyndte sent om Aftenen Indladningen af Patron- og Geværkasser, Uniformsballer og forskellig Munition.

Den 23de indtog endvidere begge Skibene Proviant og Vand[5]. Provianten ankom dels fra Italien, dels fra Landsognene paa Elba, hvorfra Foresi[6] havde faaet Paalæg om at skaffe den til Veje.

Saa vidt var man altsaa, da det pludselig trak op til, at alt skulde strande. Lidt over Midnat ankrede nemlig den engelske Korvet Partridge, Kaptajn Adye[7], som den 16de havde overført Campbell til Livorno, i Portoferraios Havn. Hvad var Meningen hermed; var Campbell med tilbage — hvad skulde man gøre? Kejseren blev yderst urolig[8]; nu gjaldt det at vælge imellem at opsætte Afrejsen eller at slaa rask til og bemægtige sig Korvetten. Det sidste holdt han egentlig mest af, men det var en farlig Sag at

---

[1] At Drouot var vidende om, at de skulde afsted, har vi allerede hørt, og overensstemmende dermed var han da ogsaa selv begyndt at træffe sine Forberedelser. Han lod saaledes Vincent kalde (Sadelmager Vincent, 369) og spurgte ham, om hans Feltsadel var i Orden, og da Vincent bekræftede dette, bad han ham lægge en Pude paa den og forsyne den med Remme til Oppakningen m. m., idet han foregav, at han skulde med Kejseren til Marciana. Vincent forstod dog meget godt, at dette kun var et Paaskud for at skjule, at Forberedelserne skyldtes Hensynet til den forestaaende Afrejse. — [2] Peyrusse, 334. — [3] Pellet, 160. — [4] Pellet, 160. — [5] Pellet, 161. — [6] Foresi, 72. — [7] Adyes Rapport hos Campbell, 363, Noten. — [8] Peyrusse, 271.

give sig i Lag med, thi ganske ufejlbarligt fik man da straks Englænderne paa Nakken af sig, — altsaa, klog Forsigtighed bød at forholde sig rolig og afvente, hvad der vilde komme.

Klokken 9 om Formiddagen lægger Chaluppen til ved Havnebolværket. I Stedet for Campbell medfører den seks engelske Turister; Campbell er overhovedet slet ikke med. Lidt efter kommer Adye selv i Land og spadserer ad Havnedæmningen langs Fæstningsmuren op i Byen, hvor han aflægger Visit hos Bertrand men ikke ser Napoleon selv. Derimod fortæller Fru Bertrand[1] ham, at hun Dagen før havde spadseret med Kejseren i hans Have, og »efter at jeg da saaledes« udtaler Adye i sin Rapport, »havde forvisset mig om, at Napoleon Bonaparte stadig var paa Øen«, gaar han om Bord igen og letter Anker Kl. 2. Straks efter staar en Feluke ud af Havnen og sætter Kurs efter Korvetten; at se til er den ude paa Fiskeri, men i Virkeligheden har den Ordre til at følge efter Adye og holde Øje med hans Bevægelser.

Forskrækkelsen over Partridges Nærværelse er altsaa nu forbi, men helt rolig er Kejseren dog alligevel endnu ikke. Han venter nemlig de to Fartøjer til Portoferraio, som Pons har lejet i Rio, og da han er bange for, at Adye, som har angivet at ville tage til Palmajola, skal møde dem i Piambinostrædet, og mulig finde paa at stoppe dem og spørge Førerne ud, saa sender han en Kurer afsted til Pons[2] med Ordre[3] til at lade dem gaa til Porto-Longone. Da Kureren ankommer, ere Fartøjerne imidlertid afgaaede for saa lang Tid siden, at de umuligt kan naa til Porto-Longone uden at bemærkes fra Partridge. Pons finder da paa en List. Han skriver et Brev til Campbell, hvori han inviterer ham til Middag en Dag i den kommende Uge, og lader en

---

[1] Campbell, 370. — [2] Pons, Souvenirs, 380. — [3] Ordren findes hos Firmin-Didot, 180.

betroet Mand afgaa med en hurtigt sejlende Baad for at møde Korvetten og aflevere Brevet til dennes Besørgelse. Det gaar som beregnet. Adye, der Klokken fem[1] staar ud i Piombinostrædet, ser naturligvis straks alle tre Fartøjer komme op imod sig Syd fra, og sætter derfor Kurs imod dem. Baaden styrer hen til ham og afleverer Pons Brev, som Adye personlig modtager og lover at besørge, hvorefter han spørger Overbringeren, hvor de to andre Skibe kommer fra, og hvor de skal hen; hertil faar han efter Ordre fra Pons til Svar, at det er to Skibe, der ere ladede med Jernmalm, og som skal til Romagna. Dermed er Adye beroliget og fortsætter sin Sejlads, medens Skibene gaa videre ad Portoferraio til, hvor de ankomme i Løbet af Natten[2].

Næppe har Partridge forladt Portoferraio, førend Kejseren sender Kurerer hele Øen rundt med Ordrer til, at ingen maa forlade den, ikke engang Fiskerne; der lægges med andre Ord Embargo paa alle Fartøjer af enhver som helst Slags. Soldaterne faar samtidig Ordre til at holde sig færdige til Afmarsch, og et Detachement paa 24 Mand under Kommando af en Lieutenant gaar om Bord paa l'Inconstant[3]. Nu gaar det op for Oliehandleren, at han har været lovlig hurtig til den 21de (Side 238) at indberette, at Kejseren snarere tænkte paa at slaa sig til Ro paa Elba end paa at tage derfra. Han har ganske vist Dagen efter set, hvor stor en Travlhed der har hersket med at indskibe Munition, men da der samtidig »er[4] bleven talt mindre om Afrejsen end de foregaaende Dage«, har han ladet sig berolige dermed. Men saa den 23de forandrer dette sig igen; nu er den snarlige Afrejse det almindelige Samtaleæmne. Spørger man Soldaterne, saa svarer de: »Ja, nu tager vi afsted«, men kommer man til Officererne, saa hedder det sig: »Nej, ikke endnu«. Han ved derfor hverken ud eller ind, men »be-

[1] Campbell, 364, Noten. — [2] Pellet, 164. — [3] Pellet, 162. — [4] Pellet, 160.

gynder dog at tro paa Sandsynligheden af, at de tager bort«, og det saa meget mere, som han af Stabschefen faar den Besked[1], som yderligere bestyrkes ved Campbells Fraværelse, at Englænderne saa langt fra har noget imod, at Kejseren forlader Elba, at de endog gerne ser, at han tager hjem til Frankrig igen og slaas med Bourbonerne. Englænderne har nemlig, fortæller Stabschefen, forlangt visse Villigheder af Kong Ludvig XVIII som Tak for, at de har banet ham Vejen til Tronen, men dem har han nægtet dem, hvilket de ere blevne fortrydelige over. Napoleon derimod har erklæret, at hvis han var i Kongens Sted, vilde han med Fornøjelse have indrømmet dem deres Forlangender, og derfor ere de ham gunstigt stemte.

Med denne Besked løber Oliehandleren ud i Byen, og det undgaar ikke hans Opmærksomhed, at Politiet er langt ivrigere paa Færde end ellers, og at det holder langt skarpere Udkig med alle, ogsaa med ham selv. Saa er han sikker paa, at det er Alvor, og bestemmer sig da til at tage til Livorno Dagen efter, den 24de, for personlig at aflægge Mariotti Rapport; det er hans Hensigt at tage afsted med den første Fisker, der gaar ud. Men saa er imidlertid Partridge kommet ind om Natten, og han kan naturligvis ikke lade gaa fra sig at se at komme under Vejr med, hvad den fører i sit Skjold. Altsaa forbliver han, men saa er det for sent, han kan ikke komme afsted, uagtet han har opfyldt alle foreskrevne Formaliteter, været hos Pladskommandanten, meldt Afgang paa Byfogedkontoret, skaffet sig Pas baade fra Politiet og Karantænen o. s. v.; Havnekaptajnen tillader ikke nogen at tage bort. »Jeg[2] trygler, jeg tinger, jeg giver Løfter, — alt forgæves«. Man beroliger ham med, at Forbudet rimeligvis vil blive hævet Dagen efter, og dette trøster ham da ogsaa saa meget, at han atter begiver sig ud for at spørge nyt, hvorved han erfarer, at

[1] Pellet, 161. — [2] Pellet, 162.

man om Aftenen vil indlade Artilleriet (4 Kanoner), og at Soldaterne af den korsikanske Bataillon har faaet Ordre til at holde sig hjemme i deres Kaserne. Hvad han derimod ikke faar opspurgt før Dagen efter, det er, at Kejseren i Løbet af Aftenen[1] modtager forskellige Autoriteter, som kommer for at udtrykke deres Beklagelse over, at de skal af med ham. Navnlig lader Retsformanden saadanne Følelser komme til Orde i en længere Tale, men skildrer rigtignok samtidig den Stolthed, alle føle ved at se deres Hersker »paa ny betræde den Ærens Vej«, som hans Fjender har søgt at spærre for ham. »Ja«, siger Kejseren, »nu rejser jeg, men forinden jeg tager afsted, vil jeg se alle, der har været mig tro«, hvorefter Formanden fortsætter og særlig beder ham mindes, at Italienerne vare ham hengivne, medens han herskede over dem. Kejseren, som er falden i Tanker, hører rimeligvis slet ikke dette, i hvert Fald svarer han ikke derpaa men mumler hen for sig: »Aah, Frankrig, Frankrig«, hvoraf man slutter, at det er dertil han vil drage.

Den næste Dag, den 25de, trækker der fra tidligste Morgenstund Patrouiller og Ronder igennem Byen, alle Soldaterne faar udleveret Ammunition til deres Patrontasker, hver Mand af den korsikanske Bataillon endda 10 Patroner mere end de øvrige, da de skal holde Skydeøvelser[2]. Lejrrekvisiter beordres fordelte kompagnivis iblandt de andre, der ikke tror Afrejsen saa nær forestaaende, som den virkelig er, og derfor opfatter denne Fordeling som Tegn paa, at de[3] »skal ud og traske omkring paa Øen«. Politiet faar strengeste Ordre til ikke at udlevere Pas til nogen som helst og bliver herover saa ivrig, at det oven i Købet giver denne Befaling tilbagevirkende Kraft og derfor opsøger Oliehandleren og under Trusel om Arrestation tvinger ham til at udlevere det Pas, han allerede har faaet. For øvrigt løber Folk omkring imellem hverandre og drøfter, hvad der fore-

[1] Pellet, 164. — [2] Pellet, 163. — [3] Pons, Souvenirs, 381.

staar. »Den ene«, fortæller Oliehandleren[1], »er ked af, at Garnisonen skal bort, den anden græder over at miste sin Kæreste, en tredje lader Tankerne løbe og bygger Luftkasteller, og nok en gaar og bryster sig i sin Uniform ved Tanken om de kommende Slag, efter hvilke han da allermindst maa blive Marschal. En hel Mængde Mennesker tilbringer Tiden med at lave Bønskrifter, som de vil overrække Kejseren, inden han tager afsted, personlig er jeg fuld af Uro over ikke at kunne slippe bort«. Saa omtrent ved Middagstid rygtes det, at der er kommet to Krigsskibe til Porto-Longone, og straks rider Oliehandleren derud for at se at komme om Bord paa et af dem, men Rygtet har overdrevet, der er kun et Skib, og det er taget i Rekvisition til Besætningen derude og vil derfor ikke have noget med ham at gøre. Han maa altsaa atter til Portoferraio, hvor der imidlertid er blevet noget roligere end før, formodentlig fordi man har bemærket en mistænkelig Sejler, der har foranlediget, at Soldaterne ere kaldte til deres Kaserner, og at der er sendt en Baad ud for at holde Øje med den; heldigvis er den forsvundet igen efter et Par Timers Forløb.

Om Aftenen afgaa de polske Gardejægere til Campo for at modtage deres Heste, der nu ere førte derover fra Pianosa.

Hverken Kejseren selv eller hans Moder og Søster lade sig se den hele Dag, han, fordi han — hedder det sig — ikke befinder sig vel, »men det er dog vistnok snarere,« mener Oliehandleren[2], »for at han bedre kan komme til at spekulere over det, han har for,« og heri tager han ikke fejl, thi Kejseren er travlt optaget af at affatte tre Proklamationer, som skulle trykkes i Løbet af Natten for at foreligge færdige til Uddeling, saa snart han kommer tilbage til Frankrig. At Kejseren selv mener at have været heldig med disse, fremgaar formentlig af, at han om Aftenen, da han

[1] Pellet, 164. — [2] Pellet, 163.

kommer ind til sin Moder og Søster er — efter hvad hans Moder fortæller i sine Erindringer[1] — »langt gladere end ellers. Han indbød mig og Pauline til at spille et Parti Ecarté med sig, men straks efter gik han sin Vej igen og lukkede sig inde i sit Kabinet. Da jeg nu saa, at han ikke kom tilbage derfra, gik jeg ind for at kalde paa ham, men fik af Kammerherren den Besked, at han var gaaet ned i Haven. Jeg erindrer, at det var en af de mildeste Foraarsaftener, og at Maanen skinnede igennem Løvet. Med stærke Skridt spadserede Kejseren igennem Alleerne; men pludselig standsede han, støttede Hovedet imod et Figentræ og sagde hen for sig, dog højt nok til at jeg kunde høre det: »Der er ikke andet for, jeg maa fortælle Moder det,« hvorpaa jeg gik hen til ham og sagde: »Hvad er det dog, Du har for i Aften; Du er jo langt mere tankefuld end ellers.« Han tog sig til Panden og svarede mig efter et Øjebliks Tøven: »Ja, jeg skal sige Dig det, men Du maa ikke fortælle nogen som helst anden, ikke engang Pauline, hvad jeg nu vil betro Dig.« Han smilede, kyssede mig og fortsatte: »Jeg lader Dig hermed vide, at jeg rejser herfra i Morgen Aften[2].« »Hvorhen?« »Til Paris. Men først og fremmest, hvad mener Du derom?« »For at kunne svare Dig derpaa, maa jeg for et Øjeblik se at glemme, at jeg er Din Moder,« hvorpaa jeg efter nogen Betænkning sagde til ham: »Det har ikke været Himmelens Villie, at Du skulde sætte Dit Liv til hverken ved Gift eller under en Uvirksomhedstilstand, som ikke er Dig værdig, — kun med dragen Kaarde.«

Saa oprandt endelig den sidste Dag, Søndagen den 26de Februar. Til Morgenkuren Kl. 7 indfinder sig efter Tilsigelse af Bertrand[3] alle de Autoriteter, baade civile og militære, der har Ret til at være til Stede, men foruden dem

---

[1] Larrey, II, 531, 97. — [2] Her staar i Teksten »i Aften«, men efter hvad der vil fremgaa af det følgende, kan dette ikke være rigtigt. — [3] Labadie, 56.

tillige en Mængde andre, som ingen Adkomst har til at være med; al Etikette er suspenderet. Kejseren træder ind og ser saa forandret ud, »at man[1] gerne kan tro, man aldrig har set ham før. Han er meget forvaaget og derfor træt af Udseende. Han var alvorlig, men rolig; hans Ord, der røbede en stærk indre Bevægelse, trængte os alle lige til Sjælen. Efter Sædvane ved saadanne Lejligheder begyndte han med en Del ganske ligegyldige Spørgsmaal, men pludselig lod han sig rive med af sin Bevægelse og fortalte nu, at han vilde afsted. Bestyrtelsen var saa stor, som om man havde hørt Tordenen rulle, uden just at se Lynet slaa ned.« Kejseren forfremmede derefter Domænedirektør Lapi til General og udnævnte ham til Guvernør over Øen, ligesom han nedsatte en Regeringsjunta paa 6 Medlemmer, hvoriblandt Arrighi, til at overtage Styrelsen af Øen efter hans Afrejse. Saa vendte han tilbage til sit Kabinet, og hver gik til sit. »Straks lød det overalt: ››Kejseren drager bort!‹‹ Men hvor vilde han hen? Det Spørgsmaal lod han endnu stadig være dækket under Hemmelighedsfuldhedens Slør.«

Alle havde de da nu altsaa faaet at vide, at Afskeden stundede til, ogsaa hans Søster og Bertrand, til hvem han endnu ikke selv havde udtalt sig derom. Ganske vist var han sikker paa, at han fuldtud »kunde[2] stole paa Bertrands Hengivenhed, men jeg kendte hans Tænkemaade og vidste, at han skulde tages med en Trumf, saa han ikke fik Tid til Overvejelser. Jeg vilde heller ikke have, at Pauline og Fru Bertrand skulde trætte mig med deres Fruentimmerbetænkeligheder.«

Klokken 9 holdtes den sædvanlige Søndagsmesse, og derefter er der Revu[3]. Klokken 11 giver Cambronne Bataillonsadjudanterne Ordre til at sørge for, at Mandskaberne faar deres Middagsmad Kl. 4, saa de kan gaa om Bord

---

[1] Pons, Souvenirs, 382. — [2] Montholon, Récit, II. 195. — [3] Pellet, 165.

Kl. 5[1]; den frivillige Bataillon og Nationalgarden afløse Kejsergarden ved Middagstid.

Samtidig hermed lægger en Baad til ved Stellafortet, og en Mand gaar i Land og føres til Mulini; det er uden Tvivl en Estafette, der bringer Efterretninger om Partridges Bevægelser. Straks efter kaldes Tropperne til deres Kaserner, og Forbudet imod at forlade Øen skærpes, hvilket kommer Oliehandleren[2] yderst ubelejligt, da han netop har bevæget en Baadfører til for 60 Fr. at forsøge at sætte ham over til Italien og allerede er ude af Havnen men saa bliver prajet fra l'Inconstant og faar Ordre til at lægge bi. Man spørger ham, hvem der har givet ham Lov at tage bort, hvortil han svarer, at han blot er ude at sejle en Tur i det gode Vejr, og at han aldeles ikke har til Hensigt at forlade Øen; hertil faar han den Besked, at han ufortøvet har at gaa i Land igen. Saa rider han til Rio i det Haab at kunne slippe afsted den Vej fra, men ogsaa det glipper; træt og udaset kommer han tilbage til Portoferraio igen. Her møder han Cambronne, hvem han oftere har talt med og stadig »snakket efter Munden«, og Cambronne, som af den Grund tror eller i hvert Fald lader, som om han tror, at Oliehandleren er en af Kejserens Tilhængere, vil derfor have ham til at gaa med og siger til ham: »De har Plads paa Fartøjet Nr. 5«. Til alt Held for den mere end bestyrtede Oliehandler kommer dog netop en italiensk Oberstlieutenant, som han kender, til Stede og udvirker, at han faar Lov at blive, hvor han er, dog kun imod at følge efter nogle Dage senere.

---

[1] Laborde, 48; Brunschvicg, Cambronne, 90. Da Cambronne selv modtager Kejserens Ordre hertil, siger Kejseren til ham: »Hvor tror De saa, vi skal hen, Cambronne?« »Jeg har aldrig forsøgt at trænge ind i min Suveræns Hemmeligheder,« svarer Cambronne, »men paa mig kan Deres Majestæt stole« (Procès du maréchal-de-camp baron Cambronne, Paris 1816, 27). — [2] Pellet. 166.

Oliehandleren slipper altsaa fri, men ikke saaledes Skipperen paa Saint-Esprit, hvis Afrejse til Neapel man, som det vil erindres, havde gjort alt for at forhale og virkelig ogsaa havde faaet trukket saa længe ud, at Paabudet om, at intet som helst Skib maatte forlade Øen, ogsaa ramte hans. Hensigten er nemlig at benytte det til Overfarten, da der ikke raades over Skibe nok til at rumme den hele Styrke, der skal afsted. Kejseren har derfor bestemt sig til at beslaglægge Skibet, og dette skal nu gaa saaledes for sig, at Jermanowski skal gaa om Bord med sine polske Gardejægere og kaste alt, hvad der er i Lasten, i Vandet; samtidig skal Peyrusse beslaglægge Skibspapirerne, blive enig med Kaptajnen om, hvor meget han skal have i Erstatning for sin Ladning, og saa udbetale ham det.

Klokken 2 entrer altsaa Jermanowski og hans Gardejægere[1] Skibet, medens Peyrusse forelægger Kaptajnen Kejserens Ordre til at udlevere Skibspapirerne og lade alt sit Gods bringe op paa Dækket, for at det kan blive kastet uden Bords. Naturligvis bliver Kaptajnen først forbløffet og derefter rasende og skriger op i høje Toner, hver Gang en Vareballe hives over Rælingen, men Peyrusses Forsikring om, at han i enhver Henseende skal blive holdt skadesløs, faar ham dog efterhaanden saa vidt beroliget, at han beordrer sin Styrmand til at blive ved med at oplosse Varerne og derefter gaar ned i Kahytten med Peyrusse for at lade ham gennemgaa Konnossementerne. Her udspinder sig da nu en saa langvarig Forhandling, — under hvilken Kaptajnen stadig skruer sine Fordringer op, medens Peyrusse lige saa stadig vil pine dem ned — at Kejseren, som holder Øje med Skibet fra sin Have, bliver utaalmodig og selv lader sig ro derud. I en Fart er han paa Dækket og derfra nede i Kahytten, hvor Peyrusse med Haanden fuld af Papirer udbryder i de stærkeste Beklagelser over Kap-

[1] Peyrusse, 272—273.

tajnens ublu Fordringer, men Kejseren har ikke Tid til at høre paa sligt; med en rask Bevægelse slaar han Peyrusse, som han kalder »en komplet Papirsluger«, det hele ud af Haanden, saa at det ryger om i Luften, giver ham Ordre til uden Prutten at betale Kaptajnen de 25000 Fr., han forlanger, og vender derefter skyndsomst tilbage til Mulini igen.

Nu er Klokken saa mange, at Soldaterne ere færdige med deres Suppe; straks efter lyder Generalmarschen. Den hele Styrke træder under Gevær og marscherer ad Havnen til, hvor der inden ret længe bliver sort af Mennesker. Chalupper[1] lægge til Land og bringe Soldaterne ud paa Skibene, Baade af alle Slags ro frem og tilbage og uafbrudt lyder det: »Leve Kejseren!«

Imedens Indskibningen staar paa, affatter Kejseren følgende Skrivelse til den nye Guvernør Lapi:[2]

»Portoferraio, den 26de Februar 1815.

»Jeg forlader nu Elba. Jeg har været vel fornøjet med Beboernes Opførsel. Jeg betror Dem at vogte dette Land, som jeg har faaet meget tilovers for. Jeg kan ikke give Dem noget større Bevis paa min Tillid end det efter Troppernes Afrejse at betro min Moder og min Søster i Deres Varetægt. Medlemmerne af Juntaen saa vel som alle Øens Indvaanere kunne være forvissede om min Hengivenhed og særlige Bevaagenhed.

Napoleon.«

Derefter modtager han den nye Regeringsjuntas Medlemmer, lader den frivillige Bataillon og Nationalgarden træde an og holder en Tale til dem. Selv er han rolig og fattet, men alle hans nærmeste ere bevægede; hans Moder og Søster græder stille hen for sig, Fru Bertrand derimod hulker højt. »Fat Dem, Fru Grevinde,« siger Kejseren til

---

[1] Pellet, 166, Peyrusse, 274. — [2] Correspondance XXVII, 451.

hende,[1] »inden en Maaneds Forløb kan De opslaa Deres Bolig i Tuilerierne.« For sidste Gang omfavner han sin Moder og Søster og bestiger derefter sammen med Bertrand Paulines lille Ponyvogn, der i langsomste Skridtgang fører ham igennem de overfyldte Gader ned til Havnen; efter Vognen følger Drouot, Peyrusse, Pons, Foureau de Beauregard, Rathery og Kejserens øvrige Hofpersonale samt Byens Embedsmænd, alle til Fods. Klokken er da henad halv otte. Langs hele Vejen er der illumineret, overalt trænge Folk sig frem for at se Kejseren endnu engang og sige ham Farvel. Endelig naar han Havnedæmningen, hvor han gaar om Bord paa Avisoen Caroline, der skal sætte ham ud til l'Inconstant. Saa snart han, iført sit bekendte Kostume med den graa Overfrakke, viser sig paa Carolines Dæk, lyder det tusindstemmigt fra den forsamlede Mængde: »Leve Kejseren! Leve Napoleon!« og med stirrende Øjne følge alle ham og hans lille Fartøj, medens Marseillaisens Toner lyde ude fra Skibene; baade Soldaterne derude og den store Mængde Tilskuere i Land stemme i med, og i et brusende Kor[2] gentages det atter og atter:

Le jour de gloire est arrivé!

Henad Klokken 8 falder der et Skud fra l'Inconstant til Tegn paa, at Kejseren er kommet om Bord, og at Flotillen skal lette Anker.

Den bestaar af:

1. L'Inconstant, som foruden Kejseren har hans Hofpersonale — hvor iblandt Peyrusse med hans Pengekasser — Staben, Artilleriet, en 4—500 Grenaderer og Kejserens Rideheste om Bord.

2. L'Étoile med en Del af Garden og dens Officerer.

3. Saint-Esprit med Resten af Garden, de polske Gardejægere og en Del civile Embedsmænd.

---

[1] Beretning af Prinsesse Paulines Sekretær i Helfert, Joachim Murat, seine letzten Kämpfeund sein Ende. Wien 1878, 174. — [2] Labadie, 57.

4. Caroline med Gardematroserne, en Del af den korsikanske Bataillon og Gendarmeriet.

5, 6 og 7. Brigantinen Saint-Joseph,[1] der blev fragtet i Portoferraio, og de to i Rio fragtede Fartøjer med Resten af den korsikanske Bataillon og Gendarmeriet, en Del Soldater af de forskellige Afdelinger, som ikke havde kunnet finde Plads andet Steds, samt nogle Heste og Effekter.

Endelig findes om Bord paa de fem sidstnævnte Fartøjer de Soldaterkoner med Børn, som efterhaanden vare komne over til Elba til deres Mænd.

Den hele Styrke, der saaledes blev indskibet, angives af Kejseren selv[2] til 1500 Mand, heri iberegnet Skibsbesætningerne; det samme siger Oliehandleren[3]. I Le Moniteur universel for 8de Marts 1815[4], hvori den første Meddelelse om den hele Sag findes, hedder det »1000—1100 Mand i det højeste«, i Mémorial[5] de Sainte-Hélène 1000—1200 Mand. Pons[6] fortæller, at Kejseren drog ud imod alle Europas Armeer med kun 673 Mand, men hermed kan ganske aabenbart kun være tænkt paa Garden; føjes dertil 110 Polakker, 400 Mand af den korsikanske Bataillon og 50 Gendarmer, naar man op til 1233 Mand. Campbell[7] angiver 1150 Mand, Pellet[8] 900 Mand, Mr. Hobhouse[9], efter Jermanowskis Opgivende, 1142 Mand, Laborde omtrent 1100[10]. Man kommer saaledes vistnok Sandheden meget nær ved at antage c. 1100 Mand Kombattanter.

Det var fuldkommen Vindstille, da Signalskudet til Afgangen faldt, men intet af Skibene rørte sig af Pletten. Først

---

[1] Peyrusse, 305. — [2] L'ile d'Elbe et les cent-jours, Correspondance XXXI, 36. — [3] Pellet, 167. — [4] Smlgn. Correspondance XXVIII, 10. [5] Bd. VI, 186. — [6] Pons, Souvenirs, 382. — [7] Campbell, 381. — [8] Pellet, 78. — [9] Lettres, écrites de Paris, pendant le dernier règne de l'empereur Napoléon, traduites de l'anglais de J. Hobhouse, Gand et Bruxelles 1817, I, 107. — [10] Laborde, 85. Noten.

hen under Midnat begyndte en let Brise at blæse op Syd fra, og Sejlene derfor at fyldes.

Langsomt staar da nu den lille Eskadre Nord paa.[1]

Hvad var det saa, der bevægede Kejser Napoleon til at forlade Elba? Var det de økonomiske Vanskeligheder, der beredtes ham ved, at han ikke fik den ham tilkommende Aarsrente fra Frankrig, eller var det det, at man holdt hans Hustru og Søn borte fra ham, eller at man truede ham med Deportation og Snigmord, — var det med andre Ord saaledes, at hvis alt dette ikke havde været, saa vilde han være bleven siddende roligt paa sin lille Ø? Det er muligt, ja det er endogsaa mere end sandsynligt, vel at mærke hvis Forholdene i Frankrig samtidig havde udviklet sig saaledes, at Befolkningen havde fundet sig tilfreds med det bourbonske Regimente[2]. Men det var jo ikke Tilfældet, tværtimod; den ene Meddelelse efter den anden kom til ham om, hvor misfornøjet man var, og om hvor meget man savnede ham og satte sit Haab til ham, ja tilsidst kom der jo endog direkte Opfordring til ham om at vende hjem og

---

[1] Næppe var Kejseren borte, fortæller Generalinde Durand (Side 261), førend nogle engelske Turister indfandt sig i Mulini for at se hans Lejlighed; en gammel Korsikanerinde, som var den eneste, der var til Stede i hele Huset, lod dem træde ind. De fandt hans Badekar endnu fuldt af det Vand, hvori han havde taget Bad, forinden han afrejste. I hans Bibliotheksværelse var Gulvet overstrøet med Papirstumper, som stammede fra sønderrevne Blyantsnotater, der vare ganske ulæselige. Paa Bordet laa et Kort over Frankrig, hvori der var stukket Knappenaale med store Hoveder, og paa et lille Natbord ved Hovedgærdet af hans Seng et opslaaet Bind af Carl Vs Historie, som han formodentlig havde læst i den foregaaende Aften. —

[2] Smlgn. hermed Hudson Lowes Udtalelser: »Han sad paa Elba og tænkte ikke i fjerneste Maade paa at forlade sit Palæ, da de i Wien forsamlede Ministre og befuldmægtigede toge under Overvejelse at flytte ham over paa den anden Side af Oceanet« (Mémorial de Hudson Lowe relatif à la captivité de Sainte-Hélène, Bruxelles, 1830, 55).

overtage Styret igen. Kan man da saa forundre sig over, at en Mand med hans store Fortid, og som endnu følte Kraft i sig til at tage fat paa nye Opgaver — man erindre, at han endnu ikke var fyldt 46 Aar — fulgte Kaldelsen. Det var Kaldelsen fra Frankrig og den alene, der paa det givne Tidspunkt bevægede ham til at indlade sig paa Eventyret, men naturligvis, Krænkelserne af Fontainebleautraktaten styrkede til; hvor kunde det vel være andet. —

Der er blevet sagt, at de af Pons ved mangfoldige Lejligheder gentagne Forsikringer om, hvor højt Elbaneserne elskede deres Kejser, ere ikke blot i høj Grad overdrevne men endog for saa vidt urigtige, som der af forskellige Grunde, og saaledes da navnlig som Følge af hans noget haardhændede Inddrivelse af Skatterestancerne, herskede en endda temmelig udbredt Misstemning imod ham.[1] For at faa noget nærmere at vide om, hvorledes det hermed forholdt sig, henvendte Forfatteren af nærværende Bog sig i Marts 1907 til den Mand, der bedre end nogen anden nulevende kender Elba og dens Befolkning, nemlig Øens Repræsentant i Deputeretkammeret, Hr. Pilade Del-Buono, der tilmed er Ejer af det fordums kejserlige Palæ Mulini, og anmodede ham om en Udtalelse. Herpaa havde Hr. Del-Buono den Godhed at svare i en udførlig Skrivelse af 8de April 1907, hvoraf gengives følgende:

». . . Men selv om nu ogsaa en og anden har af Pons bekendte Hengivenhed for Kejseren ladet sig forlede til at antage, at han har været partisk i, hvad han skrev, saa kan da umulig nogen mistænke en anden Elbaforfatter og Pons samtidige, Giuseppe Ninci, i saa Henseende, eftersom han virkelig ikke var nogen udpræget Beundrer af Napoleon, og dog udtaler han sig saaledes[2]:

---

[1] Smlgn. Oliehandlerens Indberetning af 1ste Marts (Pellet, 171): »I al Almindelighed ere Elbas Beboere Kejseren gunstigt stemte, men der er dog ogsaa dem, der taler ondt om ham«. — [2] Ninci, 244. Alle Udhævelser skyldes Brevskriveren.

»»Utvivlsomt havde Øen Elba intet yderligere at kunne »ønske sig, efter at den hæderkronede, udødelige Na»poleon den Store, dens højt elskede Lands»fader og Herre, var kommet dertil. Stor og sjælden »var den Gave, Forsynet skænkede Øen, da det lod ham, »den ypperste af alle Herskere, fatte saa stor en Forkærlig»hed for den, at han fremfor alle andre Steder i sit vældige »Rige netop udvalgte sig den til Opholdssted, og ikke min»dre stor og sjælden var den Rundhaandethed, hvormed »denne høje Herre gjorde vitterligt for alle, hvor stor en »Pris han satte paa Øen og dens Befolkning. Næppe havde »han betraadt den, førend han gavmildt ydede dens fattige »sin Hjælp og paabød en Mangfoldighed af nye Arbejder »udførte baade i Portoferraio og paa Landet. Han fuldførte »den Vej, som forbinder Portoferraio med Porto-Longone, »han tildelte flere Elbanesere høje Værdigheder, og da saa »tilmed Kunst og Videnskab, Landbrug og Omsætning tog »nye Opsving som Følge af hans Foranstaltninger, saa blev »Elba en lykkelig Ø under hans Regering, og hans Op»hold der en Guldalder for Øen.««

Jeg forbigaar, hvad Ninci omtaler vedrørende den Ærbødighed og Hengivenhed, Elbaneserne bestandig viste hans Moder og Søster, — der, som De jo ved det, delte hans Ophold her med ham —, men jeg kan ikke bringe det over mit Sind at undlade Ord for Ord at gengive, hvad han skriver angaaende Kejserens Afrejse[1]:

»»Førend vor ophøjede Herre tog herfra, gav han Au»toriteterne, Nationalgardens Officerer og de mest ansete »Borgere Foretræde og viste dem den Ære, at stede dem »til Haandkys. Naturligvis gjorde det et dybt Indtryk paa »dem at erfare, at deres Fader og højt elskede »Herre vilde forlade dem, men de beroligedes dog igen, »da de fik at vide, at han drog bort for paa ny at sætte »sig paa sin Trone . . . . . og han betroede sin ærværdige »gamle Moder og Hendes kejserlige Højhed hans Søster til »sine trofaste Elbaneseres Varetægt og Omsorg.««

Efter disse klare og tydelige Ord kan ingen Tvivl herske om den historiske Sandhed af, hvad Pons har berettet, eftersom hans Erklæringer jo i et og alt godkendes af en anden Forfatter, der ligesom han selv var samtidig med Begivenhederne, og som var en paalidelig Mand, der ikke var forblindet af overdreven Kærlighed til Napoleon.

---

[1] Ninci, 246.

De har derhos ønsket at høre min personlige Mening om, hvilke Følelser Elbaneserne virkelig nærede for Kejseren, og om det Minde, han har efterladt sig iblandt os. Maa jeg i den Anledning sige Dem, at jeg i min Barndom personlig har kendt Folk her, som havde levet paa Napoleons Tid, deriblandt min egen Bedstefader, og at jeg aldrig nogensinde, naar de sad og opfriskede deres Erindringer, har hørt dem udtale sig anderledes om ham end med den største Hengivenhed, ja jeg havde nær sagt Forgudelse, saaledes at jeg er sikker paa, at de følte det som et bittert Savn, at han forlod dem. Nu er der siden den Tid snart forløbet et Aarhundrede, men alligevel er Mindet om ham endnu saa levende her, at man til Tegn paa Elbanesernes Hengivenhed for deres Kejser og viceversa endog paatænker at rejse ham en Statue[1] . . . .

---

[1] I Forbindelse hermed skal meddeles, at der i Sakristiet i Miserikordiakirken i Portoferraio henstaar en kostbar Ligkiste af sort, poleret Ibenholt, paa hvis Laag er anbragt et N. Midtstykket af dette Laag er dannet af to Plader, af hvilke den øverste, som paa alle Sider er mindre end den nederste, kan slaaes op om et Par i Retning af Laagets Længde anbragte Hængsler. Naar dette da sker, kommer der ved Kistens Hovedende et langagtigt, firkantet Hul til Syne i den nederste Plade, og under dette ses igen en Broncekopi af den Dødsmaske, der blev taget af Kejseren paa St. Helena; det kommer herved til at tage sig ud, som om der i Kisten ligger en Broncefigur forestillende Kejseren som Lig. Ved hvert af Kistens fire Hjørner staar der en Vokskærte paa en høj Stage af forsølvet Træ. Hvert Aar paa Kejserens Dødsdag, den 5te Maj, bliver denne Kiste løftet op paa en Katafalk, Lysene tændte, og der bliver læst en Dødsmesse i Overværelse af Byens Autoriteter (Benvenuto Giunti, Il V Maggio a Portoferraio, Pisa 1902, 17). Endvidere: Efter Slaget ved Sedan gik det som et Rygte paa Elba, at Napoleon III tænkte paa at tage fremtidigt Ophold der, i hvilken Anledning Borgmesteren i Portoferraio paa Byens Vegne tilstillede ham en Adresse, hvori han forsikrede ham om den overordentlige Glæde, der havde grebet alle Byens Indvaanere ved Haabet om saaledes at se ham iblandt sig. Herpaa indløb kort efter følgende Svar, hvis Original opbevares i Raadhusarkivet i Portoferraio:

Wilhelmshöhe, den 10de Marts 1871

Hr. Borgmester!

Jeg har modtaget den Adresse, i hvilken Beboerne af Portoferraio tilbyder mig Gæstfrihed i deres By, idet de gaar ud fra, at jeg

Jeg kan ikke tro andet, end at det, jeg her har meddelt Dem, maa være tilstrækkeligt til at oplyse Dem om, hvad De ønsker at vide[1], og jeg er glad ved, ja jeg bringer Dem min Tak for, at De har givet mig Lejlighed til at tilskrive Dem om det saa højst tiltrækkende Æmne, der jo altid har besiddet den hemmelighedsfulde Magt at vække Interesse i videste Kredse.«

Det er endelig blevet sagt, at naar det kunde lykkes Kejser Napoleon uden Hindring at naa tilbage til Frankrig, saa maatte Englænderne ikke alene have lukket Øjnene for, hvad de dog maatte kunne mærke, han forberedte, men endog rent ud have begunstiget dette, og at det var af den Grund, at Campbell var fraværende fra Øen, ja det gaar saa vidt, at Marcellin Pellet ofrer et helt Kapitel af sin Bog[2] paa at bevise saadant. Foruden meget andet, som han selv tror paa, anfører han tillige, hvad en vis Ciampi har meddelt i sin i Stadsbibliotheket i Pistoja opbevarede Selvbiografi, og hvoraf det skal fremgaa, at det var Englænderne, der indgav Napoleon den Ide at forlade Elba, hvilket Pellet dog anser »for[3] at ligge udenfor Grænsen af det sandsynlige.«

Hvor skulde dette da vel ogsaa kunne være muligt? Englænderne havde jo i en lang Aarrække ofret Blod og Penge paa at faa Napoleon slaaet til Jorden, det vil sige faa den Fred skaffet til Veje, som de saa inderligt ønskede; nu havde de denne Fred, nu sad den Mand paa Frankrigs

---

skulde have valgt Elba til mit fremtidige Opholdssted. Ihvorvel der ikke ligger det allermindste til Grund for denne Efterretning, er jeg dog overordentlig glad ved det Vidnesbyrd om Sympathi, den saaledes har foranlediget, og som har rørt mig dybt. Maa jeg bede Dem, Hr Borgmester, overbringe Deres Medborgere min Taksigelse og holde Dem forvisset om min Erkendtlighed.

Napoleon.«

[1] I en Efterskrift meddeler Hr. Del-Buono, at han har ladet Hr. Cavaliere Giuseppe Tarabella, »der er meget nøje fortrolig med Elbas Historie«, gennemse Brevet, og at han i et og alt har sluttet sig til, hvad deri er fremsat. — [2] Pellet, 87—95. — [3] Pellet, 289.

Trone, som de bestandig havde erklæret for den eneste, der havde Ret til den, og som paa sin Side villigt erkendte, at han skyldte Englands Politik den og derfor sluttede sig nøje til denne Politik, ligesom Lord Castlereagh omvendt af Hensyn til ham førte Forhandlinger med Talleyrand om at skaffe den eneste, der kunde gøre ham Tronen stridig og saaledes forstyrre hans Fred og Ro, nemlig Napoleon, over paa den anden Side af Jordkloden. Og saa skulde Tanken om paa ny at kalde denne Fredsforstyrrer frem paa Europas Skueplads for bagefter at slaa ham saa eftertrykkeligt ned, at han aldrig kunde rejse sig mere, komme fra England; nej, det er dog virkelig for storslaaet en Kombination til, at den kan tages alvorligt, om der end selvfølgeligt er dem, der gøre det[1], idet de som Hovedgrund derfor anføre Campbells for Kejseren saa yderst belejlige Fraværelse fra Elba. Men rent afset fra, hvad der ret straks vil blive anført, saa vil man dog vel indrømme, at hvis Campbell havde faaet Ordre hjemme fra til at tage bort netop i de Dage, da Kejserens Afrejse forberedtes og iværksattes, saa maatte der, selv om der ikke stod noget derom i hans senere udgivne Journal, findes en eller anden Udtalelse derom eller direkte Hentydning dertil i de af ham til Foreign Office hjemsendte Indberetninger; men i disse Skrivelser, — der i Parenthes bemærket ere langt mere brede og vidtløftige end fyldige — findes der ikke et eneste Ord, der peger i saadan Retning. Der staar kun i hans Depeche Nr. 44[2], dateret Livorno den 26de Februar Kl. 1 Eftermiddag: »Mylord! Jeg har den Ære herved at meddele Deres Herlighed, at jeg for mit Helbreds

---

[1] Se saaledes Mémoires du général Bon de Dedem de Gelder, Paris 1900, 406. — [2] Alle Campbells Depecher fra Elba foreligger i Originaler i Foreign Office med Undtagelse af den oven omtalte Nr. 44 og den ligeledes den 26de Februar afsendte Nr. 45, hvoraf der findes Kopier. Det er efter disse Originaler og Kopier, der her citeres, hvor der ikke netop paa samme Maade som hidtil er henvist til Campbells Journal.

og mine private Affærers Skyld afgik fra Elba den 16de med Hs. Majestæts Skib Partridge paa en kort Udflugt til Fastlandet,« hvilket, som vi ved, vil sige til Florents.

Efter Aftale med Adye skulde Partridge afhente ham igen en halv Snes Dage senere, og han tog derfor tilbage fra Florents saa betids, at han den 25de var i Livorno[1], hvor han næste Morgen modtog et fra Portoferraio den 18de afsendt Brev, der »indeholdt en Række Meddelelser, som ikke kunde andet end vække min Mistanke, endskønt en hel Del deraf var fuldkommen urimeligt og selvmodsigende, ja rent ud forvirret«. Han opsøgte derfor baade Mariotti og Spannocchi, og ved at sammenholde sit Brevs Indhold med, hvad de havde erfaret, kom han til det Resultat, »at Bonaparte var i Færd med at indskibe Militær med Proviant og Ammunition«. Hvad Meningen var dermed, stod ham ikke klart, eftersom han nu som før[2] bestandig var af den Formening, at Napoleon »ikke vilde udsætte sig for noget, med mindre, der skulde hænde et eller andet for ham særdeles gunstigt i Frankrig eller Italien; men hvis de ham lovede Betalinger fremdeles forholdes ham, og hans Pengetrang bliver ham for trykkende, saa anser jeg ham meget vel i Stand til at foretage et eller andet fortvivlet Skridt, ja om det saa er at sætte over til Piombino og gaa i Land der med sin Garde«. Skulde han da nu virkelig finde paa det, »saa skal jeg anmode Kaptajn Adye om at stoppe ham og gøre det af med dem alle sammen, hvis de sætter sig til Modværge. Jeg holder mig overbevist om, at baade Kaptajn Adye og jeg selv ville finde fuldstændig Billigelse baade hos vor Suveræn, vort Land og hele Verden, hvis vi paa eget Ansvar skride til Yderligheder under saa usædvanlige Omstændigheder. Jeg føler, at naar jeg opfylder min Pligt med den Militærstyrke, der staar til min Raadighed, saa vejer denne altid urolige Personages og hans vildledte Staldbrødres

[1] Campbell, 364. — [2] Smlgn. Side 210.

og Følgesvendes Liv intet i Sammenligning med tusinde andres og Verdens Fred og Ro.«

Samme Dags Aften Kl. 8 afsendte han en ny Depeche, hvori han gav Meddelelse om, at Adye imidlertid var indkommet til Livorno med Partridge, og at han straks havde talt med ham og ængstelig udspurgt ham, om han havde bemærket noget usædvanligt paa Elba. »Han[1] lo ad min Frygt og svarede: »Jeg hverken saa eller hørte noget som helst usædvanligt . . . Jeg spadserede uden om Byen og saa Kejsergardisterne have travlt med at køre Jord og plante Træer foran deres Kaserne . . . I Aftes ved Solnedgang kunde jeg[2] tydeligt se l'Inconstants Master i Portoferraios Havn««. Dette lød jo meget beroligende, men alligevel var Campbell aldeles ikke sikker paa, at der ikke var noget galt paa Færde, thi for det første havde Adye jo nemlig ikke set Napoleon personlig, og for det andet havde han selv her i Livorno faaet meddelt, at Kejseren og hans Moder for et Par Dage siden havde haft en lang Samtale, efter hvilken »hun var gaaet hjem til sin Bolig i stærk Sindsbevægelse og havde givet Ordre til straks at lade forskellige af hendes Ejendele indpakke«; endvidere var der den 25de blevet bragt 4—5 store Kasser i Land fra et Skib, som havde dem med fra Elba, og som, efter hvad en paalidelig Mand havde fortalt ham, indeholdt Prinsesse Paulines Sølvservice, som det var Meningen at faa solgt, og andet mere.

Alt dette havde giort Campbell saa urolig, at han vilde afsted straks, men den samme Vindstille, som nødte Kejseren og hans Flotille til at blive liggende ved Portoferraio, tvang ogsaa Partridge til at blive i Livornos Havn indtil den 27de om Morgenen Kl. 4, da det begyndte at blæse op. Adye lettede da straks Anker og satte Sejl til, men Vinden holdt sig saa svag, at han endnu om Aftenen ikke var naaet

[1] Campbell, 369. — [2] Fra Farvandet imellem Piombino og Livorno.

længere frem end til Capraia[1]. Om Natten luftede det dog noget mere, saa man ved Daggry den 28de var $1^1/_2$—2 Mile fra Portoferraio, men hen paa Morgenen igen blev det fuldstændig Vindstille, og Ankeret maatte derfor kastes Kl. 8, hvorefter Campbell lod sig ro i Land i Chaluppen. Det var en Aftale, at hvis han ikke kom om Bord igen i Løbet af to Timer, skulde dette være et Tegn paa, at han var voldelig tilbageholdt i Byen[2], og Adye skulde da hurtigst muligt afgaa til Livorno og aflægge Rapport derom.

I samme Øjeblik Chaluppen stod ind i Havnen, saa Campbell, at der maatte være noget usædvanligt paa Færde, eftersom Nationalgarden nu forrettede Vagttjenesten paa Havneterrænet i Stedet for Kejsergarden. Da han straks efter passerede Karantænen, spurgte han[3] derfor ind til Land, om Kejseren endnu bestandig var i Byen, hvortil der blev svaret, at han var rejst. Om da Bertrand var der, spurgte han videre. Nej, han var ogsaa borte; han var taget til Palmajola, fortalte man ham. Men saa Drouot da: det vidste man ikke noget om Saa gik han i Land og op i Byen og mødte der en af de Englændere, Partridge havde haft med sig til Elba den 24de, en Mr. Grattan, der havde overværet Indskibningen og Afrejsen og saaledes kunde give ham detaillerede Oplysninger i saa Henseende samt endvidere meddele ham, »at[4] Soldaterne talte mere om at lande ved Antibes eller Milano end ved Neapel«.

Ledsaget af Grattan gik han videre op til Fru Bertrand, hvem han forsøgte at intimidere ved at fortælle hende, at Kejserens Plan allerede havde været røbet i nogle Dage, og at Kejseren og hans Følgesvende derfor nu maatte være gjorte til Fanger. Det var hans Mening paa den Maade at faa lokket ud af hende, hvorhen Kejseren havde sat Kursen.

---

[1] Campbell. 364, Noten. — [2] Campbell, 364, 372. — [3] Pellet, 169. — [4] Campbells Indberetning af 28de Februar i Records Office.

Men Fru Bertrand lod sig ikke overliste; var Planen, sagde hun, virkelig bekendt, saa maatte Campbell jo vide, hvor Kejseren og hans Tropper vare tagne hen, og saa maatte han kunne give hende Oplysninger om, hvor hendes Mand fandtes, hvilket hun selv var ganske uvidende om. Endvidere vilde hun i saa Fald i Egenskab af født Englænderinde stille sig under Campbells og den i Florents residerende engelske Ministers, Lord Burghershs, Beskyttelse. Campbell maatte da gaa til Bekendelse og tilstaa, at han ikke vidste noget positivt om, at Kejseren og hans Folk vare blevne stoppede; det var kun noget, han formodede, fordi der krydsede baade engelske og franske Orlogsmænd om i Farvandene, ja endog en hel engelsk Eskadre imellem Elba og Gaëta. Ved denne sidste Meddelelse lagde Fru Bertrands Uro sig saa øjensynligt, at Campbell nu holdt sig overbevist om, at Kejseren var gaaet Nord paa i Stedet for, hvad han hidtil havde antaget, imod Syd[1].

Tilsidst spurgte Campbell om, hvem der nu førte Kommandoen i Byen, og da han hertil fik til Svar, at det var Lapi, erklærede han at ville opsøge ham i hans Hjem. En piemontesisk Læge, som imidlertid var kommen til Stede, fortalte ham da, at Lapi for Øjeblikket opholdt sig i Stellafortet, og tilbød at følge ham derhen, men hertil svarede Campbell[2]: »Nej, det vil jeg ikke.« »Hvorfor?« »Fordi jeg er bange for at blive arresteret.« »Det behøver De ikke at være, Hr. Oberst, det er der ikke givet nogen Ordre til; De har intet at frygte, det giver jeg Dem mit Æresord paa.« »Godt, det modtager jeg,« og dermed toge de saa begge Afsked med Fru Bertrand og gik til Fortet, hvor de ganske rigtigt traf Lapi, for hvem Campbell da nu præsenterede sig, og hvem han opfordrede til at overgive Øen enten til Englænderne eller til Storhertugen af Toskana eller de allierede Magter. Men herpaa vilde Lapi aldeles ikke indlade sig;

[1] Campbell, 374. — [2] Helfert, Joachim Murat, 174.

han havde, sagde han, Midler til at forsvare sig, og han overgav ikke Øen til nogen uden efter Ordre fra den, der havde betroet ham den[1].

Endelig begav Campbell sig til Mulini, hvor han talte baade med Kejserens Moder og Søster og tilbød dem sin Tjeneste, hvis de ønskede Breve til Fastlandet. Da han derefter var gaaet bort igen, blev han kaldt tilbage ved Bud fra Pauline, og hun fik nu en længere Samtale med ham, i Løbet af hvilken hun, efter hvad Campbell fortæller[2], gav sig Mine af at være meget ængstelig for sin Broder, uagtet hun dog, saa vidt han kunde skønne det, i Virkeligheden ikke var det, medens Oliehandleren beretter[3], at Campbell optraadte ret brysk over for hende, ja endog gik saa vidt, at han truede hende, fordi hun ikke vilde rykke ud med, hvad Vej hendes Broder var taget, og at hun derfor fandt sig foranlediget til at belære ham om, at saaledes kunde man ikke tiltale en Dame.

Inden Udløbet af de aftalte to Timer var Campbell igen om Bord paa Partridge[4], medhavende Grattan, der paatog sig at overbringe den Indberetning til Lord Castlereagh, som Campbell skyndsomst affattede, til Livorno, for derfra at ekspedere den videre over Florents. Samtidig lovede den engelske Konsul paa Elba, der ligeledes kom om Bord, at bringe en Afskrift af den til Piombino. I Løbet af et Par Timers Tid vare saaledes til Stede paa Partridge baade Adye, Campbell, Grattan og Konsulen, og efter fælles Overvejelse kom de til det Resultat, at Partridge hurtigst muligt skulde staa Nord paa i Retning imod Antibes[5] for at se at indhente Napoleon, der formentlig maatte findes et eller andet Sted den Vej henad. I Henhold hertil sattes da altsaa Sejlene til hen paa Eftermiddagen.

Vinden var imidlertid stadig saa svag, at man kun kom

---

[1] Campbell, 375; Pellet, 170 - [2] Campbell, 377. — [3] Pellet, 169.
[4] Adyes Rapport. Campbell, 364. Noten. — [5] Campbell, 378.

yderst langsomt fremad; ved Midnatstide var man ikke naaet længere end op imellem Capraia og Kap Corso. Da saa man omtrent Klokken to et Lys forude og straks begyndte man at haabe, at det var l'Inconstants Laterne, men da Lyset holdt ned imod Partridge og altsaa bevægede sig i modsat Retning af den, man formodede, l'Inconstant fulgte, saa kom man snart under Vejr med, at man havde taget fejl Det viste sig da ogsaa inden ret længe, at det var den franske Fregat Fleur-de-Lys, man havde for sig Baade Adye og Campbell gik om Bord paa den og erfarede nu af dens Fører, Kaptajn Garat, at han havde været ved Capraia om Mandagen den 27de, og at han siden da havde krydset omkring imellem Capraia og Korsika. Han havde ikke set noget som helst hverken til l'Inconstant eller dens Ledsagere, og han var ganske uvidende om Napoleons Afrejse fra Elba[1]. Da nu Kejserens Flotille vanskeligt kunde have passeret Capraia uden at blive bemærket fra Fleur-de-Lys, saa drog man den Slutning, at Napoleon havde lagt sig ind i en eller anden Vig paa Capraia, eller nu mulig paa Gorgona, i den Hensigt at holde sig skjult der indtil om Aftenen, for saa, dækket af Nattens Mørke, derfra at rette et Overfald imod Livorno[2], og det besluttedes derfor, at Garat skulde vende om og gaa til Antibes for derfra at sende Ilbud til Paris om, hvad der var passeret, medens Partridge skulde afgaa til Capraia. Herhen satte Adye da altsaa Kursen og naaede dertil om Morgenen tidligt den 3dje Marts, men ingen vidste her noget om Kejseren; ganske vist havde man om Mandagen den 27de Februar set en Brig og seks mindre Skibe staa Nordvest paa, men at Kejseren og hans Folk skulde være om Bord paa dem, havde selvfølgelig ingen anet. Saa gik Partridge videre Nord paa i Retning af Antibes, og paa Vejen hertil erfarede man endelig den 5te[3], fra et Skib, man mødte, at Kejseren var landet i Jouanbugten imellem Cannes og Antibes

[1] Garats Rapport af 28de August 1815 hos Campbell, 386. og Pichot, 252. — [2] Campbell, 387. — [3] Campbell, 388.

om Eftermiddagen den 1ste Marts, med andre Ord, at man var kommen for sent til at kunne stoppe ham. Ikke desto mindre fortsatte Partridge Farten til Antibes, som naaedes den 8de Marts, men da var Kejseren allerede i Grenoble.

Fra Antibes tog Campbell over Nizza og Draguignan til Genua, hvor han erfarede, at Napoleon var i Lyon, og derfra videre over Basel, Rastadt, Mannheim, Luxemburg, Brüssel og Ostende til London, hvor han ankom den 1ste April, og hvor han Dagen efter fremstillede sig baade for Prinsregenten og for Lord Castlereagh, dels for i Almindelighed at aflægge mundtlig Rapport for dem, dels ogsaa navnlig for at forsvare sig imod de Beskyldninger, han ikke alene frygtede[1], men endog allerede vidste, at man baade i Udlandet[2] og nu ogsaa her hjemme i England vilde rette

[1] I sin Depeche fra Genua af 5te Marts skrev han i den Anledning til Lord Castlereagh: »Skønt højlig foruroliget ved Tanken om de stedfundne alvorlige Begivenheder og i Øjeblikket stærkt optagen af, hvad der videre er for mig at gøre i Anledning af dem, forekommer det mig dog, at jeg — uagtet Omfanget af mine Pligter paa Elba kendes saavel af Hans kongelige Højhed Prinsregenten som af den britiske Regering, efter hvis Ordrer jeg har haft den Ære at optræde — ikke kan undlade lige over for Deres Herlighed at fremlægge en yderligere Beretning om Bonapartes Flugt og, saafremt mine foresatte ville tillade mig saadant, tillige at gøre Offentligheden bekendt med samme. Jeg ved nemlig, at det er en almindelig Anskuelse, at min Forbliven paa Elba havde til Hensigt at kontrollere ham, og at der derfor var tillagt mig en stor Magt og Myndighed«, hvorfor han da nu erindrer om, at han i Følge sin Instruktion ikke havde andet at gøre, end »at drage Omsorg for, at Kejseren trygt og sikkert kunde naa til Elba, og at forblive der, indtil jeg modtog Ordre i modsat Retning, forudsat Kejseren skulde anse min Nærværelse ønskelig i Henseende til at sikre Oen og ham selv imod Angreb eller Krænkelser.« (Records Office). — [2] Da han passerede Nizza den 13de Marts, kom nemlig Lord Sunderland dertil fra Marseille og fortalte, »at det almindeligt antoges der, at Englænderne havde begunstiget Napoleons Tilbagevenden til Frankrig, og at Befolkningen derfor var rasende paa os. Samme Forestilling herskede overalt i Sydfrankrig og Piemont, ja i en Turineravis, der netop var kommet til Nizza, stod der ganske ligefrem, at det forholdt sig saaledes.« (Campbell, 397).

imod ham personlig som den, der ikke havde været tilstrækkelig agtpaagivende. Hvad Prinsregenten og Lord Castlereagh nu mulig rent privat har ment herom, er ubekendt, men vist er det, at baade Lord Castlereagh og Lord Liverpool toge Campbell i Forsvar henholdsvis i Under- og Overhuset, idet de erklærede, at han fuldt ud havde fulgt de ham tildelte Instruktioner, og at der saaledes ikke var noget at bebrejde ham. »Oberst Campbell«, sagde Castlereagh den 7de April,[1] »og Førerne af de engelske Orlogsmænd havde det Hverv at holde Øje med Napoleon, men aldeles ikke at holde ham fangen. De allierede Magter har overhovedet aldrig haft til Hensigt at etablere en Blokade for at forhindre Napoleon i at indlade sig paa nye Eventyr, og selv om de havde villet det, saa havde de aldrig kunnet det. De første Autoriteter paa Søvæsenets Omraade ere nemlig enige om, at det af den Grund vilde være absolut, ja fysisk umuligt at trække en Cirkumvallationslinie omkring Elba, at Vindforholdene der ere saa foranderlige, og at der desuden findes saa mange andre uovervindelige Vanskeligheder, at hele vor Flaade ikke vilde være tilstrækkelig dertil.«

Naturligvis virkede dette beroligende til mange Sider, men dog slog det alligevel ikke Antagelserne om Forsømmelser fra Campbells Side saaledes til Jorden, at Ministeriet mente at kunne lade ham træde ind igen i den Stilling som Militærattaché ved de allieredes Hovedkvarter, han havde beklædt under den første Invasion, og som det for sit eget Vedkommende ellers heller ikke havde haft noget imod at tildele ham under den anden. Resultatet blev da, at Campbell i Maj Maaned paany afgik til Tjeneste ved sit 54de Regiment, der da laa i Belgien, og at Castlereagh medgav ham en Introduktionsskrivelse til Wellington, hvori det blandt andet hed[2]: »Napoleons beklagelige Undvigelse fra Elba, der foregik lige saa uformodet, som den var uheldsvanger for

[1] Campbell, 105 flg; Parliamentary Debates, XXX, 426. — [2] Campbell, 111.

hele Menneskeheden, kan efter Hans Majestæts Regerings Anskuelse ikke i nogen Maade tillægges Mangel paa Omsigt fra Sir Neil Campbells Side. . . . Jeg holder mig overbevist om, at Sir Neil Campbells Holdning under Deres Naades Kommando vil ligesom tidligere vinde Deres fulde Bifald, og jeg tilføjer, at ethvert Bevis paa Tillid, som Deres Naade i Løbet af det kommende Felttog maatte finde Dem foranlediget til at yde ham, vil blive paaskønnet meget af Hans Majestæts Regering og rent personligt af mig.« Sir Neil viste sig da ogsaa i alle Maader den Tillid værdig, der saaledes skænkedes ham fra Regeringens Side; han blev for sin Tapperhed og Konduite dekoreret baade fra engelsk og russisk Side og forfremmet til Generalmajor. I 1825 blev han udnævnt til Guvernør over Sierra Leone, i hvilken Stilling han døde af Klimatfeber i 1827. —

Som man i England beskyldte Campbell for Forsømmelighed saaledes i Frankrig Føreren af Fleur-de-Lys, Kaptajn Garat, der straks mistede sin Kommando men fik den tilbage igen under den anden Restauration efter at have indsendt en Forsvarsskrivelse, dateret 28de August 1815, til Marineminister Jaucourt.

Den 2den Marts afrejste Prinsesse Pauline fra Elba, en fjorten Dages Tid senere hendes Moder; begge toge til Neapel, hvorfra Fru Lætitia begav sig til Frankrig den 20de April og efter en langvarig Rejse igen samledes med sin Søn i Paris den 1ste Juni.

III. Tilbagerejsen til Frankrig.

„Jeg vil naa tilbage til Paris uden at behøve at løsne et eneste Skud."
(Om Bord paa l'Inconstant den 28de Februar 1815)

Med Nationalfanen i sine Kløer vil Ørnen fiyve foran os fra det ene Klokketaarn til det andet lige ind til Notredame.
(Proklamationen til Armeen)

Overrejsen. — Proklamationerne. — Landgangen i Jouanbugten.

Forinden Afrejsen fra Elba den 26de Februar havde Kejseren ladet Skibsførerne vide som en Hemmelighed, at de skulde sætte Kursen imod Jouanbugten[1], og at de under Overfarten havde at holde sig saa langt fra hverandre, at det kunde tage sig ud, som om de ikke tilhørte samme Eskadre, alt for at undgaa at vække Opmærksomhed, naar de kom op i Farvandet imellem Capraia og Kap Corso, hvor de franske Fregatter krydsede omkring; han havde haabet at kunne passere dette Farvand inden Daggry. Men, som vi har hørt det, faldt det i med Vindstille saa længe, at Sejladsen først kunde begynde ved Midnatstide, og Følgen deraf var da den, at l'Inconstant først passerede Capraia den næste Morgen, den 27de Februar, Klokken 8. Faren for at blive opdaget var altsaa overhængende og virkede da ogsaa saa stærkt baade paa Chautard, der, som man vil erindre det, nu var Briggens Fører, og flere af hans undergivne, at

[1] Peyrusse, 275.

de tilraadede Kejseren at vende tilbage til Portoferraio, hvad han dog absolut ikke vilde høre noget om; han befalede tværtimod at sætte flere Sejl til og, for at fremskynde Farten endnu yderligere, at bore en af de tre[1] Baade i Sænk, l'Inconstant havde paa Slæb[2].

Omtrent ved Ettiden fik man i Retning af Livorno Øje paa Partridge, noget senere i Retning af Korsika paa Fleur-de-Lys, men ingen af dem satte, som vi ved det, Kursen efter l'Inconstant; endelig Kl. 4 saa man en Orlogsmand, som med Vinden agter ind holdt Nord fra lige ned imod Kejserens Brig. Kejseren gav da Ordren »Klart Skib«, og i et Øjeklik var alt parat, Kanonportene aabnede, Kanonerne ladede, og Grenaderne beordrede ned i Rummene med Befaling til ikke at vise sig; Kejseren selv var paa Dækket sammen med Chautard og Taillade. Den fremmede Orlogsmand, der stadig nærmede sig, blev inden ret længe af Taillade genkendt som Briggen Zephyr af den franske Marine, ført af hans gamle Kammerat Kaptajn Andrieux. »Lad den komme nærmere«, sagde Kejseren[3], »og angriber den, saa entrer vi« Men Andrieux, som var vant til at se Elbaflaget i disse Farvande, viste ingen som helst fjendtlig Hensigt, og i største Fredsommelighed passerede derfor de to Skibe tæt forbi hinanden Klokken 6. »Hvor skal De hen?«, spurgte Taillade i Raaberen efter Kejserens Ordre. »Til Livorno; og De?« »Til Genua. Vil De have Bud med, da med Fornøjelse.« »Nej, mange Tak. Hvordan har Fatter[4] det?« »Sig ham, jeg har det udmærket«, hviskede Kejseren til Taillade. »Brillant« raabte derfor denne til Svar, og dermed gled de to Brigger bestandig længere bort fra hinanden.

Næste Morgen tidlig den 28de Februar ser man en ny Orlogsmand, men den styrer ad Sardinien til og tager øjensynlig slet intet Hensyn til l'Inconstant. »Det er jo en ren

[1] Nemlig foruden Chaluppen Kejserens to egne Baade (Side 106) — [2] Pons, Mémoire. 130. — [3] Monier, 103: Peyrusse, 276. — [4] Pons. Mémoire. 132.

Austerlitzdag«, siger Kejseren i sin Glæde over saaledes at undslippe den ene Fare efter den anden, og nu begynder han at tale aabenlyst om, hvor Ekspeditionen egentlig gaar hen, noget som ingen andre indtil dette Øjeblik ved noget positivt om, end Bertrand, Drouot og Skibsførerne. Det er Peyrusse, som er søsyg, han først henvender sig til desangaaende. »Aa bah,« siger han[1], »noget Seinevand skal nok kurere Dem«, og da Peyrusse vantro trækker paa Skulderen hertil, fortsætter han: »Vi maa jo da være i Paris til Kongen af Roms Fødselsdag[2], min kære Skatmester«. »Med den mest levende Glæde,« fortæller Peyrusse, »saa vi da altsaa nu det Slør blive draget til Side, der hidtil havde skjult Hans Majestæts Planer for os.« At disse derefter blive drøftede paa det ivrigste, er en Selvfølge, og Kejseren selv tager livligt Del i Samtalerne. »Der foreligger ingen historisk Begivenhed,« siger han, »som jeg har kunnet tage til Eksempel for det Forehavende, jeg har vovet mig i Lag med, men jeg har regnet med den Overraskelse, det vil vække hos Befolkningen, med Stemningen blandt Publikum, med Forbitrelsen imod de allierede, med Soldaternes Kærlighed til mig, i det hele taget med alle de napoleonistiske Elementer, der endnu ligge og spire i vort skønne Frankrig. Jeg har ogsaa taget i Betragtning, at en stor Nyhed jo altid bedøver Folk, at Sindene først bliver sløve og bagefter rives med, naar de overraskes af et dristigt og fuldkommen uventet Foretagende. Tusinde Planer dukke da op, men intet Steds organiseres der en virksom Modstand. De skal faa det at se, saadan vil det ogsaa gaa her, jeg vil naa mit Maal, uden at noget sættes i Scene imod mig. Ja, havde jeg fulgt den forsigtige Mands Raad der,« — her pegede han paa Drouot, der gik paa Dækket[3] — »saa ved jeg godt, at jeg aldrig var taget afsted, men det var endnu langt farligere for mig at forblive i Portoferraio.« Han fortsatte derefter med følgende Udtalelse,

---

[1] Peyrusse, 277. — [2] 20de Marts. — [3] Procès de Drouot, 6.

der dog rigtignok var grebet ganske ud af Luften, og som han derfor formentlig kun kom med for at indgyde de andre Tillid[1]: »Der er Revolution i Paris og nedsat en provisorisk Regering. Jeg kan gøre Regning paa hele Armeen. Jeg har modtaget Adresser fra flere Regimenter,« og endelig sluttede han med den Forudsigelse, der jo virkelig skulde komme til at gaa ganske bogstaveligt i Opfyldelse: »Jeg vil naa tilbage til Paris uden at behøve at løsne et eneste Skud.«

Derefter gik Kejseren ned i sin Kahyt og kom snart efter op igen med nogle Papirer i Haanden, Manuskripterne til de tre Proklamationer, han, som vi har hørt det (Side 263), havde ladet trykke i Portoferraio den 25de Februar. Han lod saa alle dem af Soldaterne, der kunde skrive, kalde sammen og lod dem Proklamationerne diktere, hvorved han med andre Ord fik en Del haandskrevne Eksemplarer af disse ud over det Antal, han allerede havde trykte med sig. Nu er det jo muligt, at han har ment, at han i Skyndingen i Portoferraio ikke havde faaet trykt Eksemplarer nok, og at han derfor vilde supplere deres Antal med nogle flere, men det er dog alligevel kun lidet troligt, at det forholder sig saaledes, eftersom han dog vel vanskelig kunde forudsætte, at Befolkningen og Armeen — til hvilke de to af Proklamationerne vare rettede — hvilket igen vil sige nogle Bønder, Arbejdere og Soldater, der selv havde Vanskelighed ved at skrive, skulde kunne læse andres sikkerlig meget mangelfulde Haandskrift. Nej, det hele var snarere en Manøvre for at faa den tredje Proklamation, — der skulde agere rettet fra de Officerer og Soldater, han havde med sig, til deres Kammerater hjemme — forsynet med Underskrifter. Sagen var nemlig, at de trykte Eksemplarer af denne Proklamation, han havde medtaget, vare forsynede med ligeledes paatrykte Underskrifter af 34 Officerer af alle Grader

[1] Pons til Masséna. Marseille 7de Marts. citeret af Houssaye *1815*, 206.

af den gamle Garde, der fulgte ham, men ikke en eneste af dem havde Proklamationen været forelagt, ingen vidste noget om dens Eksistens, og ingen af dem havde følgelig kunnet underskrive den. Det var derfor nødvendigt, at den nu blev dem forelagt, for at de kunde gøre sig bekendte med den, og underskrevet af dem, for at de ikke senere skulde fornægte de Underskrifter, han uden deres Vidende havde ladet den forsyne med. Men der var endnu noget andet, nemlig dette, at den trykte Proklamation indeholdt en Del endog meget stærke Udfald imod Bourbonerne, — Udfald, som der rimeligvis ikke vilde have været noget i Vejen for at faa i det mindste en Del baade af Officererne og Underofficererne til at sætte deres Navne under, men Mænd som Cambronne og Drouot vilde man aldrig kunne faa dertil. Derfor blev der da ogsaa ved nærværende Lejlighed kun dikteret et Brudstykke af den oprindelige Proklamation[1], og derfor kunde baade Cambronne og Drouot, som underskreve dette Diktat, senere hen under Forhørerne over dem med Sandhed benægte[2], at den med deres Underskrifter forsynede trykte Proklamation, man forelagde dem, var identisk med den de personlig havde underskrevet paa l'Inconstant.

Vinden begyndte nu at friske, og man kom hurtigere fremad. Hen paa Eftermiddagen kunde man øjne Kysten ved Noli, og bag den dukkede igen Alpernes Toppe efterhaanden frem. Kejseren blev saa glad herover, at han tildelte baade Chautard og Taillade Æreslegionens Ridderkors og samtidig lod bekendtgøre, at alle endnu ikke dekorerede Officerer og Soldater, der havde fulgt ham til Elba, og som havde tjent mindst fire Aar i Garden, skulde komme til at nyde samme Udmærkelse. At Glæden herover var stor, og

[1] Denne (se Correspondance XXVIII. 4) blev senere med Dateringen »Jouanbugten den 1ste Marts 1815« optrykt igen med ganske uvæsentlige Ordforandringer baade i Digne og i Gap og indrykket i Moniteuren for 21de Marts 1815. — [2] Procès de Cambronne 29—30; Procès de Drouot, 28—29.

at Skibet i det uendelige genlød af Leveraab for Kejseren, er en Selvfølge. Utaalmodige, som de vare efter at komme til at pynte sig med det røde Baand, kunde de dog ikke vente, indtil veritable Dekorationer kunde skaffes til Veje, men fik Chautard til at skære et rødt Signalflag i Strimler og uddele disse, som de saa anbragte paa deres Kapper[1].

Omtrent Klokken 9 om Aftenen fik man et Par af de andre Skibe i Sigte. Kejseren, som sad i sin Kahyt og spillede Skak med Bertrand, fik Melding derom og maatte straks op paa Dækket for med Kikkerten for Øjet at overbevise sig om, at hans Flotille nu begyndte at samles igen.

Næste Morgen, den 1ste Marts, vare alle Skibene komne til Stede og styrede i Forening imod Kap Antibes. Da Kejseren viste sig paa Dækket, havde han ombyttet Elbakokarden med den trefarvede, og følgende hans Eksempel foretoge derefter alle hans Folk under rungende Hurraraab samme Ombytning[2]. Samtidig blev det ved Raaber beordret Skibene at stryge Elbaflagene og hejse Trikolorerne, der saaledes kort efter under ustandselige Jubelraab vajede fra alle Stortoppene.

Klokken 1 stod den hele Flotille ind i Jouanbugten, Klokken $5^1/_2$ vare alle i Land, og endelig lidt før Midnat begyndte det ganske enestaaende Triumftog, der førte Kejseren tilbage til hans Trone og dannede Indledningen til det sidste Afsnit af Kejserdømmets Historie, de hundrede Dage.

---

[1] Peyrusse, 277. — [2] Laborde, 70.

BINDING SECT. DEC 3- 1974

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

DC
238
S34

Schmidt, Karl
Napoleon paa Elba

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 09 23 03 06 015 8